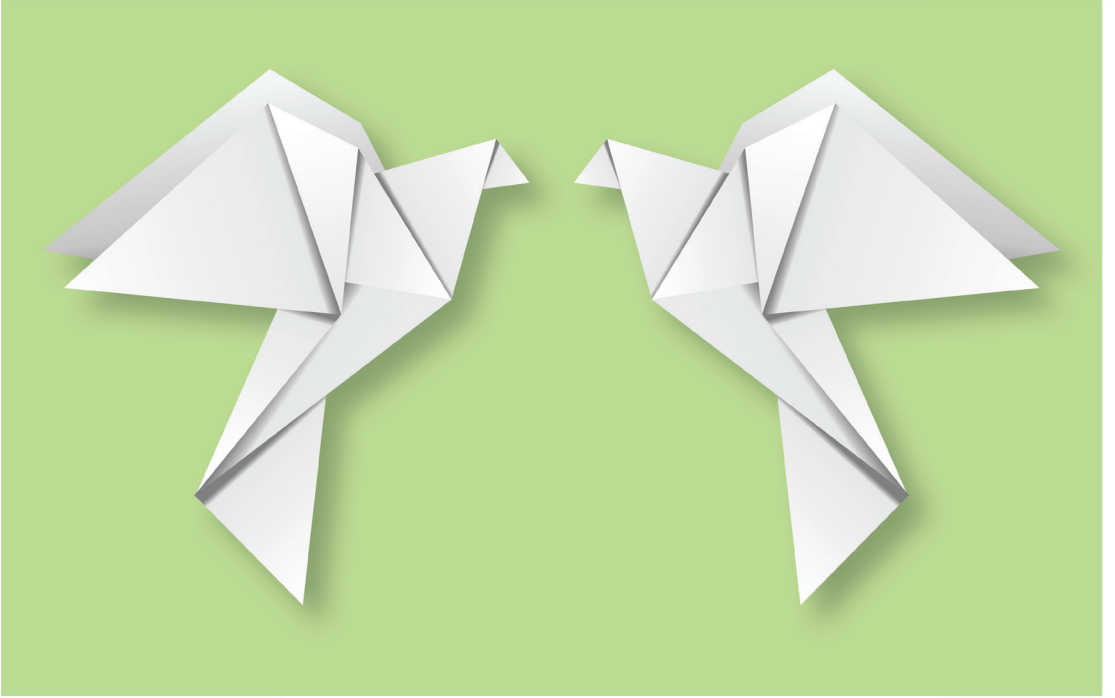


Savaştan Barışa, Çatışmadan Çözüme



SAVAŞTAN BARIŞA, ÇATIŞMADAN ÇÖZÜME

İstanbul ve Diyarbakır, 13-14 Aralık 2014

Düzenleyen:
Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği

SAVAŞTAN BARIŞA, ÇATIŞMADAN ÇÖZÜME

Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği
İnönü Cad. Hacı Hanım Sok. No: 10/12
34439 Gümüşsuyu-İstanbul
+ 90 212 249 15 54
www.tr.boell.org

Proje Sorumluları:
Kristian Brakel, Semahat Sevim

İstanbul, Aralık 2015

Editör
Başak Kocadost - Tuğba Baykal

Çeviri
Başak Kocadost - Tuğba Baykal

Grafik Uygulama
Birazamanlar Yayıncılık

ISBN
978-605-66143-0-9

Bu kitapta ifade edilen görüşler konferans katılımcılarına aittir ve konferansı düzenleyen Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin tutumunu yansıtmak zorunda değildir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz: Semahat Sevim, Kristian Brakel	5
AÇILIŞ KONUŞMALARARI	7
İstanbul Açılış Konuşması: İbrahim Gürbüz	8
Barış ve Çözüm Süreci... Diyarbakır Açılış Konuşması: İsmail Beşikçi ...	14
Diyarbakır Açılış Konuşması: Necdet İpekyüz	26
BİRİNCİ PANEL	
Çözüm ve Barış Girişimleri	29
Dünya Deneyimleri: Alvaro de Soto	30
Kürt Sorununun Çözümünde Doğrudan ve Dolaylı Girişimler: Fehim Işık.....	36
Uluslararası Gözlemcilerin Rolü ve Etkisi: Francesc Vendrell	43
İKİNCİ PANEL	
Müzakere Süreçlerinde Silahsızlanma	47
Devlet ve PKK Çatışmasında Silahsızlanma: Cengiz Çandar	48
Örgütler Neden Silah Bırakır: Harun Ercan.....	54
Dünya Deneyimleri: Dipuo Bertha Letsatsi-Duba	62
ÜÇÜNCÜ PANEL	
Kadın Perspektifiyle Müzakere	71
Barış İçin Kadın Girişimi'nden Kadınların Barış Süreçlerine Yaklaşımı, Müzakere Süreçlerinde Kadınlar: Nimet Tanrıkulu.....	72
Barışın İnşasında Kadın: Yüksel Genç	83
Dünya Deneyimleri: Helen Scanlon.....	89
TARTIŞMALAR, İSTANBUL	99
Birinci Oturum, Sorular - Cevaplar	100
İkinci Oturum, Sorular - Cevaplar.....	112
Üçüncü Oturum, Sorular - Cevaplar	125

TARTIŞMALAR, DİYARBAKIR.....	133
Birinci Oturum, Sorular - Cevaplar	134
İkinci Oturum, Sorular - Cevaplar.....	147
Üçüncü Oturum, Sorular - Cevaplar	159
ÖZGEÇMİŞLER	167

ÖNSÖZ

Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Derneği (DİSA), İsmail Beşikçi Vakfı ve Heinrich Böll Stiftung Derneği, 13-14 Aralık 2014 tarihlerinde Açık Toplum Vakfı'nın da desteğiyle İstanbul ve Diyarbakır'da "Savaştan Barışa, Çatışmadan Çözüme" başlıklı birbirini izleyen iki uluslararası konferans düzenledi. Konferansta uluslararası deneyimler ışığında, üç temel konu tartışıldı. "Çözüm ve Barış Girişimleri", Müzakere Süreçlerinde Silahsızlanma" ve Kadın Perspektifiyle Müzakere" başlıklı panellerde ele alınan başlıca sorular şunlardı: Uluslararası aktörler barış müzakerelerinde nasıl bir rol üstlenebilir? Silahsızlandırma süreci nasıl işler? Bu sürece toplumsal cinsiyet boyutu hangi yöntem ile en iyi biçimde dahil edilebilir?

Bu kitapta İstanbul ve Diyarbakır'da gerçekleştirilen konferansın sunum ve tartışmalarını bir araya getirdik. "Çözüm ve Barış Girişimleri" başlıklı ilk bölümde, son yıllarda Türkiye Cumhuriyeti devleti ve Kürt hareketi arasında doğrudan ve dolaylı görüşmeler nasıl bir seyir izledi? Bu görüşmelere tarihsel bir perspektif içinde nasıl bakabiliriz? Görüşmelerde üzerinde durulan noktalar nelerdir? Görüşmeler çözüm ve barış umutlarını ne ölçüde şekillendirmiştir? Görüşmelerde üçüncü tarafların, uluslararası gözlemcilerin rolü ve etkisi nedir? Dünya deneyimlerinde görüşme süreçleri nasıl süreçler izlemektedir? gibi soruların yanıtları birlikte bulmaya çalıştık.

"Müzakere Süreçlerinde Silahsızlanma" adını verdiğimiz ikinci bölümde, silahsızlanma tarafların karşılıklı olarak şiddet kullanmayı terk etmeleri biçiminde okunabilir mi? Farklı dünya örneklerinde, silahsızlanma hangi bağlamlar ve şartlarda meydana gelmiştir? Türkiye'de silahsızlanma konusunda tarafların beklentileri nelerdir? Silahsızlanma hangi durumlarda meselelerin çözümüne katkıda bulunmakta, hangi konularda yetersiz kalmaktadır? sorularını uluslararası deneyimler ışığında ele aldık.

"Kadın Perspektifiyle Müzakere" başlıklı son bölümde ise, müzakere süreçlerinde kadın perspektifi nelere öncelik verir? Kadın perspektifinin toplumsal barış sürecine katkıları nelerdir? Kadınların sesi olmadan barış olur mu? Dünya deneyimlerinde müzakere süreçlerinde kadınların katılımı veya dışlanması ne şekilde olmuştur? soruları ekseninde meselenin toplumsal cinsiyet boyutunu ön plana çıkarmaya çalıştık.

Kökenleri siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlara uzanan kiminin “Türk Sorunu” kiminse “Kürt Sorunu” olarak tarif ettiği mesele uzun zamandır çözülmek üzere karşımızda duruyor. Tüm bu süreçte bazen barış ve çözüm tartışmalarının bazen de savaş ve çatışmanın yükseldiği dönemlere şahit olduk. Konferansın düzenlendiği tarihlerde esen barış havasından bugün bu kitabın yayınlandığı günlerde söz etmek maalesef mümkün görünmüyor. Tam da bu yüzden bugün barışa ve barıştan söz etmeye her zamankinden daha çok ihtiyaç var. Süreçleri bizzat yaşayarak deneyimleyenlerin katkılarıyla ve dünya örneklerinin yol göstericiliğinde, Türkiye’deki barış mücadelesine güç vermesi umuduyla hazırladığımız, “Savaştan Barışa, Çatışmadan Çözüme” kitabını keyifle okumanızı dileriz.

Semahat Sevim
Kristian Brakel
Heinrich Böll Stiftung Derneği

AÇILIŞ KONUŞMALARI

İstanbul Açılış Konuşması

İbrahim Gürbüz

İki yüz yıldır süren Kürd özgürlük mücadelesini, son otuz yıldır devam eden gerilla savaşını ve çatışma sürecinin neden ve sonuçlarını anlayabilmek; öncelikle Kürd ve Kürdistan meselesine doğru teşhis koymakla mümkündür. Kürd ve Kürdistan olgusunun tarihsel süreç içerisinde diğer olgu ve olaylarla ilişki ve çelişkileri irdelenerek doğru sonuçlara varılabilir.

Kürd ve Kürdistan meselesi; 1639 Kasr-ı Şirin Anlaşması ile başlayan, 1825 Türkmençay Anlaşması ile devam eden ve 1920'li yıllarda Milletler Cemiyeti döneminde dönemin iki emperyal devleti olan Büyük Britanya ve Fransa'nın Türk, Fars ve Arap yönetimleriyle birlikte organize bir şekilde Kürdistan ve Kürd ulusunu bölmeleri, parçalamaları ve paylaşmaları olayıdır. Kürd ve Kürdistan meselesine bu çerçevede bakılmadığı sürece, soruna çözüm üretmek ve sağlıklı sonuçlara varmak mümkün değildir.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1920'li yıllarda Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) döneminde dünyaya nizam veren dönemin emperyal güçleri; Yakındoğu'nun imhasına zimni destek vererek rol aldılar. Ortadoğu'da ise yeni bir düzen kurdular. Ancak bu düzen içinde Kürdlere hiç bir statü verilmedi. Aksine Kürdistan; dönemin iki emperyal gücü ile bölgedeki Müslüman devletler tarafından organize bir şekilde (Türk, Fars ve Arap yönetimlerince) bölündü, parçalandı, paylaşıldı ve ilhak edildi. Kürdlerin başına lanetli bir çorap geçirildi. O gün bugündür Kürdler ve Kürdistan statüsüz bırakıldı. Kürdlerin ve Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve paylaşılmasının gerçekleştiği dönem, "Ulusların Kendi Geleceklerini Kendilerinin Tayin Hakkı"nın en yoğun şekilde tartışıldığı ve konuşulduğu bir dönemdir. Lenin'in "Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" tezinin ve Wilson prensiplerinin çokça tartışıldığı ve konuşulduğu bu dönemde Kürdistan bölündü, parçalandı ve paylaşıldı.

1945'te Birleşmiş Milletler döneminde de dünyanın siyasal haritasında büyük değişiklikler yaşandı. Asya ve Afrika'da onlarca devlet kuruldu. Ancak Kürdistan'da hiç bir statü değişikliği olmadı. 1920'lerde kurulan ve Kürdlere statü vermeyen statüko, 1945'lerde de aynen devam etti.

Bugün dünyada nüfusu bir milyonun altında elliye yakın devlet vardır. Oysa Kürdler; Ortadoğu'da, kendi toprakları üzerinde elli milyona yakın

bir nüfusa sahip olarak hiçbir hak ve hukuka sahip olmadıkları gibi "te-rör" denilince hatırlanmaktadırlar. İşte bunun en önemli nedenlerinden biri, 1920'li yıllarda kurulan ve süregelen uluslararası anti-Kürd nizamıdır. Uluslararası anti-Kürd nizamı onlarca örnekle somutlayabiliriz. Örneğin, 1920'li yıllarda kurulan "Kızıl Kürdistan", Sovyet ve Türk devletleri arasındaki pazarlıklar sonucu yıkılmıştır. Sovyetler Birliği'nde o dönemde irili ufaklı onlarca özerk bölge ve cumhuriyet olmasına rağmen "Özerk Kızıl Kürdistan"a tahammül edilmemiştir ve yıkılmıştır. Simkoyê Şıkakî ayaklanması ve Ağrı Direnişi; Türk, İran ve Sovyet Devletlerince koordineli bir biçimde bastırılmıştır. Şex Mahmudê Berzencî'nin direnişine karşı İngilizler, Kürdlere karşı dünyada ilk kez savaş uçaklarını ve zehirli gazları kullanmış ve bu gazların ne ölçüde etkili olup olmadığı Kürdler üzerinde denenmiştir. Mehebat Kürd Cumhuriyeti'ni; İran, İngiliz, Rus ve Türk devletleri dayanışma içinde yıkmışlardır. Mehebat'ın yıkılmasından sonra Mela Mustafa Barzani'nin geri çekilmesi ve uzun yürüyüşü sırasında karşılaştığı saldırılar ve bombardımanlarda, İngiliz savaş uçaklarının kullanıldığını; İran, Rus ve Türk ordu birlikleri tarafından birçok kuşatma, saldırı, engelleme ve imhaya maruz kaldığını biliyoruz.

1919 ve 1939 yılları arasında Kemalist iktidarın Koçgiri, Piran (Şex Sait), Zilan, Sason ve Dersim'de yaptığı katliam ve soykırım uygulamaları dünyanın gözü önünde cereyan etmiştir. Uluslararası emperyal güçlerin yanı sıra Komünist Enternasyonal da Kemalist iktidarı "devrimci modernist" olarak tanımlamış ve desteklemiştir. Kemalist uygulamaları ise "feodalizmin tasfiyesi" olarak değerlendirmişlerdir.

1988'de Halepçe'de kimyasal bomba ile gerçekleştirilen Kürt soykırımına karşı İslam Konferansı, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu ve Birleşmiş Milletlerin takındığı tavır; uluslararası anti-Kürd nizamın ne denli boyutlu olduğunu göstermektedir. Kimyasal bomba yapımında kullanılan maddelerin Avrupa ülkelerinden geldiğini ve Halepçe Soykırımı'nda bombardıman esnasında Rus uzmanlarının Saddam rejimine danışmanlık yaptığını biliyoruz. 1989 yılında İran PDK lideri Doktor Abdurrahman Qasemlo ve arkadaşlarının Viyana'da, İran Pastarları tarafından katledilmesi; dünyanın en önemli merkezlerinden Berlin'de İran PDK liderlerinden Şeref-kendi ile arkadaşlarının ve yine PKK liderlerinden Sakine Cansız ve arkadaşlarının Paris'te katledilmeleri gerçekleştirilmiştir. Ancak bunların katilleri ve arkalarındaki güçler ortaya çıkarılmamıştır. Doktor Abdurrahman Qasemlo'nun eşi Helena Krulich'in tüm çabalarına rağmen Avusturya'da mahkeme dahi açılmamıştır.

Uluslararası anti-Kürd nizamın en çarpıcı örneklerinden biri de; PKK lideri Abdullah Öcalan'ın dünyanın hiçbir ülkesi tarafından kabul edilmeyip, uluslararası güçler ve istihbarat örgütlerince organize bir şekilde Kenya'da yakalanıp Türkiye'ye getirilmesi olayıdır.

Bugün, Yakınoğu ve Ortadoğu'da büyük bir alt-üst oluş yaşanmaktadır. 1916 ve sonrasında kurulan Skyes - Picot ve 1920'lerde Cemiyeti Akvam tarafından kurulan uluslararası anti-Kürd nizam; Yakınoğu ve Ortadoğu'da sarsılmakta ve çözülmektedir. Dünyaya nizam veren güçler ve oyun kurucular, Ortadoğu ve Yakınoğu'yu artık eski yöntemlerle ve mevcut statüko ile yönetememektedirler. ABD'nin Irak'ta Saddam rejimini yıkması, 1920'lerde kurulan statükonun bir halkasını büyük oranda kırmıştır.

Son DAİŞ (Al Devlet-Al-Islamiya Fil Irak Wel Şam) teröristlerinin Kerük ve Musul'a saldırısı, tartışmalı bölgeler sorununu kendiliğinden Kürtlerin lehine çevirmiştir. Ancak Suudi Arabistan, Katar, Türkiye ve bazı Arap devletleri tarafından askeri, siyasi ve lojistik olarak desteklenen DAİŞ teröristlerin Musul saldırısının, tam da Mesut Barzani'nin "BAĞIMSIZLIK" ilanına hazırlandığı bir döneme denk gelmesi tesadüf değildir. DAİŞ projesinin, Kürdlerin Ortadoğu'da devletleşmesini istemeyen bölgesel güçlerin ortak projesi olduğu aşikârdır.

Ancak DAİŞ çetelerine karşı uluslararası koalisyonun, Kürd parti ve silahlı güçleriyle birlikte hareket etmeleri önemlidir. Bu durum yüz yıldır sürdürülen anti-Kürd nizamın çözülmeye başladığının işareti olabilir.

Başlangıçta DAİŞ'in örgütlenmesine ve faaliyetlerine sessiz kalan uluslararası güçler, DAİŞ'in bölgede korku ve dehşet salarak fütursuzca saldırıları karşısında frene basmışlardır. Ancak uluslararası güçlerin yüz yıl önce kurdukları nizamı değiştirmek adına Kürdlere ve Kürdistan'a bir statü verilmesi konusunda net bir düşünce ve karar sahibi olmadıklarını pratik davranışlarından anlıyoruz. Çünkü NATO ve uluslararası güçler; Balkanlar'da, özellikle Bosna'da gösterdikleri ve izledikleri politika ve kararlı duruşu Şengal ve Kobane'de sergilemediler. Birleşmiş Milletler ve NATO'nun Balkanlar'da, özellikle Bosna ve Kosova'da, karadan ve havadan operasyonel gücüyle uyguladığı pratiği Ortadoğu ve Kürdistan'da göstermemesi, Ortadoğu'ya ilişkin yeni politikalarının net olmadığını göstermektedir. Dileğimiz, bir asırdır sürdürülen Kürdistan'a statü vermeyen geleneksel statükocu politikaların değişmesidir. Savaşın sona ermesi neticesinde bölgeyi dizayn edecek uluslararası güçlerin politikalarını doğrudan etkileyecek temel unsur; Kürdlerin kendi aralarında birliklerini oluşturmaları ve güçlendirmeleri, diplomasi yetenekleri ve kararlı duruşları olacaktır.

Bugün Kobane’de eşsiz bir direniş sürdürülmektedir. Bu direniş, bütün Kürdistan’ın dört parçasına örnek olmalıdır. Rojava Kürdistanı’ndaki Kürd kadınlarının milli duruşları, herkese ilham vermelidir. DAİŞ musibetinin Kürdlere ders olmasını, bu vesileyle Kürdler arası ittifak ve barışın gerçekleşmesini ve kalıcılılaşmasını dileriz.

Burada asıl sorun, hala tamamıyla ortadan kalkmamış olan uluslararası anti-Kürd nizamın yanı sıra, Kürdlerin de kendi içindeki ulusal birlik ve kurumlaşma sorunlarıdır. Kürd ve Kürdistan’da derinleşen parçalanmışlık, hayatın her alanında devam etmektedir. Bu nedendir ki parçacı ve bölgeci zihniyet, tüm Kürd organizasyonları üzerinde hala etkilidir. Bu zihniyetin Kürd toplumu içinden sökülüp atılması Yüksek Kürd ve Kürdistan Bilinci ile mümkündür.

Yüksek Kürd Bilinci; Kürd siyasal hareketlerinin ve Kürd ulusunun menfaatini, kendi örgüt menfaatlerinin üstünde görme bilincidir. Yüksek Kürd Bilinci, Kürdistan’ın bir parçasının çıkarı ile ilgili politika üretirken diğer parçalarının çıkarına zarar verilmemesine özenle dikkat etme bilincidir. Yüksek Kürd Bilinci; Amed’i, Hewler’i ,Mahabat’ı, Kobane’yi ve Şengal’i aynı duyguyla sevmek ve sahip çıkmaktır. Yüksek Kürd Bilinci, bütün Kürd değerlerini siyasal ayırım gözetmeksizin sahiplenmektir; yani Mela Mustafa Barzani’yi, Mazlum Doğan’ı, Mahsun Korkmaz’ı, Leyla Qasım’ı, Qazi Muhammed’i ve Osman Sabri’yi aynı duyguyla sevmek demektir.

Kürdistan’ın statüsüz kılınmasında nasıl ki uluslararası güçler ve bölgesel devletler rol almışlarsa, bugün sorunun ele alınışı ve çözümünde de yine bu güçlerin dolaylı ve doğrudan etkisi kaçınılmazdır. Kürd sorununun can alıcı noktasının tespiti önemlidir. Bu nedenle:

Kürd ve Kürdistan Sorunu, bir ülkenin ya da bir devletin iç sorunu değildir.

Kürd ve Kürdistan Sorunu, bir ülkede sadece kültürel ve insan hakları çerçevesinde çözülecek bir sorun da değildir.

Kürd ve Kürdistan Sorunu; Türkiye, İran, Irak ve Suriye devletlerinin salt demokratikleşmesi ile çözülebilecek bir sorun değildir.

Kürd ve Kürdistan Sorunu; devletlerarası, bir başka ifadeyle uluslararası bir sorundur.

Kürd ve Kürdistan Sorunu, bir statü sorunudur; yani kendini yönetecek kurumsal erki kendi özgür iradesi ile ortaya çıkararak inşa etme sorunudur.

Kürd ve Kürdistan Sorunu bir egemenlik sorunudur; yani iktidarlaşarak özgürleşme sorunudur.

Kürd ve Kürdistan Sorunu; milletlerin ve ülkelerin evrensel değer ve hu-

kuk normları içinde eşit, adil, özgür ve barış içinde bir arada yaşama sorunudur.

Kürd ve Kürdistan Sorunu'nu bir ülkenin ya da ülkelerin iç sorunu gören; olayı sadece kültürel ve insan hakları çerçevesinde ele alan; demokratikleşme ile çözülebileceğine inanan her türden yaklaşımın sorunu çözemeyeceği açıktır.

Başta Birleşmiş Milletler kararlarında ve uluslararası birçok kurum ve kuruluşun program ve raporlarında, "Ulusların Kendi Geleceklerini Kendilerinin Tayin Hakkı"ndan sıkça bahsedilir. Bu hak; Asya'da, Afrika'da, Latin Amerika'da hem nüfus hem coğrafi açıdan çok küçük halklar için de uygulanmaktadır. Ancak Kürdler söz konusu olduğunda, bu haktan hiçbir şekilde bahsedilmemektedir.

On bin, yirmi bin, üç yüz bin nüfuslu devletler Kürd ve Kürdistan'ın kaderiyle ilgili kararlar vermektedirler. Örneğin Avrupa Konseyi üyesi otuz bin nüfuslu Andora, Ortadoğu siyasal ve diplomatik sürecinde çok etkin rol alan üç yüz bin nüfuslu Katar ve Kürdlerin genellikle coşkuyla devlet olmasını destekledikleri Filistin yönetimi; Ortadoğu'da elli milyon nüfusa sahip Kürdler için "Biz Ortadoğu'da Kürd devletine karşıyız" diyerek Kürdlerin kaderinde söz sahibidirler.

Son yirmi yıllık zaman zarfında dünyada elliye yakın ulus devletleşmiştir. Filistin ise dört milyonluk nüfusu ile Birleşmiş Milletlerde gözlemci devlet statüsündedir. Ancak elli milyonluk Kürd ulusunun ulusal haklarından, statüsünden, isminden bahis edilmemesi; üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Burada sadece emperyal devletler ve kurumlar değil; kendisine demokrat, sosyalist diyen kurum ve kuruluşlar, medya ve üniversiteler de eleştirilmelidir.

Her halk gibi, her millet gibi Kürdlerin de kendi geleceklerini kendilerinin tayin etme hakkı vardır. Bu hak hiç bir şekilde tartışılmaz. Kürdler nasıl yaşamak istiyorsa, hangi statüyü tercih ediyorsa; bu onların kararıdır. Bağımsızlık, konfederasyon, federasyon ya da özerklik gibi statü tercihlerinden her hangi birini seçme iradesi Kürdlere aittir. Bunun kararını Andora, Katar, Filistin veya herhangi bir emperyal devlet ya da devletler değil; sadece ve sadece Kürdler verebilir.

Türk hükümetinin iki yıldır "çözüm süreci" adı altında yürüttüğü politikada samimi ve açık olmadığı birçok olgu ile ortadadır. Gerek Başbakan gerekse Cumhurbaşkanı'nın "tek devlet, tek millet, tek bayrak ve hatta tek dil" söylemi, onların Kürd ve Kürdistan meselesine gerçek yaklaşımlarını yansıtmaktadır. Bu olgu ve politik yaklaşımdan anlaşılıyor ki amaç Kürd

sorununu çözmek değil, Kürdleri çözmek ve ayrıştırmaktır. Kürdler arasında çelişki ve çatışma yaratmaktır. Bunun için de birçok oyun, tezgâh ve provokasyon yapıldı; ancak Kürdler bu oyunlara gelmediler. Tarih boyunca Kürdler, "İslam Kardeşliği" ve "Halkların Kardeşliği" ile kandırıldı. Toplum, tarih, ulus ve vatan bilinci Kürd toplumu içinde geliştikçe bütün bu planlar boşa çıkacaktır.

Türk hükümetinin son iki yıldır Kürd sorununu çözmek diye bir niyetinin olmadığını somut birçok olgu ile görebiliyoruz. Oysa Türk halkının gerçek menfaati, Kürd ulusunun gasp edilmiş hak ve hukukunun geri iadesindedir. Türk yöneticilerinin Kürd ve Kürdistan sorununun çözümü için vakit geçirmeden somut adım atmaları, Türkiye'yi yalnızlaştırmaktan kurtaracaktır. Kürd sorununa kalıcı çözüm ise Türkiye'yi zenginleştirecek ve Türkiye'ye itibar kazandıracaktır.

İsmail Beşikci Vakfı olarak bu konferansın Kürd ve Kürdistan meselesinin çözüm sürecine katkıda bulunmasını; eşit, adil ve özgür bir barışın gerçekleşmesini temenni ediyoruz.

Barış ve Çözüm Süreci...

Diyarbakır Açılış Konuşması

İsmail Beşikçi

Heinrich Böll Vakfı, Diyarbakır Sosyal Araştırmalar Enstitüsü, Açık Toplum Vakfı ve İsmail Beşikçi Vakfı, "Savaştan Barışa, Çatışmadan Çözüme" konulu uluslararası bir sempozyum düzenliyor. Bu sempozyumun amacı; barış ve çözüm süreci, Kürd/Kürdistan sorununun algılanması hakkında fikir alışverişinde bulunmak; savaşı nasıl durdurabiliriz, barışı nasıl kurabiliriz üzerine çözümler bulmaya çalışmak; neler yapabileceğimizi tartışmak ve sürece katkı sunmak olarak belirlenmiştir.

Ama bu tür çalışmalara rağmen şu soru her zaman gündemdedir: Kürd/Kürdistan sorunu günümüze kadar neden çözülememiştir? Yüz yılı aşkın bir süreden beri gündemde olan bu sorun neden çözülemeden günümüze kadar gelmiştir? Bu çok önemli bir sorudur ve sorunun niteliği ile ilgilidir. Örneğin son otuz yıllık gerilla mücadelesini düşünelim. Halk tarafından yoğun bir biçimde desteklenen bir mücadele, çok büyük fedakârlıklarla yürütülen bir mücadele vardır. Ama böylesine uzun bir mücadele olmasına rağmen bu sorun hala çözülebilmemiş değildir. Kaldı ki bu otuz yıllık savaşın öncesi de vardır; 19. yüzyıla kadar gider.

Dünyadaki ulusal kurtuluş mücadelelerine baktığımız zaman; örneğin Cezayir'de 1954-1960 yılları arası, çok uzun bir mücadele dönemidir. Vietnam'da da 1960 ile 1977 arasında süren çok uzun bir mücadele dönemi vardır. Afrika'daki sömürgelerde, örneğin Portekiz sömürgeleri Gine Bissau, Angola ve Mozambik'te, 1970li yıllarda silahlı mücadeleler vardı. İki-üç yıl sürdü; iki-üç yılın sonunda bağımsızlıklar söz konusu oldu. Kürdistan'da ise böyle olmuyor. Dolayısıyla sorunun niteliği önemlidir. Kürd sorunu nedir? Çözülecek olan bu sorun nedir? Sorunun temel niteliği nedir? Çözümünden önce bu konu üzerinde durmak önemlidir.

Kürd/Kürdistan sorunu; 1. Dünya Savaşı'ndan sonra 1920'li yıllarda - Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) döneminde - Kürdlerin ve Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması, paylaşılması ve Kürdlerin bağımsız devlet kurma haklarının gasp edilmesidir. Temel sorun budur. Bu durumu dikkate almayan; görmezlikten, bilmezlikten gelen çözüm sürecinin sağlıklı ilerlemesi mümkün değildir.

1920'lerde yaşanan bu sürecin belli başlı aktörleri kimlerdir? Dönemin ileri gelen iki emperyal gücü Büyük Britanya ve Fransa; Yakınoğu ve Ortadoğu'nun iki köklü devleti Osmanlı İmparatorluğu ve İmparatorluğun devamı olarak Türkiye Cumhuriyeti ile İran İmparatorluğu ve İmparatorluğun devamı olarak Yeni İran Şahlığı sürecin belli başlı aktörleridir. Bunu şu şekilde de ifade etmek mümkündür: Dönemin önde gelen iki emperyal devleti İngiltere ve Fransa ile Yakınoğu ve Ortadoğu'daki Türk, Arap ve Fars yönetimleri; Kürdler ve Kürdistan üzerindeki bölünmenin, parçalanmanın ve paylaşılmanın esas aktörleridir. Bu dört güç, birbirleri ile işbirliği içinde bunu gerçekleştirmiştir. Tabii ki bu, toplum için çok ağır bir durumdur; bir insanın iskeletinin parçalanması, beyninin parçalanması gibidir. Böyle bir etki yaratmıştır.

1920'lerde Milletler Cemiyeti döneminde, Yakınoğu ve Ortadoğu'da bir statüko kurulmuş; ama bu statüko Kürdlere, Kürdistan'a herhangi bir statü vermemiştir. Kürdler ve Kürdistan yok sayılmış, bilmezlikten gelinmiş, umursanmamıştır. Burada anti-Kürd bir nizam söz konusudur ve bunun saptanması önemlidir. Dönemin iki emperyal devleti ve de Ortadoğu'nun iki köklü devleti birlikte böyle bir operasyon gerçekleştirmiştir. Sorun budur.

Gerilla mücadelesi ya da muhalefet hareketinin herhangi bir parçasının mücadele sürecinde devletle görüşmesi söz konusu olduğu zaman, öbür parçaları denetleyen devletler yoğun bir biçimde sürecin içindedir. Bunu, Mele Mustafa Barzani'yle Saddam Hüseyin arasında 1960'lar ile 1970'lerde yapılan görüşmelerde çok rahat görüyoruz. Bu görüşmelerde her zaman Türkiye, İran ve Suriye; Saddam Hüseyin'i Mele Mustafa Barzani'nin dediklerini yapmaması için kışkırtmışlardır. Yani bölünme, parçalanma ve paylaşılma niceliksel bir sorun değildir; niteliksel bir sorundur.

Yine 1920'lere bakalım. 1920'ler, "Ulusların Kendi Geleceğini Tayin Hakkı" ilkesinin en çok konuşulduğu ve tartışıldığı bir dönemdir. Sovyetler Birliği'nde Lenin, Stalin ve Troçki'nin; ABD'de ise Başkan Woodrow Wilson'un bu temel ilkenin yaşama geçmesi için çaba harcadığı bir dönemdi. Bu temel ilkenin Asya, Kuzey Afrika ve Avrupa'daki halklara büyük moral verdiği bir dönemdi. Ancak Kürdler ve Kürdistan konusuna gelindiğinde İngiltere ve Fransa ne kadar anti-Kürd idiyse Sovyetler Birliği de o derece anti-Kürd idi. Böylesi bir dönemde Kürdlerin ve Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması, Kürdlerin istek ve iradelerine rağmen Kürdleri ve Kürdistan'ı yok sayan sınırlar çizilmesi, üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulması gereken bir konudur.

1920'lerde, Güney Kürdistan'da Şeyh Mahmud Berzenci, "Ben Kürdistan Kralıyım" diyordu. Büyük Britanya'dan kendisinin Kürdistan Kralı olarak tanınmasını istiyordu. Ancak Büyük Britanya ve Fransa gibi emperyal güçler; değil bağımsız bir Kürdistan'ı, sömürge bir Kürdistan'ı bile kabul etmediler. Bugün, Kürdistan sömürge bile değildir; kimliği yoktur. Sömürge'nin sınırları olur; sömürge bir statüdür. "Mozambik, Portekiz'in sömürgesidir", "Kenya, İngiltere'nin sömürgesidir" denildiği zaman, sınırları önceden çizilmiş sömürge ülkeler söz konusu edilmektedir. Afrika'nın 1885'de paylaşıldığı, 1960'lardan sonra Afrika devletlerinin bu sınırlarla bağımsızlık kazandığı bilinmektedir. 1920'lerde, Milletler Cemiyeti çerçevesinde, Büyük Britanya'ya bağlı Irak, Ürdün ve Filistin; Fransa'ya bağlı Suriye ve Lübnan mandaları (sömürgeleri) kurulurken neden bir Kürdistan mandasının kurulmadığı; Kürdlerin ve Kürdistan'ın bölündüğü, parçalandığı, paylaşıldığı; her parçanın ilgili yönetimlerce ilhak edildiği çok önemli bir sorudur. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Araplar da parçalanmış, ama her parça bir siyasal birim olarak, bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Sorunun çözülememesinin temelinde, böylesine niteliksel bir durum, süreç vardır. Bu anti-Kürd uluslararası nizamın kavranılması önemlidir.

Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti), Ocak 1919'da I. Dünya Savaşı sonunda toplanan Paris Kongresi çerçevesinde kurulmuştu. Devletler arasındaki anlaşmazlıkların savaşa varmadan çözülmesi isteğiyle kurulmuştu. Ama Milletler Cemiyeti; kendisinden bekleneni gerçekleştirememiş, uluslararası barışı kuramamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine engel olamamıştır.

Kürdler, II. Dünya Savaşı sürecinde de ayaktaydı. İran'ın Batı kesimi, Sovyetler Birliği ve Büyük Britanya tarafından 1941 yılında işgal edildi. Sovyet işgal bölgesi olan Kürdistan'da, milli bir hareket filizlenmeye başladı. Bu hareketlenme, 1945 sonunda Mahabad Kürd Cumhuriyeti'nin kurulmasını getirdi. Bu dönemde Azeriler de, Azerbaycan'da Azerbaycan Cumhuriyeti'ni kurdular. Mahabad Kürd Cumhuriyeti bir yıl kadar ancak yaşadı. Sovyetler Birliği-İran anlaşması ve Sovyetler Birliği'nin İran'dan çekilmesi üzerine Mahabad Kürd Cumhuriyeti, İran'ın saldırısıyla yıkıldı. Başta Kadı Muhammed olmak üzere yöneticiler idam edildiler.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletlerin kurulduğu dönemde Kürdler, Birleşmiş Milletler kurucularına seslerini duyurmak için çok çaba sarf ettiler. Fakat Birleşmiş Milletler kurucuları ABD, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği gibi devletler, Kürdlerin çığlıklarını duymadı, duymak istemedi. Savaş sonrası dönem, dünyanın siyasal çehresinde çok büyük değişik-

liklerin olduğu bir zamandı. Örneğin, Afrika baştan sona kadar sömürgeydi. 1960'larda sömürgeler birer birer bağımsızlık kazandı. Ama Kürdistan'da hiçbir şey değişmedi. Kürdlerin isteklerine ve iradesine rağmen sınırlar çizen, Kürdleri ve Kürdistan'ı bölüp parçalayan, paylaşan bu statüko aynen sürdürüldü. Uluslararası anti-Kürd nizam kurumlaşarak, derinleşerek yaşamını sürdürdü.

Uluslararası örgütler olan Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletlerin her ikisinin de isminde "Milletler" kelimesi bulunmasına rağmen her iki kurum da, devleti olmayan milletlerin isteklerini, beklentilerini; örneğin Kürdlerin isteklerini ve beklentilerini hiçbir zaman dikkate almamıştır. Her zaman Kürdleri ezen devletlerin yanında yer almış, o devletlere destek vermişlerdir.

Sömürge Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Tanıma Bildirgesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun, 14 Aralık 1960 tarihli ve 1514 (XV) sayılı kararı çok önemlidir. Bu yedi maddelik bir karardır. Bu kararın 1, 2, 3 ve 5. maddeleri, sömürge ülkelere ve halklara bağımsızlık tanıyor. Bu ülkelerin ve halkların bağımsızlık isteklerini teşvik ediyor. 4, 6, 7. maddeleri ise devletlerin toprak bütünlüğu anlayışından dolayı ana ülkeye bitişik olan sömürgelerdeki bu tür istekleri engellemeye, bastırmaya çalışıyor. Bu karar; emperyal sömürgeci devlet ile sömürge ülke arasında okyanuslar, denizler var ise o sömürgeleri ilgilendiriyor. Ana ülkeye bitişik olan sömürgelerdeki ulusal kurtuluş mücadelelerine ise karşı çıkıyor. Irak'ın bitişiğindeki Güney Kürdistan, İran'ın bitişiğindeki Doğu Kürdistan, Türkiye'nin bitişiğindeki Kuzey Kürdistan, Suriye'nin bitişiğindeki Güneybatı Kürdistan... Buralardaki ulusal kurtuluş mücadelelerine, "devletlerin toprak bütünlüğünü korumak" anlayışından dolayı karşı çıkıyor.

Sömürgeler, genel olarak baskıyla, zulümle yönetilir. Baskı, zulüm hangi sömürgelerde daha çok yaşama geçiyor? Okyanuslar ötesi, denizler ötesi sömürgelerde mi; yoksa bitişik sömürgelerde mi? Şüphesiz bitişik olan sömürgelerde. Bitişik sömürgelerde, baskı ve zulüm daha kolay, daha hızlı bir şekilde organize ediliyor ve yaşama geçiriliyor. Hiçbir emperyal, sömürgeci güç, kendi sömürgesinde sistematik olarak zehirli gaz kullanmamıştır. Buna niyet etse bile uluslararası kamuoyundan çekinerek zehirli, boğucu gazlar kullanmamıştır. Ama Saddam Hüseyin, Kürdistan'da çok kolay ve çok rahat bir şekilde Kürdlere karşı zehirli gazlar kullanabiliyordu. Baskı, zulüm, soykırıma varan operasyonlar, sistematik baskılar; bitişik sömürgelerde daha hızlı ve daha kolay bir şekilde yaşama geçiyor.

16 Mart 1988. Halepçe'de soykırım. İşlam Konferansı o günlerde, Kuveyt'te toplantı halindeydi. O dönemde, İşlam Konferansı'na üye olan

devletlerin sayısı elli üç idi. Bugün elli yedi. İslam Konferansı'nın Kürdlere yapılan soykırımı hiçbir tepki göstermemiş olması, üzerinde durulması gereken bir olgudur. Bu, Saddam Hüseyin rejiminin Kürdlere soykırım yaparken ne kadar rahat, ne kadar endişesiz ve telaşsız olduğunu göstermektedir. Saddam Hüseyin; hiçbir Arap devletinin, hiçbir İslam devletinin Kürdlere karşı tırmandırdığı bu soykırımdan dolayı kendisini suçlamayacağını, suçlayamayacağını, eleştiremeyeceğini bilmektedir.

Bugün Kürdleri baskı altında tutan; Kürdlere zulmeden; Kürdlerin doğal haklarını, Kürd toplumu ve ulusu olmaktan doğan haklarını kabul etmemek, vermemek için soykırımı varan operasyonlar yapan devletlerin hepsi de İslam devletidir. Böylesi bir ortamda "İslam kardeşliği" ne demektir? Hem soykırım yapıp hem "kardeşim" diyen bir İslami anlayışın da elbette eleştirilmesi gerekir. Bunun da bilinmesinde, kaydedilmesinde yarar vardır. Araplar, Farslar ve Türkler; İslam'ı bugüne kadar hep kendi milli çıkarlarını korumak ve geliştirmek için kullanmışlardır. İslam'ı tebliğ etmeye çalışanlar sadece Kürdlerdir.

Sorunun temel niteliğinin 1920'lerde Milletler Cemiyeti döneminde, Kürdlerin ve Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve Kürdlerin bağımsız devlet kurma haklarının gasp edilmesi olduğunu vurguluyoruz. Burada şu konuya da dikkat çekmekte yarar vardır. Kürdlerin ve Kürdistan'ın 1920'lerdeki bölünmesi ve paylaşılması, Kürdlerin ve Kürdistan'ın üçüncü bölünmesi ve paylaşılmasıdır. Bu ne demektir? Demek ki Kürdlerde bir zaaf vardır. Hasım güçler; Kürdlerin bu zaafından yararlanarak onları bölüyor, parçalıyor ve onları kendi ulusal çıkarları doğrultusunda seferber ediyor. Bu zaafın bilincine varmak ve bunlardan arınmaya çalışmak elbette çok önemlidir. Dolayısıyla büyük görev Kürdlere düşüyor. Bilime kimin ihtiyacı varsa bilimi o üretir. Kürdlerin bilime ihtiyacı vardır. Batıdaki üniversitelerin, basın-yayın kurumlarının, sivil toplum kurumlarının, yargı organlarının köklü ve yaygın bir şekilde eleştirilmesi gerekiyor. Bu anti-Kürt nizamın nasıl bugüne kadar sürdürüldüğünün çok köklü bir eleştirisine ihtiyaç vardır.

Bazı Önemli Karşılaştırmalar

Yirmi sekiz üyeli Avrupa Birliği'nde Lüksemburg, Kıbrıs ve Malta; nüfusları yarım milyonun altında olan devletlerdir. Lüksemburg ve Kıbrıs yarımşar milyondur. Kıbrıs'ta, Rumlar ile Türkler toplam bir milyonu bulmamaktadır. Ama bu devletler; Avrupa Birliği üyesidir, Avrupa Konseyi üyesidir, Birleşmiş Milletler üyesidir, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı üyesidirler. Kürdler ise 40-50 milyon nüfuslarıyla, siyasal bir statüye sahip değildirler. Uluslararası ilişkilerdeki bu temel çelişki, elbette zengin olgusal dayanaklarla incelenmelidir.

Burada, Kürdlerin Yakınoğu ve Ortadoğu'daki toplam nüfuslarının 40 milyon mu, yoksa 50 milyon mu olduğu konusunda da açıklama yapmak gerekir. Kürdlerin nüfusu hiçbir yerde sağlıklı bir şekilde ortaya konmamıştır. Ne Türkiye'de, ne İran'da, ne Irak'ta, ne de Suriye'de. Bu dört devleti sayarken Kafkasya'daki Kürdistan'ı da dikkatlerden uzak tutmamak gerekir. 1923-1929 arasında yaşam bulan Kızıl Kürdistan'a ne oldu? Kızıl Kürdistan, bugünkü Ermenistan ve Karabağ arasında bir bölgeydi. Qelbecer, Laçin, Kubatlı, Zengilan, Cebrail, Zengezor şehirlerini kapsıyordu. Kızıl Kürdistan'ın iptali; Kürdlerin Orta Asya'daki Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan gibi Türkî Cumhuriyetlere sürgün edilmesi; 1992-1993 Ermenistan-Azerbaycan Savaşı'nda Kızıl Kürdistan'ın Ermenistan tarafından işgal edilmesi, elbette incelenmesi gereken bir konudur.

11 Mart 1970'de Güney Kürdistan'da, Mele Mustafa Barzani ile Saddam Hüseyin arasında, Güney Kürdistan'a otonomi verilmesi konusunda bir anlaşma yapılmıştı. Bu anlaşmanın önemli bir maddesi de Kerkük üzerineydi. "Kısa zamanda", Kerkük'te nüfus sayımı yapılacak; sayım sonucuna göre Kerkük, Kürdistan bölgesine veya Bağdat'a bağlanacaktı. Türkiye, İran, Suriye, Sovyetler Birliği ve ABD'nin Saddam Hüseyin'i kışkırtması ve desteklemesi sürecinde, bu sayım yapılmadı. 1973 sonlarında savaş yeniden başladı. Kürdlerin nüfusunu sağlıklı bir şekilde gösterecek sayım yapılmamasının kanımca temel nedeni şudur: Sayım yapıldığı zaman Kürdlerin nüfusu; Arapların ve Türkmenlerin nüfusundan çok çıkacaktır. Türkiye'de, İran'da, Suriye'de de durum budur. Bu, çok açık bir gerçekliktir. Devletler, böyle bir resmi bilgiyle karşılaşmamak için nüfus sayımına girişmiyorlar. Bu bakımdan ben 40 milyon diyeyim, sen 50 milyon de. Kanımca, Yakınoğu ve Ortadoğu'daki Kürdlerin toplam nüfusu 50 milyondan da fazladır. Saddam Hüseyin rejiminin 1960'lardan beri, Kerkük'ün nüfus yapısını bozmak ve değiştirmek için Kürdleri Kerkük'ten çıkararak Güney Irak'a, Basra yörelerine sürgün ettiği, Arap aileleri Güney Irak'tan alarak Kerkük'e yerleştirmeye çalıştığı çok yakından bilinmektedir. Kerkük'te nüfus sayımı yapılmasını, 2005 tarihli Irak Anayasası'nın 140. maddesi de istemektedir. Buna rağmen nüfus sayımının hala yapılmamış olması, ayrıntılı bir şekilde ve zengin olgusal dayanaklarla incelenmesi gereken bir durumdur.

Başından beri, 1920'lerde kurulan ve Kürdlere statü vermeyen statü-konun, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler döneminde de sürdürüldüğünü vurguluyoruz. Bütün bu ilişkiler bugüne nasıl yansıyor bakmaya devam edelim.

28 üyeli Avrupa Birliği'nde; Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya, Slovakya gibi devletlerin nüfusları da 2-3 milyon arasında değişmektedir. 28 üyeli Avrupa Birliği'nde sadece beş devletin nüfusu, Kürdlerin Yakınoğu ve Ortadoğu'daki toplam nüfuslarından fazladır. Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve de İspanya'nın nüfusları. Polonya'nın nüfusu, belki Kürdlerin toplum nüfusu kadardır. Geriye kalan AB devletlerinin nüfusları, Kürdlerin genel toplam nüfuslarından çok daha azdır.

47 üyeli Avrupa Konseyi'ne de bakmak gerekir. 47 üyeli Avrupa Konseyi'nde Andorra, San Marino, Monaco, Liechtenstein gibi dört devletin nüfusları 30-40 bin arasında değişmektedir. Bu devletler; Birleşmiş Milletlerin üyesidir, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın üyesidirler. Her türlü uluslararası yarışmaya; örneğin Olimpiyatlara, Dünya Futbol Şampiyonası'na, Avrupa Futbol Şampiyonası'na vs. katılmaktadırlar. Kürdler ise 40-50 milyonluk nüfuslarıyla bir statüye sahip değildir. Dünya uluslar ailesinin eşit bir ferdi değildir. Bunlar anti-Kürd uluslararası nizamın derinliği ve yaygınlığı hakkında çok önemli ipuçları vermektedir.

Kaldı ki Andorra, San Marino, Monaco, Liechtenstein gibi devletler, devlet olmak için hiçbir bedel ödememişlerdir. Kürdler ise yüz yılı aşkın bir zamandır bedel ödemektedirler. Baskıyla, zulümle, soykırımlarla karşılaşmaktadırlar. 19. yüzyılın başından bu tarafa özgürlük, vatan ve ulusal kurtuluş için ödedikleri bedeli "milyonlarca" kavramıyla ifade etmek mümkündür. Bu devletlerin ülke genişlikleri de çok küçüktür. Bazıları, örneğin Kürdistan'ın bir köyü, bir beldesi kadardır.

Bugün 57 üyeli olan İslam Konferansı'nda da, 193 üyeli olan Birleşmiş Milletlerde de; nüfusu bir milyonun altında olan pek çok devlet vardır. Büyük Okyanus'ta Avustralya ile Yeni Zelanda açıklarında; Tavulu, Vanuatu, Kırbaki adlı devletlerin nüfusları 10 bin - 15 bin arasında değişmektedir. Bu devletler örneğin Olimpiyatlarda temsil edilmektedir. Bu temsil, onların dünya uluslar ailesinin eşit bir ferdi olduklarını göstermektedir. Kürdler ise bu kadar büyük nüfuslarına rağmen uluslararası yarışmalarda temsil edilememektedir. Bu, dünya uluslar ailesinin eşit bir ferdi olmamak demektir. Hâlbuki dünya uluslar ailesinin eşit bir ferdi olmak önemlidir.

Basra Körfezi'nde Kuveyt, Katar, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri; Kızıldeniz kıyısında Cibuti gibi devletlerin nüfusu bir milyonun altındadır. Mart 2011'de başlayan Suriye olayları dolayısıyla üç devletin adı çok geçmektedir: Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar. Mart 2011'den beri Kürdler; Güney-batı Kürdistan'da, Rojava'da özerk bir yönetim kurmak için çaba sarf etmektedir. Bu üç devlet, özerk yönetim kurulmasını engellemek

için büyük bir çalışma içindedirler. Özgür Suriye Ordusu'nu, Özgür Suriye Ordusu'nda yer alan El Kaide, El Nusra, İŞİD gibi örgütleri silahlandırmak için yoğun bir gayret içindeler. "Suriye'de Kürdistan yoktur" diyorlar. Bu üç devlet içinde yer alan Katar, Kürdlerin geleceğini belirlemede çok büyük bir rol sahibi olmuş. Hâlbuki Katar, Basra Körfezi'nde nüfusu 300 bini bile bulmayan bir devlettir. Nüfusu 300 bini bile bulmayan Katar, Kürdlerin geleceğinin belirlenmesinde neden bu kadar etkili oluyor? Bu da anti-Kürd uluslararası nizamın başka bir boyutudur.

Bugüne gelelim. İki yılı aşkın bir zamandır, İmralı'da Abdullah Öcalan ile MİT Başkanı Hakan Fidan arasında görüşmeler yapılıyor. Neden dişe dokunur olumlu bir sonuca ulaşamadığı elbette irdelenmesi gereken bir durumdur. Sorunu çözmeye çalışan bir yönetim, Kürd düşmanı olduğu açıkça ortada duran İŞİD'e maddi ve manevi her türlü yardımı yapar mı? İŞİD'in Kobane'ye saldırdığı günlerde, "Kobane ha düştü ha düşecek" diye sevinç gösterilerinde bulunur mu?

2009-2010'da Oslo'da, İngiltere gözetiminde PKK ile MİT (Devlet) arasında çözüm konusunda görüşmeler yapılıyordu. 2012'de bu görüşmelerin basına sızdırılması konusunda devlet-hükümet, PKK ve Cemaat arasında, birbirlerini suçlayan konuşmalar oldu. Burada sorulması gereken soru, irdelenmesi gereken durum şudur: Bugün görüşmelerde, neden gözetleyici olan üçüncü bir taraf yoktur? Sorunun çözülmesi için uluslararası gözlemciler neden ihtiyaç duyulmamaktadır? Devlet-hükümet, Kürd/Kürdistan sorununun devletin iç sorunu olduğunu vurgulamaktadır. Hâlbuki Kürd/Kürdistan sorunu, çoktandır uluslararası bir sorundur.

10 Ocak 2013'te Paris'te Sakine Cansız ile arkadaşları Fidan Doğan ve Leyla Söylemez, kendi bürolarında nasıl katledildiler? Bu olayda Türk MİT'inin teşviki ve bilgisi olduğu da vurgulanmaktadır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, ölü dil Osmanlıca hakkında ne kadar teşvik edici konuşmalar yaptığı bilinmektedir. Yaşayan dil Kürdce hakkında ise ne kadar olumsuz bir tutum sergilendiği yine bilinmektedir.

Sorunu çözmeye çalışan bir hükümetin Roboski katliamıyla ilgili tutumu böyle mi olur? İsrail-Filistin ilişkileri konusunda, Mavi Marmara konusunda sürdürülen tutumla Roboski katliamı konusunda gösterilen tutum farkı, çelişkiler insana pek çok konuyu açıkça anlatmaktadır. 28 Aralık 2011'de yaşanan Roboski katliamında devlet, katledilen her kişi için ailelere 123 bin TL ödeyerek sorunun kapatılmasını istedi. Aileler, "adalet istiyoruz" diyerek bu paraya el sürmediler. Mavi Marmara olayı ise 31 Mayıs 2010 tarihinde meydana gelmişti. Bu olayda, 9 Türk vatandaşı yaşamını yitirmiş-

ti. Devlet, daha sonra İsrail hükümetinden yaşamını yitiren her kişi için 10 milyon TL istedi. Roboskili ailelere kişi başı 123 bin TL, İsrail'den talep edilen ise kişi başı 10 milyon TL. Bu da devletin-hükümetin Kürd'e verdiği değeri açıkça göstermektedir. Bütün bunlar, bugüne kadar Kürd/Kürdistan sorununun neden çözülemediği konusunda önemli bilgiler vermektedir.

“Çözüm” süreci

Kürd/Kürdistan sorunu elbette uluslararası bir sorundur. “Çözüm”den önce, çözülecek sorunun temel niteliği incelenmelidir. Yukarıda sayılan bu ilişkileri dikkate almayan, bunları kavramayan çözüm sürecinin başarıya ulaşması mümkün değildir.

Devlet-hükümet, “çözüm” olarak gerillanın silah bırakmasını ve Türkiye'nin dışına çıkmasını istemektedir. Türkiye dışına çıkan gerillanın, silah bıraktığını dünya kamuoyuna açıklamasını istemektedir. Bundan sonra isteyen kişilerin Türkiye'ye dönebileceğini vurgulamaktadır. Türkiye'ye dönenlerin rehabilite edileceğini, rehabilitasyondan sonra isteyen kişilerin siyasete atılabileceğini söylemektedir. Gerillayı rehabilite etmeyi düşünen bir yönetimin sağlıklı bir çözüm getiremeyeceği çok açıktır. Zira devlet-hükümet, eline silah alıp dağa çıkan veya dağa çıkıp eline silah alan kişileri hasta kabul etmektedir.

Hâlbuki çözüm böyle olmamalıdır. Şöyle bir yolun izlenmesi daha mantıklı olur. Bir defa devlet; cumhuriyetten beri Kürdlerin temel haklarını ve özgürlüklerini, Kürd toplumu olmaktan, Kürd ulusu olmaktan doğan haklarını gasp etmiştir. Devlet-hükümet, Kürdlerin bu temel haklarını ve özgürlüklerini iade etmek durumundadır.

Düşünelim ki Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde, İttihat ve Terakki döneminde İstanbul'da Kürdçe dergiler ve gazeteler yayımlanıyordu. Kürdistan, Kürd Teavün ve Terakki Gazetesi, Rojî Kurd, Hetawî Kurd, Jîn vs. Bunlar legal yayınlardı. İstanbul'da basılan bu dergiler ve gazeteler; Hakkâri, Süleymaniye, Kerkük, Diyarbakır, Mahabad gibi Kürd şehirlerine gönderiliyordu. Cumhuriyetten sonraysa, daha doğrusu Cumhuriyetle birlikte inkâr ve imha dönemi başladı. Herkesin Türk olduğu, Kürdçe diye bir dilin olmadığı vurgulandı. Bu inkâr ve imha, resmi ideolojinin çok önemli bir boyutu oldu. Kürdlerden, Kürdçeden, Kürdistan'dan söz edenler; çok ağır idari ve cezai yaptırımlarla karşılaştı.

Bu bakımdan devlet kendi iradesiyle Kürdlerin gasp edilen bu haklarını ve özgürlüklerini tanımak durumundadır. Bunun için herhangi bir siyasal parti ile görüşmesi, pazarlık yapması da doğru değildir. İmralı'da Abdullah Öcalan'la, Kandil'de KCK yöneticileriyle görüşülmesi gereken konu gerilla-

nın geleceğidir. Burada da şöyle bir yol izlenmelidir. Gerillanın silah bırakması da gerekmez. Türkiye'yi terk etmesi de gerekmez. Gerilla Kürdistan'da kalmalı ,ama dönüşmelidir. Örneğin bir federasyon olur, Kürd Federasyonu; gerilla bu federasyonun polis gücüne, jandarma gücüne dönüşür. Bunun için de gerillanın en azından federasyonu savunması vazgeçilmez, kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Aslında gasp edilen Kürd haklarının, özgürlüklerinin iadesi ile gerillanın geleceği konusundaki görüşmeler birbirine paralel yürümesi gereken iki konudur. Ama devlet-hükümet, birinci durumu hiç dikkate almadan, bu durumu yok sayarak gerilla mücadelesini bitirmeye çalışmaktadır. Devlet-hükümet; hak, hukuk, özgürlük sorunlarını bir tarafa bırakmış, güvenlik boyutlu bir sürecin gelişmesini istemektedir.

Demokratik Özerklik, dil konusunda bazı haklar getirebilir. Hâlbuki kendi kendini yönetim, geleceğini tayin etme hakkına sahip olma, Kürdler için çok önemlidir. Bu da ancak en azından federasyonla olur. Anaokulundan üniversiteye kadar Kürd diliyle eğitim yapılması şüphesiz çok önemlidir. Kendi geleceğini tayin etme hakkına sahip olmayan bir halk, özgür bir halk değildir. Filistin'de 1993'te, Oslo'da El-Fetih lideri Yaser Arafat ve İsrail Başbakanı İzak Rabin arasındaki görüşmeler sonucu oluşan çözüm öyle değil miydi? Güney Kürdistan'da da öyle bir çözüm süreci yaşanmadı mı?

Çözüm derken şuna da dikkat etmek gerekir. Bugün Kürdleri baskı altında tutan, Kürdlere zulmeden, soykırıma varan operasyonlar yapan devletlerin hepsi de İslam devletleridir. Bu devletler Kürdlerde ulusal talepler filizlenmeye başladığı zaman "kardeşlik" diye bir kavram ileri sürüyorlar. "İslam kardeşliği", "İslam ümmeti" gibi kavramlarla Kürdlerin mücadelesini frenlemeye, Kürdlerin kafasını bulandırmaya çalışıyorlar. Kürdlerde ulusal mücadele yükseldiği zamanlarda da soykırıma varan operasyonlar yapmaktan çekinmiyorlar. Bu bakımdan "İslam kardeşliği" sloganının irdeelenmesi gerekir.

Bariş ve Demokrasi Partisi; İspanya'da Bask ve Katalonya sorunlarının, Kuzey İrlanda'da İngiliz-IRA çatışmasının çözülmesi konusunda araştırmalar ve incelemeler yapmaya çalışırdı. Güney Afrika'da sorunlar nasıl çözüldü? Latin Amerika'da çözüm süreçleri nasıl geliyor konuları da önemliydi. Halkların Demokrasi Partisi de BDP'nin bu tutumunu sürdürüyor. Bu araştırmalar, incelemeler ve gözlemler de önemli olabilir. Ama Kürdlere yol gösterecek olan, ilham verecek olan esas süreç; Müslüman Bengal halkının Müslüman Pakistan devletinden haklarını ve özgürlüklerini nasıl aldığı, ulusal kurtuluşunu nasıl gerçekleştirdiğidir. Çünkü Bengal

halkı da 1950'lerde Bengalce'nin resmi dil olarak kabul edilmesini ve Doğu Pakistan (Doğu Bengal) için otonomi istediği zaman, Pakistan yöneticileri "Biz Müslümanız, biz kardeşiz. İslam kardeşliği var" diye bunu engellemeye çalışırdı.

1990'ların ortalarında Kürd ulusal kurtuluş mücadelesi geliştiği zaman, Türk aydınlarının bir kısmı "her dile bir devlet olmaz" demeye başladılar. "Dünyada dört bine yakın dil var, dört bin devlet mi olacak?" diyorlardı. Bunu söylerken bu dilleri konuşanların nüfusu hakkında bilgi vermezlerdi. Böylece Ekvador'da veya Sibiry'a'da 100-200 kişilik bir kabilenin konuştuğu dil ile milyonlarca Kürdün konuştuğu dili aynı kefeye koyarlardı. Bengal ulusal kurtuluş mücadelesi sürecinde, örneğin 1950'lerde de Pakistanlı aydınlar "her dile bir devlet olmaz" diyerek Bengal halkının hak, hukuk ve özgürlük mücadelesini, ulusal kurtuluş mücadelesini engellemeye çalışmışlardır.¹

Şu ilişkinin vurgulanması da gerekir. Örneğin İspanya ve İngiltere'de Bask, Katalonya, IRA gibi sorunlar vardır. Ama batılı devletler, İbrahim Sediyanı'nın dediği gibi, hiçbir zaman "biz Hıristiyan kardeşiyiz", "Hıristiyan kardeşliği var" diyerek Bask, Katalonya, IRA gibi sorunları engellemeye çalışmamışlardır. "Kardeşlik" sloganı, "İslam kardeşliği" gibi sloganlar İslam devletleri tarafından Kürdlere söyleniyor. Kürdlerin mücadelesini engellemek için söyleniyor. Kürdlerin hak, hukuk, özgürlük mücadelesi geliştiği zaman, ulusal kurtuluş mücadelesi geliştiği zaman, soykırıma varan operasyonlar yapmayı da ihmal etmiyorlar. İspanya'da Basklara ve Katalanlara, Kuzey İrlanda'da IRA'ya yapılan baskıların ise Kürdlere yapılan baskılar karşısında çok hafif kaldığı açıktır.

Başkan yardımcısı Bülent Arınç 22 Aralık 2014'te El-Cezire'ye verdiği bir demeçte, bir soru üzerine Kürdlerin özerklik istemediklerini, istemeyeceklerini vurgulamaktadır. Hâlbuki ne istedikleri ne istemedikleri konusunda Kürdler konuşmalıdır. Bu konularda Kürdlerin söyleyecekleri önemlidir. Bu konuda Başbakan yardımcısının konuşması, Kürd Kürdistan sorununun günümüze kadar neden çözülemediği hakkında önemli bilgiler vermektedir.

NATO eski Genel Sekreteri Rasmussen, Suriye olayları dolayısıyla 19-20 Aralık 2014 günlerinde basına yaptığı açıklamada bağımsız Kürdistan'a karşı olduğunu vurgulamaktadır. Sorunun günümüze kadar neden çözülemediğinin bir boyutunu da bu açıklama vermektedir. 1990'ların sonlarının

1 Pakistan-Bengal ilişkileri konusunda "Rejim, İslamlaşma, Kürdler, Kürdistan" yazısındaki Pakistan-Bengal ilişkileri bölümüne bakılabilir. Bkz. İsmail Beşikçi Vakfı, Kurdistan-post.eu rizgari, gelawej vs.

da, 2000'lerin başlarında NATO'nun Kosova'nın bağımsızlığı konusunda ne kadar etkili çalışmaları yaptığı bilinmektedir. İki milyona yakın nüfusu olan Kosova için bağımsızlık diyen NATO'nun 2010'lardaki genel sekreteri, bağımsız Kürdistan'a karşı olduğunu vurgulamaktadır. Kürdistan'ın ve Kürdlerin bölünmesi, parçalanması, paylaşılması, Kürdlerin soykırımı varan operasyonlarla karşılaşması Rasmussen'in umurunda değildir.

Bu açıklamalarla ilgili olarak başka bir ilişkiye daha dikkat çekmek gerekir. Gerek Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç gerek 2009-2014 arasında NATO Genel Sekreteri olan Anders Fogh Rasmussen Filistinli Arapların bağımsız devlet kurma hakları da dâhil her türlü haklarını tanımaktadır ve bu hakların kazanılmasına destek vermektedir. Ortadoğu'da Filistin'in konumuyla Kürdistan'ın konumu çok değişiktir. Filistinli Arapların bir tek hasmı vardır; o da İsrail'dir. Kaldı ki 22 Arap devleti ve İslam Konferansı'na üye olan 57 devlet şu veya bu şekilde İsrail'e hasımdır; Filistinli Arapların yanındadır. Bütün Arap ve Müslüman devletler; maddi ve manevi olarak, diplomatik olarak, askeri ve ekonomik olarak Filistinli Arapları desteklemek gerektiğini hissederler. Kürdistan ise Ortadoğu'nun ortasında, etrafı hasım güçlerle çevrili bir ülkedir. Bölünmüş, parçalanmış, paylaşılmış bir ülkedir. Kürdler adeta bir cehennem içerisinde mücadele yürütmektedirler. Bölünme, parçalanma, paylaşılma; Kürdlerin ve Kürdistan'ın dostlarını azaltmış, sıfıra indirmiş, düşmanlarını ise çoğaltmıştır. 2014 Haziran ayında başlayan Kürdistan'a IŞİD saldırıları sürecinde, çok farklı ilişkilerin geliştiği de sır değildir.

Sonuç olarak temel bir ilke vardır: kendi kendini yönetim. Kürdler kendi kendini yönetmeli. Kürdler, kendi geleceğini tayin hakkına sahip olmalı. Bir halk kendi geleceğini tayin hakkına sahip değilse o halk özgür bir halk değildir. O bakımdan kendi geleceğini tayin hakkına sahip olmak, kendi kendini yönetmek önemlidir. Bir statüye sahip olmak çok önemlidir. Kim soykırımı uğruyor? Soykırım, devleti olmayan halklara yapılıyor. 1915'te Ermeniler bir devlete sahip olmadıkları için, 1940'larda Yahudiler bir devlete sahip olmadıkları için soykırımı uğradılar. Bugün de böyledir. Bosna'da, Ruanda'da soykırımı uğrayan halklar devleti olmayan halklardır. Devlete sahip olduğu zaman güvenlik güçlerine sahip olunur. O güvenlik güçleri, soykırımdan korur. Demokratik özerklik, dil konusunda bazı haklar getirebilir. Ama önemli olan kendi kendini yönetimdir. Dünya uluslar ailesi içinde eşit muamele görmektir. Eşit muamele görmek ancak bir devlete sahip olduğunda mümkün olabilir. Bugün dünya uluslar ailesi içinde eşit muamele görmek ise en azından bir federasyonu gerektirir.

Diyarbakır Açılış Konuşması

Necdet İpekyüz

Kürd ve Kürdistan meselesi 19. yüzyılın başından beri yaşanıyor. Kürdler; inkâra, haklarının gaspına, zulüm ve asimilasyona karşı hep mücadele içinde olmuşlardır. Türkiye’de son dönemde farklı isimlerle adlandırılarak Kürd meselesi tartışılıyor. Milli birlik, demokratik açılım olarak adlandırıldı. En son “çözüm süreci” olarak adlandırılan sürece farklı perspektiflerden bakmak amacıyla bu konferans düzenleniyor.

Çözüm süreci derken “eşitlik, özgürlük temelinde yükselecek olan” toplumsal bir barıştan söz ediyor olmalıyız. Müzakerelerin nihai amacı bu olmalıdır. Böyle yapmazsak palyatif, geçici çözümler bulmuş oluruz. Oysa köklü çözümler bulmamız gerekiyor. Türkiye’de, Osmanlı İmparatorluğu’ndan beri her soruna geçici çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Bu yüzden de sorunlar büyüyerek tekrar ortaya çıkmıştır. Soruna böyle baktığımızda “yenenin/yenilenin olmadığı” bir süreçten söz etmiş oluyoruz. O hâlde barışı gerçekleştirmek istiyorsak evvela kullandığımız dili değiştireceğiz. Müzakere ve diyalog aşamasında çatışma, tehdit ve şantaj diline başvuramayız. Böyle bir dili kullanamayız.

Türkiye’nin geçmişinde darbeler, sıkıyönetimler, olağanüstü haller gibi çok karanlık dönemler yaşandı. Artık geldiğimiz noktada, başta Kürd meselesi olmak üzere eşitlik ve özgürlük meselesinin ciddi biçimde konuşulması gerekiyor. Türkiye, geçmişindeki bazı kararlarından hakikaten rahatsızlık hissediyor ve yaşanan acılara karşı bir çözüm yapmak istiyor ise meseleleri zamana yayarak, taksitlendirerek değil; artık kimsenin başka söz etmesine meydan bırakmadan halletmek zorundadır. Her ötelemenin daha da ötekileştirdiğini ve çözümü daha da zorlaştırdığını biliyoruz.

Böyle bir barış, sadece silahların susmasından ibaret değildir. Aynı zamanda Türkiye’deki her vatandaşın kimliğini sonuna kadar yaşayabilmesi ve insan haklarına saygı duyulması anlamına gelir. Kürdler, adil olmayan düzenlerle karşı karşıya kaldıkları için bütün Kürdistan coğrafyasında istemedi de olsa, çaresizlikten silahı ellerine almışlardır. Bugün de İran’da, Rojava Kürdistanı’nda bunlar yaşanmaktadır. Kürd meselesinde “barış” yerine “adalet”, “eşitlik” ya da “özgürlük” sözcükleri de tercih edilebilir. Bu, Kürdlerin ne istediklerini daha açık bir biçimde ifade ediyor.

Çok şey değişti, değişiyor. Bazı şeyler eskiye nazaran daha rahat konuşuluyor. Bu, bir mücadelenin bedelidir. Mücadele olmasa belki bunlar da olmazdı. Bunları bilip köklü değişiklikler yapmak için sadece bunları konuşmak yetmiyor; ciddi bir anayasa değişikliği yapmak gerekiyor. Bu anayasa aynı kaldıkça, anadilde eğitim ve âdemi merkezîyetçilik gibi temel değişiklikler hayata geçirilemez. Bu değişikliklerin anayasada kök salmaması, herhangi bir zamanda geri döndürülebilecekleri anlamına geliyor.

2013 Ocak ayındaki Sayın Ahmet Türk ve Ayla Akat Ata'nın Öcalan'la görüşmesinden ve yine 2013 Newrozunda Öcalan'ın Diyarbakır Newroz alanındaki çağrısından itibaren çözüm meselesi konuşuluyor. Ama iki yılda yaşananlardaki iniş çıkışların giderek umutları tüketebildiğini, gerginliklere yol açabildiğini gördük. Son iki yıldır çözüm sürecinde hayal kırıklıkları yaşandı; umutlar törpüldü. İnsanlarımıza aynı şeyleri yeniden yeniden yaşatmak, travmalara yol açmaktan başka bir sonuç doğurmuyor.

Son yüzyılda, Türkiye'de büyük dönüşümler ve toplumsal travmalar yaşandı. Askeri darbeler, farklı toplumsal gruplara olan saldırılar ve katliamlar bunlardan sadece birkaçıdır. Bu ciddi toplumsal olaylar, günlük hayatın her aşamasında da hissedilebiliyor. Son olarak, 30 yıllık silahlı çatışma Türkiye'deki gündelik hayata damgasını vurmuştur. İşkence, yerinden edilme, korku ve kayıplar Kürdlerin olağan tecrübeleri haline gelmiştir. Bu duruma ek olarak Kürdleri sadece süren savaş ya da ölümler için değil, aynı zamanda batı şehirlerindeki suç ve yasadışı faaliyetler için de sorumlu gösteren yaygın kamusal temsiller; Kürdlere karşı aşırı ırkçı saldırıları da körüklemiştir. Ötekileştiren, ayrıştıran, algıda bozukluk yaratarak potansiyel suçlu ilan eden yargısız infazdan yargılı infaza doğru giden bir süreç yaşanıyor.

Ayrıca şiddet gündelik hayatın birçok alanına, toplumsal ilişkilere yansımaktadır. İşçi ölümleri, TMK mağduru çocuklar, mevsimlik işçiler, kadınlara yönelik şiddet gibi son yıllarda konuşulan birçok sorun birbirinden bağımsız gibi görünmesine rağmen son 30 yılın şiddet ortamının tüm bunlara etkisi unutulmamalıdır.

Ancak son dönemlerde Türkiye'de ismi konularak Kürd sorunu konuşulmaya başlandı. Tartışmalar genellikle açık şiddetin nasıl biteceği ekseninde dönmekte. Uzun çatışma yıllarının toplumun dokusunda yarattığı tahribatı düşünürsek açık şiddetin bitmesi durumunda dahi bu travmatik tarihle nasıl yüzleşileceği, Kürd meselesinde gerçek ve kalıcı çözümün nasıl olacağı, geçmişteki ve bugünkü mağduriyetlerin nasıl telafi edileceği gibi soruların daha az konuşulduğunu görüyoruz.

Çözümde en önemli olan zihniyet ve niyet meselesidir. Bunlar samimi

olmadığında sorunun parçası, hatta engelleyicisi olunur. Ancak zihniyet ve niyetimizde çözüme inanıyorsak olayı güvenlik politikalarından çıkartıp, güveni inşa edip bir inşa sürecine dönüştürebiliriz.

Bu konferansta; Türkiye’de son dönemde devlet, Öcalan ve KCK arasında görüşülmeye başlanan mevcut durumu da dikkate alarak çözüm, barış süreçleri, müzakere süreçlerinde silahsızlanma ve kadın perspektifiyle barış deneyimleri ele alınacak. Özellikle dünyada çözüm ve barış meseleleri nasıl konuşulmuş, silahsızlanma denilen süreç nedir, nasıl yürüyor ve de en önemlisi Kürd mücadelesinde, Kuzey Kürdistan’da başlatılan ve sonra tüm Kürdistan’a yayılan, kadınların gözüyle barış nedir gibi konuları tartışacağız.

Tabii ki bu konferansın da bir öyküsü var. Bir yıldan uzun bir süre önce hazırlıklara başlandı. Kürd meselesinde başlangıçtaki gelişmeler ve gündem ile bugünkü aşama farklı bir seyirde. İlk toplantımızı 17 – 19 Ekim 2014 tarihleri arasında İstanbul ve Diyarbakır’da gerçekleştirmeyi planlamıştık. Daha sonra 2. Demokrasi Barış Konferansı nedeniyle Ankara ve Diyarbakır olarak çalışmalarımıza devam ettik ve Kobane’deki gelişmelerle birlikte bu tarihe ertelemek zorunda kaldık. Aslında bu durum da, Kürd ve Kürdistan konusunun dinamik ve ertelenemez olduğunu göstermektedir.

Hükümetten ve HDP’den konferansa katılım olması için kendileriyle ilk günden son haftaya kadar iletişim halinde olduk. Biz başladığımızda Başbakan Erdoğan’dı; çözüm meselesiyle ilgili bakan ise Beşir Atalay’dı. O günlerde BDP, bugün HDP olan heyetle temaslarımız oldu. Ancak katılımlarını sağlayamadık. Bu haftanın İnsan Hakları Haftası olması nedeniyle, bugün İHD ve TİHV’in Diyarbakır’daki etkinlikleri ile DTK ve yerel yönetimlerin düzenlediği konferans çakışmış oldu. Eminiz ki tüm etkinliklerde de aynı konular ele alınmaktadır. Bu da durumun aciliyetini ve önemini göstermektedir.

Bir arafta olduğumuzu düşünüyorum. Bu arafta zamanı öteleyerek ötekileştirmeyi daha da arttırmadan, herkesin katkı koyarak tartışmalar yürütmesi gerekiyor. Bunları yaparken de yerel dinamikler çok önemlidir. Her model, uygun model olmayabilir. Ama yine de dünya deneyimleri çok önemlidir. En azından ne yapılmayacağını bilebiliriz. Türkiye’de bugün artık Kürdlerde de Türklere de ne yapılmayacağı üzerine biraz hemfikir olan bir tablo gelişmeye başladı. Bunun daha çok sesinin çıkması gerekiyor.

BİRİNCİ PANEL
ÇÖZÜM VE BARIŞ GİRİŞİMLERİ

Dünya Deneyimleri

Alvaro de Soto

Türkiye’de önce Kıbrıs meselesi sonra da Arap-İsrail çatışması dolayısıyla bulunmuştum. Şu anda ortaya çıkmakta olan sorunların birçoğunun sivil toplum tarafından, hiç olmazsa Türkiye’de, tartışılıyor olması çok önemli. Türkiye’nin sivil toplumunun çok canlı olduğunu biliyoruz. Bu konferans, moderatörümüzün de ifade ettiği gibi oldukça kritik bir anda toplanıyor. Dünyanın bu bölgesinde çok şey olmakta ve buradaki gelişmeleri kavrayabilmek için tarihsel arka planı düşünmek çok önemli.

İnsan topluluklarının kendilerini örgütleyiş tarzının bir ürünü olan uluslararası sistem, hala bir oluşum halinde. Öncelikle bunu aklımızda tutmamız çok önemli. İnsan toplumunun örgütlenmesinin modern çağdaki ilk çabaları, 1815’te Napolyon Savaşları sonrasındaki Viyana Kongresi ile başladı. O zamanın büyük güçleri, kongreyi mümkün olduğu kadar barış ve istikrarı sağlama işleviyle düzenlediler. 19. yüzyıl sonuna kadar da bu uluslararası düzen devam etti. Ancak I. Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle birlikte bu uluslararası düzen çökünce, savaş sonrasında dünyanın bu bölgesinde bir barış konferansı (Paris Barış Konferansı) düzenlendi. Bu, bütün yerkürenin bir biçimde temsil edilmesini sağlamak amacıyla dünya çapında, global bir örgüt kurulması için ilk ciddi çabaydı. Konferansın getirdiği düzenlemelere ilişkin bu coğrafyadaki uygulamaları çok iyi biliyorum. (Bugün İsmail Beşikçi sunumunda bunu çok açık ve berrak ifade etti). Ancak yine de milletler arasındaki ilişkileri yönetmek ve I. Dünya Savaşı’nın tekrarlamasını engellemek için ortada bir çaba vardı. Ama bu çaba, sadece bir kuşak sürebildi. II. Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler kuruldu. Birleşmiş Milletler birçok bakımdan 1919 yılında Paris’te kurulmuş olan Cemiyet-i Akvam’ı tekrarlıyordu. Ancak yönetimini daha da kurumsallaştırarak Cemiyet-i Akvam’ın ilerisine geçti. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, daimi üyelikleri dolayısıyla uluslararası barışın ve istikrarın sağlanmasında özel sorumlulukları olan üyeler ile daimi üye olmayan devletlerin rotasyonu ile kuruldu. Aynı zamanda bu örgütlenme çabalarının devamı olarak bu devletlerin yurttaşlarına ve başka devletlere karşı sorumluluklarını geliştirmeye devam etti.

Bugün de dâhil sıklıkla ulus-devletlerden söz ediliyor. Ancak ulus-devlet

kavramı her zaman iyi tanımlanmış bir kavram olmuyor. Bütün devletler tek bir milletten oluşmuyor. Ayrıca çok iyi biliniyor ki dünyanın bu bölgesinde olduğu gibi bütün milletler de bir devlet oluşturmuyor. Bunun iyi ya da kötü olduğunu söyleyemiyorum. Sadece bu kavramın hala bir evrim içinde olduğunu dile getiriyorum. 1950'li yılların sonuna doğru Birleşmiş Milletlerin sözleşmesinden destek alan bir hareket ortaya çıktı. Buna dekolonizasyon deniliyordu; yani sömürgeciliğe son verilmesi ve kendi kendini yönetmeyen bölgelerin bağımsızlığının sağlanması. Buradan doğan ilginç noktalardan bir tanesi, özellikle Afrika'daki devletlerin bağımsızlıklarına kavuşmasının hemen sonrasında Afrika Birliği Örgütü (Organization of African Unity) isimli bölgesel örgütün kurulmasıydı. Örgütün ortak sözleşmesinin çok açıkça şart koştuğu ilk madde, üye devletlerin kendi aralarındaki sınırların tekrar çizilmesine yönelik her hangi bir teşebbüste bulunamayacağıydı. Afrika'daki ülkeler arasındaki sınırların Afrika ülkeleri, kabileleri ya da etnik grupları tarafından çizilmediği çok iyi bilinen bir şeydir. Ayrıca bu kabileler birçok farklı ülkeye yayılmıştır. Dolayısıyla bu hiç de mantıklı bir madde değilmiş gibi görünüyor. Ancak buradaki duygu, hali hazırdaki durumla oynanmasının var olan anlaşmanın çözüldüğünden çok daha büyük sorunlar doğuracağı yönündeydi. Meselenin özü, Birleşmiş Milletler kurulduktan sonraki en aşağı ilk 30-40 yıllık dönemde, devletlerin etnik temellerde parçalanmasına karşı direnmek konusunda çok güçlü bir yönelim mevcut olduğuydu.

Birleşmiş Milletlerin kurulmasından hemen sonra Soğuk Savaş başladı. Soğuk Savaş döneminde nükleer silahların yanı sıra başka sebeplerden ve genellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olmayan ülkelerin topraklarında zuhur eden ideolojik çatışmalardan dolayı büyük bir gerilim hâkimdi. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri kendi çatışmalarını sıklıkla daimi üye olmayan ülkeler (çoğunluğu gelişmekte olan ülkeler) aracılığıyla yürütüyordu (temsili savaş). Soğuk Savaş'ın sonunda bu tür çatışmaların ve karşılıklı meydan okumaların birçoğu sona erdi. Nükleer çatışmanın açık tehlikesi, muhtemelen Soğuk Savaş'ın bitmesinden epey bir süre önce ortadan kalkmıştı. Diğer ülkeler aracılığıyla olan temsili savaşlar da terk edilmişti. Ancak önemli nokta şudur ki 1980'lerin sonu 1990'ların başında, çatışmanın doğasında bir dönüşüm yaşandı. Bugün barış arayışı gündemine hâkim olan bu içsel çelişkidir.

Diğer önemli etmenler arasında, Soğuk Savaş'ın hemen ertesinde Sovyetler Birliği'nin birçok ülkeye ayrılması var. Bu süreçte, Sovyetler Birliği'nin eskiden parçası olan birçok ülke bağımsız devlet oldu ve süreç büyük öl-

çüde de barışçıl bir biçimde yaşandı. Ama bundan hemen sonra Yugoslavya'daki savaş patlak verdi. Burada etnik sorunlar bazı liderler tarafından utanmazca sömürüldü, istismar edildi. Yugoslavya böylelikle paramparça oldu. Vaktiyle bir konfederasyon olan Yugoslavya, çeşitli parçalara ayrıldı. Eski Yugoslavya'nın bir bölümünü oluşturan bir takım devletler tekrar bölündü. Mesela Sırbistan ve Karadağ birbirinden ayrıldı. Sonra Kosova da Sırbistan'ın bir vilayeti iken koptu. Afrika'da Eritre, Etiyopya'dan nihayet bağımsızlığını elde etti. Son dönemde Güney Sudan, bir bütün olarak Sudan'dan ayrıldı. Bu durum; geçmişte var olan, devletlerin etnik temellerde parçalanmasına karşı olan direnç eğiliminin tersine dönmesi anlamına gelebilir. Bu konuda epeyce bir hareketlilik mevcut ve tabii ki bu hareketlilik biraz da bulaşıcı.

Çatışma çözümü yöntemleri; Soğuk Savaş'ın bitiminden sonraki son yirmi yıl içerisinde epeyce değişim geçirdi. Soğuk Savaş'ın sonunda, uluslararası çatışmalardan ziyade birçok iç çatışma doğmuştu. Uluslararası toplumun uluslararası barış ve istikrarı koruma çabası bugün esas olarak iç çatışmalar üzerine odaklanıyor. Burada uluslararası çatışma çözümü ile iç çatışma çözümü arasında çok açıkça görünen ve de son derece önemli bir ayrım söz konusu. Bir uluslararası çatışmanın çözümünde; ateşkes yapma aşamasına gelinir, orduların birbirlerinden ayrılması ve her bir ordunun kendi ülkesinin topraklarına geri dönmesi sağlanabilir ise, o zaman amaçların çok büyük bir bölümüne ulaşılmış demektir. Oysa iç çatışmalarda, savaşan ordular veya etnik gruplar zaten memlekettedirler. Onların başka bir yere gönderilmesi mümkün değildir. Tarafların aynı çatı ve sınırlar altında birlikte yaşaması sağlanılmak zorundadır. Bu, çoğu zaman bir anayasa değişimini gerektirebilir. Eğer çatışmanın içinde çeşitli gruplar varsa bunların arasındaki ilişkilerin çok sıkı kurallara bağlanması gerekir. Tarafların, çatışmaya sebep olan esas sorunların başka türlü çözülebileceğini görmeleri gerekir ve bunun için de çeşitli kurumlar oluşturma ihtiyacı doğabilir. Ayrıca bu süreç bazen çok uzun zamana yayılabilir. İç çatışma, çok zorlu bir sorun ve büyük bir güçlüktür. Dolayısıyla sınırı bulunan komşu devletler arasında bir ortak yaşam sağlamaktan çok daha zordur.

Bu tür bir sorunun çözümünün, tanım gereği, uzlaşmaya ve mutabakata dayanması gerekmektedir. Bu tür bir sorunda; taraflara, gerek bir devlet gerekse başka bir yapı olsun, herhangi bir çözüm dayatılamaz. Bu tür bir çalkantıdan çıktıktan sonra geride epey bir kızgınlık, intikam arzusu ya da karşılıklı güvensizlik kalabilir. Özellikle ölümlerle dolu, uzun bir çatışma dönemi sonrasında; var olan güvensizliğin aşılması oldukça zordur. Dola-

yısıyla böylesi vakalarda, taraflardan bağımsız bir öznenin sürece katılımı çözüm arayışına yardımcı olabilir.

Son yirmi yıllık zaman zarfı, üçüncü tarafların müdahaleci bir şekilde işin içine girmesinin gerekli olduğunu gösterdi. Çünkü bu sayede çatışmanın tarafları arasında çıkabilecek herhangi bir uyuşmazlık, şiddete başvurulmaksızın çözülebilir. Bu da aslında çoğu zaman reformların yapılmasını gerektiriyor. Çözümün sağlanabilmesi ve güçlüklerin çözülebilmesi için bir takım kanalların oluşması gerekli. Bu da, yönetim yapılarının karşı karşıya geldiği çağımızda bir ülkenin içinde çeşitliliğin nasıl yönetileceği gibi çok önemli bir soruyu gündeme getiriyor. Aynı zamanda böyle durumlarda çok uzun süreçlere ihtiyaç duyulabiliyor. Bu uzun süreçlerde, ortaklaşa bir projeye bütün tarafların katılması için çaba göstermek gerekiyor.

Üçüncü tarafların, ara bulucuların rolü konusunda konuşmadan önce, çatışma çözümünde ortaya çıkan dönüşümün bir başka boyutuna değinmek istiyorum. Uluslararası insan hakları hukukundaki en önemli dönüşümlerden biri, Roma Statüsü'nün ortaya çıkışı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulmasıdır. Bu katkı çok önemlidir ve de güçlü bir biçimde destekleniyor olması da gayet anlaşılır birşeydir. Çünkü böylece cezasızlığın ortadan kalkabileceğine ve özellikle adi bir takım suçları işlemiş insanların, bu suçlardan dolayı adaletin önünde hesap verebileceğine dair bir umut doğdu. Ama uluslararası alanda da, sorunların ele alınışında hala epeyce güçlükler mevcut.

Karşılıklı anlaşmaya ve müzakereye dayanan iç çatışma çözümlerinin taraftarı olanlar, bir dizi sorunla karşılaşılıyorlar. Çünkü barış, yani savaşın durdurulması amacı ile adalet ve hesap verebilirlik yönündeki mücadele her zaman aynı anda ele alınamayabiliyor. Yani barış arayışı ve adalet arayışı bir araya getirilmeye çalışıldığı zaman, bazen zorluklar doğabiliyor. Bu da bazı noktalarda, uluslararası aktörlerin seçecekleri yön bakımından güçlüğe düştükleri anlar yaratıyor. Aslında buradaki tarafların savları oldukça açık. Barış arayanlar, öncelikle insan hakları ve savaş hukuku ihlallerinin durması için barışın adalet ve hesap sorma meselesinin önüne geçmesini isteyebiliyorlar. Bunun için de ilk yapılması gereken tabii ki şiddeti durdurmak oluyor. Öte yandan bazıları, aynı anda adaletin de aranması gerektiğini vurguluyorlar. Çünkü adalete saygı göstermeden ve suçlulardan hesap sorulmadan bir iç çatışmayı çözmeye yönelmenin, gelecekteki barışın sağlam olmayan temellerde kurulmasına yol açacağını dile getiriyorlar. Aslında bu, son yirmi yıllık süre zarfında ortaya çıkan bir tartışma oldu.

Diğer bir sorun kategorisi, 11 Eylül 2001'de Amerika topraklarında ya-

pılan saldırılarla ortaya çıktı. Saldırıları çok hızlı ve kapsamlı bir tepki verildi. Bilindiği gibi bu, "terörizme karşı küresel savaş" diye de adlandırıldı. Hiç kimsenin 11 Eylül'de bu eylemleri yapan ve birkaç saat içinde üç binden fazla insanın ölümüne yol açan bu grubun, bir meşruiyeti olduğunu söyleyeceğini sanmıyorum. Ayrıca grubun herhangi bir sosyal tabanı yoktu ve müzakereye açık bir grup da değildi. Bütün hedefi, var olan uluslar arası, devletler arası düzeni yıkmaktı ve buna da çok sert bir tepki verildi. Ancak El Kaide'ye ve bu tür başka gruplara yapılan saldırı sırasında, El Kaide ile bazı ortaklıkları olan ve El Kaide gibi terörist gruplar listesinde yer alan başka gruplar da vardı. Bunların bir kısmı, El Kaide'den bayağı farklıydılar. Ciddi bir tabanları vardı ve o listelerde aslında gerçekten meşru bir takım sorunlar dolayısı ile yer almaktaydılar. Dolayısıyla belirli bir meşruiyetleri vardı. Ama maalesef alınan tedbirler o kadar kapsamlıydı ki, bu gruplara da saldırıldı ve bir kategori hatası yapıldı. Bu da, El Kaide dışındaki bazı gruplarla diyalog kurulmasını çok zor hale getirdi. Oysa belirli çatışmalar da bu tür diyalogların olmaması, barışa doğru yürünmesini son derece zorlaştırır. Sonuç olarak çatışmayı çözmek isteyenlerin karşı karşıya kaldığı bir başka sorun da budur.

Çatışma çözümünde yeni sorunlar arasında sayabileceğimiz diğer bir sorun; daha önce de ifade ettiğim gibi Sovyetler Birliği'nin dağılması, Yugoslavya'nın parçalanması ve Afrika'da bir takım devletlerin parçalanmaya başlaması sürecidir. 1950'lerin sonları ve 1960'ların başlarında bağımsız ülkelerin ortaya çıkmasıyla Afrika Ulusal Birliği temelinde oluşan pakt bozulmuş ve böylelikle tabu aşılmış oldu. Daha öncesinde uluslararası topluluktaki esas eğilim, sorunların devletlerin etnik temelde bölünmesi dışında çözülmesi yönündeydi. Şimdi ise daha zorlaşmış durumda. Ama bu sadece çatışma çözümü ile uğraşanlar için bir zorluk değil; bileşimleri bakımından çeşitlilik arz eden bütün devletler için bir sorun. Çeşitliliğin yönetimi, var olan devletleri yönetmenin en zorlu zanaatlarından bir tanesi. Özellikle çağımızda çeşitliliği barındıran devletlerin çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığını görüyoruz.

Buradan çıkarılabilecek derslerden kısaca söz etmek istiyorum. İlki açıklık veya şeffaflık meselesi. Çeşitli türden barış süreçlerinin açık ve şeffaf olması gerekiyor. Ancak benim kendi deneyimimden bildiğim şu ki barış süreçleri biraz egzotik bitkiler gibidir. O kadar özel bir atmosfer gerektirir ki sıcaklığın, nemin, her şeyin incelikle ayarlanması gerekir. Dışarıdan bir takım faktörlerin etkilemesine izin verilmemelidir. Bir sonuca ulaşılabildiği an; müzakerenin içinden dışarıya, basına sızmalar durduğu zaman mümkün

hale gelebilir. Ondan öncesi bir arayış dönemi anlamına gelir. Bunlara çok dikkatli yaklaşmak, sorunu çok hassas bir şekilde ele almak gerekiyor.

Bir diğeri, savaş esnasında ve de barış döneminde yapılmakta olan farklı müzakerelerdir. Bu konuda söyleyebileceğim şey, bir barış sürecine çok fazla önkoşul sürerek başlanmaya çalışılmasının süreci karmaşıktırdığıdır. En önemli şey konuşmaya başlamak ve diyaloga girişmektir. Savaş döneminde yapılmakta olan müzakerelerin de barış döneminde yapılmakta olan müzakerelerin de çeşitli avantajları vardır. Duruma göre dinamikler değişebilir.

Diğer bir ders, George Mitchell'in Kuzey İrlanda konusunda yapılan ve sonunda Hayırlı Cuma Anlaşması ile sona eren müzakereleri yönetmeye çalışırken öğrendiği bir ders. Bilindiği gibi orada da çok uzun bir çatışma yaşanmıştı. Mitchell, "Taraflara düşlerini bir kenara bırakmaları söylenemez; bu talep edilmemelidir. Öyle bir çözüm önerilmelidir ki - barışçıl bir şekilde yaptıkları sürece - her iki taraf da düşlerini gerçekleştirebilsin" demişti.

Son olarak üçüncü tarafların işin içine girmesi ile ilgili çok önemli olduğunu düşündüğüm bir nokta da, bu durumun söz konusu toplumun olgunluk düzeyine ve çatışmayı ele almadaki ustalığına bağlı olduğudur. Üçüncü tarafların faydalı olmaları, otomatik olarak geçerli bir şey değildir. Dolayısıyla üçüncü bir tarafın sürece müdahalesi dayatılamaz. Bir barış sürecinin tarafları, her şeyden önce dışarıdan bir takım güçlerin sürece dahil olması ilkesi üzerinde anlaşmalıdır. Ondan sonra da bunun kim olacağına dair bir karara varmaları gerekir; yani iki tarafın da buna ikna olması gerekir.

Kürt Sorununun Çözümünde Doğrudan ve Dolaylı Girişimler

Fehim Işık

Başlıkta da kastedildiği üzere konuşmamın amacı, PKK'nin 1984 yılında silahlı mücadeleye başlamasından sonra Kürt sorununun çözümü için atılan doğrudan veya dolaylı adımları irdelemektir. Buna değinmeden önce, kısaca PKK'nin ortaya çıkışına bakmakta yarar var.

1938'de kanlı bir şekilde bastırılan Kürt hareketi, Kuzey Kürdistan'da 1960'lı yılların ortasında yeniden siyaset sahnesine çıkmaya başladı. İlk etapta iki koldan, yani kendi özgün kimliği ile Kürdistan Demokrat Partisi olarak ve de Türkiye sol-sosyalist hareketi ile birlikte örgütlenerek Türkiye İşçi Partisi üzerinden siyasal kimlik bulmaya çabalayan Kürt hareketi; 1970'lerin ortasından sonra kendi bağımsız kimliği ile ağırlıklı sol-sosyalist anlayış üzerinden taban bulmaya başladı. 12 Mart 1971 askeri darbesi bunu sekteye uğrattı. Ama 1975'lerde Kürtler birçok dernek kurdu ve birçok siyasal gazete çıkardı. PKK bu yıllarda Ulusal Kurtuluş Ordusu adıyla, kısaca UKO'cular olarak anılıyordu. Daha ilk günlerden sorunun silahlı yöntemlerle çözüleceği tezini geliştiren UKO'cular, kısa dönem sonra liderleri Abdullah Öcalan'ın adıyla Apocular olarak anılmaya başladılar. Bu süreç 1978'in Kasım ayına kadar devam etti.

PKK, 27 Kasım 1978'de Lice'nin Fis köyünde küçük bir evde yaptığı kongre sonrasında kuruluşunu ilan etti. PKK'nin ilk manifestosu, neredeyse 1993 yılına kadar örgütün temel felsefesi olarak tanımlanabilecek, "Kürdistan Devriminin Yolu" kitabıydı. Bu kitap bir anlamda PKK'nin programıydı. Bu programın özetini ise "bağımsız, birleşik, demokratik Kürdistan" olarak tanımlayabiliriz. PKK kuruluşundan önce de, kuruluşundan sonra da şiddet yöntemlerini benimsedi. 12 Eylül öncesinde Urfa'nın Siverek ve Hilvan kasabalarında yerel feodallerle silahlı çatışmaları geliştirdi. Batman'da da taban bulan örgüt kısmen Mardin'e de yöneldi. Giderek birçok kent ve kasabada ciddi bir taban bulmasa bile örgütlenmeye ve etkili olmaya başladı.

12 Eylül 1980 darbesi birçok örgütü olduğu gibi PKK'yi de etkiledi. Diyarbakır cezaevi adeta bir laboratuvara dönüştürüldü. Akla hayale gelmeyecek işkenceler, bir yandan cezaevlerinde diğer yandan Türkiye'nin her tarafında olduğu gibi Kuzey Kürdistan köylerinde insanlara uygulanmaya başla-

dı. Tüm Kürt örgütleri; bir kısmı 12 Eylül'den bir müddet önce bir kısmı 12 Eylül'den kısa bir süre sonra, Ortadoğu'ya, ağırlıklı da Suriye'ye geçmeye başladı. Doğu ve Güney Kürdistan'a geçen Kürt örgütlerinin kadroları da vardı. Her ne kadar diğer Kürt örgütleri de silahlı mücadeleyi benimsese bile nihayetinde silahlı mücadele hazırlıklarını en ciddi biçimde PKK yaptı. Kadrolarını Suriye'ye, oradan da Lübnan'ın Bekaa Vadisine taşıdı. Diğer Kürt örgütleri bu dönemde silahlı mücadeleyi fikri olarak benimsedi; ancak pratik yaşama geçirme konusunda başarılı olamadılar.

15-16 Ağustos 1984 tarihi, otuz yıldır süren savaşın başlangıcı oldu. Hazırlıklarını tamamlayan, kadrolarını eğiten PKK, Eruh ve Şemdinli kasabalarını basarak kırlardan kente doğru gelişecek bir silahlı mücadeleyi başlattığını ilan etti. Kabul etmek gerekir ki 1984-1989 yılları arasında PKK; devlet nezdinde hiçbir zaman etkili olamayacak, devleti yenmesi, dize getirmesi zor bir çete grubuydu. Hatta öyle ki bu yıllarda devlet PKK'nin karşısına sadece zorunlu askerlik görevini yapan acemi erleri bile çıkarmaktan çekinmedi. Devletin bir diğer adımı ise korucuları örgütlemek oldu. 1989, hem devletin hem de PKK'nin artık işi daha planlı ve daha organize götürmeye başladığı yıl oldu. Devlet özel birliklerini sahaya sürdü. PKK de, dağlardan kent ve kasabalara açılmaya başladı, milis güçleri örgütledi. PKK'nin 1989'lara kadar şehir örgütlenmeleri yok denecek kadar azdı; bundan sonrasında ise artık şehirle de tanışmaya başladı.

1990'lara gelindiğinde Kürt siyasal hareketi legal zeminle yeniden tanışmaya başladı. Bir diğer değişim ise PKK dışındaki Kürt örgütlerinin yaşadıklarıydı. Silahlı mücadeleye başladıktan sonra taban bulan, gelişen Kürt örgütü PKK'ydi. Diğer örgütler daha çok Avrupa'da faaliyet sürdürüyor ve kısmen ülke içinde legal zeminde kendilerine yer edinmeye çalışıyorlardı. İlk Kürt kimlikli legal parti olan HEP'in kuruluşu bu döneme rastlar. PKK, başlangıçta HEP gibi yasal oluşumları kendine karşı örgütlenmiş devlet aygıtları gibi değerlendirdi. Ancak kısa sürede bu yaklaşımından vazgeçerek legal zeminde siyaseten de yer almanın doğru olduğunu savunmaya başladı. PKK'ye yakın düşünenler HEP'e katıldı. Diğer Kürt örgütlerine yakın kadroların çıkardığı yayın organlarının yanı sıra PKK'ye yakın düşünen kadroların girişimiyle silahlı mücadeleyi savunan yayın organları da çıkmaya başladı.

1991 yılına gelindiğinde PKK artık arayış içindeydi. Bu dönemden sonra PKK sorunun diyalogla çözümünü için basın üzerinden mesajlar vermeye başladı. Özellikle PKK lideri Abdullah Öcalan, neredeyse her röportaj ve yazısında, devleti PKK ile diyalog geliştirmeye çağırıyordu. Şunu belki be-

lirtmekte yarar var. Bu dönemin ilk diyalogları genellikle yerelerde yaşanıyordu. Dışarıya pek yansımaya da biliyoruz ki yerelerde bazı askeri yetkililer ile PKK gerillaları arasında, ağırlıklı korucular aracılığıyla da gelişse, sonuçta bazı kısmi uzlaşmalar yaşanıyordu. Bu uzlaşmaların temelinde esasen karşılıklı birbirine zarar vermeme niyeti vardı. Elbet bu türden uzlaşmalar korucuların da işine geliyordu ki zaten bu girişimlerin büyük çoğunluğu da korucular aracılığı ile geliyordu.

PKK liderinin çağrılarına ilk devlet yanıtı 1993 yılında geldi. Dönemin cumhurbaşkanı Turgut Özal, Kürdistan Yurtseverler Birliği lideri Celal Talabani üzerinden Öcalan'a haber göndererek Kürt sorununun çözümü için elini rahatlatacak adımlar atmasını, ateşkes ilan etmesini istedi. Talabani deneyimli bir siyasetçiydi. PKK liderini başka adımlar atmaya da ikna etti. 20 Mart 1993'te ilan edilen ateşkesin yanı sıra Kürt örgütlerinin yaklaşmasını sağlayacak adımların atılmasına da aracı oldu. Yıllardır birbirine yakın durmayan, düşmanca yaklaşımlar sergileyen Kürt örgütleri, PKK ile protokoller imzaladı.

PKK lideri artık askeri yönüyle değil, siyasi bir lider olarak da öne çıkmaya başlıyordu. Turgut Özal, bu adımları atmakla beraber tedirgindi. Devleti elinde tutan mantalitenin değişmediğini biliyordu. Hatta bu nedenle PKK liderinin 15 Nisan'a kadar süreli ateşkes ilan etmesinden de rahatsızdı. Onun gönlünden geçen PKK'nin koşulsuz ve süresiz ateşkes ilan etmesiydi. PKK lideri bu durumu olumlu değerlendirdi ve 16 Nisan'da tek taraflı ateşkesi koşullu olarak süresize dönüştürdü. Bugün bile tartışılan bir ölüm, tüm hesapları alt üst etti. Turgut Özal, 17 Nisan 1993 günü, Öcalan'ın ateşkesi süresiz uzattığını açıkladıktan bir gün sonra kalp krizi geçirerek yaşamını yitirdi.

Devleti yönetenler adeta bu sürecin intikamını alırcasına PKK'ye yönelmeye başladı. Yalnız PKK'ye yönelmekle kalmadı, Kürtlere dönük en ağır saldırılarını başlattılar. Köyler acımasızca yakılıyor, insanlar faili meçhullere kurban gidiyor, çözüm girişimlerini ciddi anlamda kolaylaştıracak DEP'in bırakın çözüme destek vermesini, seçime girmesini bile engelleyecek adımlar atılıyor ve nihayetinde Türkiye eskisinden daha ağır bir sürece giriyordu. Bu dönem hem PKK'nin eylemlerini yükselttiği hem de çıkış manifestosu kabul ettiğimiz "Kürdistan Devriminin Yolu" kitabındaki görüşlerini yeniden revize ettiği bir dönemdir. PKK, artık dört parçada bağımsızlık isteyen bir örgüt değil; birlikte yaşamı teorize eden ve devrim yaparak değil, diyalog ve müzakere ile sorunu çözmeye çabalayan bir örgüttür. Bu değişim, devletin klasik algı duvarına çarptı. Devlet, PKK'nin

bitirileceğine ve dolayısıyla ortaya çıkan değişimin de bitişin ifadesi olduğuna inanıyordu.

Savaş büyüdükçe PKK de büyüyor, direniş her tarafa yayılıyordu. Dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in liderliğinde Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş ve İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ın geliştirdiği savaş konsepti çok cana mal oldu. Ağar'ın 1996 yılında Susurluk'ta bir kamyonu çarpan otomobilden sonra yaptığı açıklama, belki bunun küçük bir itirafıdır. Ağar, "Üç bin operasyona imza attık" diyordu. O dönem, on binlerle ifade edilen cinayetlerle anılıyor hala ve bu cinayetlerin de sorumluluğu hiç kuşku yok ki Çiller, Ağar ve Güreş'tedir.

Savaş ve şiddetin yoğunlaştığı bu dönemde bile PKK ile bazı devlet birimleri, özellikle MİT arasında görüşmelerin yapıldığını Öcalan'ın Kenya'da yakalanıp Türkiye'ye getirilmesinden sonra öğrendik. 1995 yılında PKK'nin bilgisi dâhilinde bazı Kürt siyasetçileri MİT mensupları ile bir araya geliyorlar. Sonradan basına yansıyanlardan öğreniyoruz ki burada esasen PKK ile anlaşmaktan çok PKK'yi anlayıp tasfiye etmeye dönük bir süreçten söz edebiliriz. Her ne kadar PKK bu görüşmeleri ciddiye alıp adımlar atsa bile devlet PKK'yi tasfiye etme planından vazgeçmiyor.

PKK'nin ciddiye alacağı girişim, 1995 yılındaki bu görüşmelerden sonra 1996'da dönemin Başbakan yardımcısı Necmettin Erbakan'dan geliyor. Erbakan Suriye devleti üzerinden PKK'ye farklı zamanlarda üç mektup gönderiyor. PKK de Erbakan'ın tüm mektuplarına yanıt veriyor. PKK'nin, ateşkes ilan etme dışında ilk kez geri çekilme kararı alması da bu döneme rastlar. PKK, Erbakan'ın girişiminin etkili olması için güçlerini kendi inisiyatifi ile geri çekme kararı alıyor. Görünen o ki bu girişim, Erbakan'ın özel geliştirdiği bir konsepttir. Bundan dolayıdır ki devlet içinden birileri PKK ile dolaylı görüşme girişiminin önünü kesmeye çalışıyor. Bu konuyla ilgili de bazı MİT mensuplarının, devlet görevlilerinin kamuoyuna yansıyan beyanları var.

6 Mayıs 1996'da Şam'da Öcalan'ı öldürmek için bir bomba patlatılıyor. Bombayı patlatanlar, Erbakan'ın girişiminden haberdardır ve tek sebepleri, PKK ile geliştirilen diyalogun önünü kesmektir. Bomba patlatma işini organize eden isim de ilginç biri. Susurluk kazasından sonra adı çokça duyulan devletin özel görevlisi, birçok cinayetin sorumlusu Ahmet Yıldırım; diğer adıyla Yeşil, Şam bombasının da sorumlusudur. Suikast işini bizzat kendisi organize etmiştir. Bu bomba ile devlet içindeki savaş lobisi, süreci sabote etmeyi ve savaşı büyütmeyi amaçlıyordu. Bu girişim, Erbakan'ın siyasi yaşamının da sonu oldu denebilir. Elbet sadece bu girişime bağlı değil; ama

devlet adına Öcalan'la görüşmeye hazırlanan bir Erbakan, tehlike olarak görüldü ve adım adım 28 Şubat postmodern darbesine giden yolun taşları döşendi.

Burada ilginç olan belki de Erbakan'ın görüşmesine tahammül edemeyenlerin PKK ile gizli olarak görüşmeye başlamaları. PKK lideri Öcalan İmralı'da yargılanırken örgütün yurt dışındaki yayın organlarından okuduk. 14 Nisan 1996'da Genelkurmay'dan bir kurmay albay, Hollanda'ya gidip PKK'nin Avrupa sorumluları ile görüşüyor. PKK ile Genelkurmay arasında 1996'da başlayan bu ilişki neredeyse üç yıl sürüyor. 1 Eylül 1998'de Öcalan'ın bir kez daha ateşkes ilan etmesini sağlayan da bu girişimdir. PKK kaynakları, 1995'te HADEP'in seçimlerde yakaladığı başarının Genelkurmay'ı böyle bir ilişkiye zorladığını ifade ediyor. Tek neden bu mu bilinmez ama nihayetinde biliyoruz ki Genelkurmay PKK ile görüşürken, Erbakan dolaylı yollardan PKK ile yazışırken, birileri de Öcalan'ı suikast ile imha etmeye yöneliyor.

Erbakan'ı iktidardan uzaklaştıran, hâkimiyeti tam olarak eline alan ordunun hedefinde artık Suriye vardı. Öcalan'ın Suriye'deki varlığı, bir savaş nedeni olarak değerlendirildi. Bu durumu dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş, 16 Eylül 1998'de Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde, Suriye sınırında yaptığı konuşmada açıkça beyan etti. Tabii ilginç olan bu konuşma yapılırken bile asker ile PKK görüşmelerinin hala kesilmemiş olmasıdır. Asker PKK ile kâh yurtdışında, kâh Türkiye cezaevlerindeki kadroları aracılığıyla görüşüyor; askerin bu görüşmelerini ise emniyetin bazı birimleri takip ederek kayda alıyor.

PKK lideri Türkiye'nin bu tavrı karşısında Suriye'den ayrılmaya karar veriyor. Öcalan, "Dostlarıma zarar vermek istemiyorum" diyerek, 9 Ekim 1998'de Suriye'den çıktı. Öcalan, Suriye'den çıkıp Kenya'da yakalandığı 15 Şubat 1999'a kadar mesajlarını kamuoyu aracılığı ile paylaştı. Sorunun demokratik çözümü için Avrupa'ya çıktığını söyledi. Ama devlet bir zafer sarhoşluğu içindeydi. Yakalanıp Türkiye'ye getirilince de, tüm hesaplarını PKK'nin tükeneceği üzerine kurdu.

Öcalan esasen Avrupa'ya çıkarken artık pratik önderliği değil teorik önderliği esas alacağını ipuçlarını veriyordu. Yakalandıktan sonra yargılama döneminde de, yargılamadan sonra da ağırlıklı teorik bir önderliğe dönmeyi esas aldı. PKK, Öcalan'ın teorik önderliğine hep uyum sağladı. 1999 yılından savaşın tekrar yoğunlaştığı 2004 yılına kadar geçen sürede, ağır kayıplara rağmen PKK'nin gerillalarını geri çekmesinden politikalarında ana teorik hatların belirlenmesine kadar tüm yaklaşımları, PKK tereddüt

etmeden yaşama geçirdi. Bu elbet Öcalan'ı güçlendiren bir yaklaşımdı. Hatta denebilir ki bu yaklaşım, 2009 Oslo Süreci'nin de, 2013 Barış ve Çözüm Süreci'nin de kilididir.

PKK 2004'e kadar silah sıklamadı; ama operasyonlardan da kurtulmadı. Devlet bir ileri iki geri yaparak eski politikalarını sürdürceğini ısrarla ifade ediyordu. 2005 yılında dönemin Başbakan'ı Recep Tayyip Erdoğan'ın Diyarbakır'daki konuşması yeni bir dönemin işaretiydi. Erdoğan, Kürt sorunu konusunda Cumhuriyet kalıpları dışında konuşuyordu ve sorunun çözümü için yeni politikalara ihtiyaç olduğunun, Kürtlere haksızlık yapıldığının altını çiziyordu. Ne yazık ki hükümetin bu konudaki politikaları çok git-gel doluydu ve bu nedenle PKK de hükümetin git-gellerine bağımlı bir çizgi izledi. Hükümet; çözümü siyasette arayınca siyasete, şiddette arayınca şiddete yöneldi.

Oslo Süreci'nin başladığı dönemden kısa süre öncesine kadar hükümet; İmralı Cezaevi, dolayısıyla PKK, üzerinde herhangi bir etki kurabilecek durumda değildi. PKK lideri İmralı Cezaevi'nde Oslo'dan kısa bir süre öncesine kadar da sadece genelkurmay ile görüşüyordu. Bu görüşmelerin detayını bilmiyoruz; ama bildiğimiz, Genelkurmay'ın bir yandan PKK'yi Öcalan üzerinden kontrol altına almaya, diğer yandan da İslami çizgisi ile öne çıkan hükümeti zor durumda bırakacak adımları atmasını PKK üzerinden sağlamaya yönelikti. Bu durum Ergenekon, Balyoz, Ayışığı gibi darbe girişimlerinin yargılandığı Silivri mahkemelerinde dile getirildiği için bu kanaate bugün daha somut ulaşabiliyoruz. Bu girişimleri zaman zaman PKK liderinin kendisi de avukat görüşmelerinde açıkladı.

2009 Oslo, PKK ile devlet heyeti arasında en kapsamlı görüşmelerin yapıldığı tarihin başlangıcıdır. Üçüncü bir ülke gözetiminde yapılan PKK-Devlet Heyeti görüşmelerinden Öcalan da sonuna kadar haberdardır ve yine gelişmeleri belirleyen kendisidir. 2009 Oslo Süreci resmi olarak 2011 yılının 14 Temmuz'una kadar devam etti. 14 Temmuz 2011'de Silvan'da ateş-kese rağmen PKK ile askeri güçler arasında çatışma yaşanması, bir grup askerin yaşamını yitirmesi, hakeza DTK'nin Diyarbakır'da Özerklik ilan etmesi Oslo sürecini bitirdi. Kısa bir süre sonra ateşkes de sonlandı ve bu kez devletin operasyonları başladı.

Suriye krizinin başlangıcından sonra yaşanan bu gelişmeler karşısında PKK, "Devrimci Halk Savaşı"nı başlattığını ilan etti. 2012'nin yaz aylarının sonuna doğru PKK, tüm gücüyle Şemdinli, Çukurca ve Beytüşşebap ilçelerine yöneldi. Bu bölgelerde karadan hâkimiyet kuran PKK, bölgeyi neredeyse askerlerin karadan geçişine tamamen kapattı. Askeri birlikler lo-

jistik ihtiyaçlarını ancak askeri helikopterler aracılığı ile havadan sağlayabiliyordu. Kış koşullarının başlaması, askeri hareketliliği yavaşlattı. Ancak PKK'nin 2013 bahar aylarına dönük ciddi bir hazırlık yaptığını, Şemdinli, Çukurca ve Beytüşşebap ilçelerinde kalıcı olmayı hedeflediğini, giderek bölgedeki birçok kasabayı denetimine almak istediğini dönemin PKK kaynaklarından biliyoruz. Devletin elindeki koz ise Öcalan'dı. Devlet Öcalan ile görüşmeleri tamamen kesmiş, onu tam bir tecride alarak avukatlarının bile yanına gitmesini engellemeye başlamıştı.

2012'nin sonbaharındaki açlık grevleri bu anlamda yeni bir dönemin habercisi oldu. Kısa sürede cezaevlerinde PKK tutuklularının alabildiğine organize açlık grevleri başladı. Yüzlerce tutuklunun ölüm sınırına geldiği açlık grevleri, başka istekler de olmasına rağmen, esasen Öcalan üzerindeki tecridin kaldırılmasını ve sorunun diyalog ile çözümünü hedef alıyordu. Tüm gözler Öcalan'daydı, ondan gelecek sözlere kilitlenmişti. Nihayetinde devlet Öcalan ile kardeşinin görüşmesine izin verdi ve Öcalan'ın tek bir sözü ile binlerce tutuklu açlık grevini bitirdi.

Öcalan yeniden diyalog yolunu zorladı, bunun için dönemin Başbakan'ı Recep Tayyip Erdoğan'a bir mektup yazdı, projelerinden söz etti ve sorunun diyalog ve müzakere ile çözümünün mümkün olduğunu belirtti. Öcalan'ın mektubuna yanıt 2012'nin son günü geldi. Dönemin başbakanı Erdoğan, PKK lideri Öcalan ile görüşmeleri başlattıklarını ve kısa sürede siyasi bir heyetin de Öcalan ile Ada'da görüşeceğini açıkladı. 4 Ocak 2013'te DTK Eşbaşkanı sıfatıyla Ahmet Türk, BDP milletvekili sıfatıyla ise Ayla Akat Ata İmralı'ya giderek PKK lideri ile görüştü.

PKK ile 1991'de kısmi, 1993, 1995 ve 1996'da araçlarla başlayan, yine 1996'da Genelkurmay ile PKK kadroları arasında doğrudan görüşmelere evirilen diyalog; 2009 Oslo Süreci ve 2013 Demokrasi ve Barış Süreci olarak adlandırılan görüşmelerle hala devam ediyor. Her seferinde devlet istemese de görüşmelerde süreci bir adım ötesine taşımak zorunda kaldı. 1993'lerden beri diyalog olarak devam eden sürecin müzakereye evirilme süreci özellikle önemlidir. Şimdi yaşanan hem diyalogdan müzakerelere geçmenin sancılıdır, hem de eskilerine nazaran daha aleni ve daha kapsamlıdır. Önümüzdeki sürede de, yeni bir evreye geçip geçmeyeceğini göreceğiz.

Uluslararası Gözlemcilerin Rolü ve Etkisi

Francesc Vendrell

Bu konferans vesilesiyle ulusal ve uluslararası boyutlarıyla Kürt sorunu öğrenme fırsatı bulacağım için çok memnunum. Böyle bir toplantının 10-15 yıl önce düzenlenmesinin epeyce zor olacağını tahmin ediyorum. Bu toplantının Türkiye’de yapılması da çok yerinde. Çünkü Türkiye, Birleşmiş Milletlerde “Arabuluculuk Dostlar Grubu” adlı bir gruba ev sahipliği yapıyor. O yüzden böyle bir toplantının burada yapılması arabuluculuğun dostu olan Türkiye için özellikle anlamlı diye düşünüyorum.

Konuşmamı iç çatışmalarda gözlemciliğin rolü üzerine yapacağım. İki tür gözlemciliğe değineceğim. İlki, iç gözlemcilerin yapacağı gözlem. Yani saygın kişiler, yerel sivil toplum kuruluşları veya bir takım grupların toplantıları gözlemci statüsüyle takip etmesi üzerine konuşacağım. (Burada devletlerarası görüşmelerde gözlemcilerin rolüne değinmeyeceğim. Bu çok nadir görülen bir durum. O yüzden de vaktim yetmez diye düşünüyorum.) Bir de iç müzakereler dâhilinde uluslararası aktörlerin yaptığı uluslararası gözlemden bahsedeceğim.

Öncelikle, gözlemin amacı nedir? Genel olarak gözlemin amacı; bir diyalog sürecinde ilerlemenin kaydedilmesi, iki taraf arasında güven tesis edilmesi ve görüşmeler esnasında ifade edilip ortaklaşıl原因 unsurların kayıt altına alınmasını sağlamaktır. Çünkü taraflar arasında, görüşmelerden sonra bir takım anlaşmazlıklar doğabilir. Bir de eğer müzakerelerde herhangi bir çıkmaza girilirse, üçüncü bir tarafın veya gözlemcinin süreci devam ettirmeye çalışması daha kolay olacaktır. Gözlemcinin bulunmasının nedeni de budur. O olmadığı takdirde süreç en baştan başlamak zorunda kalır. Ama bir gözlemci varsa bırakılan yerden devam edilebilir. Ben burada arabuluculuktan değil, gözlemden söz ediyorum. (Aslında bazen gözlem beraberinde arabuluculuğu da getirebilir. Ama ben ondan bahsetmeyeceğim.)

Gözlemci görevini ülke içinden, içeriden kişiler ya da kuruluşlar yapabilir ve bu kişi ve kurumlar müzakerelerde masada bulunabilirler. Eğer taraflar, bu ülke içi üçüncü tarafa ciddi bir güven duyuyorlarsa, tarafsızlığına ve nesnelliğine inanıyorlarsa bu durum oldukça işe yarar. Uluslararası gözlemciler de üçüncü taraf olabilirler. Ancak içeriden birisinin gözlemcilik görevini yerine getirmesinde dil avantajı vardır. Özellikle Kürt sorunu söz konusu olduğunda, ülke dışında çok az insan Kürtçe bildiğinden ve hatta çok

az insan Türkçe bildiğinden bu, üçüncü taraf olarak gözlemcinin müzakere masasında tartışılan ya da ortaklaşılın hususları anlayamamasına neden olur. Bu durum da aslında gözlemcinin olanları tamamıyla idrak edemesine yol açar. Gözlemcinin yanında bir çevirmenin yer alması ise bir toplantının izlenmesi için çok iyi bir yol değil. İçeriden gözlem, görüşmelerin başka ülkeler tarafından çok iyi bilinmeyen bir dilde yapıldığı durumlarda özellikle doğru bir yoldur.

Uluslararası gözlemcilerin müzakerelerde rol almasının birkaç biçimi olabilir. Birinde gözlemci hem doğrudan hem dolaylı bütün görüşmelere katılabilir. Bir başka deyişle bu gözlemci, her şeyi takip eder. Bazen de görüşmelere bile müdahale hakkı vardır. Başka durumlarda bu olmayabilir. Ama gözlemci, görüşmeler bittikten sonra taraflarla konuşabilir. Mesela Guatemala'da, Guatemala hükümeti ile gerillalar arasında 1990-1992 yılları arasında yapılan görüşmelerde benim de içinde olduğum bir gözlemci grubu tarafından bu yapıldı. El Salvador için yapılan görüşmelerde de bu kısa süreliğine yapılmıştı. 1988'de El Salvador Katolik Kilisesi, aracı rolüne soyunmuştu. Ancak sonunda başarısızlıkla sonuçlandı. Kilisenin aslında uygun müzakere becerilerine sahip olmadığı ortaya çıktı; iki taraf da kiliseye güvenmiyordu. Sonuç olarak taraflar, görüşmelere aracılık etmesi için Birleşmiş Milletlerin Genel Sekreterliği'ne yöneldi.

Gözlemci aynı zamanda yalnızca doğrudan görüşmelerde bulunmayı da seçebilir. Bundan iki taraf konuşurken orada bulunmayı kastediyorum. Ama eğer bir arabulucu varsa o arabulucu taraflarla ayrı görüşürken gözlemci orada olmayabilir. Bunlar hep gözlemciliğin muhtelif yolları. Tabii gözlemci ne kadar konuya dâhil olursa o kadar daha fazla yardım edebilir. Arabulucuya güvenmeyen taraflar gözlemciye güvenebilirler. Ama tabii ki bu gözlemci, tüm süreç boyunca orada bulunmazsa gözlemin etkisi sınırlanır.

Başka durumlarda, gözlemciler kamuya açık oturumlarda görev alabilir; kapalı oturumlarda ise yer almazlar. Bu özellikle artık Afrika'da sık rastlanan bir durum; yani Afrika'da arabulucularda ve gözlemcilerde bir bolluk var. Bazıları yalnızca kamuya açık oturumlara katılıyor; oradan bir şeyler yakalamaya çalışıyor. Bazı durumlarda, gözlemci arabulucuyla temas kurabilir ve arabulucuya veya taraflara arabuluculuk süreci ile ilgili tavsiyelerde bulunabilir. Diğer başka durumlarda ise gözlemcinin bunu yapmasına izin verilmeyebilir. Belli bir taraftan veya farklı devletlerin temsilcileri gözlemci olduğunda, elbette gizlilik önemli bir mesele haline geliyor. Gerçekten ilerlemenin kaydedilmesi için gizliliğin olması gerekiyor. Eğer çok sayıda gözlemci varsa gizliliğin de azalma riski ortaya çıkabiliyor.

Gözlemcilik ile uluslararası izleme arasında da ayırım yapmak gerekiyor. Biraz da bu farktan söz etmek isterim. Uluslararası gözlemcilikte salt gözlemlerde bulunulur. Yalnız bu, bazı durumlarda taraflara yorum ve öneride bulunmayı da içerebilir. Ama hiçbir şekilde bulgular açıklanmaz. Uluslararası izlemeden kasıt ise gözlem yapıldıktan sonra bir rapor yayımlanmasıdır. Bunun klasik örneği, seçimlerin gözlemci gönderilerek izlenmesidir. Seçim sürecinin tamamını tüm ülkede gözlemleyen heyet, seçim gerçekleştikten sonra bulgularını yayımlar. Birleşmiş Milletlerin 1990'lı yıllarda Nikaragua'da ve Haiti'de yaptığı bu idi. Günümüzde ise bunu artık çok nadir yapıyor. Diğer yandan Avrupa Birliği, çok sayıda ülkeye gözlemci göndererek o ülkelerde yapılan seçimleri sıklıkla denetliyor. Ayrıca sivil toplum kuruluşları ve demokratik kurumlar; Amerika Birleşik Devletlerindeki IRI (International Republican Institute – Uluslararası Cumhuriyetçi Enstitü) gibi kurumlar bu yola başvurabiliyorlar.

Bunun dışında, izlemede bir başka yol da ateşkesin izlenmesidir. Bir üçüncü tarafın, ateşkesin uyulup uyulmadığını takip etmesinde çok büyük önem vardır. Çünkü takip edilmezse ateşkes bozulabilir ve bu durumda iki taraf da, ateşkesin ihlal edilmesinden sorumlu olarak birbirini suçlar. Bu izleme, silahlı kişiler ya da silahsız kişiler tarafından yapılabilir. Ülkenin çeşitli yerlerine dağılmış gerilla grupları söz konusu olduğunda gerillalar, ateşkes izlense dahi genelde ateşkesi kabul etmekte zorluk çekebiliyorlar. Bunun sebebi de, bu süreçte ordunun sadece kışlaya çekilmesi yeterli değilken gerillanın kendini sabit bir bölgeye toplamasının gerekmesidir. Bu tabii ki isyancılar için çok ciddi bir adımdır. Belirli bir noktada toplandıktan sonra, devlet ateşkesine uymazsa gerillanın tekrar eski yerlerine dönmesi zorlaşır. Dolayısıyla ateşkesler; esas olarak müzakerelerin sonuna doğru, devlet karşı tarafın taleplerinin çoğunu kabul ettiğinde üçüncü bir tarafın gözlemciliğinde yapılır. Kimi durumlarda silahlı çatışma bittikten sonra; dağılmış gerilla grubu üyelerinin, ulusal orduya katılması ya da yerel polis birimlerinin parçası olması söz konusu olabilir.

Barış anlaşmalarının siyasi hükümlerine uyulup uyulmadığının; örneğin insan haklarına uygunluğun, serbest ve adil seçimlerin olup olmadığının, anayasal değişikliklerin yapılıp yapılmadığının izlenmesi de mümkündür. Birleşmiş Milletler çok uzun yıllardır bunu yapıyor; Orta Amerika, Afganistan, Kamboçya ve de Sudan'da gözlemci gruplar görevlendirerek bunu yaptı.

Barış anlaşmalarında izlenmesi daha güç olan hususlar ise toplumsal, kültürel ve ekonomik haklarla ya da hukukun üstünlüğünün kurumsallaşmasıyla ilgili olan hükümlerdir. Çünkü bu tarz hükümler ivedilikle uygu-

lanamazlar. Ancak uzun bir zaman içerisinde kademeli olarak hayata geçirilebilirler. Tam da bu yüzden yabancı hükümetler ve medya organları, hatta yerel yayın organları da bu uygulamaların takip edilmesi noktasında ilgilerini kaybederler.

Son olarak iç çatışmaların, ülke sınırları içerisinde kendi kaderini tayin, özerklik ya da öz-yönetim çerçevesinde etnik, dini ya da dilsel taleplerle ilgili olduğu durumlar hakkında bir şeyler söyleyeceğim. Böylesi talepler, devlet aygıtına dâhil olmayı ya da iktidardan daha büyük bir pay almayı talep etmekten farklıdır. Hükümetler ise ilkinden ziyade bu ikinci tür taleplere razı olmaya daha yakındır. Bunun sebebi ise Birleşmiş Milletlerdeki üye devletlerin çoğunluğunun, hatta Avrupa Birliği'ndeki çoğu devletin çokuluslu yapıda olmasıdır. Bu devletlerin vatandaşları arasında birden fazla etnik, dilsel, kültürel grup vardır. Bu sebeple de bu devletler; herhangi bir bölgedeki ilk türden talepleri, ayrılıkçı talepler olarak görme eğiliminde olup kendi ülkelerine de örnek olmaması için bu tarz talepleri kabul etmede oldukça gönülsüzdür.

Kendi kaderini tayin hakkı, bağımsızlık talebini içerdiğinde ise işler çok daha zorlaşır. Çok olgun demokrasiler söz konusu olduğu zaman bu yine de zor olmayabilir. Örneğin Britanya'da Eylül ayında İskoçya'nın bağımsız olmayı isteyip istemediğini saptamak üzere bir referandum yapılabilir. İspanya'da ise demokrasi çok daha az olgun. Katalanların çoğunluğu bağımsızlık üzerine bir referandum yapmak istediğinde, Madrid'deki merkezi devlet bunu yasakladı. Dolayısıyla bunun da göz önüne alınması gerekiyor. Ama bunun anlamı, bağımsızlığa hiç ulaşamayacağı demek de değildir. Alvaro de Soto'nun söylediği gibi Sovyetler Birliği'nin ve eski Yugoslavya'nın devlet yapıları çöktüğü zaman bu tür bağımsızlıklar ortaya çıktı. Başka durumlarda ise bağımsızlık merkezi devletle anlaşma içinde oldu. Mesela Norveç ile İsveç'in ayrılması, Slovakya'nın Çek Cumhuriyetinden ayrılması vs. Eritre, Bangladeş ve Güney Sudan gibi örneklerde ise bağımsızlık, ancak insanların hayatlarını etkileyen çok ağır bedellerle mümkün olabilir.

İKİNCİ PANEL
MÜZAKERE SÜREÇLERİNDE SİLAHSIZLANMA

Devlet ve PKK Çatışmasında Silahsızlanma

Cengiz Çandar

Benim, Kürt sorunu ile olan ilişkimin yanı sıra, bugün bu masada bulunmam sanırım, yazımı 2011 yılında 12 Haziran seçimlerinden bir süre önce tamamlanmış ve seçimlerden hemen sonra yayımlanmış olan, yayımlandıktan kısa bir süre sonra da rafa kalkmış olan bir raporla ilişkim sebebiyle. O raporun Türkçe adı "Dağdan İniş, PKK Nasıl Silah Bırakır" idi.

Kürt sorunu elbette ki PKK'nin silah bırakmasından ibaret bir sorun değil. Ama PKK'nin silah bırakması sağlanamadan da yani bir anlamda bana göre üç ya da dördüncü isyan bitmeden - bazıları her müsademeyi, her silahlı çatışmayı Kürt ayaklanması sayma alışkanlığında olduğu için 29. Kürt isyanı deniliyor - Kürt sorunun çözümünden de söz edemeyiz. İsyân dediğimiz anda bu, kitle gösterileri anlamına gelmez; şiddet ve silah boyutu olmazsa yani gerçek bir ayaklanma boyutu olmazsa mevcut olan isyanı daha girift hale sokan bir durum olamaz. O bakımdan silahlı ayaklanma, silahlı mücadele ve de bütün bu kavramlar sorunun çözümü açısından hayati önem taşıyan hususlar.

O rapor çalışması resmi dildeki terörizmin, yani Kürt isyanının silahlı boyutunun nasıl halledilebileceği üzerineydi. (Ben bunu terörizm olarak görmediğimi, reddedip buna katılmadığımı her zaman her yerde ifade ettim ve etmeye de devam ediyorum.) Şimdi oradan hareketle, o çalışmanın bir parçası olarak 2010 yılının Kasım ayında Kandil'e gittiğim vakit Murat Karayılan'la altı buçuk saatlik bir sohbetimiz oldu. O sohbette bir sürü konuya değinildi. Bir noktasında Karayılan, PKK bünyesinde Soğuk Savaş'ın sonu ve 16 Mart 1993 ateşkesinden itibaren önemli değişiklikler yaşandığını ve de 1990'lı yılların ortasındaki bir PKK kongresinden itibaren ise – tam tarihi raporda ve başka birçok kaynakta var - PKK'nin ayrı devlet kurma hedefinin ortadan kalktığını söyledi. Daha sonrasında ise giderek Abdullah Öcalan'ın Demokratik Özerklik ve Demokratik Konfederasyon adını verdiği tezlerle farklı bir yapıya ulaşıldığını ifade etti. Benim aklımda bu uzun süren diyalogumuzu yazacağım rapor için değerlendirme amacı vardı ve bir noktada şunu düşündüm: "Murat Karayılan'la bu dağdaki görüşmemizi dağ yerine Türkiye'de bir yerde nasıl yapabiliriz?"

Aklım ona teksif edildiği için dedim ki: "Bu bana anlattıklarınız silahlı

mücadeleyi gerekli kılmıyor". Bir siyasi hareketin silahlı mücadele yürütmesini bir tek şey mecburi kılar: o mücadelenin amacının, PKK'nin de olduğu gibi etnik kimlikli bir siyasi hareket ise, bir bağımsız devlet kurma olması. Çünkü hiçbir ülkenin egemen otoritesi, bağımsız devlet kurmak isteyen bir taraf olduğunda sınır değişikliği yaparak bunun kolayca kurulmasına izin vermez. Bu iddia ve hedef ile ortaya çıkıyorsanız o zaman uzun ve kanlı bir silahlı çatışmayı göze alıyorsunuz demektir.

Çekler ve Slovakların medeni boşanması gibi tabii ki çok istisnai olaylar olabiliyor. Ama böylesi bir medeni boşanmanın başka da bir örneği yok. Zaten her ikisi birden, boşandıklarından çok kısa bir süre sonra Avrupa Birliği'ne dâhil oldular. Ayrı ulus devletler olmakla birlikte Avrupa Birliği'nin daha büyük çatısı altında beraberler ve aralarında da ne gümrük kontrolü ne de doğru dürüst bir pasaport kontrolü var. Bir anlamda tekrar beraberler. Sadece birinin başkenti Prag olmaya devam ediyor; öbürünün başkenti kendisini Bratislava olarak ifade ediyor. Bu istisnayı bir yana bırakırsak herhangi bir bağımsızlık amacı olmaksızın, yani ayrılmak ve ayrılarak bir bağımsız devlet kurma amacı taşıyor iseniz silahlı mücadele yapmaya gerek yoktur. Çünkü silahlı mücadelenin dışındaki yöntemlerle bağımsızlık ve ayrılma dışındaki amaçları takip edebilirsiniz. Bu mümkündür. Tabii ki kolay olmaz; hapis, soruşturma, tutuklama, bir sürü baskı ve siyasi cinayet vardır. Bütün bunlar mümkündür; ama illa ve illa dağlara çıkıp silahla savaşmanız icap etmez.

Dedim ki: "Madem PKK, 1990lı yılların ortalarından itibaren ayrılık hedefinden ve bağımsız Kürdistan hedefinden vazgeçti, o zaman artık bunun için silahlı mücadeleye gerek yok. Bin tane kullanılabilir araç var. Sizinle neden burada konuşuyoruz; yani başka bir yerde, daha rahat bir ortamda olmaz mı?" Elbette bu kadar uzun ifade kısmını panelist olduğum için yapıyorum; yoksa Murat Karayılan'a bu kadar laf söylemediğim aşikâr. Neyi kastettiğimi iki cümlede söyledim; o da zaten anladı. Bunun mantıklı bir soru olduğunu, ancak yola çıkışlarının silahlı bir hareket olarak başladığını söyledi. Silahlı bir hareketin bu hüviyetini kaybetmesinin, amaçlarının artık bunu gerektirmediği iddiasıyla böyle bir geçiş yapmasının hiç de kolay bir şey olmadığını belirtti. Gerçekten de silahlı kadrolara sahip bir gelenekten gelen bir grubun silahsızlanma meselesi birçok tekniğe, ilişkiye ve zamana bağlıdır. Bunun için de ellerindeki silahların nereye, kime, nerde, nasıl verileceğinden silahlı mücadeleyi yürütmüş kişilerin hangi statüde nereye gideceklerine kadar bir sürü sorunun cevaplanması gerekir. Karayılan ikinci olarak da Ortadoğu gibi tekin olmayan bir yerde yaşandığı için silahı

bir yerde tutmak gerektiğini söyledi. Sloganları olan “Demokratik Türkiye, Özerk Kürdistan” için her şeyi feda edebileceklerini; zaten bunu sağlayabilecek bir çözüm için uğraştıklarını ve de aslında böyle bir çözüm bulunduğu silahlı olmaları için bir sebep olmadığını ifade etti.

Kararın’ın söyledikleri tabii ki gayet mantıklıydı. Zaten o rapor da dağdan inişin ve PKK’nin silah bırakmasının hangi zaman dilimi içinde, hangi adımların karşılığı olarak ve nasıl atılacağına dair siyasi otoriteye bir kopya vermek amacıyla yazılmıştı. Müzakere yürütmekte olan siyasi otoriteye, iki tarafla da görüşmüş biri olarak nasıl yol alınabileceğine ilişkin bir öneride bulunmaktı.

Internet üzerinden kamuoyuna sızan Oslo görüşmelerinin olduğunu biliyordum. Çok ayrıntısını yani hangi aralıklarla olduğunu, kimin katıldığını ve ne konuşulduğunu bilmiyordum. Ama o tarihlerde bilen az sayıda - ki herhalde çok sayıda olmaz bu konuları bilen - insandan biri idim. Kaynağını zaten “Mezopotamya Ekspresi” kitabında da yazdım. Celal Talabani söylemişti.

Sonrasında, 2011 ayının Temmuz ayında Silvan gerekçesi ile tekrar silahlı mücadeleye geri döndü. Dolayısıyla silahlı mücadele nasıl biter amaçlı sunulmuş, ateşkesin hüküm sürdüğü bir sürede onun devamı varsayılarak ve sürece girileceği varsayımı ile hazırlanmış bir rapor; savaş ihtiyacının devlet tarafından öne çıktığı bir sürede, silahlı mücadele ihtiyaçlarına hiç cevap vermediği için kafa karıştırıcı ve zararlı bir hal almış oldu. Ama bence o rapordaki tespitler ve öneriler geçerliliğini hala koruyor. Raporun ana unsurları geçerliliğini koruduğu gibi önerileri de henüz yerine getirilmiş değil. Eğer iki yılı aşkın bir süredir devam eden, en azından adına atıf yapılan, süreç için bu rapordan yol alınırsa silahlı mücadeleden nasıl çıkılıp çözüme doğru nasıl yol alınacağını ipuçları hala mevcut.

Bu yılın Haziran ayında Oslo’da, çeşitli barış süreçlerine katılmış olanların her yıl toplandığı, Oslo Forumu adı altında gerçekleşen buluşmada ben de ilk kez yer aldım. Kolombiya barış süreci ile ilgili bir husus benim ilgimi çok çekti. Toplantılarda, birçok diğer kişiyle birlikte hem FARC (Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri) komutanlarından biri hem de bu işe aracılık yapan Norveç Dışişleri Bakanlığı mensupları oradaydı. Konuşmalardan hem barış sürecinin çok iyi gittiğini hem de silahlı mücadelenin devam ettiğini öğrendim. Kahve molasında Norveçli yetkililerden birine doğru anlayıp anlamadığımı sordum. O da doğru anladığımı, Oslo’da başlamış olan Kolombiya hükümeti ile FARC arasındaki görüşmelerin önümüzdeki bahar yani 2015 baharı itibarı ile bağlanabileceğini söyledi. Bunu şunun için söylüyorum.

Bizdeki PKK ile Türk devletinin karşılıklı pozisyonlarına en fazla benzeyen uluslararası örneklerden biri Kolombiya'dır. Ayrıca PKK'den biraz daha eski olan, Kolombiya'daki tek silahlı güç olmamakla birlikte ana güç olan FARC'ın ideolojik olarak da PKK'ye çok benzer yönleri vardır. (Gerçi Kolombiya barış sürecinde, tam şu sıralarda yani Aralık 2014 itibarı ile hava biraz bulutlandı.)

Havana'daki görüşmelerde gelecek bahara bu iş çözülür gibi görünürken nasıl olur da hala ateşkes ilan edilmemiş, silahlı mücadele durmamış olur diye sordum. Yetkili, Kolombiya Devlet Başkanı Juan Manuel Santos'un barış anlaşması imzalanana kadar ateşi kesmeyeceğini bildirdiğini söyledi. Burada değişik bir durum var. FARC ateş kesmeye razı; ama Kolombiya devleti razı değil. Başkan Santos barış anlaşması imzalandığı gün ordusuna kesin diye talimat vereceğini, o güne kadar ise kesmeyeceğini ifade ediyor. Bir yandan da her hafta Havana'da görüşmeler devam ediyor, barış görüşmeleri yürüyor.

Buradan şu sonuçlara varıyoruz. Öncelikle her ülkedeki her türlü sürecin kendine özgü nitelikleri ve dersleri var; birebir aynı durumlar söz konusu değil. Kolombiya örneğinde ki bize en yakın örneklerden biridir; hem ateşkes yok hem de müzakereler gayet iyimser bir perspektifle devam ediyor. Bunu Türkiye'ye uygulayabilir miyiz? Hayır, Türkiye'de işler böyle yürümüyor. Türkiye'de kan gövdeyi götürmeye başlıyorsa müzakere yapamıyorsunuz. Öyle olmuyor. Sabitletilmiş bir ateşkes gerekiyor.

İkinci olarak çözümle silahların bırakılması da eş anlamlı değil. Anlaşmaya varılan noktanın mutlaka silahların teslimi ile otomatik bir zamanlamada olacağı anlamına da gelmiyor. Örneğin İrlanda'da başından beri hep bir üçüncü taraf, sabahki oturumda da çok sözü edildi, vardı. Amerika vardı; George Mitchell Amerikan Başkanı adına görevlendirilmişti. Bir yandan taraflardan biri (bizim İngiltere diye kestirmeden söylediğimiz, aslında tam İngiltere olmayan; İskoçya, Kuzey İrlanda ve Galler'i ifade eden) olan Birleşik Krallık, Britanya hükümeti, Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyadaki en yakın müttefiki. İkincisi Amerika Birleşik Devletleri'nde çok kuvvetli bir İrlanda unsuru var. Bir sürü Amerikan başkanı İrlanda kökenlidir. Reagan'da öyleydi; bu müzakerelerin yapıldığı sıralardaki Clinton da İrlanda kökenli bir başkandı; efsanevi Amerikan başkanlarından sayılan John Fitzgerald Kennedy de İrlanda kökenliydi. O yüzden Amerika'nın aracı olarak girmesine dünyanın bu tarafında düşünülebileceği gibi, yani "bu emperyalist Amerika'nın ne işi var, bundan fesat çıkar" gibi, bakılmıyor. Orada farklı bir durum var. Ama sadece George Mitchell değil, bir de

Kanadalı emekli General John de Chastelain silahsızlanmayı denetlemek amacıyla devreydi.

Sonuç olarak asırlık İrlanda sorununu çözen "Good Friday Agreement" (Hayırlı Cuma Anlaşması) diye bilinen anlaşma 1998'de yapılırken, IRA silahlarını Eylül 2005'te gömmüştür. O da şu şekilde söz konusu olabilmişti. General John de Chastelain tanık olduğunu, IRA'nın ona gösterdiğini ve tatmin olduğunu, dolayısıyla o işin bittiğini söylemişti. Hayırlı Cuma Anlaşması ile silahların toptan kalkması arasında yedi sene var. Yedi senenin teyidi de tamamıyla General de Chastelain'in beyanı ile sabit; şu kadar silah verildi, şurada teslim edildi veya gömüldü gibi bir envanter yok. Dolayısıyla her sorunun kendine özgü yanları var.

Bugün itibarı ile içinde bulunduğumuz sürecin en azından hükümet tarafından "anaların gözyaşlarının dinmesi, silahların susması, terörün bitirilmesi ve teröristlere de bir hal yolu bulunması" gibi kamuoyuna sunulma tarzıyla fazla bir yere gidilemez. Çünkü birinci olarak bu terör müdür? Ayrıca ikincisi, sizin terörist dediklerinize onlar terörist demiyor. Üçüncüsü Kürt meselesini çözecek olan bu mudur, mesele bu mudur? Dördüncüsü bu sorunun bölgedeki gelişmelerle beraber değerlendirilmesi gerekir. Yani IŞİD'in (Irak ve Şam İslam Devleti), DAİŞ'in (Al Devlet-Al-Islamiya Fil Irak Wel Şam) ortaya çıkması ile Kürtlerin özellikle Kobane'de, ondan öncesinde Şengal'de ve Mahmur'da ortaya koyduğu performans ile IŞİD'in Irak'taki Kürdistan yönetimini doğrudan tehdit eder hale gelmesi. Kürdistan'ın 700 km civarındaki şu an en uzun sınırı IŞİD'le. Ayrıca Rojava IŞİD tehditi altında; Kobane'de hala savaş devam ediyor. Her gün Kobane'de değil Türkiye'de cenazeler defnediliyor; yani Kobane'nin efsanevi Kürt savaşçıları Türkiye'nin Kürtleri. Dolayısıyla Türkiye'deki Kürt sorunu ve onun silahlı unsur boyutu bölge çapında bir hüviyet kazanmış durumda. Sadece Türkiye'de "teröristlerin" vazgeçmesi meselesinin seçim arifesinde propagandif bir şekilde topluma sunulması ile halledilecek bir dinamik değil. Kürt meselesinin ve silahlı boyutunun çok daha geniş boyutlara oturan bir dinamiği var. Bütün bunları göz önüne almadan biz bu konuda yol alamayız.

Sonuç olarak Kürt sorununun bölgedeki herhangi bir çözümü, silah boyutu esas olarak ve özel olarak ele alınmadan olamaz. Bu da Suriye'deki gelişmeler bir yana bırakılarak, bunların hangi mecrada devam edeceği; neye, nasıl varacağı ihmal edilerek hiç olamaz. Hele hele Türkiye'de çok yakın vadede çözüm süreci bakımından çok dramatik adımlar atılmazsa, yani işin can alıcı kısımları olan diğer yasal hazırlıklar yapılmaz, yasal adımlar

lar atılmaz, gereken adımlar seçim sonrasında bırakılırsa, seçim sonrasında artık hiç bulunamayacak ve konuşulamayacak bazı noktaların öne çıktığı günler yaşamaya başlarız. Bölgedeki genel şiddet ortamı ile o çözümsüzlük hali birleşirse de, bizi 2015 sonrası Türkiye’de Kürt sorunu bakımından çok daha tehlikeli yollara götürür.

Örgütler Neden Silah Bırakır?

Harun Ercan

Silahlı mücadeleye girişmiş ve devlet karşısında kati bir yenilgi yaşamamış olan örgütlerin neden/nasıl silah bıraktıkları üzerine çalışmalar yapan, farklı analitik araçlar ve metodolojiler kullanan literatürler şunlar: Çatışma Çözümü literatürü, İç Savaş literatürü, Terörizm Çalışmaları ve daha az yoğun şekilde Toplumsal Hareketler literatürü.

Çatışmanın sebebi konusunda (sınıfsal, dini, etnik-ulusal) ayırım yapmaksızın, dünyada silahlı çatışmalar ve müzakerelerin nasıl şekillendiğini, savaş belli bir doygunluğa ulaştıktan sonra nasıl bir seyir izlediğini anlatmaya çalışacağım. Bunun ötesinde de ikinci dile getirmeye çalışacağım mesele; Ortadoğu bağlamında düşündüğümüzde, tüm bu dünya deneyimlerinin PKK, Türkiye ve Kürt meselesi üzerine bize neler söylediği olacak.

Örgütlerin neden silah bıraktığı tartışmasını analitik bir çerçevede yürütebilmek adına en başta birkaç uyarıda bulunmak gerekiyor. Devlet-dışı aktörlerin politik şiddete başvurmuş olmalarını patolojik bir siyasi-toplumsal olgu olarak, örgütlerin silah bırakmasını ise bu patolojinin sona erdirilmesi olarak görmemek gerekiyor. İlk başta şu sorunun sorulması gerekir: Kürtler ilk aşamada neden silahlı mücadeleye yöneldiler? Bunun ilk önce tarihsel olarak ortaya konulması ve bunun hakikatlerinin yavaş yavaş paylaşılmaya başlanması gerekiyor. Kürtler silaha yönelmişse bunun en temelinde, kuşkusuz kendi sorunlarına barışçıl bir şekilde çözüm bulamamaları yatıyor. Kürt hareketinin tarihine baktığımızda bunu görüyoruz. 1959 yılından 1984'e kadar farklı farklı Kürt örgütleri, silahlı mücadele perspektifini 1971'den sonra savunmuş olsalar da, daha legal ve barışçıl yollarla bir şekilde mücadele etmenin imkânlarını aradılar. Lakin bulamadılar. İdeolojik ve taktiksel radikalleşme aşama aşama gerçekleşti. Bunun en temel sebebi de kuşkusuz silahlı mücadelenin maliyetli, cesaret gerektiren, sonu belirsiz bir süreç tanımlamakta olmasıdır. Dolayısıyla bu bağlamı unutmadan konuşmamız gerekiyor. Bunu patolojik bir mesele gibi görmeden tartışmak gerekiyor. Ancak çatışmasızlık sürecinde, biz buna dair yani Kürtlerin neden silahlı mücadeleye yöneldiğine dair toplumsallaşan bir tartışma pek göremiyoruz.

Birçok Çatışma Çözümü literatüründeki kitabının girişinde yer alan, çatışma çözümünün başlangıcındaki en temel şartlardan biri şudur: Savaş

sırasında gerçeklik algısı değişmiş, savaşıa dair farklı bilgi kanallarından ve deneyimlerden beslendikleri için farklı hakikat rejimlerine sahip olan tarafların ve halkların, savaşın gerçekliğine dair bir noktada buluşması gerekir ki yol alınabilsin. O ilk noktaya dair soru şudur: Neden bu çatışmalar başladı, neden böyle bir çatışma var? Bunun üzerine bir konsensüs gerekiyor. Belli bir ülkede bir şekilde silahlı çatışma yaşanmışsa; binlerce, on binlerce insan bundan dolayı yaşamını yitirmişse ve buna bir çözüm arayışı söz konusuysa; ilk başta nasıl silahsızlanma olacağından, bunun aşamalarının nasıl gerçekleşeceğiinden ziyade o savaş sürecini yaşamış milyonlarca insanın, tarafların çatışmanın nedenleri konusunda uzlaşmaları gerekir. Bu çok önemli bir noktadır. Kürtlerin kayda değer bir kısmının, politize olmuş olanların, buna ilişkin bir fikri var. Ama Türklerin bu konudaki perspektifi hakikatle buluşma noktasından çok uzak. Türkiye'deki insanların, özellikle Türklerin büyük bir çoğunluğunun, 1990'larda ne yaşadığı hakkında bir fikirleri yok; iki milyondan fazla Kürdün zorla yerinden edildiğine, on binlerce insanın öldüğüne dair bir fikirleri yok. Fikri olanların bir kısmı da önemsemiyor. Bu gibi konular ise tartışılmıyor.

Örgütler için politik şiddet, demokratik olmayan veya yarı-demokrasi diyebileceğimiz ülkelerde, belirli bir siyasi-ekonomik meselenin şiddet içermeyen yollarla çözülememesi sonucunda ortaya çıkıyor. Daha doğrusu, iyi işlemeyen, sorunlarına çözüm üretemeyen ya da üretmemeyi seçen bir siyasi rejimin varlığının göstergesi. O yüzden örgütün temel ideolojik karakteri ne olursa olsun; etnik-ulusal, sınıfsal veya dini, her toplumsallaşmış ya da savaş halini almış çatışmaların kökeninde yatan derin siyasi-ekonomik nedenler vardır. Bu yüzden, ortadaki sorunun mağdurlarının siyasi temsilcilerinin mücadele araçlarından birisi olan şiddeti terk etmeleri çözüm anlamına gelmiyor.

Bunu somut bir şekilde görmek için bakabileceğimiz bazı örnekler var. Latin Amerika'daki El Salvador örneği oldukça çarpıcıdır. ABD destekli ordunun 1972 seçimlerine hile karıştırması sonucunda kapanan demokratik kanallar, FMLN'nin silahlı mücadeleye yönelmesiyle sonuçlandı. 75.000 kişinin yaşamını yitirdiği ve 12 yıl süren çatışmalar sonrasında, BM'nin de sürece müdahil olmasıyla, 1992 yılında bir barış anlaşması imzalandı. Bu barış anlaşması hala en ideal "liberal çözüm" örneklerinden bir tanesi olarak gösterilir. Dolayısıyla önemli bir başarıydı. Devlet ile FMLN arasında egemenlik paylaşımı yapıldı. Gerilla örgütü partileşti, siyasete katıldı, yüksek oy oranlarına ulaştı. Hatta iki tarafın da eski savaşçılarına toprak verildi. Ordu ve polis gücü yeniden yapılandırıldı. Lakin özünde rejim resto-

rasyonu yaşandı. Silahlı mücadeleye başlandığı 1970'lerde, halkın en yoksul yüzde 50'si toplam gelirin yaklaşık yüzde 15'ini elinde bulundururken, en zengin yüzde 20'lik kesim toplam gelirin yüzde 60 kadarına sahipti.² Bu durum çok değişmedi, hala sürüyor. Şu anda El Salvador'a bakıldığında, silahlı çatışmaya yol açan kök nedenler ortadan kaldırılmadığı için, başarılı bir liberal çözüm paketi ve silahsızlandırma uygulanmış olmasına rağmen siyasi şiddet inişe geçerken korkunç bir kriminal şiddet patlaması oldu.³ Guatemala'da ve Güney Afrika'da da benzer bir durum söz konusu. Dolayısıyla bizim sorunun kökeninde ne olduğu tartışmasını uzun uzadıya yapmamız gerekiyor. Şu anki Kürt meselesinin kökeninde tam olarak ne var diye hepimizin düşünmesi gerekiyor. Biz Kürt veya Kürdistan meselesi derken tam olarak neden bahsediyoruz?

Kürt meselesinin Nev-i Şahsına Münhasırlığı

Kürt meselesinin tarihsel köken sebebine bakıldığında, Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakkından yoksun bırakılması olduğunu söylemek mümkün. Haliyle, yapılacak bir anlaşmanın bu tarihsel-yapısal soruna çözüm bulması gerekiyor. Diğer yandan, Kürt meselesi için en temel handikap şu:

- Bu dinamik iki türlü de etki yapabilir: Hem Türkiye'de çözümü kolaylaştırabilir hem de imkânsızlaştırabilir. Bu dinamik, Türk devletinin PKK'yi ne ölçüde müttefik göreceğine bağlı.
- Kobane eylemleri üzerinden Kürtler arasında yeni bir ulusallaşma dinamiğinden bahsedilebilir mi?

Güvenlik Açmazı

Dünya bağlamına gelirse, kısa birkaç istatistik üzerinden dünyada bu süreçlerin nasıl gerçekleştiği üzerine biraz konuşayım. 1945-2007 yılları arasında çeşitli sebeplerden (etnik-ulusal veya sınıfsal) yaşanan iç çatışma vakalarında sayının 234 olduğunu görüyoruz. Bu çatışmaların 112'si yani %48'i belirli bir düzeyde masa başında sonra ermiş gibi görünmekte. Geri kalan çoğunluğu ise devletlerin galibiyeti ile sonuçlanmış. Bu sonuca daha yakından bakıldığında görülen resim şu: 112 silahlı çatışmanın 47'si, yani toplamda %20'si hakiki bir barış anlaşmasıyla yani taraflardan biri ciddi bir askeri yenilgi almadan hakiki müzakereler ile sonra ermiş. Diğer bir deyişle, sulh yolu ile çözülmüş gibi görünen çatışma vakalarının çoğu, yani 65'i aslında taraflardan birinin zaferi ile sonuçlanmış; yani yapılan anlaş-

2 Jeff Goodwin, *No Other Way Out: States and Revolutionary Movements, 1945-1991*. USA: Cambridge University Press, 2001, s. 151

3 Chandra Lekha Sriram, *Peace as Governance: Power-Sharing, Armed Groups and Contemporary Peace Negotiations*. Great Britain: Palgrave MacMillan, 2008, s. 46-47

malar aslında sembolik.⁴ Biraz daha yakından baktığımızda durum daha da az umut vaat ediyor. Hakiki müzakere ile çözülen %20, yani 47 hakiki müzakere ile yapılan anlaşma arasından 8'inde muhalif silahlı gruptan kopma olmuş ve çatışmalara devam edilmiş. 17 çatışmalı vakada ise anlaşma sonrası çatışmanın kök sebeplerine dair ciddi bir değişim olmadığı için farklı bir silahlı grupla yaşanan çatışmalar sürmüştü. Nihai olarak, toplamda 234 iç çatışma arasından anlaşma sonrası siyasi istikrarın ve barışın baki kaldığı sadece 22 (%9,4) müzakereli anlaşma gerçekleşmiş.

Bu istatistik bize tam olarak ne söylemekte?

1. Şu anda T.C. ve PKK bağlamında üzerine konuştuğumuz olasılık, aslında hem tarihsel hem de yapısal bir perspektiften bakıldığında gerçekleştirilmesi oldukça zor bir olasılık.

2. Silahsızlanma sadece silahsızlandırma olarak, yani AKP'nin şu anda yürüttüğü gibi tartışılmaz. Geçiş Dönemi Adaleti pratikleri uygulanmadığında ise şiddete geri dönüş uzak bir olasılık değil.

Dolayısıyla lineer bir süreçten bahsetmiyoruz. Daha önemlisi, eğer hakiki bir müzakereden ve barıştan bahsediyorsak bu süreç uzun erimli bir süreç. Dünya örneklerine baktığımızda, müzakere başladıktan sonra müzakerelerin bozulabildiğini görüyoruz. Tablo I, müzakere başladıktan sonra müzakerelerin en az 1 kez bozulduğu örnekleri gösteriyor.

Tablo I. Soğuk Savaş Sonrası Stratejik Konular Hakkında Müzakerelerin Yapıldığı ve En Az 1 Kez Müzakerelerin Bozulduğu İç Çatışmalar (Sriram, 2008; Themnér and Wallensteen, 2011)

Bölge	Ülkeler/Çatışmalar
Latin Amerika	Kolombiya, Nikaragua
Afrika	Sierra Leone, Angola, Liberya, Burundi, Sudan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Ruanda, Guinea-Bissau, Çad, Mozambik
Asya-Pasifik	Filipinler, Kamboçya
Avrupa	Kuzey İrlanda, Moldovya, Gürcistan/Abhazya, Bosna, Hırvatistan, Çeçenistan, Azerbaycan
Orta Doğu	Filistin/İsrail, Lübnan, Irak/Kürdistan, Cezayir

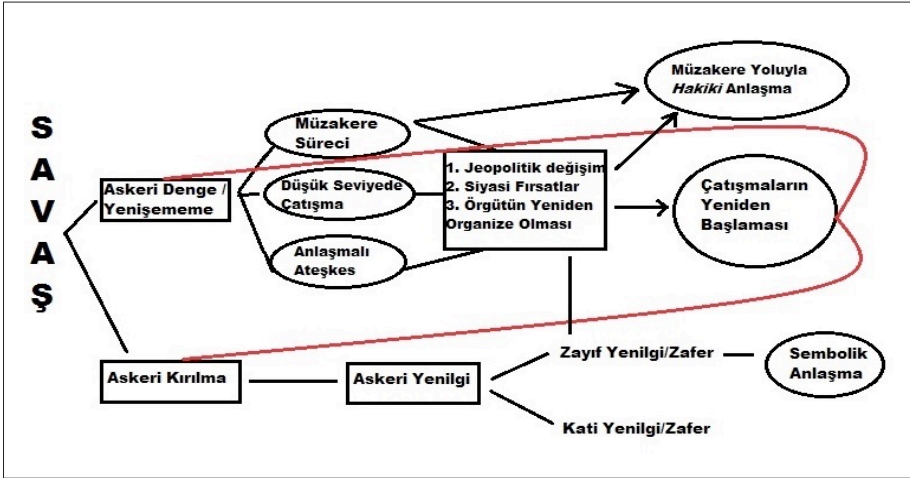
4 McCormick, Gordon H., Steven B. Horton and Lauren A. Harrison, "Things Fall Apart: The Endgame Dynamics of Internal Wars", *Third World Quarterly*, 2007, 28(2): 321-367

Örgütler Neden Silah Bırakır?

Tabii bu dünya örnekleri, kafada bazı soru işaretleri de doğuruyor. Onlardan bir tanesi, bu müzakerelerin neden başladığı ve bunların rejim değişikliğiyle ilişkisinin ne olduğu. Bu bir soru. Bir soru da şu: Hakiki barış neden bu kadar zor? İleride, uzun vadeli barış ve istikrarı sağlayacak biçimde çatışmaları nasıl çözebiliriz? Bu gibi sorular oldukça önemli sorular. Dünya örnekleri üzerine de Kürt meselesi nezdinde de düşündüğümüzde, belli bir grubun silaha yönelmesine sebep olan iki tür çatışma var. Birincisi, merkezi iktidar/hükümetin kontrolü üzerine ortaya çıkan silahlı mücadele vakalarıdır (Ör: Devrimci sınıfsal hareketler). İkincisi ise self-determinasyon arayan hareketler, yani etnik-ulusal veya dini çatışmaların teritoryal bir boyutta gerçekleşmesidir.

Örgütlerin silah bırakmasını biz genellikle bir an veya bir kırılma noktası olarak tahayyül etsek de genelde, bu aslında bir süreç içinde olur. Bu süreç de genellikle pürüzsüz bir biçimde gerçekleşmez. Örgütlerin silah bırakmalarının üç temel yolundan bahsedilebilir:

1. Kati şekilde askeri yenilgiye uğramaları (Son yıllar için: Tamiller örneği)
 2. Askeri kırılmalar sonrasında, yani yeniden etkili şiddet eylemleri gerçekleştiremiyor olmaları sonrasında sembolik bir barış anlaşmasına razı gelmeleri sonucunda
 3. Yapılan müzakereler sonucunda Hakiki Anlaşma sonucunda; yani askeri, siyasi ve ekonomik egemenlik paylaşımının yapılması sonrasında
- Bunun ne kadar karmaşık bir süreç olduğu görsel çalışmada görülüyor.



Çok karmaşık olmasına rağmen bu çalışmanın ortaya koymaya çalıştığı tek bir nokta var. Aslında müzakereler her yerde, askeri denge/yenişememe sonrasında başlıyor. Askeri dinamikler, birincil olarak en etkili dinamikler. Mesela Oslo Görüşmeleri'nin neden başladığını düşünüyoruz? En temelde şundan dolayı başladı: 2008 yılında Güneş Operasyon diye bildiğimiz Türk devleti PKK'ye karşı bir operasyon düzenledi. Bu Kürt hareketinin Zap Direnışı diye literatürüne geçen bir süreçtir. Askeri anlamda şöyle bir gerçeklik ortaya çıktı: PKK gerillalarını, her ne kadar insansız hava araçları, yeni teknolojiler kullanılsa da, Kürt hareketini askeri alanda tamamen yenilgiye uğratmak çok mümkün görünmüyor. Bu hakikati Türk devleti her ne kadar dile getirmese de, buna haiz olduğu için Oslo Görüşmeleri hızlandı.

Askeri Dengeden Sonra, Hakiki Müzakereden Önce

Taraflar; askeri denge, yani savaş alanında yenişememe, sonrasında da aslında şiddet üzerinden nihai sonuç üretmeye meyillidir. Her iki taraf da kendi çıkarları doğrultusunda kabul edilebilir bir siyasi, insani ve ekonomik maliyeti göze alamadığı için şiddet durur veya yeniden başlayamaz.⁵ Askeri denge sonrasında "Tarafların herhangi birinin diğerine karşı kazanabilmesi; bir dizi insani ve materyal kaynağı mobilize edebilme, dönüştürme veya bu kaynakları ellerinde bulundurma kapasitelerine göre belirlenir".⁶

Çok farklı vakaların bize gösterdiği gibi askeri dengeden sonra üç tane yol var:

1. Müzakere yapılabilir (Bu hakiki müzakereye de dönebilir ya da dönmez)
2. Düşük seviyede çatışma sürebilir
3. Anlaşmalı ateşkes olabilir

Hükümetlerin çoğunun en çok tercih ettiği seçenek, anlaşmalı ateşkestir. Şu an içerisinde bulunduğumuz durum. Anlaşmalı ateşkes var; ne ileriye adım ne geriye adım söz konusu. O yüzden bu süreçte bizim esas sormamız gereken soru şu: Anlaşmalı ateşkes durumları ile hükümetler neyi amaçlıyorlar? Devletler bu şekilde müzakere ile acaba örgütleri bitirmeyi düşünüyor olabilirler mi? Şu an Türkiye'de silahsızlandırma ile beraber tartışılması gereken esas sorulardan bir tanesi budur.

Askeri denge sonrasında "akıllı" hükümetler müzakerelere nasıl yaklaşır? Bu konuya en fazla yoğunlaşanlar tahmin etmesi zor olmadığı üzere,

5 William Zartman, *Elusive Peace: Negotiating an End to Civil Wars*. The Brookings Institution: Virginia, 1995, s. 9-13

6 McCormick, Gordon H., Steven B. Horton and Lauren A. Harrison, "Things Fall Apart: The Endgame Dynamics of Internal Wars", *Third World Quarterly*, 2007, 28(2): 321-367

Terörizm Çalışmaları yapan akademisyenlerdir. Bu çalışma alanındaki akademisyenlerin büyük bir bölümüne göre, "akıllı" hükümetler müzakereleri "başka araçlarla savaş" mantığı çerçevesinde sorunu uzun vadeye yayarak çözmelidir.⁷ Peki, "akıllı" hükümetler neden müzakerelere başlar?

- Hükümet için, kısa dönemli siyasi kazanımlar elde etmek
- Örgüt hakkında daha fazla istihbarat toplamak
- "Böl ve ele geçir" taktiği çerçevesinde örgüt içerisinde ayrışmalar yaratmak
- Silahlı örgütlerin "şiddetten başka alternatif yok" söylemini kendi kitleleri gözünde zayıflatmak

Bu süreç tabii ki örgütler için de fırsatlar yaratıyor. Örgütler için müzakerelerin başlamasının en önemli katkısı; tanınma elde etmek, meşru bir aktör haline gelmek, desteğini ve kaynaklarını arttırmak ve marjinalleşmekten kurtulmaktır. Ağırlıklı olarak politik şiddet eylemleri gerçekleştiren örgütlerin varoluşunu belirleyen kabaca iki temel parametre vardır. Bunlardan birincisi, kendi güvenlikleridir. Her silahlı örgüt, kendisini koruyabilmek adına belirli bir düzeyde gizlilik esasına uymak zorundadır. Tüm kapasitesini kullanarak şiddet eylemleri yapması durumunda en fazla güvenliğini tehlikeye attığı, en fazla kayıplar verdiği durumlar ortaya çıkar. İkinci parametre ise yapılan şiddet eylemleri ile yaratılan siyasi etkidir. Belirlenen hedeflere yönelik eylemlerin karşı tarafta yaratacağı caydırıcı etki oldukça belirleyicidir. Uzun yıllar boyunca silahlı mücadele yürütebilmiş örgütlerin en temel özelliği, kayda değer bir toplumsal zemine yaslanıyor olmalıdır. Haliyle, süreç içerisinde bu örgütlerin mücadele repertuarları genişler.

Hükümetlerin zayıf karnı, bu çatışmanın veya olası çatışmanın ötesinde uğraşması gereken çokça işin olmasıdır. O yüzden, ciddi anlamda bir rejim değişikliği yoksa hükümetlerin en fazla arzuladığı durum çatışmasızlıktır. Bundan sonraki süreçler, yani askeri dengeden hakiki müzakereye giden yol, vakadan vakaya değişir. O yüzden genellemeler yapmak pek doğru değildir. Ama yine de bu sürece etki eden faktörleri sayabiliriz:

- Uluslararası ve bölgesel gelişmeler/değişimler
- Her iki taraf için de ortaya çıkabilecek siyasi fırsatlar
- Örgütün kendisini ideolojik veya yeniden organize etmesi, yeni koşullara adaptasyon kabiliyeti

Şu soru kafalarda: Peki nasıl bir çözüm mümkün olabilir? Kayda değer bir şekilde çatışma ve savaş yaşamış durumlarda ideal çözüm; yani uzun dö-

7 Audrey Kurth Cronin.. How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns. USA: Princeton University Press, 2009, s. 36-38

neme yayılan, barış ve istikrar yaratan, daha sonra yeniden çatışma çıkmasına sebep olmayan süreçlere baktığımızda, görebildiğimiz ortak bir nokta var mı? Evet, var. Askeri, siyasi, bölgesel, ekonomik anlamda iktidar paylaşımı yolu en önemli yerde duruyor. Bu bağlamda dünya deneyimlerinin bize söylediği en önemli şey şu: Soğuk Savaş döneminden 2000'li yıllara kadar geçen sürede yapılan 49 anlaşmaya bakıldığında, 28 çatışmalı vakada askeri güç paylaşımının olduğu; 35 vakada siyasi güç paylaşımının gerçekleştiği; 22 vakada bölgesel iktidar paylaşımının olduğu; 19 vakada ise ekonomik kaynak paylaşımının yapıldığı görülmektedir.⁸ Temel mesele, silahlar bırakıldıktan sonra da barışın ve istikrarın devam edebilmesidir; bu da ancak ve ancak askeri, siyasi, bölgesel, ekonomik anlamda iktidar paylaşımı yolu ile mümkün olabilir. Bu paylaşımın olduğu süreçlerin kalıcılaşabildiğini görüyoruz; hakiki barış anlaşmalarından bu çıkıyor. Bunun sonrasında da iki temel süreç söz konusu:

1. Silahsızlandırma

2. Geçiş Dönemi Adaleti kapsamında yapılması gerekenler: Yargılamalar, Hakikat Komisyonları, Tazminatlar, Görevden Alınmalar, Özürler

En temelde bu süreçlerde halklara nefes aldırarak, halkların sahip oldukları farklı hakikat rejimlerini yıkmak için kullanılacak bir takım barış pratikleri var. Bunlar da, Geçiş Dönemi Adaleti⁹ içerisindeki; genelde uzun döneme yayılan, en başta savaş mağdurlarını olmak üzere farklı toplumsal kesimleri kapsayan, insanların savaşla ilgili belli bir hakikatte buluşmasını sağlayan, bu hakikatle hesaplaşmaya başlamalarını gerektiren pratikler dizisidir.

8 Hartzell, Caroline A., and Matthew Hoddie. *Crafting peace: Power-sharing institutions and the negotiated settlement of civil wars*. Penn State Press, 2007.

9 Diğer yandan, Türkiye'de neden Geçiş Dönemi Adaleti olmuyor sorusu üzerine düşünmekte fayda var. Bu sorunun anahtarı, AKP döneminde yaşanan rejim değişikliğinin niteliği ile alakalı. Herhangi bir ülkede, rejim değişikliğine devlet eliti öncülük ediyorsa adaletin tesisi sınırlı olur. Eğer muhalefet bunu gerçekleştiriyorsa veya dış bir gücün müdahalesi ile rejim değişiyorsa kayda değer bir geçiş adaleti mümkün olabilir. AKP ile devlet elitleri yıl be yıl değişmiş ve İslamcılaşmış olsa da, AKP geçmişle hesaplaşmayı kısa vadeli güncel siyasi hesaplar ve iktidar mücadelesi için kurban etmektedir.

Dünya Deneyimleri

Dipuo Bertha Letsatsi-Duba

Çatışma çözümleri ve silahsızlanma konularında kendi deneyimlerimizi sunmak üzere bu konferansa davet edilmemiz bizim için bir ayrıcalık. Umarız ki buraya katılımımız, sizin yaşadığınız adaletsizliklere karşı mücadelenize güç katar. Çünkü sizin başlattığınız bu süreç, benzer bir yoldan geçtiğimiz için Afrika Ulusal Kongresi olarak bizim kalplerimize deşiyor. Tabii ki tam tamına aynı değil. Ama biz de kendi kaderimizi tayin hakkı için mücadele ettik ve bize dayatılan adaletsizliklere karşı mücadele ettik. Bizim bağlamımız ırksal bir meseleydi; "beyazlara karşı siyahlar" meselesiydi. Aslında tam da "beyazlara karşı siyahlar" meselesi değildi. Bu, bir ırkın diğeri tarafından ayrımcılığa uğradığı Apartheid sistemi idi.

Şimdi her şeyden önce müzakerelere giden yolu, düşmanlığın bitmesini ve silahsızlanmanın nasıl olduğunu size anlatmak istiyorum. Benim konuşmam üç bölümden oluşacak. Şu an hükümet partisi olan hareketimizin kısa arka planını, müzakere ve savaş sırasında birbirine karşı olan silahlı güçlerin bütünleştirilmesi sürecini anlatacağım. Son olarak da ülkemizde 1994'ten sonra kurulan Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'ndan bahsedeceğim. Konuşma boyunca da ANC'nin (Afrika Ulusal Kongresi) uzun soluklu mücadelesine işaret etmeye çalışacağım.

Biz Afrika'daki en eski özgürlük hareketiyiz. Dünyada birçok ulusun deneyimlerinin gösterdiği gibi çok uzun süren toplumsal çatışmalarda, siyasi bir anlaşmaya ulaşmak en nihayetinde her zaman özgürlük hareketinin sürece dâhil olmasını gerektiriyor. Uluslararası dinamikler ve güç dengeleri, çatışma sürecinde ülke içindeki partiler kadar etkiye sahipler. Hem uluslararası hem de yerel güç dengeleri; çatışmanın ele alınmasında ve çatışmada bir değişimin kolaylaştırılmasında oldukça önemliler.

Afrika Ulusal Kongresi, çok uzun bir barışçıl mücadele ve sokak gösterileri dönemi sonrası silaha sarılmaya karar verdi. Bunu kendi içinde çok uzun tartıştı ve "insan olarak tanınmak istiyoruz" dedi. Uzun süre devam eden imza kampanyalarını hatırlarsınız. Ama o dönemki iktidar partisi bizi hiç dinlemek istemedi. Barışçıl bir takım yöntemlerden sonra insanların öldürülmesi, yargısız infaz edilmesi, bir akşamda kaybedilmesi vs. gibi uygulamaların da sonrasında 1961 yılında, Afrika Ulusal Kongresi başka hiçbir

yoldan yürüyemeyeceği kararına vardı ve kırk dokuz yıllık şiddetsiz direnişini bırakmayı karar altına aldı.

Bu silahlı mücadele, sabotaj eylemlerini de içeriyordu. 1960 ile 1961 arasındaki kısa dönemde yürütülen sabotaj kampanyası, silahlı kurtuluş güçleri olan "Umkhonto Wesizwe"nin oluşumuna yol açtı. "Umkhonto Wesizwe", ulusun mızrağı anlamına geliyor. Bu kararı alırken ANC, Mandela'nın "Daha fazla boyun eğemeyeceğimiz, karşı koymamızın gerektiği bir durumda karşı karşıyayız" diye ifade ettiği bir durumdaydı. Daha sonra halkın ezilen çoğunluğu, ANC'nin yanında yer alarak tabi olmaya daha fazla devam etmeyeceklerini söylediler. Bir önceki on yılın deneyimlerinin değerlendirilmesi, ne türden bir siyasi direniş olursa olsun o dönemki rejimin cevabının hep aynı olduğunu gösteriyor: şiddet, daha çok drakon kararları, baskınlar, gözaltılar, cinayetler, işkenceler ve benzerleri. Devlet şiddetinin giderek yoğunlaştığı bu süreç, 1960'ta ANC'nin yasaklanması ve böylelikle ANC'nin kullandığı tüm yolların kapatılmaya çalışılması ile doruk noktasına ulaştı. Nelson Mandela da dâhil ANC liderliği, hapse gönderilip hayat boyu hapis cezasına çarptırıldı. Geri kalan diğer liderler yurtdışına çekildiler ve Amerika, İngiltere, Küba, Rusya gibi çeşitli yerlere yerleştiler. Yani bir kısmı hapse girdi, bir kısmı sürgüne gitti.

Ülke içinde olunmadığı bu durumda yeni bir strateji geliştirmek gerekiyordu. Mücadelenin dört sacayağı üzerinde yükselmesi düşünülüyor. Birinci ayak, beyazlar dâhil olmak üzere bütün kitleyi harekete geçirmektir. Harun Ercan, Kürt hareketinin neler yaptığının Türklerin çoğunluğu tarafından öğrenilemediğini ifade etti. Biz hem siyahları hem beyazları harekete geçirdik; siyahları ezen beyazları da harekete geçirdik. Meselenin insanın teninin rengi değil sistem olduğunu anlaşılır kılmaya çalıştık. Hatta Afrika Ulusal Kongresi'nde de beyazlar vardı. Beyaz egemenliğine karşı beyazlar da mücadele etmeye çalışıyorlardı.

İkinci ayak uluslararası toplumun harekete geçirilmesiydi. Afrika Ulusal Kongresi dünyanın her yerine uzandı. Bu, Güney Afrika'daki adaletsizlikler hakkında bilgiyi yaymak içindi. Üçüncü ayak, rejimin ekonomi aracılığıyla zarara uğratılmasıydı. Ekonomik yaptırımlar yapılması için uğraşıyorduk, dünyanın Güney Afrika'yla ticaret yapmaması gerektiğini söylüyorduk. Hollanda, Britanya, Amerika Birleşik Devletleri gibi yerlerde; Güney Afrika'dan gelen mallar alınmıyordu. Çünkü biz uluslararası alanda çok büyük bir propaganda yapmıştık.

Daha önce de belirttiğim gibi bizim mücadelemizin en güçlü ana direklerinden biri uluslararası hareketlilikti. Biliyorsunuz ki silahlı mücadele-

nin gerekli programını yürütmek üzere tüm dünyayı bizi silah ve lojistik ile desteklemeleri yönünde harekete geçirdik. O zamanki iktidar partisi, yani Apartheid rejimi bunu idrak etti ve 1985 yılında Devlet Başkanı P.W. Botha parlamentoda Nelson Mandela'yı serbest bırakmaya hazır olduğunu duyurdu. Nelson Mandela'nın Sisulu, Mbeki gibi diğer liderlerle birlikte tutuklu olduğunu hatırlıyorsunuz. 1985'te P.W. Botha, Nelson Mandela'yı serbest bırakmaları gerektiğini ve bunun için de Mandela'nın silahlı mücadeleyi terk etmesini gerektiğini açıkladı. Böylece müzakereler başladı. Mandela'dan tek istenen, şiddetten vazgeçmesi ve ANC'nin silahlı mücadeleyi bıraktığını açıklamasıydı. Ancak geriye dönüp baktığımda Botha'nın teklifi, Apartheid hükümetinin daha fazla yönetemediğini idrak etmiş olduğunu ortaya koyuyordu. Çünkü ülkede yönetilebilirlik kalmamıştı; barış yoktu ve her gün savaş hüküm sürüyordu. O aşamada rejimin kendi tercihiymiş gibi gösterilse de aslında rejim, özgürlük hareketiyle bir şekilde uzlaşmak durumundaydı.

Böylece 1980'li yılların sonlarına doğru savaşın tarafları, yani rejim ile Afrika Ulusal Kongresi ve PAC (Pan Africanist Congress of Azania- Azania Pan-Afrikan Kongresi) gibi ANC kadar büyük olmayan diğer özgürlük hareketleri kendi içlerinde bir durum değerlendirmesi yaparak artık bir geri dönüş olmadığının farkına vardılar. Çok fazla sayıda insan ölüyordu, yaptırımlar sebebiyle ekonomi büyümüyordu; ülkede genel olarak bir hayat yoktu. Artık oturup konuşmanın ve müzakere etmenin vakti geldiğini fark ettiler. Daha önce bahsettiğim meselelerden dolayı Apartheid hükümeti zaten ciddi gerileme içindeydi.

Son olarak ise mücadelemizin silahlı mücadele ayağı vardı. Bunun da elbette sistem üzerinde büyük bir etkisi oluyordu. Önderlerimizin hapse girdiklerini ve sürgüne gittiklerini ifade etmiştim. Rejim çok büyük bir saldırıya kalkıştı ve ülkeyi kontrol edememeye başladı. Çünkü belli bir aşamadan sonra rejim yönetemez duruma düşmüştü. 1985'te o zamanki Cumhurbaşkanı, silahlı mücadeleden vazgeçtiğini ortaya koymasına koşullu olarak Nelson Mandela'yı hapisten çıkarabileceğini söyledi. Bunun için Nelson Mandela'nın kaldığı hapishaneye gidildi. Mandela bunu tek başına yapamayacağını, karşı taraftan belli konularda bir takım adımlar atıldığını görmeden silahı bırakmayacaklarını belirtti. Afrika Ulusal Kongresi'nde kolektif önderlik değilimiz bir liderlik vardı. Mandela, sürgündekilere mesaj göndererek Apartheid rejimin söylediklerini iletip onların ne düşündüğünü sordu. Onlar da bunu kabul edilemez bularak hayır dediler. Sonra Mandela başka bir koşul daha öne sürdü. Sürgündeki insanların memlekete gelmesi sağlanmazsa pazarlık yapmayacağını, sürgündekilerle beraber masaya otu-

racağını dile getirdi. Bir de bütün siyasi partiler ve bütün toplumsal gruplar bir tek masada buluşmazsa pazarlık etmeyeceğini, halkın ona verdiği görevi kendi başına ifa etmeyeceğini ekledi. Rejim Mandela'yı hapisten çıkaracağını, Afrika Ulusal Kongresi üzerindeki baskıyı kaldıracağını ve bütün siyasi tutukluların cezaevinden çıkaracağını söyledi.

1989 yılında Harare Deklarasyonu yayımlandı. 30 yıl sürgünde kalmış olan ANC'nin Başkanı Oliver Reginald Tambo tarafından hazırlanan deklarasyonda "müzakereler için uygun bir iklim yaratıldığında, iki tarafın da düşmanlığı bırakması ve karşılıklı olarak bağlayıcılığı olan bir ateşteke anlaşması gerekir" deniliyordu. 1990'da da gerçekten Mandela serbest bırakıldı, bütün hapisteki siyasi tutuklular hapisten çıkarıldı ve siyasi partiler üstündeki yasak kalktı. Bütün sorun ne zaman silahsızlanmanın olacağı haline geldi.

Biz o zaman, genç de olduğumuzdan, müzakere istemediğimizi söylüyorduk. Çünkü güçlü bir pozisyondan hareketle müzakere yapmadığımızı, onların güçlü durumda olduğunu ifade ediyorduk. Dolayısıyla biz liderlikle aynı kanaatte değildik. Liderlik, askeri mücadeleyi bırakmayacaklarına ama çatışmaları durduracaklarına devleti ikna etti. Gerilla güçlerinin yerlerinde kalacağını, müzakereler bitene kadar ülkeye gelmeyeceğini söylediler. Ancak bu ilk aşamada, çatışmadan müzakere edilerek bir anlaşmaya varılması yolunda iki engel bulunuyordu.

İlk olarak iki tarafın da zeminlerini bırakacağı beklenmiyordu. Problem, ilk adımın kimin tarafından ve zayıflık belirtisi gibi algılanmadan nasıl atılacağı idi. Her halükarda Nelson Mandela "konuşma zamanıydı" diye yazmıştı. "Bu son derece hassas bir süreç olacaktı. İki taraf da müzakerelere bir zayıflık ve ihanet işareti olarak bakıyordu. Taraflardan biri önemli bir ödün verene kadar her iki taraf da masaya oturmayacaktı." En önemli ikinci engel ise neredeyse her çatışmada olduğu gibi devlet erkinin isyancıların, yani devrimcilerin şiddet kullanmayı bırakmasını müzakerelerin yapılabilmesinin önkoşulu olarak talep etmesi idi. Bu iki mesele birbirleriyle ilişkiliydi.

Mandela tutumunu "Beyaz Güney Afrikalılar, hükümet iktidar tekelinde feragat etme istekliliğini; önde gelen siyah liderlerle doğrudan ve dürüst biçimde müzakere etme iradesini gösterene kadar ANC'nin silahlı mücadeleyi geçici olarak dahi durdurmayacağı basit gerçeğini kabul etmeliler" diye ifade ederek ilerletti. Bahsettiği önde gelen bu liderler, sürgünde olanlar ile Robben Island'da tutuklu olanlardı.

Siyasi erke geçiş ve barışma sürecinin zorlu taraflarına değinecek olur-

sak kısaca ANC'nin silahlı mücadeleyi askıya almasından bahsedeceğim. Ağustos 1990'da hükümetle yapılan ikili bir toplantıda, ANC tek taraflı olarak silahlı mücadeleyi askıya aldığını duyurdu. Ancak bu, Harare Bildirgesi'nde öngörüldüğü şekliyle düşmanlıkların sona erdirilmesi değildi. Mandela, başka bir yerde "gönüllü askıya alma" ile "silahlı mücadeleyi bırakma" arasında bir ayrım yapar: "Gönüllü kelimesinin anlamında da saklı olduğu üzere 'gönüllü askıya alma' gönüllü olarak vazgeçtiğin şeye geri dönme imkânını taşır. Öte yandan silahlı çatışmanın sonlandırılması ise çatışmaya olası bir geri dönüş koşulsallığı olmaksızın iki tarafı da kapsar".

Burada tek taraflı askıya almanın, silahlı güç olan askeri kanat Umkhonto Wesizwe tarafından değil de ANC tarafından ilan edilmesi dikkate değerdir. Bu karar ANC'nin 1990 yılındaki Ulusal Yürütme Kurulu'nda alınmıştı. Silahlı mücadele; mücadelenin siyasi amaçlarının önceliğine, dolayısıyla da Afrika Ulusal Kongresi'nin siyasi önderliğine tabiydi. Askıya alma kararı, ANC'nin kendini ülkede temellendirebilmesi niyetiyle atılmış taktik bir hamleydi. Bunun öncesinde ANC'nin yaklaşık 50 yılını sürgünde geçirdiğini hatırlarsınız. Ayrıca süreci hızlandırmak ve rejimi daha geç olmadan bir an önce müzakere etmeye zorlamak için bir adımdı. Çünkü o sırada hem ülkede hem de bizim silahlı mücadelemizi destekleyen komşu ülkelerde her gün onlarca insan ölüyordu.

Bir aşamada sözde "siyaha karşı siyah şiddet" ülkeyi kasıp kavururken ANC, olaylara devlet güvenlik güçlerinin dâhil olduğunu kanıtlayabildi. Bunun bizim müzakerelere hazırlandığımız dönem olduğunu hatırlarsınız. Biz silahlı mücadeleyi durdurmak istediğimizi söyleyip yayarken öte yandan devlet halka savaş açmıştı. Bu noktada Mandela, askıya almanın kaldırılması ve silahlı mücadeleye geri dönülmesinin uygun olup olmadığı sorusunu gündeme getirdi. Bunu söylüyordu. Çünkü birlikte müzakere ediyorduk. Ama bir hafta sonra gidip belli bir yerdeki protestocuları öldürüyorlardı. Yani Mandela, bu yaşadıklarımızdan sonra silahlı mücadeleyi bırakmak için ne uygun bir zaman olduğunu ne de zaten karşı tarafın bunu bıraktığını ifade ediyordu. Ayrıca askıya alma; ülkeye yasadışı yollarla silah sokma, öz-savunma birimlerini silahlandırma gibi ANC'nin diğer faaliyetlerini durdurması anlamına da gelmiyordu. ANC yasaklı olduğu için sürgünde olduğumuz dönemde, halkın kendini savunmak ve rejime karşı savaşmak üzere yoğun kurslarla eğitildiği öz-savunma birimleri kurmak zorunda kalmıştık.

Rejim ile sonrasında yaşadıklarımız sebebiyle ANC'nin silahlı mücadeleye geri dönmek istediğinden bahsettim. Bunlar ana müzakerelerin çevresinde dolaşan meseleler idi. Ama müzakereleri durdurma noktasına gelmedi-

ler. Köylerde, kasabalarda ordunun varlığına rağmen biz müzakere etmeye devam ettik. O zamanki Apartheid ile müzakere etmeyi hiç bırakmadık.

Müzakerelerin birinci turu 1 sene 8 ay sürdü. İkinci turda bir çöküş yaşandı. Beyazlar arasında bile memnuniyetsiz olanlar vardı. Sağcı, siyahlardan nefret eden Afrikaner bir grup vardı. Bizim kendi aramızda dahi "homeland" dediğimiz yarı-bağımsız bölgelerde bize düşman olanlar vardı. Yani çok karmaşık bir meseleydi. Ama 1993 ile 1994 arasında müzakereler tekrar başladığında başarıya ulaşıldı. 1994 yılında görüşmelerin sekizinci ayında, ANC'nin silahlı kanadı resmen dağıtıldı. Biz resmen silahlı mücadeleyi dağıtma kararı verdik. Bu ANC'nin artık ciddi bir müzakere başlatmak için istekli olduğunu anlatmanın kanıtıydı. Bu da sürekli olarak bir ön şart olarak talep edilse de özgürlük hareketinin silahları bırakmasının aslında çoğunlukla müzakere sürecinden kaynaklandığını ortaya koyuyordu. Müzakerelerde bir ilerleme olmadan silahlı çatışmadaki bir tarafın silah bırakması nadir bir örnek olurdu.

1994'te seçimler oldu. 1994'ten sonra herkes yeni anayasayı kabul etti. Aslında anayasa bizim tarafımızdan biçimlendirildi. Bütün bu müzakereler döneminde müzakereciler Güney Afrika içinden farklı gruplardandı. Gözlemci bulunmuyordu ve müzakereciler sadece Güney Afrikalılar idi. Dışarıdan kimsenin bize yardım edemeyeceği, bizim kendimizin bu sorunu çözmesi gerektiği yönünde çok güçlü bir inancımız vardı.

Müzakerelerdeki koşullardan, daha doğrusu sorunlardan bir tanesi de silahların ne yapılacağı sorusuydu. Rusya, Küba, Libya, Doğu Almanya aslında bize askeri bakımdan yardım eden ülkelerdi. Çok ileri silahlarımız vardı. Ancak Güney Afrika Ordusu'nun da askeri bakımdan kapasitesi çok yüksekti. Çünkü dünyadaki en iyi füzelerden bir tanesini üretebiliyordu. Bu, bugün de böyle. Mesele bizim savaşılarımızın sisteme nasıl entegre edileceğiydi. Süreç çok zorluydu. Çünkü karşımızda çok gelişkin, modern bir ordu vardı. Oysa gerilla ordusu; silahları, becerileri ve kapasitesi bakımından daha zayıftı. Değişik aşamalarda entegrasyonun olacağını ve de önce gerillaları normal, modern bir ordu haline getirmemiz gerektiğini söyledik. Gerillalar bundan memnun olmadılar ve itiraz ettiler. Her birinin farklı yerlerden geldiğini söyleyip ayrıca orduyla eşit olmaları gerektiğini belirttiler. Ama onları uzun bir mücadele sonunda, silahlı kuvvetlerle aynı düzeye getirdik. Gerillalar adım adım eğitim gördüler ve hepsi birden modern bir ordunun becerileriyle donatıldılar.

Ordu önceden sırf beyazlardan oluşuyordu. Dönüşümde ırk da çok önemli bir rol oynadı. Birbirlerinin altını kazmaya çalışıyorlardı; entegrasyonu

sağlamak çok da kolay değildi. Dolayısıyla bizim insanlarımızın çok büyük bölümü ordudaki duruma dayanamadı. Onların psikolojik bakımdan sorunlarını, bu travmatik durumla karşı karşıya kaldıkları zaman neler yaşadıklarını anlamak açısından özel bir programa ihtiyaç olduğunun farkına vardık. İki sene sonra böyle bir program başlattık. Ama bu, entegrasyon süreci bakımından çok az sonuç uyandırdı. Silahlarımızı da getiremedik. Bulduğumuz ülkelere bağış olarak verildi. Uluslararası silah anlaşmaları yüzünden de bunu yapamıyorduk. Dolayısıyla o ülkelerde kalmasına karar verdik.

Silahlı kuvvetlerin birleştirilmesi çok zor bir süreçti. Çünkü bunlar birbirleriyle hiç anlaşamayacak insanlardı. Daha öncesinde, bir gün aynı ordu da oturup tartışacaklarını ya da vatani görevlerini birlikte yerine getireceklerini hayal edemezlerdi. Bu yüzden biz çatışmanın iki tarafıyla da ayrı ayrı farklı mekânlarda bilgilendirme oturumları yaptık. Çok zaman alan, yavaş ilerleyen bir süreçti. Çünkü mekanik bir meseleyle değil savaşın içinde biz-zat yer almış insanlarla muhatap oluyor, onlarla uğraşıyorduk. Bugün hala, demokrasiye geçişten yirmi yıl sonra, orduda birbirini kabul etmeyen unsurlar var. Dönüşüm hala devam ediyor, hala bütünleşme tamamen tamamlanmış değil. Gerillaların entegrasyonu başlayınca ordudaki insanlar da istifa etmeye başladılar. Yani iki taraf da bu işten pek mutlu olmadı. Ama ileriye doğru yol aldıkça bu sürecin bunları iyileştireceğini umuyoruz. En azından, geçmişte iki karşıt gruba ait olan insanları tek bir kurum oluşturarak beraber çalıştırabilmeyi başardık.

Son olarak Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu üzerine kısaca konuşayım. 1994'ten sonra bizden önceki rejimle birlikte yöneteceğimizde anlaşınca, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu kurmaya karar verdik. Bu, tarafların kendi hikâyelerini anlatmasına ve karşılıklı nefret ve öldürmenin nasıl hissettirdiğini ifade etmesine imkân veriyordu. Kimin neyi neden yaptığını bilmeden belki bir ulus inşa edebilirdik, ama bir ülkeyi bu şekilde yeniden kuramadık. Yani hakikat ve uzlaşma süreci bu demektir ve ben bunun epey yardımcı olduğunu düşünüyorum. İnsanlar uzun mücadele savaşından sonra birbirlerinden af dileyebildiler, talepte bulunabildiler. Savaşın failleri ile mağduru olan halk ilk kez yüz yüze gelebildi. İnsanlar "bu, benim kızımı ya da karımı öldüren kişi" diyebilirdi. İnsanlar içlerini döküp ağlayabildiler. Tüm bunlar gerçekten çok yardımcı oldu.

Ancak bizim ülkemizdeki Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, ceza hükümleri içermiyordu. Söz konusu olan faillerin yasaya göre yargılanması değildi. Esas olarak ulusun birbiriyle barışmasını sağlıyordu. Bunun da oldukça

yardımcı olduğuna inanıyoruz. Bu süreçte şöyle şeyler de yaşandı. Mesele Apartheid döneminde Afrika Ulusal Kongresi'nin mensupları ile diğer muhalifleri zehirlemek için kimyasal maddeler üretmekle görevli, orduda çalışan bir doktor ile bu kimyasallardan biriyle dolu bir mektubu alan, bu sebeple de bir kolunu kaybeden bir ANC üyesi bir beyaz; ilk kez televizyonda karşı karşıya geldiler. Tüm ülke onları televizyonda seyretti. Doktor bunun görevi olduğunu, ordunun ve devletin emri olduğunu, kişisel olarak yapmadığını söylüyordu. Öbür kişi de durumu anladığını, ama onu mutlu edenin kolunu kaybetmesi gibi ağır bir deneyimin sorumlusunun kim olduğunu öğrenmesi olduğunu belirtiyordu.

Dolayısıyla bu Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nda insanlar yüzleşiyorlardı. Birbirlerinin kocasını, oğlunu ya da akrabasını öldürdüklerini söylüyorlardı. Kimsenin görmediği bir anda kaçırılıp öldürülüp yüzeye yakın bir yere gömülen insanlar buralardan çıkarılıp yeniden mezara gömüldüler. İnsanlar kendi yakınlarını gömebildiler ve kemiklerine kavuştular. Dolayısıyla kardeşlerine, çocuklarına, annelerine, babalarına ne olduğunu bilmeyen insanlar çok büyük acılardan sonra nihayet bu gerçeğe kavuştular. Failler de ne olup bittiğini anlattılar. Yaptıklarını yapmaya zorlandıklarını söylediler. Her beyaz 18 yaşında zorunlu askere alınıyordu ve ne için olduğunu bilmeden savaşmak zorunda kalıyordu. Yasa böyleydi. Bu yüzden birçok kişi vatani görevini yaparken bunların olduğunu, bilmeden yaptıklarını söyledi.

Son olarak burası ile ilgili bir şey söylemem gerekirse benim kişisel kanaatime göre bugün hakkında konuştuğum müzakerelerde, zayıf pozisyon-
dan pazarlık ediliyor. Çünkü gerilla hareketinin lideri hala hapiste. İkincisi Avrupa Birliği ve diğer güçlü Batı ülkeleri, örgütü terörist örgüt olarak görüyor. Ayrıca Kürt Hareketi, dünyanın her yerine yayılmış durumda değil ve tam net bir programı galiba yok. Son olarak Birleşmiş Milletler bile Kürt hareketi hakkında resmi bir karar almış değil. Oysa Filistin halkı mesela Birleşmiş Milletlerde çok büyük destek görüyor ve bu konuda bizim memleketimiz de dâhil dünyanın her yerinde çeşitli kampanyalar yapılıyor. Bence müzakerelere girildiği ve silah bırakmaya hazırlandığı zaman, bunu güçlü bir pozisyon-
dan yapmak gerekiyor. Benim anladığım Kürt hareketi henüz bu durumda değil.

ÜÇÜNCÜ PANEL
KADIN PERSPEKTİFİYLE MÜZAKERE

Barış İçin Kadın Girişimi'nden Kadınların Barış Süreçlerine Yaklaşımı, Müzakere Süreçlerinde Kadınlar...

Nimet Tanrıkulu

Konuşmamı öncelikle "Kadınlar çözüm sürecinin neresinde ve bu süreçlerde nasıl rol alıyorlar? Dünya deneyimleri nasıl sürdürülmüş?" gibi sorular etrafında bir sunumu paylaşmaya çalışacağım. Sonrasında ise, Barış için Kadın Girişimi olarak hazırladığımız rapor üzerinden yapacağım konuşmamda "Biz kimiz? Barış için Kadın Girişimi bu güne kadar neler yaptı. Nasıl bir çalışma yürüttü?" ve Barış için Kadın Girişimi'nin çalışmalarını anlatmaya çalışacağım.

"Kadınlar çözüm sürecinde nasıl bir rol üstlenmelidir?" sorusuna kadınlar olarak çok net bir cevap vermekle birlikte, sürece dair taleplerimiz de net. Bu talep de kadınların sürecin tüm aşamalarında üçüncü bir taraf olarak yer almalarıdır. Ancak, Barış görüşmelerinin sürdüğü bu süreçte kadınların bir taraf olarak konuşulması, kabul edilmesi talebine karşılık istediğimiz cevabı, karşılığını alamıyoruz. Taraf olarak ısrar etmemizin en önemli nedeni, çatışmadan çözüme geçilen süreçlerde, kadınların olamadığı süreçlerin toplumsallaşamayacağını, şeffaf olmayacağını söylüyoruz. Şeffaflık konusunda kimi olumsuzluklar yaşanabilir bu nedenle sorunlu görüp çekince koymayı düşünenler olabilir. Ama biz sürecin bir bütün olarak şeffaflaşması gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü bu masalardaki konuşmalar şeffaflaşmadığında o barış sahici olmuyor, topluma doğru mesajlar verilemiyor. Özellikle kadın hakikatleri açısından da çok sorun yaşanıyor, kadınların hakikati konuşulamıyor. Önemli bir başka mesele de kadınlar bu süreçte olmadığında, o görüşmeler cinsiyetçi oluyor. Bizim açımızdan bu görüşmeler; erkek egemenliğinin, toplumsal cinsiyetin ve ataerkil sistemin yeniden üretildiği masalar oluyor. Biz kadınlar keskin çizgiler yaratmadan bu süreçleri konuşuyoruz. Özellikle belirtmek isterim bu süreçlerin çok zor ve meşakkatli olduğunu, bu süreçlerin kısa sürede tamamlanan süreçler olmadığını; çok uzun süreçler gerektirdiğini biliyoruz. Dünya deneyimleri de bunu doğruluyor. Sürecin geldiği nokta açısından bakıldığında da kendi içinde çok ciddi sorunlar yaşandığını söylemek yanlış olmaz.

Taleplerimizdeki ısrarımızı sürdürürken Kürdistan'da ve Ortadoğu'daki kadının mücadelesi de görülmesi gerekiyor. Barış süreçlerinde çok aktif rol

aldıklarını görüyoruz. Ancak üçüncü bir taraf olarak karar mekanizmalarında yeterince yer alamıyorlar. Karar mekanizmalarında da kadınlar esaslı rollerini almalı. Karar mekanizmalarında alınan kararlara rıza göstermeliler. Bu bizim açımızdan çok önemli. Kadınlar bu meseleye rıza göstermediklerinde, katılmadıklarında bu barış meselesinin aslında tamamlanmış olmadığını söylüyoruz. Bir barış görüşmesinin tamamlanmış olması için nüfusun yarısından fazlasını oluşturan kadınların temsiliyeti çok önemlidir. Önemli bir başka şey şu ki biz özneyiz. Bu toplum içinde kadınlar bir özne, barışın bir tarafı; bütün bu dönemlerde de en ağır bedelleri ödüyorlar. Barış süreçleri, tam da kadınların yaşadıkları üzerinden bakıldığında toplumun yeniden inşa edildiği ve yeni toplumsal sözleşmelerin ortaya çıktığı dönemlerdir. Bu dönemlerde kurulan yapıların tamamında kadınlar eşit temsil edilmezse geleceklerinin belirlendiği bu sözleşmeye katılmaları engellenmiş olur.

Burada "erkekler de bu bedeli ödüyor" diye verilen cevaplar kadını görmeyen bir resim çiziyor; Zaten masalardalar ve karar verici olmayı sadece kendilerine hak görüyorlar. Tıpkı militarizmin kadın üzerindeki egemenliği, devlet sisteminin kadın üzerindeki tahakkümü gibi.

Dünyada birçok barış süreci kadınların kurduğu yapılarla toplumsallaşmış ve ilerlemiştir. Türkiye'de olduğu gibi Dünyada'da barışa giden yolda kadınların mücadelesi önemli bir yer tutmuştur. 1990 ile 2010 yılları arasında 100'den fazla barış süreci ve bütün deneyimleriyle birlikte 500'den fazla da anlaşma olmuş. Barışın tanımı herkese göre değişmiş, farklı aktörler farklı tanımlar yapmış. Hükümetler için barış her zaman şiddetin ve yasanın tekrar devlet eliyle tekelleşmesi olarak tanımlanmış; mülkiyetin tekrar tesisi ile yasadışı alanların kapitalizmle entegrasyonu anlamına gelmiş. Barışın tanımı ezilenler açısından ise siyasi mücadelenin silahsız yapılabileceği bir alanın tesis edilmesi anlamına geliyor. Bunun için de kadınlar Barış için zorlu mücadeleler yürütüyorlar. Yeni mücadele alanlarının ortaya çıkmasında da önemli rolleri oluyor kadınların. Erkeklerin oluşturduğu barışın kapsamına baktığımızda masalarda görüşülen en temel anlamda egemenliğin paylaşımı, toplumsal inşa, savaşın zararlarının tanzimi ve telafisi yeni yaşamı kurmada, egemenliğin paylaşılmasında kadınlar masalarda yok. Kadınlar sanki o toplumda yaşamıyor. Erkekler var ve belirleyici olanlar onlar. Görünen çok ciddi bir eşitsizlik var.

Kadınlar neden taraftır ya da savaştan nasıl etkilendiler? sorusuna ise savaşın kadınlara doğrudan ve dolaylı etkileri var diye cevap verebiliyoruz. Savaşın kadınlara doğrudan etkileri; zorla yerinden edilmeler, işken-

ce, zorla kaybetme, faili meçhul cinayetler. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı'nın zorla yerinden edilmeler ilgili açıklamaları var. 2004 Haziran ile 2006 tarihleri arasında yapılan araştırmalara göre 20 yılda özellikle Kürtlerin yaşadığı bölgelerde güvenlik nedeniyle göç eden nüfusun tahmini büyüklüğü 201.200 ile 953.680 ile arasında olduğu saptanıyor. Göç-Der'in bu konuda çok önemli çalışmaları var, 1 milyon 200 bin civarı göçten bahsediliyor. Başta Göç-Der olmak üzere pek çok sivil toplum örgütü, savaştan doğrudan etkilenenlerin gerçek sayısının 3-4 milyonu bulunduğunu belirtiyor. Türkiye İnsan Hakları Vakfı ve İnsan Hakları Derneği'nin bu konuda ciddi çalışmaları var. Bu çalışmalara baktığımızda da yine bütün bu doğrudan etkilerden en fazla etkilenenlerin kadınlar olduğunu görüyoruz. Biz buradan bütün bu yaşananlarda ve tanıklıklarımızdan aslında kadınlar ve kız çocuklarının çok daha fazla savaştan etkilendiğini biliyoruz.

Göztaltında cinsel taciz ve tecavüze karşı hukuki yardım bürosunun yaptığı çalışmaları sonrası yayınladıkları raporlarında da görüleceği gibi, 264'ü Kürt olmak üzere 363 kadın, başta polis, asker, özel tim olmak üzere birçok devlet yapılanması içinde taciz ve tecavüze uğramışlar. Başka bir şey ise, Savaş sırasında göçe zorlanan kadınlar bütün bir üretim ilişkilerinden koparılıyorlar. Ev içine haps oluyorlar. Geldiği yerlerin dillerini bilmediği için de dilsizleşiyorlar. Bu savaş sırasında kadınların uğradığı en büyük zulüm. Aynı zamanda yoksullaşıyorlar, geleneksel güçlenme mekanizmalarından yoksun kalıyorlar. Savaş sırasında yakınlarını kaybeden kadınlar için bitmeyen bir yas oluyor. Biz Cumartesi Anneleri örneğinden biliyoruz. O alandaki eşlerin ya da sevgililerin, bir bütün olarak kadın topluluğunun bitmeyen bir yası var; yıllardır kayıplarının bulunması talebiyle yaslarını sürdürüyorlar.

Savaşın kadınlara dolaylı etkilerinden bahsederek militarizm erkekliği kışkırtıyor. Günde 5 kadının öldürüldüğü bu ülkede; bunun savaştan, darbelerden ya da yaşanan şiddet sarmalından bağımsız olduğunu düşünmüyoruz. Militarizm kadınları geleneksel rollere hapsediyor ve annelik rolleri başta olmak üzere eve hapsediyor. Militarist toplumlarda, kadına karşı şiddet ve katliamlar daha fazla artıyor. Kadın cinayetleri son 7 yılda yüzde 1400 artmış. Bu cinayetlerin öncesinde kadınların birçoğuna işkence yapıldığı da saptanmış durumda. 2000'li yıllarda ise toplu tutuklamalarla artarak devam ettiğini biliyoruz. Barış için mücadele eden kadınlar linçe varan uygulamalarla tutuklanarak uzun yıllar özgürlükleri ellerinden alınarak hapsedildiklerini KCK tutuklamalarından biliyoruz.

Konuşmamda da ısrarla belirttiğim gibi tüm bu anlatımlarımla işaret etmeye çalıştığım en temel mesele, Kadınların savaşlardan her boyutuyla, en ağır şekilde etkilenmeleridir.

Konuşmamın bu bölümünde bir konuya ayrıca değinmek istiyorum. 2000 yılında Dünyada başka bir gelişme olmuş. Birleşmiş Milletler 2000 yılında 1325 no'lu bir karar alıyor. Bu kararda: "Kadınlar, barış görüşmeleri dâhil olmak üzere barışın inşasının her evresinde katılmalı; bütün aşamalarında olmalı". 1325 no'lu kararın tayin ettiği en önemli şey, tüm barış anlaşmalarının kadınların ve kız çocuklarının güvenliğini sağlaması. Tabii tekrar belirtmek isterim ki biz buna sadece güvenlik açısından bakmıyoruz. Sadece güvenlik dolayısıyla değil kadınlar barış süreçlerinin gerçek öznelere olduğu için de bu süreçlere katılmalı. Bu konuda, 1325'le ilgili kimi çelişkili açıklamalar olmakla birlikte Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararların devletler açısından hukuki bağlayıcılığının olduğu belirtilmektedir. Bu bağlayıcılığın olmasının, bizim barış masalarına oturmamızda da bir yaptırım gücünün olduğunu söyleyebiliriz. Bu kararı 46 ülke kabul edip ulusal plan olarak işletiyor. Türkiye'nin bunu bir ulusal plan dâhilinde, bütün bu barış görüşmelerinde sadece korunma mekanizmaları açısından değil barış masalarında kadın sözünün, kadın taleplerinin, kadın gerçekliğinin yansımaları için 1325'i hayata geçirerek bir ulusal plan haline getirmesi gerekmektedir.

Tüm bu girişimlere kadınların mücadelelerine rağmen Dünyada'ki barış süreçlerinde de kimi uygulamalar istenilen gibi gelişmiyor. 1990 ile 2012 arasında yürütülen 102 barış sürecine aktif olarak katılanların sadece %8'i kadın; imzacıların %3'ü, arabulucuların %3.2'si, görüşmelerde tanık olarak katılanların ise sadece %5.5'i kadın. Yani 1325 no'lu karara rağmen kadınlar yine yok, kadınların sözü yine görünmüyor. Kadınların barış görüşmelerine en yoğun katılım sağladığı ülkeler: 2008'de Kenya %25, 1992'de El Salvador %13, 1995'de Hırvatistan %11, 1996'da Guatemala %10, 1998'de İrlanda %10 ve 2010'da Afganistan %9. İmzalanan anlaşmaların içeriğine gelince 45 barış süreci ve bu 45 süreçte imzalanan 300 anlaşmayı ele alan araştırmaya göre bu anlaşmaların sadece %18'i savaş zamanı kadınlara yönelik işlenmiş suçlardan söz ediyor. 102 farklı süreçte imzalanmış, 582 anlaşmanın sadece 192'si yani %16'sı kadın meselesinden bahsediyor. Oysa tüm bu barış süreçlerini yaratanlar arasında aynı Türkiye'de olduğu gibi kadınların mücadelesi önemli bir yer tutuyor. Kadınlar hep bu mücadelenin içinde oluyorlar ancak, kadınlar barış süreçlerinden dışlanıyor. Çünkü kadınlar savaşın muhatabı olarak görülüyorlar. Taraflar, kadınları ve toplumsal cinsiyet merkezli konuları savaşın cinsiyet ilişkileri eşitliği içinde düşünüyorlar ve cinsiyet özgürlüğü için silaha davranmadıklarını hatırlatarak masanın dışında tutuyorlar. Oysa daha önce ifade ettiğimiz gibi savaşlarda kadınların yaşadıkları sadece bunlar da değil.

Kadınlar nüfusun %50'sini oluşturuyor ısrarımızı sürdürürken, Barış süreçlerinde ve toplumun yeniden inşa edildiği yeni modellerde de eşit katılmaları talebimizdir. Biz barış görüşmeleri sırasında, tüm açıklamalarımızda, raporlarımızda, ısrarla söyledik bir barış rejimi olmalı ve bu barış rejiminin içinde eşit katılımlı bir barış masası oluşturulmalı. Bu olmadığında nüfusun yarısını oluşturan kadınlar bu süreçte temsil edilmediklerinde o barış sahici olmaz, o barış toplumsallaşamaz. Barış masalarında yürütülen bütün konuşmalar, önermeler cinsiyetçi olur; barış şeffaf olmaz.

Dünya örneklerine de baktığımızda aslında bütün barış ve müzakere süreçlerinde girilen barış görüşmelerinin, bozulan her barış görüşmesinin sonrasında kadınların yürüttüğü paralel çalışmaların desteğiyle tekrar gündeme geldiğini, bu sayede yürütüldüğünü biliyoruz. Biz barışın inşasını müzakereler dâhil her aşamasında kadının eşit temsili olması gerektiğini söylerken dolaylı ve dolaysız bütün etkilenmelerden bahsediyoruz. Cinsiyet eşitsizliği ve militarizm arasında ilişki kurulması, bunlara karşı alınacak önlemler ve tüm toplumsal sözleşmelerde de yer alması gerektiğini söylüyoruz. Barışın inşasında bütün bu rolleri alırken kadınların sözlerinin mutlaka görülmesi gerektiğine, kadınların bütün süreçlerdeki sözlerinin bilinir olması gerektiğine de vurgu yapıyoruz. Siz de biliyorsunuz ki her akşam televizyon kanallarını açtığınızda erkekler bütün programlarda, bütün masalarda barış ve müzakere süreçlerini konuşuyorlar; çözüme dair fikirlerini söylüyorlar. Ama o tartışmaların hemen hemen hiçbirinde kadın tartışmacı göremiyoruz. Sanki kadınların hiçbir fikri yokmuş gibi. Oysa belirttiğim gibi kadınlar çok zorlu mücadeleler veriyorlar ve söyleyecek sözleri, yürüttükleri mücadeleyle barışı kuracak güçleri var. Konuşmamda da belirttiğim gibi Kadınların yer almadığı barış süreçlerinin toplumsallaşmamasına en önemli etken erkekler, barış sürecini egemenliğinin yeniden paylaşılması olarak algılıyorlar; yani oturdukları bütün masaları egemenlik ya da paylaşım üzerine kuruyorlar. Oysa kadınlar için önemli olan en başta savaşın toplumsal dokularda yarattığı zararın onarılması; tazminin, telafinin konuşulmasıdır. Kadınlar, bu mücadele sırasında etnik-sınıf ayrımları aşarak birliktelikler geliştirirler, ortak diller bulurlar ve ortak dillerin oluşturduğu sesler barışa çok katkı sunar. Savaşla barış arasındaki mesafeyi kısaltırlar, yakınlaştırırlar ve barışı çok dillendirirler.

Kadınların temsil edilmediği masalarda, erkekler o paylaşım sıralarında ırkçılık, cinsiyetçilik, eşitsizlik üreterek var olurlar. Kadınlar açısından geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman diye tanımladığımız bir süreç vardır. Biz geçmişin telafisini çok konuşuyoruz, geçmişte yaşadıklarımızı çok konu-

şuyoruz. Kadınların hakikatleri bilinsin, gerçekler ortaya çıksın istiyoruz. Şimdiyi de biz konuşuyoruz, bunun için mücadele ediyoruz. Ancak gelecekteki kurulacak yeni hayatta dair sözümüz var yerimiz yok. Yer edinmemizin önünde engeller var. Yani biz ne kadar çaba sarf edersek edelim; kadınlar, toplumsal meselelerde en önde oldukları halde - bu Türkiye’de de böyledir - ama görünmeyenlerdir. Bu görünme meselesinin, egemenlik meselesinin konuşulamaz olduğunu biliyoruz ve biz bunun konuşulması için sürekli olarak mücadele ediyoruz.

Ve biz de dünyanın dört bir yanından kadınların yaptığı gibi barıştan beklentilerimizi şöyle sıralıyoruz. Ortaya çıkan tüm toplumsal sözleşmelerde, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik maddeler bulunması gerekir. Barış ortamının kalıcı olması ve erkeklerin karar verdiği savaşlarda kadınların, çocukların ve savaşa onay vermeyen tüm toplumsal kesimlerin zarar görmemesi için kadınların tüm siyasal yapılarda eşit temsiliyeti garanti altına alınmalı. Kadınlara yönelik tüm savaş suçlarında; taciz, tecavüz, zorla yerinden etme, yakınlarının öldürmesi, kaybedilmesi gibi bütün bu yaşananlarla ilgili tazmin ve telafi için yeni reformların hayata geçirilmesini özellikle belirtiyoruz. Faillerin cezasız kalmaması için ısrarlarımızı sürdürüyoruz. Kadına yönelik suçlarda ve katliamlarda bu cezasızlık meselesinin çok önemli bir süreç olduğunu biliyoruz. Kadına yönelik bütün suçlardaki cezasızlık meselesi aslında kadının sonraki yaşamını, sokağa çıkmasını, hayata katılmasını, konuşmasını zorlaştırıyor. Dünyanın dört bir yanında kadınlar, barıştan beklentilerinde kadınların anadillerini eğitim ve öğrenimde kullanmalarının garantiye alınmasını talep ediyorlar. Toplumsal cinsiyet, genç ve çocuk odaklı eğitimlerin tüm mülki amirlikler dâhil mecbur edilmesi; toplumsal cinsiyet, genç ve çocuk odaklı güvenlik sektörünün oluşmasını talep ediyoruz.

Dünyanın her yerinde barış mücadelesinin en önünde gelen aktivistleri kadınlar oldular. Türkiye’de de kadınlar 1980’den itibaren aslında barış mücadelesinin yürütücüleri oldular. İnsan hakları hareketi içerisinde mücadele ettiler. Tarihsel olarak baktığımızda da Cumartesi Anneleri, Barış Anneleri, sivil toplum hareketlerinde siyasal partilerde, kadın örgütlerinde ve feminist harekette var olmayı sürdürdüler. Barış İçin Kadın Girişimi’nin tarihi ise yeni değil. Barış için Kadın Girişimi’nin her bir üyesi, aslında 1980’den bu yana barış politikaları, insan hakları mücadelesi ve Kürt meselesinin çözümü de dâhil bütün bu meselelerde hareket eden, mücadele eden kadınlardan oluşuyor. Biz kadınlar barış için hep sokaktaydık, yaşamın her yerindeydik. 2009 yılından sonra da barış taleplerimizi çoğaltmak için

Barış için Kadın Girişimi altında örgütlenmeye karar verdik. Bu kararın başlangıç temeli de, Türkiye’de barış ve kadın özgürlüğü mücadelesini veren çok sayıda Kürt kadının KCK operasyonları adı altında tutuklanması oldu. Birlikte yol arkadaşlığı yapan kadınlardık. İnsan hakları, demokrasi, Kürt meselesi, yoksulluk ve bütün toplumsal cinsiyete bağlı, kadın ezilmişliğiyle ilgili mücadeleyi sürdüren mücadele arkadaşlarıydık. 2009’daki bu oluşumla Türkiyede kadın barış eylemlerini geliştirmek ve kadınların savaş ve çatışmadan doğan çok çeşitli mağduriyetlerini tartışmak, belgelemek amacıyla etkinlikler gerçekleştirdi. Barış İçin Kadın Girişiminin bileşenleri arasında hem kurumların, hem de bireylerin yer aldığını ve Türkiye’deki tüm siyasi, sınıfsal, etnik, inanç ve cinsel yönelim çeşitliliğini kapsadığını söyleyebiliriz.

Yakın zamana kadar kadınların barış dili ve mücadelesi ile ilgili önemli çalışmalarını yürütürken, barış konusunda raporlar yayınlayıp, barış noktalarında barış eylemlilikleri gerçekleştirirken 2013 Ocak ayında bu memlekette başka bir şeyler oldu. Çözüm sürecine dair adımlar atılmaya başlandı, barış görüşmeleri başladı. 21 Mart Newroz’undaki Sn.Öcalan’ın açıklamalarından sonra bizler de yaptığımız geniş katılımlı kadın toplantıları sonrasında başka bir yöne doğru mücadelemizi evrilttik. Dedik ki: “Bir çözüm süreci başladıysa biz kadınlar bu sürecin en aktif öznesi olacağız ve bu süreçte yer alacağız.” Buradan da hareketimizi çoğaltmaya başladık.

Neler yaptık? İlk önce Diyarbakır, Ankara, İstanbul ve Türkiye’nin birçok yerinde konferanslar yaptık. Bu konferanslardan aldığımız sonuçlarla birlikte bir yürüyüş başlattık. Bu konferanslardan çıkan neydi? Kadınlar toplumun hiçbir yerinde görünmeyenlerdi, yok sayılanlardı. Biz de bu görünmeyi nasıl sağlayacağımızı konuştuk. Kadınların bir hakikati vardı. Kadınlar bu hakikat üzerinden dünü, bugünü ve yarını konuşmalıydılar. Önce Hakikat Komisyonları ile geçmişte yaşananların açığa çıkartılması, kadın hakikatlerinin konuşulması gerektiğini; bugün ise yaşanan süreçte kadınların bu sürece aktif bir özne olarak katılması gerektiğini söyleyerek eylemliliklerimizi çoğalttık. Bu eylemliliklerimizi barış noktalarıyla halka halka çoğalttık. Her yer bizim için bir barış noktasıydı. Kadınların neden barış süreçlerinde olması gerektiğini, neler yaşadığını anlatma süreçlerimizdi. Gelecekte de gerçekten bir barış olacaksa kadınsız olmayacağını ve bir barış olacaksa hakikatler açığa çıkmadan, kadın hakikatleri konuşulmadan gerçek sahici bir barış sürecinin olamayacağını belirtiyorduk. Tüm bu çalışmalarımız sürerken, bir Hakikat Komisyonu kurduk. Hakikat Komisyonumuz önemli çalışmalar yürütüyor. İlk başlangıç olarak önüne koyduğu hedefler-

den biri dar bir zamandaki bir döneme, yaşanmışlığa 90'lı yıllara bakmaktı. Buradan doğru 1993'ün Aralık ayında neler olduğunun, bu memleketin her bir yerinde Kürt meselesinden kaynaklı neler yaşandığının bir bilançosu çıkarmaktı. Bir envanter çıkarıldı ve bunları kamuoyuyla paylaştık. Ardından da "Neden sustuk?" ve " Biz artık biliyoruz" kampanyaları başlatacağız. Bunun dışında temas ve gözlem heyetleri, izleme kurulları oluşturduk. Bu çözüm sürecinin, yani barış görüşmelerinin başladığı bugüne kadar Türkiye coğrafyasının tümü olamasa da bir çok yerini gezdik. Lice, Diyarbakır, Ankara, İstanbul, Çanakkale, Antalya, Mersin, Dersim...

Geri çekilmeyi ilk sürecinden son sürecine kadar yerinde izledik. Parlamentoda grubu bulunan MHP dışında kadın vekillerle görüştük. Yani bu süreçle ilgili her konuyla temas etmeye çalıştık, gittik, gördük, gözlemledik. "Batının sesi neden çıkmadı, Batının hakikati neydi? Kürdistan'daki hakikatler ne idi ve neden susuldu?" gibi soruları anlamaya, anlatmaya çalıştık. Bütün bu süreçlerde gördük ki aslında biz kadınlar birbirimize çok az temas etmişiz. Yıllarca yalanlarla kandırılmışız ve susturulmuşuz ama biz de birbirimize çok az temas etmişiz. Bunun yollarını açmaya, birbirimizle temas etmeye çalıştık.

Lice çok önemli bir örnekti. Lice'de kadınlar, 1990'larda yaşananlar ile bugünü karşılaştırıyorlar. Kadınlar o dönemde tecavüz ve tacizi anlattıklarında bugün o korkuyla Lice'de son yaşanan süreci bize anlattılar. Yani tarihsel olarak o süreci nasıl yaşadıklarının da tanığı olduk. Bu bizim açımızdan çok önemliydi. "Neden sustuk?" meselesine aslında buradan da bir cevap; biz susuyoruz, bizi susturan nedenler var. Bugün Dersim bunu yaşıyor. Dersim, 1938 katliamından bugüne konuşmayanların, aslında susanların, gün yüzüne çıkmayanların bir nedeni de bu. Lice'de ve Türkiye Kürdistanı'ndaki bütün coğrafyalarda yaşanan bu susma meselelerinin kaynağına da inmek gerektiğini bu temas ve gözlemlerde yaşadık.

Birbirimize ne kadar az temas etmiş olduğumuzun bir örneğini de Çanakkale'de gördük. Çanakkale bir barış kenti olarak kendini açıklamıştı. "Biz barışın kentiyiz" diyorlardı ve Batının hakikatinin en zor konuşulabilirdiği yerlerden biriydi. Biz Çanakkale'de kadınlarla bulduğumuzda bize sordukları tek şey "Barışı niye konuşuyorsunuz, savaş mı var?" oldu. Bunu biz 2013'ün sonunda konuştuk. "Kürdistan'da kadınlar sokağa çıkıyorlar mı?" benzeri klasik soruları bize sordular. Böylesine sorularla karşılaştık.

Kandil'e gittik. Kandil'de barış görüşmelerinin tarafı olan gerilla kadınlarla görüştük. Kendilerine barışla ilgili bütün görüşme aşamalarında kadınların gerçek bir özne olduğunu ve bütün masalarda olması gerektiğini

belirttik. Aslında kendileri açısından bu meselenin yaptığımız görüşmelerde çözdüklerini izledik. Kamuoyundan da izliyorsunuz. Tam da o dönem bir eş başkanlık sistemi oluşturulmuştu ve kadınlar aslında masalardaydılar. Temsiliyet %50-50'ydü. Bütün bu süreçlerin öznelerydiler. Gerilla kadınlarla yaptığımız görüşmede kadınlar açısından önemli bir şeye işaret ettiler; Onlar açısından barışta önemli olan kadınlar masada olacaklarsa bütün kesimlerin masalara seslerini yansıtabilecekleri bir temsiliyetti. Bütün bu süreçlerin sonunda bir rapor hazırladık. Raporumuzu ulusal ve uluslararası bütün kamuoyuyla paylaştık. Bizim için önemli bir rapordu, ama raporumuz görülmedi. Raporumuzun görülmemesi tabii kadınların siyasal tarihiyle, kadınların görülmemesiyle, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bütün bu süreçlerde görülmemesi hallerimizin dışında değildi. Bu süreç kısaca bunlarla açıklanabilirdi.

Daha önce ifade ettiğim gibi biz geri çekilmeleri izledik. Geri çekilmeleri izlediğimizde Dersim'e de gittik. Dersim örneği ilginçtir. Geri çekilmeden memnun değillerdi. İlk anda ölümlerin duracağını, yaşam hakkının korunacağını, artık savaşın bir noktada durduğunu hissedenler kişiler, sonrasında yaşadıkları sebebiyle geri çekilmeden memnun olmama durumuna gelmişlerdi. Dediler ki: "Bugüne kadar ağır silahlarla askerler gelip bizim kapımıza, çardağımıza oturmuyorlardı. Mahallelerimize ağır silahlarla girmiyorlardı. Tankları, topları, tüfekleriyle mahalle aralarımızdan geçmiyorlardı. Belli merkezlerde bunlar vardı. Ama bugün geri çekilme başladığından beri rahatlıkla gelip benim çardağıma oturabiliyor. Ağır silahlarıyla benim mekânımda benim gözümün içine baka baka duruyor" Yani bu geri çekilme sürecinin bir gözetim altında yapılması ve bu sürecin yarattığı mağduriyetlerin izlenip rapor edilmesi kadınlar açısından çok önemli. Çünkü o buldukları coğrafyada kadınlar, kız çocuklarını sokağa bırakmama kültürünü yaşıyor. Oysa oradaki yaşam alanlarında büyük bir serbestlik hâkimdi.

Biz sadece bir görüşme silsilesi yürütmedik. Türkiye'de bir barış meselesi konuşuluyorsa parlamentoda grubu olan kadınlarla da bu meseleyi konuşmak istediğimizi, onların da bu meseleyi konuşturmaları gerektiğini ve parlamentoda bu anlamda bir işbirliğine gidilmesi gerektiğini söyledik. AKP, CHP, dönemin partisi BDP ile görüştük. MHP ile tabii ki görüşme imkânımız olmadı. Bütün buralarda yaptığımız görüşmelerde (BDP ile ilgili süreci biliyorsunuz zaten barışın bir tarafı ve bu konudaki fikri çok net) CHP'de gördüğümüz şey şuydu: Barış sürecinin şeffaf olmadığını, hiçbir şey bilmediklerini söylediler ve AKP politikaları üzerinden bize yanıt verdiler. AKP'li kadınlar ise bizimle yaptığı bütün görüşmelerde konuşmalarına "Biz

başlattık...” diye başlıyorlardı. “Biz başlattık. Bu süreç bizim eserimiz. Geçmişten sorumlu değiliz” dediler. Biz ise Meclis’te bir Hakikatler Komisyonu kurulması meselesi üzerinde çok durduk.

Bu aşamada başka bir gelişme oldu. DÖK adına Ceylan Bağrıyanık barış görüşmelerine katılacak. Bizim için önemli. Çünkü, Demokratik Özgür Kadın Hareketi adına orada olduğunu ifade etse de biz Türkiye kadın hareketinin bütün sözünün barış görüşmelerine taşınacağına inanıyoruz. Bu sürecin böyle işletilmesi için bütün kadın hareketinden temsilcilerle kuraçağı diyalogla birlikte kadın hareketlerinin vereceği destek çok önemli bu süreçte. Kendisinin burada yer alabilmesi de Kürt Kadın Hareketinin uzun yıllar ağır bedeller ödeyerek yürüttüğü bir mücadelenin sonucudur. Sayın Öcalan İmralı’da görüşme yapılırken “Kadınlar bu masalarda mutlaka olmalı” dediğinde cevap olarak “Kadınlar nereden çıktı! Biz Kürtlerle görüşme yapıyoruz” denildi. Devlet akıllı, devlet zihniyeti buradan doğru işliyordu ve kadına bakış da buydu. Kadın yoktu, kadının masada olması söz konusu değildi. Biliyoruz ki bugün barış masalarında kadınlar yer alacaksa ya da farklı çevrelerden kadınlar masalarda olacaksa bu biz kadınların ortak mücadelesiyle mümkün olacak. Biz kadınlar barış için ortak mücadele zeminlerinde buluşuyor, buralardan kadın barış sözlerini çoğaltmaya çalışıyoruz.

Barış İçin Kadın Girişimi olarak, bütün bu zeminlerin, bütün bu alanların yeniden tesisinde önemli ve aktif bir rol oynamak adına barışın kapsamını hep tartıştık, hep bu konuda bir deneyim geliştirmeye çalıştık. Toplumsal cinsiyet merkezli alternatif barış anlaşması taslakları oluşturulması gerektiğini dillendirdik. Bütün çalışmalarımızda “savaşa değil kadınlara bütçe” dedik. Kadınların yaşam alanlarının yeniden kurulması; kadınların şiddetten, bütün toplumsal cinsiyet ayrımcılığından dolayı yaşadıkları her şeyden korunması için kadınlara bütçede pay ayrılmasını çok önemsedik. Farklı kadınları bir araya getirerek müzakere, anlaşma, tanıklık, paylaşma gibi farklı mekanizmaları çoğullaştırıp, toplumsallaştırmaya çalıştık. Barış İçin Kadın Girişimi olarak yaptığımız bütün bu çalışmalarda, kadınlara temas eden, bütün coğrafyanın kadınlarıyla buluşmayı örgütleyen çalışmalar yaptık, yapıyoruz. Kampanyalarımızla seslerimizi çoğaltıyoruz. “Paylaşmaya ben de varım” diye başlattığımız son bir kampanyamız var. Kobane’de yaşayan kadınlara yönelik bir kampanya.¹⁰

Yaptığımız bütün atölyelerde anadilde eğitim-öğretim, kamusal alanda anadilde hizmet gibi kadınların mağduriyetlerini giderici cinsiyet merkezli

10 Bu kampanyamızı ve Barış İçin Kadın Girişimi’nin diğer çalışmalarını web sayfamızdan takip edebilirsiniz: <http://www.barisicinkadinlar.com>

sosyal politikalar konularında talepler var. Hakikat Komisyonu'nun kurulması talebi çok önemli. Çünkü kadınlar Hakikat Komisyonlarında konuşma süreçlerinin farklı olacaklarını düşünüyorlar. Yine yaptığımız bütün görüşmelerde kadınlar, devletin her alanda kadın erkek eşitliğini sağlama görevini anayasal bir güvenceye alması gerektiğini söylüyorlar. Biz de bu çözüm sürecinin geldiği aşama açısından aynı şeyi düşünüyoruz. Nasıl ki bu sürecin bir müzakere sürecine evrilmesi tartışılıyor, bu sürecin yasal güvence altına alınmadan gerçekçi olamayacağı söyleniyorsa kadınlar açısından da bu böyle. Bütün kadın odaklı meselelerin bir anayasal güvence içinde işletilmesi gerek. Tüm siyasal alanlarda kadınlar ve erkeklerin eşit temsiline sağlanmasını belirtiyoruz. Bunun köye dönüş şartlarının sağlanması, koruculuğun kaldırılması, mülki amirlere toplumsal cinsiyet eğitiminin verilmesi dâhil kadın odaklı çalışmaların zorlanmasıyla mümkün olacağını söylüyoruz. Yine kadınlar tüm siyasi tutukluların serbest bırakılması gerektiğini dillendirdiler. Görüşmelerimizde çokça bahsi geçen diğer konular, hepimizin çok iyi bildiği, toplu mezarlar meselesi ve faili meçhul cinayetler. Bu meselelerde çözüm gücünün olabilmesi için yasal süreçlerin işletilmesinin; tazmin, telafi ve hakikatin ortaya çıkarılmasının çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Yine mayınların temizlenmesi çok gündemde, orman arazilerinin ağaçlandırılması talep ediliyor. Bunlar bizim yaptığımız gözlem ve temaslardı.

Konuşmamı burada sonlandırırken yeni bir yaşam için toplumsal muhtabakatın yeniden düzenlendiği bu süreçte barışın kalıcı ve sürdürülebilir olması, sürece tüm ezilen ve dışlanan toplumsal kesimlerin katılımıyla mümkündür. BİKG de çözüm sürecinin kadınların toplumsal yaşama eşit bir biçimde katılımını sağlayacak bir barışa dönüşmesi için çalışmalarına devam edecektir. Bu toplantı vesilesiyle bir kez daha kadınları barış mücadelesinde buluşmaya davet ediyoruz.

Barışın İnşasında Kadın

Yüksel Genç

İki yıla yakın bir süredir tüm olumsuzluklara, gerilimlere ve yönelimlere rağmen büyük bir umut ve kararlılıkla süren demokratik çözüm ve barış sürecinde, bugün taraflar müzakere aşamasına gelmiş bulunmaktadır. Demokratik müzakere süreci eğer başarılı olur ise yüzyıllık bir sorunu adil ve kalıcı bir çözüme kavuşturmakla kalmayacak, aynı zamanda ortaya çıkaracağı demokratik siyasal sonuçlar itibariyle Ortadoğu barışına ve halkların demokratik ortak geleceğine büyük bir katkıyı da beraberinde getirecektir. Ancak asıl önemlisi, ülkemiz ve bölgemizde cinsiyetçi politikaların artık eskisi gibi sürdürülemez olduğunu geri dönülemez biçimde ortaya çıkaracak kadın eksenli bir inşayı içermesidir. Özellikle barışın inşasında etkin ve eşit temsiliyetli bir katılım sergileyen Kürt kadınlarının deneyimleri, şimdiden kazanılmış olan bir mesafeye işaret etmektedir. Böylesine önemli bir süreçte, derneğinizin organizasyonu etrafında yürüyen tartışmaların kadın rengini daha görünür kılan ve kadına daha çok yer veren bir barış ve müzakere sürecinin gelişmesine anlamlı katkılar sunacağı inancımı paylaşmak isterim.

Kürt sorunu gibi tarihi arka planı olan ve bölgesel etkileri her geçen gün derinleşen bir sorunun çözüm sürecine kolay gelinmediği gibi, büyük mücadele ve bedellerle ulaşılan bugünkü düzeyin özgürlükler ve demokrasi lehine sonuçlanmasının da kolay olmadığını yaşadığımız iki yıllık deneyim bizlere göstermiştir. Bu iki yılda, sürecin adeta pamuk ipliğine bağlı olarak yürütülmesinde, gerilimlerle kopuşun eşiğine gelinip yeniden dönülmesinde tarafların ısrarı kadar anlayış farklarının da rol oynadığını belirtmek gerekecektir. Tarafların ısrarları süreci sürdürülebilir kılarken, farkları sürecin geleceği açısından yer yer kaygılandırmaktadır. Farklılığın olması elbette işin doğası gereğidir. Ancak farklılığın barış politikalarından uzaklaştırıcı dayatıcılığı kaygının temel nedenidir.

Eşiğinde olduğumuz müzakere sürecine kadar geçen son iki yılda, taraflar arasındaki farkları özetlemenin; bu farkların kadın ve barış bağlarına yansımalarını ele almanın konumuza girmede kolaylaştırıcı olacağı kanaatindeyim.

Farklardan ilki, çözüm sürecindeki hedeflere ilişkin görünüyor. Zira Türkiye Devleti için süreç, gerçek ve açık anlamda PKK'nin silahsızlandırılması

etrafında anlam bulurken, Kürt siyasi hareketi için Kürt sorununun çözümüne ilişkin sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik taleplerin karşılık bulması kadar yeni bir toplumsal inşa tahayyülüne de denk düşüyor. Kolektif kimlik ve kültür hakları yanında yeni bir toplum inşası; yeni bir değerler sistemine ve zihni bağlama da işaret ediyor. "Barış, topyekûn çözümden çok, farklı toplumsal tahayyül modellerinin silah kullanmaksızın mücadele edebilecekleri bir alanın yaratılması" olarak tanımlanıyor.

Esasında ulus-devletler, kendilerine karşı mücadele edenlerle yaptıkları barışı hemen her zaman bir tasfiye ve entegrasyon süreci olarak planlarlar. Devlete karşı savaşanlar için ise çoğu zaman barış; siyasi mücadelenin silahsız yapılabileceği bir yasal ve toplumsal zeminin inşası ve yeni mücadele alanları ile birlikteliklerin yaratılmasından ibarettir. Bir diğer deyişle barış stratejik bir değişim fırsatıdır. Devlet ile Kürt hareketi arasındaki gerilim hattı, tam olarak böylesi bir anlayış ve eyleme halinden besleniyor denebilir. Devlet, Kürt siyasi hareketini silahsızlandırma ve eylemsizlik aracılığıyla kendi gündemine entegre ederek tasfiye etmeye; Kürt hareketi ise topyekun toplumsallaşmaya, daha doğrusu yeni bir toplumsallık kurmaya odaklı duruyor. Egemenlik siyaseti yerine demokratik katılımı sağlayacak bir algı ve örgütlenme yapısı öngörülüyor.

Türkiye Devleti ve Kürt Hareketi arasında barış süreci ile ilgili birbirinden tamamıyla ayrılan anlayışlar olduğunun ikinci göstergesi, toplumsal cinsiyet alanı olarak karşımıza çıkıyor. Savaş zamanlarının aksine barış süreçleri, çatışmaları çözmek kadar toplumsal cinsiyet eşitliğini de sağlamaya yönelik olanaklar taşır. Savaşın mağduru olmak kadar yeni hayatın, toplumsal yeni bir sözleşmenin fırsatlarını sunan barış süreçlerinin en doğal muhatabı olan kadın için barış, biraz da cinsiyetlendirilmiş olanın değiştirilmesidir. Unutmamak gerekir ki yaşanan 30 yıllık savaşla beraber sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamın tümü; sadece doğrudan mağdur edilen Kürt kadınlarını değil tüm Türkiyeli kadınları cinsiyetlendirilmiş bir yaşama mecbur kıldığı için kadın merkezli bir mücadelede mümkün olmuştur. Bu yüzden kadın sadece savaşın mağduru değil, aynı zamanda bir mücadele tarafıdır. Bu nedenle dahi, kadınlar, barış süreçlerinin eşit özneli aktif üyeleri olmak durumundadırlar.

Ancak şimdiye kadarki uygulamalarını düşündüğümde, AKP hükümetinin barış sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak yerine eşitsizliği daha da derinleştirdiği kanaatindeyim. 63 kişilik Akil İnsanlar Heyeti'nde 12 kadının bulunması, 11 kişilik Çözüm Komisyonu'nda sadece 1 kadının varlığı bu durumun göstergesidir.

Barışı inşa süreçleri, savaş mağduriyetlerinin adil bir biçimde yargılanmasını içerir. Henüz Hakikat ve Adalet Komisyonlarımız kurulmasa bile bu sürece hizmet edebilecek pek çok dava söz konusudur. Ancak Musa Çitil davası da - taciz ve tecavüz konusunda mimli bir davadır; salt insanların öldürülmesi ile ilgili değil, oldukça cinsiyetçi, cinsel işkencenin son raddesine kadar kullanıldığı bir dönemin yargılanmasına yönelik bir davaydı - dâhil bunun gibi davalar ya beraatla ya da tahliyelerle sonuçlandı. Bütün bunlar yetmez gibi, iki yıl içinde başka bir şey daha oldu. Pozantı'da Pozantı Cezaevi'nde çocuklarımız tecavüz, taciz gibi uygulamalara maruz kaldı. Bir barış inşa sürecinden bahsediyorsak en başta yapılması gereken şey, iyileştirici ve giderici süreçlerin kendisinin de işin içine girmesiydi. Barış ve açılım süreçlerinde Bölgedeki jandarma ve mülki amirliklere karşı açılan taciz ve tecavüz davalarının sonuçsuz kalması; yurtlarda, çocuk cezaevlerinde, gözaltı aramalarında tacizin sıradanlaşması, kadın odaklı barış ve sorun çözme mevzusunun ne denli dışında olunduğunun işaretleridir.

Özcesi barış sürecinde devletin cinsiyet eşitliğini gözetmek yerine, dolaylı ve doğrudan yollarla eşitsizliği derinleştirirken, Kürt Hareketi'nin tam tersi bir yol izlediğini söylemek mümkündür. Sayın Abdullah Öcalan'ın Müzakere Komisyonları içinde Kadın Komisyonu'nu sayması; ekonomiden ekolojiye kadar önerdiği dokuz müzakere başlığı ve komisyonunun nerede ise tamamında kadın temsiliyeti kadar kadın odaklı bir bakışın hâkim kılınmasına dair çabası; HDP'nin görüşme heyetindeki kadın varlığı bunun tipik örneklerindedir. Ayla Akat Ata ve Ahmet Türk'ün katılımıyla başlayan ve sonrasında Pervin Buldan'la devam eden, görüşme heyetinin içerisinde mutlak suretle kadının varlığına işaret eden bir ısrarı görüyoruz. Bu o zamanki koşullar itibarı ile düşündüğümüzde çok önemlidir.

Tabii bu süreç içerisinde sadece Kürt kadınları ve Kürtler, cinsiyet eşitliği temelinde bir barış inşa etmiyorlar. Madem bizim derdimiz; yeni bir toplum oluşturmak ve bu yeni toplumun inşasına cinsiyet eşitliği, ekoloji ve antikapitalist öğelerle beraber yeni bir form eklemek ise bununla ilgili gelişen son on senelik örgütlenme modellerine, eyleme biçimlerine ve aktivite formlarına da bakmak gerekiyor. Örneğin son on yıl içinde örgütlenme modellerinin kendisinde, genel örgütlenmelerde kadının katılımı eşit temsiliyet ve eşit katılım biçiminde olduğu gibi; bu çoklu örgütlenme alanlarının yanı sıra kadına özgün örgütlenme modelleri de kurulmuş durumda. Demokratik özerklik, demokratik ulus, ekoloji ve yerel yönetimle ilgili çalışmalarda; kültür ve eğitim alanlarında bir toplumsal hayat kurguladığımızda, akla gelebilecek tüm sosyal-siyasal inşa biçimlerinde kadının özgün katılım biçimine dönük

açığa çıkan örgütlenme halinin kendisi, esasında zaten barış inşa sürecinin bir parçası olarak tanımlanabilir.

Kürt kadınları ve Türkiyeli kadınlar açısından, şimdiki yeni süreçle açığa çıkan bu deneyimin hepsinin yeni sürece akıtılması ve yeni müzakereler sürecinin ana güç odakları olarak değerlendirilmesi ile ilgili bir süreç var. Türkiyeli kadınlar demişken şunu da ifade edeyim. Sistematik olarak on yılı aşkın bir süredir süren bu barışı inşa sürecinde; Türkiyeli kadınlarla kurmuş olduğumuz ilişki, diyalog, beraber eyleme ve platformlar hareketi çok önemlidir. İlk olarak kadınlar arasında bu ortaklaşma eğilimi çok güçlü bir biçimde gelişebildi ki bugün Barış İçin Kadın Girişimi ortaya çıktı. Barış İçin Kadın Girişimi bu konuda en son ortaya çıkmış, en iyi örneklerimizden biridir ve bu konuda çok ciddi çalışmalar yürütmektedir. Dolayısı ile bizim için bir inşa hareketi zaten mevcuttur.

Öte yandan Öcalan'ın barış müzakerelerine Kadın Komisyonu ile katılma isteğine, heyetlerdeki kadın temsilinin arttırılmasına dönük taleplerine ve cinsiyet eşitliği ile özgürlüğüne dair yasal düzenleme taleplerine, AKP hükümetinin itirazları olduğu gibi anlamsız bulunduğuna dair bilgiyi de paylaşmak gerekiyor. AKP'nin tavrının dünya örneklerinden çok da ayrı düşmediğini belirtmek mümkün. Zira dünyada son otuz yılda sürdürülen 102 barış süreci var ve 585 anlaşma ile sonuçlanan bu görüşmelere katılanların sadece %8'ini kadınlar oluşturmuş. İmzacıların sadece %3'ü, arabulucuların %3,2'si, tanıkların ise %5,5'i kadın. Bu katmama haline itiraz eden kadınların mücadeleleri sonucunda 2000 yılında çıkan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1325 nolu kararı ise egemen algıyı kökten değiştirmeye yetmemiştir. Türkiye'nin de imzacıları arasında bulunduğu 102 ülkede atılmış 585 imzanın, sadece 92'si cinsiyet ilişkilerinden ve kadınlardan bahsedebilmiştir.

Peki; savaş sürecinin mağduru, tanığı hatta faili olabilmiş, barış hareketlerinin etkin aktivistleri olabilmiş kadına neden müzakereler sürecinde bu kadar az yer verilir? Bu kuşkusuz savaşın taşıdığı eril içeriğin barış süreçlerinde sürdürülme biçimine de denk düşer. Savaşı erkeklerin yaptığı dolayısıyla barışı da erkeklerin yapacağına dönük egemen kabul, cinsiyetçi düzenin ortadan kaldırılması gereken bir savaş gerekçesi olarak ele alınmaması, kadın talepleriyle sürecin uzayıp bozulabileceğine dönük tuhaf kaygı bu sonuçlardan sorumlu tutulabilir. Ayrıca AKP hükümetinin de kadına itirazları genelde bu üç çerçevede gerekçeleniyor: "Kürt sorununu çözüyoruz, nereden çıktı bu kadın mevzusu?" oluveriyor.

Oysa kadınların inşa süreçlerine dâhil edilmediği bir barış, hem eril hem

de toplumsallaşamamış bir barış demektir. Toplumsallaşamamış bir barış ise toplumsal aktörleri ikna ve tatmin edemez, değişen bir şey yok algısını besler. Üstelik kadınların savaş kaynaklı kayıplarını ve mağduriyetlerini gözetmeyen, hesabını sormayan, telafi etmeyen bir barış anlaşması toplumsal barışı da getirmez.

AKP'nin tutumu ne denli anlamsızlık yüklü olsa da Kürt kadınları, barış süreci inşasını sürdürmektedirler. Legal siyasi parti ve sivil toplum örgütleri yanında KCK düzeyinde eş başkanlık sistemine geçilmesi ve yine KCK Başkanlık Konseyi'nde de eşit temsilin kabul edilmesi, barışı inşa sürecinde Kürt hareketinin cinsiyet eşitliğini gözettiğine dair en çarpıcı örneklerden sayılabilir. Aynı şekilde son çözüm süreci kapsamında BDP ve DTK'nin %50 kadın temsiliyeti ilkesini kabul ettiklerini açıkladıkları da hatırlanmalıdır. Öte yandan Kürt kadınlarının ağırlıklı olarak örgütlendikleri Demokratik Özgür Kadın Hareketi (DÖKH), sürecin aktif bir parçası olduğunu gösterir işler yapmayı sürdürmektedir.

Müzakerelerin sivil ayağını oluşturma ısrarındaki Kürt kadınları, esasında son on yılda DÖKH çatısı altında barış inşacılığı rolü oynamaktadır. DÖKH Nisan ayında yaptığı kongresinde çözüm sürecini, çekilmeyi, kalekol ve baraj yapımlarını izleyeceğini beyan ederken, Diyarbakır'da 2013 yılının Mayıs ayında yapılan Ortadoğu Kadın Konferansı ile birlikte, Kürt kadın kurumları sadece çözüm sürecinde değil, Ortadoğu'nun geleceğinin inşasında da kadınların yer almasında etkin bir rol alma noktasında irade gösterdiler. "Bir tek kadın dahi katlediliyorsa o barış barış değildir" diyen Sayın Öcalan'ın sözünü çözüm ve müzakere sürecine katılım perspektiflerinden biri olarak okuyan Kürt kadın hareketi; sürecin aktif öznesi olarak konumlanırken, dünyadaki barış ve müzakere süreçlerinde kadın katılımıyla açığa çıkan deneyimi de sahiplendiğini duyurdu.

Barışı bir inşa süreci olarak gören Kürt kadınları; hakikaten de on yıldır Kürt hareketinde açığa çıkan çoklu örgütlenme model ve başlıklarının özgün yapılarını kurarak geliştirdiği deneyimi, barış inşa sürecinin en önemli alt yapısı olarak da görüyor. Toplulukların statülerini belirleme ve kendilerini yönetme süreçlerine katılım hakkını da içerecek biçimde anlam bulan demokratik ulus ve demokratik özerklik inşası; kadına yönelik her türden şiddete karşı yürütülen çalışmalar, kültür- kimlik hakikatleri, anadil ve eğitim, ekoloji, alternatif ekonomi gibi alanlarda yıllardır yürüyen özgür zihniyet ve demokratik katılım beklentilerine denk düşen çalışmalar, öz savunma, demokratik siyasete katılım, göç, spor, sağlık ve toplumun dezavantajlı gruplarına yönelik oluşan sivil toplum çalışmalarını; barış inşa sürecinin

parçası, daha doğrusu yeni toplumsal tahayyülün ifade bulma çabası olarak okuyor. Yine barış anneleri, Cumartesi anneleri inisiyatifleri yanında kimi sivil toplum örgütleri nezdinde yürütülen çalışmalar da, Hakikatleri Araştırma ve Yüzleşme Komisyonlarının alt yapıları olarak görünüyor. Bu bağlamda, kendilerini barışı inşanın temel aktörleri olarak da tanımlıyorlar. Kürt kadın hareketi, şimdiye kadar yürüten çalışmalarını barış ve müzakere sürecinin gereklerine akıtarak aktif katılma isteğindedir. Bu nedenle son günlerde Kadın Özgürlük Komisyonu oluşturma çabasıdadır.

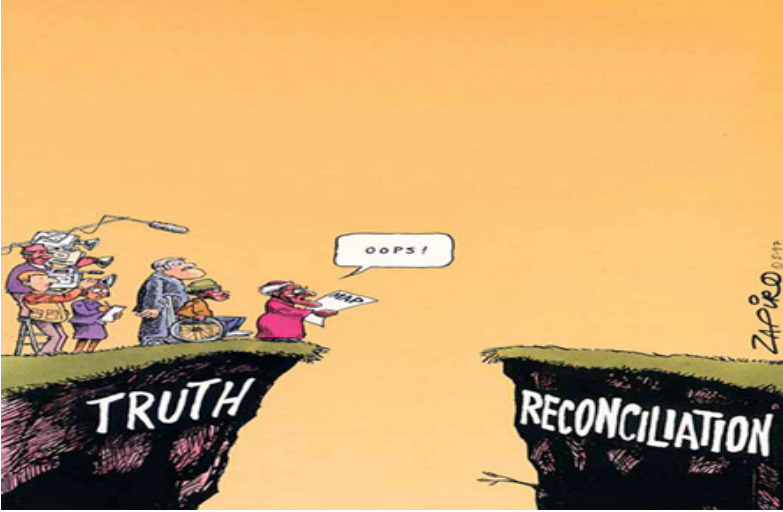
Eşit ve etkin temsiliyet yanında toplumsal alanın yeniden ve kadın lehine inşasında, biz Kürt kadınlarının gösterdiği örgütlenme, eylemselleşme halinin sadece Türkiye Kürdistanı'nda değil, diğer parçalarda da geçerli olduğunu belirtmek isterim. Bunun en güncel örneklerinden olan Rojava'da, bir kadın devriminin yaşandığı gözlerden kaçmamalıdır. Bir yandan DAİŞ, El-Nusra gibi yapılarla savaşan kadınlar, diğer yandan yeniden yapılanan Rojava'da tüm kurumlarda eşit yer almaktalar. Eş başkanlık sistemi ve kurulan halk meclislerinde eşit katılım yanında, Rojava'da da tıpkı Kuzey'deki yapılar gibi her karma yapının karşılığı olan ve sadece kadınlardan oluşan özgün yapılar oluşturularak kadınlar; karar alma ve uygulama alanlarında karma yapı ile eşit bir konum almaktalar. Yani kadınlar, gerek öz savunma alanında, gerek siyasi temsil düzeyinde gerekse toplumsal kurumlarda eşit temsiliyet ve etkin katılım esaslarıyla hareket ediyorlar. Özcesi örgütlenen Kürt kadınları, cinsiyet eşitliği ve ekoloji esaslı bir dünya görüşü kurarak Ortadoğu'yu değiştirmeye talip yeni birliktelik ve gelecek tahayyülünü oluşturmayı başardılar.

Anlaşılacağı üzere cinsiyet politikaları tarafların kurmak istedikleri toplum tahayyülleri kadar demokrasi algılarına, zihni pozisyonlarına da işaret ediyor. AKP egemenliğini çoğaltacak bir fırsat olarak çözüme yönelirken, Kürt Hareketi çözümlü kendini yenilemek ve en önemlisi de "kadınlaşmak" için bir fırsat olarak görüyor. Bu anlamıyla AKP'nin temsil ettiği hegemonyanın belki de en büyük meselesi, hakikaten de etnik anlamda egemenliği paylaşmak değil; Kürt Hareketi'nin toplumsal tahayyülleriyle barışmak. Zira AKP kendini Ortadoğu'da ulusal çıkarlarını gözetken, mezhepçi ve merkezietçi bir otorite olarak var ederken, Kürt Hareketi kendini gittikçe daha fazla Ortadoğu'yu demokratikleştirecek bir güç olarak konumlandırıyor. Kendini cinsiyet özgürlükçü, anti-kapitalist ve ekoloji temelli olarak yeniden inşa ediyor; kadını kurucu aktif özne olarak işlevlendiriyor.

Dünya Deneyimleri

Helen Scanlon

Konuşmama bu paneli bir önceki panel ile birlikte değerlendirerek büyük bir başlık olan Geçiş Dönemi Adaleti çerçevesinde başlamak istiyorum. Güney Afrika'daki Geçiş Dönemi Adaleti sürecini resmeden bir karikatürle başlıyorum ve sonrasında değerli parlamento üyemizin de öne çıkardığı noktalar üzerinden ilerleyeceğim.



Güney Afrika'da demokrasiye geçişten yirmi sene sonra, hakiki bir barışmanın eksikliği üzerine bir tartışma sürüyor. Konuşmamda, bu eksiklik ve eşitsizlikler ile ilgili olarak örneğin toplumsal cinsiyeti konuşurken neden bu eşitsizliğin hala var olduğu gibi meselelere de değinmeye çalışacağım. Sonuç olarak görünürlük anlayışı, toplumsal cinsiyet ve Geçiş Dönemi Adaleti'nden bahsederken kullandığımız tanımlar ve çözüm sürecinden geçiş dönemi adaletine nasıl geçeceğimiz gibi bir takım meselelerden bahsedeceğim. Ayrıca adalet meselesiyle geçmişle ilgili olarak ne yapılabilir, toplumsal cinsiyet temelli suçlara nasıl yaklaşabiliriz, adaleti nasıl dönüştürücü bir adalet haline dönüştürebiliriz gibi daha pratik sorulara da değinmeye çalışacağım.

Öncelikle Geçiş Dönemi Adaleti derken ne demek istediğimi söyleye-

rek başlayacağım. Bir önceki panelde buna kısaca değinildi. Geçiş Dönemi Adaleti'nin hem mağdurların tanınmasını sağlarken hem de barış, uzlaşma ve demokrasiyi tesis edebilecek imkânları sunabilen mekanizmalar olduğu söylendi. Geçiş Dönemi Adaleti'nden bahsederken dört ayrı sacayağından bahsediyoruz. Bunlar ceza adaleti, hakikatin aranması, tazminatlar ve kurumlarda reformlar yapılmasıdır. Tabii ki bunlar çok geniş tanımlamalar. Ayrıca Geçiş Dönemi Adaleti'nden bahsederken tüm bu süreçlerin on yıllarca sürebileceğini de not etmek gerekiyor. Mesela Arjantin'de 1980'lerdeki otoriter yönetimden 30 sene sonra bugün hakikati arayacaklarını söylüyorlar. "Artık adalet istiyoruz. Suçlular cezalarını çekmeli" demeye başladılar. İnsanların geçmişteki suçlarının bedelini ödemesini istiyorlar.

Apartheid yönetiminin sonundaki müzakerelerde; hakikat arayışına, tazminatlar ve kurumsal reformlara odaklanılarak Güney Afrika'daki geçiş sürecinin desteklenmesi gerektiğine karar verildi. 1995 yılında Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun oluşturulması, siyasi bir uzlaşmanın sonucuydu. Burada faillerle mağdurların çıkarlarının dengelenmesi söz konusuydu. ANC, barışçıl bir dönüşüm için muazzam bir ödünde bulundu. Aşağıdaki karikatürde, eski bir Adalet Bakanı olan Dullah Omar şöyle diyor: "Orada ne olduğunu ortaya çıkaramazsak bu, bizim sonsuza kadar karşımıza çıkmaya devam edecek". Bu konuda bir dizi karikatür yayımlandı. Karikatürdeki karanlık bölge için "Güney Afrika'nın geçmişi" deniliyor.



GÜNEY AFRİKA'NIN GEÇMİŞİ

- İçeride ne olduğunu öğrenmezsek, sonsuza kadar peşimizi bırakmayacak.

Apartheid rejiminin sonuna doğru, ırkçı otoriter yönetimden demokrasiye barışçıl geçişi tesis edebilmek için belli bir adalet biçiminin gerekli olduğu açığa çıkmıştı. 1995'teki Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu Anlaşması, ne tür siyasi suçlara bakılacağına ilişkin oldukça dar bir tanımlamada bulunmuştu. Bunlar ölümler, insanların kaybedilmeleri, polis tarafından yapılan işkenceler ve silahlı muhalefetin cinayetlerini içeriyordu. Cinsel şiddet, ilkin siyasi suç olarak kabul edilmedi. Apartheid yönetiminin kolektif sorumlulduğundan ziyade bireysel sorumluluklara odaklanıldı. Bu da Apartheid adına işlenen birçok suçun, komisyon tarafından ele alınmadığı bir durum yarattı. Mesela Güney Afrikalı siyah kadınların zorla yerlerinden göç ettirilmesinin, komisyon tarafından önemli bir insan hakları ihlali olarak ele alınması gerekirken bu yapısal şiddet vakasına değinilmemiş oldu.

Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'na dair diğer bir mesele, siyasi mensubiyetleri ne olursa olsun tüm siyasi suçlar için aynı şekilde soruşturmada bulunulmasıydı. Bu durum, silahlı mücadele yürüten güçlerin işlediği suçlarla Apartheid adına işlenen sistematik suçların karşılaştırılamayacağını savunan özgürlük mücadelesinin bazı üyeleri tarafından şaşkınlıkla karşılandı. Ancak Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu tüm siyasi suçlara eşit biçimde muamele etmeyi tercih etti.

Güney Afrika sürecinin gelişimi, yerel inisiyatiflerin bir sonucuydu. Ama Latin Amerika'daki deneyimlerden de faydalanıldı. Dolayısıyla Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun kurulma sürecine katılanlar, Latin Amerika'ya gittiler. Şili ve Arjantin'de kurulmuş olan komisyonları incelediler. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu tarafından belirlenen öncelik, geçmişteki olguları açığa çıkarmak ve 1960 ile 1994 yılları arasında ülkede neler yaşandığını bulmaktı.

Hakikati anlatma, şu ana kadar öncelikle Hakikat Komisyonlarını merkeze alarak birçok kez yapıldı. Fakat ulusal siyasi irade eksikliğinde, hakikat anlatmada başka alternatifler de olabilir. Sizin bağlamınızda yüz yıllık ve belki daha da eskiden beri süren ihlallerden bahsediyoruz. Bu hikâyelerin birçoğu ise hiç duyulmadı. Bu yüzden hakikati anlatma geçiş sürecinin çok önemli bir parçası.

Güney Afrika'da Hakikat Komisyonu'nun üç bölümü vardı. İlki, insan hakları ihlallerine bakılması idi. İkincisi, tazminatlar ve rehabilitasyon meseleleriydi. Sonuncusu ise af konusuydu. İnsan Hakları İhlalleri Komitesi 1996 ile 1998 arasında çok kısa sayılabilecek bir süre çalıştı. 2000 civarında mağdur, 22.000 civarı tanıklığa dayanarak komisyonun önüne çıkıp konuştu. Ayrıca büyük katliamlar gibi özel vakalar için ayrı incelemelerde

bulunuldu. Şirketlerin ve medyanın rolüne ilişkin özel duruşmalar yapıldı.

Diğer bir husus, Apartheid rejiminin birçok üyesinin kanıtların çok büyük çoğunluğunu imha etmeleriydi. Bir sonraki karikatürde görebileceğiniz üzere Komisyon Başkanı Desmond Tutu, ikinci devlet başkanımız Thabo M. Mbeki'ye "kanıtlarla elimizden geldiğince uğraştık" diyerek Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun raporunu verirken arkada eski devlet başkanı Frederik Willem de Klerk yer alıyor ve de iki Apartheid ajanı da "biz de öyle yaptık" diyerek belgeleri koparıp parçalıyorlar. Gerçekten de o dönemde çok fazla belge imha edildi.



- Kanıtlarla elimizden geldiğince uğraştık.
- Biz de öyle yaptık.

Güney Afrika sürecinde, büyük global etkileri olan birçok yenilik de yaşadık. Açık duruşmalar yapıldı; bunlar düzenli olarak televizyonda canlı yayınlandı. Mağdurlar bu sürece katılma yönünde cesaretlendirildi. Bu Güney Amerika'daki hakikat komisyonlarında olan bir şey değildi. Dahası beyaz Güney Afrikalıların Apartheid tarafından işlenen suçlara karşı inkârcılığı, devam edebilir bir şey olmaktan çıktı. "Bunlar yaşanmadı" diyebilen çok az insan kaldı. Bu, daha önceki komisyonlardan ileri bir adımdı ve de Güney Afrikalıları için de esaslı bir değişim yarattı.

Af Komisyonu, Güney Afrika Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun önemli bir kesidiydi; faillerin suçlarını kabul etmelerinde bir teşvik görevi göreceği düşünüldü. Birçok insan ailelerine ne olduğunu, yakınlarının nasıl öldüğünü bilmek istiyordu; geçmişle bir şekilde barışmak istiyorlardı. Yani burada bir bécayış yapıldı: hakikat için af. Ama Af Komisyonu'nun karşısına çıkan bir sürü insan hakikati söylemedi; kısıtlı bilgiler verdi. Hakikatin esas kısmı faillerden değil, mağdurlardan geldi. Bir sonraki karikatürde Hakikat

Komisyonu'na ifade vermeye giden iki eski Apartheid yetkilisini görüyoruz. Biri soruyor: "Nasıl görünüyorum?"; öbürü de cevaplıyor: "Gayet dürüst görünüyorsun, bir mendil al".

- ... Nasıl görünüyorum?
- çok dürüst... bir mendil alsana.

TRC (Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu] OTURUMLARI

Bugün:
Af Başvuruları



Bu koşullu affa rağmen üst düzey failler gelmediler. Gelenler gayet ayıklanmış bir hakikat anlattılar. Yani bu faillerin ifade verdiği değil, tersine kurban odaklı bir süreçti. Hakikat, faillerden değil kurbanlardan ve de araştırmacılardan geldi. Bir sonraki karikatürde, eski başkan F. W. de Klerk'i Amnezi Koşuşu'nda görüyoruz ve 1990 öncesinde olan hiçbir şeyi hatırlamıyor. Hatta 1993 senesinde kendisine Nelson Mandela ile birlikte Nobel Barış Ödülü bile verildi. Bir önceki başkan Pieter Willem Botha'ya da, Hakikat Komisyonu'na konuşmayı reddettiği halde, 2006 yılında öldüğünde devlet cenaze töreni düzenlendi. Bütün bu faktörlerin ortaya koyduğu, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun adalet uğruna uzlaşma içinde olduğuydu.

- F. W. de Klerk Şubat 1990'dan önce olanları hatırlamıyor..

AMNEZİ KOŞUŞU



Tazminatlar da barışçıl geçiş dönemlerinde kritik bir kesit olarak sayılır. Tazminatlar değişik biçimlerde olabilir. Örneğin parasal ödemeler olabilir; doğrudan doğruya kurbanlara nakit para verilebilir. Bazı bağlamlarda, özellikle tecavüz gibi vakalar söz konusu olduğunda bu tartışmalı olabiliyor. Tazminatlar, daha pratik biçimlerde de, örneğin eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim bakımından bir takım olanaklar yaratılarak da yapılabilir. Bazı ülkelerde, kişilerin 35 yaşına kadar eğitim alma hakkını sağlayan mekanizmalar getiriliyor. Kendi ülkesinde yerinden edilmiş kişileri düşündüğümüzde böylesi mekanizmalar, eğitim alanında olduğu gibi yitirilmiş fırsatları tazmin etmede çok önemli olabiliyor. Ayrıca anıtlar oluşturulması ya da hafıza merkezleri kurulması da değişik tazminat yöntemleri olarak sayılabilir.

Güney Afrika Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, 22.000 mağdura tazminat ödedi; yani toplam mağdurların sadece küçük bir kısmına ödeme yapılmış oldu. Aslında komisyon daha kapsamlı bir program önermişti. Ancak hükümet tarafından seçilen tek uygulama, az sayıda kişiye ödeme yapılması oldu. Mağdurlara yaşadıklarında bir fark gözetilmeksizin 30.000 Güney Afrika Randı yani 3000 Dolar civarında bir para ödendi. Bu ödeme, komisyonun görevinin bittiği tarihten 5 yıl sonra gerçekleşti. Dolayısıyla hala birçok mağdur, daha kapsamlı bir tazminat programı talebinde bulunmaya devam ediyor. Şunu da belirtmek gerekir ki sadece mağdur olarak Hakikat Komisyonu'nun önüne çıkan insanlar tazminat talep edebiliyordu.

Diğer bir problem, mağdurlar ile mağdurların yakınları arasında fark gözetilmesi idi. Örneğin gördüğü işkenceler sonucu sakatlanan eşine hayatı boyunca bakmak zorunda olan biri, birincil dereceden mağdur olarak sayılmıyor. Ancak eşi öldürülmüş ise birincil dereceden mağdur sayılıyor. Komisyonun insan hakları ihlallerini sınırlı bir şekilde tanımlaması ve yalnız bireylere odaklanması, tazminat kapsamını da daralttı. Komisyon, nüfusun çoğunluğunun eğitim ve istihdam dışı kalması gibi Apartheid sisteminin getirdiği yapısal sorunları görünür kılmakta başarısız oldu. Bu tür meseleler görmezden gelindi.

Tüm bu süreçleri, toplumsal cinsiyet temelli suçlar açısından ele alırsak 1980'li yıllardaki geçiş dönemi adaleti sürecinde ve o dönemdeki yürüyüşlerde gördüğümüz şeylerden biri, kadınların deneyimlerinin genellikle daha büyük deneyimlerin altında toplandığı idi. Sizin bağlamınızda da, Kürtlük deneyimi denen şeyin erkekler ve kadınların ayrı ayrı deneyimlerinde nasıl yaşandığı farklı olacaktır.

Hakikat ve adalet cinsiyetlendirilmiş deneyimlerdir. Güney Afrika'daki tartışmalardan biri de, hakikatin bir toplumsal cinsiyeti olup olmadığı idi.

Bu süreçte ortaya çıkan sonuçlardan biri de, doğru sorular sorulmadığında hakikatin aslına ulaşamayacağı oldu. Güney Afrika Hakikat Komisyonu olarak, konuşmak üzere komisyona gelen kadınların %80'inin kendi deneyimlerini değil oğullarının, eşlerinin ya da babalarının deneyimlerini anlattığını gördük. Bu da büyük ölçüde Hakikat Komisyonu'nun cinayet ve kayıplara dayanan sınırlı suç tanımından kaynaklanıyordu. Bu yüzden birçok siyah kadının yaşadığı zorla yerinden edilme gibi deneyimlere çok az değinildi. Bunlar, toplumsal cinsiyet temelli suçlar olarak kavranmadı.

Ayrıca yine Güney Afrika bağlamında, cinsel şiddetin genellikle güvenlik güçleri destekli olduğunu ve de terörize etme, korkutma ve cezalandırma amaçlı uygulandığını kabul etmek bir hataydı. Af Komisyonu, feministleri zor bir pozisyona sokarak cinsel şiddetin siyasi bir edim olmadığına karar verdi. Bazı hakikatler ifşa edilmek istenmiyordu ve bizim bunu da anlamamız gerekiyordu. Toplumsal damgalamalar, bazı toplumsal cinsiyet temelli suçların ulusal diyalogda duyulmaması anlamına gelebiliyordu. Ama yine de bunların mağdurlarının bilinmesi için uğraşmak gerekiyordu.

Geçiş Dönemi Adaleti alanındaki son kazanımlara baktığımızda, cinsiyet temelli şiddetin özel bir mesele olduğu dolayısıyla da siyasi olmadığı fikrinin sorgulandığını görüyoruz. Son çatışmalar, cinsiyet temelli şiddetin politik olduğunu ve genellikle hem kadınları hem erkekleri korkutmanın bir yolu olarak devlet destekli olduğunu gösterdi. Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran 1998 Roma Statüsü'nden bu yana, buna uluslararası hukukta yer verilmiştir. Türkiye'nin burada üye devlet olmadığını fark ettim. Ancak uluslararası cinsiyete dayalı suçlar Roma Statüsü'nde tanınmıştır ve uluslararası ceza yasaları, uluslararası toplumun cinsel şiddeti nasıl ele alacağı açısından önemli bir kalkış noktası olmuştur. En azından kadınların rolü hakkında sorular sorma için hakikat arama girişimleri, iddianameler, tazminatlar ve reformların garanti altına alınması yönünde gittikçe artan küresel bir vurgu söz konusudur.

İlk konuşmacı tarafından da dile getirilen Birleşmiş Milletlerin (BM) 2000 yılından bu yana kadınların barış ve güvenliği üzerine bir dizi kararını gördük. BM düzeyinde gelişim, son derece yavaş ve eşitsiz ilerliyor. Yakınlarda Ban-Ki Moon, barış müdahalelerini araştırmak için BM üst düzeyinde özel bir panel düzenledi. Orada on beş üyeden on biri erkekti ve de bu Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararının yıldönümünde yapıldı. Tabii bu büyük bir skandala yol açtı. Ban-Ki Moon da panele iki kadın daha ekledi. Ancak bu hala on dört kişi arasında, beş kadın demekti. Yani BM'nin retoriği çok iyiyken pratikte o kadar da iyi değil. Mütemediyen konuştuğumuz

bir mesele bu; kadınların temsil edilmeleri gerekiyor. Ama kotanın altındaki temsiller zorunlu olarak bu sorunu doğurmuyor. Erkekler de, kadınların olduğu kadar kadın meselelerinin temsilcisi olabilirler. Fakat çoğu zaman müzakerelerde insanların gerçekten toplumsal cinsiyet meselelerini sorgulamaktansa bir parti çizgisinde tavır aldıklarını görüyoruz.

Geçiş Dönemi Adaleti süreçlerinde sıklıkla kadınların mağdur ve korunmaya muhtaç oldukları fikrinin pekiştirildiğini görüyoruz. Çok sınırlı bir cinsiyet temelli suç tanımı mevcut. Mesele, genelde sadece kadınlara tecavüze indirgenebiliyor. Örneğin yaygın bir sorun olan erkeklere karşı cinsel şiddet meselesinde sessizlik hakim. Bu, BM dilinde de halen mevcut. Londra'da çatışmalarda cinsel şiddet üzerine gerçekleştirilen 2014 DFID (Department for International Development) toplantısı sonrası, Amerikan aktris Angelina Jolie "dame hood"a (onursal hanımlığa) layık görüldü.

Toplumsal cinsiyetle ilgili değinmek istediğim ikinci nokta tanımların genişletilmesi hakkında. Cinsiyet temelli suçlardan bahsettiğimizde bunun hem erkekleri hem de kadınları etkilediğinin farkına varmamız önemli. Sorunu yaratan hususları da göz önünde bulundurmalıyız. Bir eğitime sahip olmamaları, bir işlerinin olmaması birçok genç erkeği örneğin sınırı geçip Suriye'ye savaşmaya gitmeye itebiliyor. Bunun hem erkekler hem kadınlar için etkileri söz konusu. Cinsiyete dayalı suçlar hakkında düşündüğümüzde tüm bu faktörleri de düşünmemiz önemli.

Barış inşasının genellikle salt medeni ve siyasi haklara bakmanın ötesine geçmesi de çok önemli bir nokta. Bu yine Güney Afrika'yı oldukça dramatik etkileyen bir şeydir. Bizim medeni ve siyasi haklara ihtiyacımız olduğuna odaklanmak açıkça çok önemliydi. Ancak bu, çoğu zaman toplumsal cinsiyetlendirilmiş olan yapısal şiddeti hesaba katmıyor. Oysa herhangi bir geçişin başarılı olabilmesi için yapısal şiddetin dikkate alınması ve de kadınların korunmaya ihtiyacı olduğu yönündeki yaygın dile meydan okunması çok önemli. Ayrıca cinsiyete dayalı suçları ıslah için cinsiyete duyarlı yasal ve anayasal reformların teşvik edilmesinin gerektiği de önemli bir husus. Yani sadece müzakerelerde kadınların olması yeterli değil. Tüm bunların uzun vadeli etkilerine bakmak gerekiyor. Hakikat Komisyonu'nun kadınlarla ilgili olarak toprak, miras açısından önemli reformlar getirebildiğini Sierra Leone'de olduğu gibi pek çok somut örnekte gördük.

Bu faktörlere bakarak aslında şiddette ne zaman süreklilik olduğunu kavrayabiliriz. Uzun süren çatışmalarda cinsiyet temelli şiddetin izlerini bulabiliriz ve bunu teşhis etmediğimiz sürece devam edeceğini görmek önemlidir. Biz Güney Afrika'da dünyadaki en yüksek aile içi şiddet oran-

larına sahibiz; ayrıca bir çatışma içinde olmayan ülkeler arasında da en yüksek cinsel şiddet oranına sahip olduğumuz iddia ediliyor. Birçok kişi bunu, Apartheid rejimi sırasında çok yüksek düzeylerde olan cinsiyet temelli şiddetin varlığının geçiş sürecinde tanınmamasına bağlıyor. Ayrıca hesap verebilirliği, sadece bazı faillerden hesap sormak olarak değil, gerçekten adaletin ne olduğunu düşünerek ele almak ve şiddetin sürekliliği meselesini gören politikaları oluşturmak önemli. Bunun bir örneği; çatışmayı devam ettiren yapısal şiddet ele alınana kadar, aslında şiddetin asla durdurulamayacağını söyleyen Nairobi Tazminat Deklarasyonu; kadına yönelik şiddet olduğu sürece de çatışma hiçbir zaman sona ermez.

Problem, geleneksel Geçiş Dönemi Adaleti'nin dönüştürücü bir ajanda eşliğinde olmaması olarak kalmakta. Yani yasal ve anayasal bir dönüşüm olabilir; ancak toplumsal dönüşümün yokluğunda bu, toplumsal cinsiyet eşitliği için gerçekten çok fazla fark yaratmayacaktır. Bizim pratikte gördüğümüz geçiş adaleti, çoğu zaman sembolik ve de ayrımcı bir toplumda yaşamaya devam eden savunmasızların hayatları üzerinde, gerçek bir etki yaratmıyor. Bu yüzden, Güney Afrika'da olduğu gibi, harika bir yasal çerçeveye sahip olmak, bu hakların insanlar tarafından hayata geçirilebilmesine tercüme olmuyor. Cinsiyet temelli şiddete geldiğimizde tekrar etmeme, yinelenmeme inanılmaz önemli bir husustur. Hepsi değilse de birçok çatışma sonrası toplumda; ele alınmamış, ancak yüksek oranlarda olan cinsiyete dayalı şiddet vakası mevcuttur.

Kısaca çatışma çözümünden dönüştürücü adalete geçişte, yerel gerçeklikler bağlamında güçlendirme söylemi üzerine düşünmeye başlamak gerekir. Yerel bağlamın kadınların adalete erişimlerini nasıl etkilediğini göz önüne almamız gerekiyor. Bu engeller de, hem kadınları hem de erkekleri dâhil ederek ele alınabilir. Ayrıca bir dengelemenin de yapılması gerekiyor. Geçiş adaleti açısından tepeden inme yaklaşımlar ya da her duruma uygun tek çözüm yaklaşımları sorunludur. Gerçekte geçiş sürecinin, ulusal bir diyalogu teşvik etmesi gerekir ve de sorunun tekrarını önlemek için çatışmanın sebepleri konusunda ulusal bir kabule varılması elzemdir.

TARTIŞMALAR

İSTANBUL

BİRİNCİ OTURUM

SORULAR - CEVAPLAR

Katılımcı: Çerkes Hakları İnisyatifi adına bu toplantıya katılıyorum. Sorum Fehim Işık Hocama olacak. Tabii burada her iki tarafta da sorunlu bir dil var. Devlet tarafı dediğimiz taraf, meseleye terörü bitirmek olarak bakıyor. Terörü bitirip bu ülkede Türk, Müslüman ve Sünni bir toplum düşünüyor. Bunun içerisinde Kürtlerin, Çerkeslerin, Lazların, Pomakların, Arnavutların yeri yok. Bir kere devlet tarafı bu anlayıştan hala çıkmış değil, çıkmaya da niyeti yok. 2009'dan bu yana demokratik açılım sürecinden beş yıl geçmiş olmasına rağmen, devlet tarafı çok basit şeyleri yapmamakta inat ediyor. Mesela hemen bir gecede bin tane meleyi(molla) maaşa bağlayan devlet; Artuklu Üniversitesi'nden mezun olmuş Kürtçe öğretmeni ya da Çerkesce öğretmeni vasfı kazanmış kimselere kadro vermiyor. Bunlar çok önemli şeyler ve inatla devlet tarafı "işte konuşmanıza, kaset yapmanıza, televizyon yapmanıza müsaade ediyoruz; böyle toplantı yaptığınız için sizi hapse atmıyoruz. Daha ne istiyorsunuz, Allahtan belanızı mı istiyorsunuz" tavrından maalesef çikamadı.

Tabii meselenin Kürt cephesi diye adlandırılan kısmı da bir demokratikleşme meselesidir. Meselenin sadece Kürt meselesi olarak konması eksiktir; dolayısıyla da yanlıştır. Biz Çerkes Hakları İnisyatifi olarak BDP'den İdris Baluken Bey ile defalarca görüştük. Meselenin sadece Kürt meselesi olarak konmaması gerekiyor. Demokratik haklar, sadece silahlı mücadele edenin değildir. İspanya'da ETA silahlı mücadele vermiş, Katalanlar vermemişti. Ama Katalanların mücadelesi bugün İspanya'da Baskların mücadelesinden daha ileri bir boyuta ulaştı. Onun için meselenin sadece Kürt meselesi olarak konmasını üçüncü bir göz olarak yanlış ve eksik bulduğumuzu belirtmek istiyorum.

Katılımcı: Sorum Sayın De Soto'ya. Türk Devletinin söylediği bir şey var. Diyor ki: "Çözümle ilgili PKK tarafından ileri sürülen taleplere henüz hal-kımız hazır değil. Biz halkı hazırlayacağız, hazırlamazsak olmaz". Bazı talepler ki bunların içinde eğitim de var. Şimdi Türkiye'de 80 yıllık bir eğitim süreci var. Uygulama var, söylemler var. Bu söylemler içinde bir taraftan da 30 yıl süren bir çatışma var. Acaba halkın hazırlanmasını bekleyebilir mi bu süreç veyahut da yöneticilerin böyle bir şeye hakkı var mı? İkinci bir sorum, tarafların düşlerini önceden yok saymamak gerektiğini söylediniz.

Türk tarafı genellikle Kürt tarafının düşlerini yok sayan bir söylemle - tek devlet, tek bayrak, eğitim hakkı yok - müzakere sürecini yürütebilir mi, barış sürecini yürütebilir mi?

Katılımcı: Müzakere süreçleri ile ilgili tecrübeli olan ve belirli pozisyonlarda yer almış olan De Soto ve Vendrell'e sormak istiyorum. Türkiye açısından baktığımız zaman, bu barış sürecinin devam etmesi ile ilgili birkaç temel noktayı söylediler. Bunlardan bir tanesi: "Bu süreçte samimi olmak lazım". İkincisi; bu süreçte arabulucu, gözlemci, uzlaştırıcı - adını ne koyarsanız koyun - olması gerektiğine dair bir ihtiyacın olduğunu söylediler. Çünkü bunda tecrübe lazım, not almak lazım; tekrar geriye dönüp sıfırdan başlamak, güven duymak lazım. Rüyalarımız vardır. Bunları yok ederek değil; bunları birleştirerek bir dünya, yeni bir hülya, birlikte bir dünya kurmak lazım. Bütün bunları kendi tecrübeleriniz ile yan yana getirdiğinizde bu sürecin bunları barındırdığı ve bunları barındırabileceğine dair gözlemleriniz nelerdir?

Katılımcı: Benim sorum Fehim Işık Hoca'ya olacak. Ben çözüm sürecinde şöyle dengesiz bir ikilem görüyorum. Bir yandan sekreteryaya veya üçüncü göz gibi çözüm sürecinde gerekli olan çok basit adımların atılmasında büyük bir sorun var. Üçüncü göz deniliyor; mesela Bülent Arınç olmaz öyle şey diyor. İşte sekreteryaya gibi çok basit bir oluşumda bile bir adım atılmıyor. Ama bir yandan da çözüm paketinin içinde demokratik özerklik var deniliyor. Ben bu iki şey arasında büyük bir uçurum görüyorum. Bu nasıl açıklanıyor? Çelişki mi veya sekreteryaya gibi bir oluşum bile kurulamazken demokratik özerklik çok realist bir talep mi?

Katılımcı: Benim üç sorum var. İkisi Sayın Vendrell ve Sayın De Soto'ya. Sayın de Soto siz dediniz ki: "Tarafların çözüm müzakeresi konusunda ciddi olduğunu, artık basına sızıntı olmadığı zaman anlarız." Biz Türkiye'de tarafların bir çatışma içinde gerçekten çözüm için bir iradesi olup olmadığını bir türlü kararlaştıramıyoruz. Bir dizi analist "Bakın, gittikçe daha otoriter bir sistem oluşuyor" diyor. "Bunlara güvenilmez" diyor. "Son iki-üç aydır ortaya çıkan gelişmeler hükümetin gerçekten ciddi olmadığını, müzakereye istekli olmadığını gösteriyor" diyor. Hükümet de aynı şeyi karşı taraf için söylüyor. Peki, gerçekten bu tarafların müzakereler konusunda ciddi olup olmadığını nasıl anlayabiliriz? Bu birinci soru. İkincisi, hangi aşamada uluslararası aktörlerin bu işin içine girmesi akıllıca olur? Gözlemci olarak

veya Sayın Vendrell'den anladığımız gibi farklı kavramlar var; gözlemcilik var, izleyicilik var. Bu farklı olanaklar arasında da bir açıklama yaparsanız, nereden başlamak lazım? Diğer bir sorumu Fehim Bey'e sormak istiyorum: Bu sürecin iki tarafı ile ilişkili olarak son 20 yılda yaşanan deneyimin ışığında, üçüncü bir tarafın işin içine girmesi her iki taraf için kabul edilebilir bir şey midir? Ayrıca kişisel olarak müzakereye başlama konusunda ciddi bir siyasi irade olup olmadığı konusunda ne düşünüyorsunuz?

Katılımcı: Benim De Soto'ya iki sorum var. Dediniz ki: "Ortadoğu'da DAİŞ ile savaşan uluslararası aktörler var; Amerika var, Avrupalı devletler var. Ortadoğu'da hepimizin bildiği gibi Amerika, Avrupalı devletler, Kürtler, Kürt siyasi parti ve aktörleri bu savaşın içerisinde ve bu savaş DAİŞ'e karşı yürütülüyor. Ayrıca birçok devletin de bu çetelere şu veya bu şekilde destek verdiklerini - en azından öyle bir izlenim var - biliyoruz. Uluslararası aktörler, Batılı devletler; doğal olarak Kürdistan'ın dört parçasının iki parçası Güney Kürdistan ve Batı Kürdistan'da bizzat savaşın içerisinde. Bu aktörler taraftırlar. Bunlar da taraf durumundalar, Kürtlerle birlikte taraftırlar. Kuzey Kürdistan'da da bir müzakere süreci henüz başlamadı, diyalog süreci var. Bu Kuzey Kürdistan'daki müzakere süreci; ileride diğer aktörlerin de bizzat işin içine girmesiyle, Güney Kürdistan'daki ve Batı Kürdistan'daki siyasi parti yöneticileri ve uluslararası aktörlerin hepsiyle bir merkezde, bir diyalog sürecine dönüşür mü? Çünkü kendi deneyimlerini birbirinden ayıramayız; Kuzey Kürdistan'daki mücadeleyi Güney Kürdistan'dan, Batı Kürdistan'dan ayıramayız. Hepsi girift, hepsi birbirinin içine girmiş durumda. İlerleyen süreçte bu, böyle bir seyir izleyebilir mi?

Katılımcı: Ben soruyu Vendrell Bey'e sormak istiyorum. Laz'ım ve Kürtçe eğitim alıyorum. Kürt halkını çok seviyorum. Benim sorum: Sadece diplomatik yollarla mı çözüm bulunabilir? Halklar; Laz, Türk, Kürt, Çerkes hepsi bir arada, kardeşlik ve sevgi içinde, barış içinde yaşayamaz mı? Bunlar aynı toprak altında olamaz mı, yani illa bir ayırım olması söz konusu mu? Yani ben Kürt sorununun suni bir husumet olarak ortaya çıktığını düşünüyorum. Kardeşlik içinde yıllarca, yüzyıllarca yaşamış bir toplumuz. Bu süre gelemez mi bundan sonrasında da?

Katılımcı: Bilindiği gibi bir Akil İnsanlar Grubu oluştu. Bu Akil İnsanlar Grubu içerisinde Baskın Oran ve Murat Belge ayrıldı. Şimdi bu atamayı da hükümet yaptı; yani bu akil insanlar tarafsız bir durumda da değildir. Bun-

ların fonksiyonu nedir? İzleyici değil, gözlemci de değil. Nedir bu? Bunu anlamak istiyorum.

Katılımcı: Benim sorum Vendrell ve De Soto'ya. Bu müzakere süreçlerindeki deneyimlerinden yola çıkarak mesela diyelim ki Türkiye'de de Kürtler ve Türk Devleti masaya oturdu. İktidarın yaklaşımlarını da hepimiz analiz ederek birçok panelde görüyoruz. Onlar da mutlaka bunları gözlemliyorlardır. Kendilerinin bu konudaki düşüncelerini öğrenmek istiyorum. Ne kadar samimiler ve bugün diyelim ki masada biri mızıkçılık yapıp da kalktığında Birleşmiş Milletler vs. gibi uluslararası faktörlerin ne kadar yaptırımını olacak?

Katılımcı: Barış sürecinin müzakere ile sonuçlanması, müzakerenin de istenen sonuçlarla sonuçlanmasını yüzde olarak söyleyebilir misiniz? Sizler kendi deneyiminize göre ne kadar şans veriyorsunuz, yüzde kaç olumlu sonuçlanma ihtimali görüyorsunuz?

Katılımcı: Abdullah Öcalan, Kürt halkı ve Kürdistan tarihi için önemli bir şahsiyet; ama son 15 yıldır Türk Devleti tarafından tecrit edilmiş, esir bir insan. Sonuçta dünyadan tecrit edilmiş bir insanın, Kürdistan ve Kürt halkı adına tek söz sahibi gibi gösterilip devletle anlaşması konusunda gerçekten Kürt halkının çıkarları ve Kürdistan'ın statüsü bakımından ne kadar gerçekçi bir tavır takınacağını öğrenebilir miyim? Yani bu konuda HDP ve Kandil, Abdullah Öcalan'ın söylediği şeylerin dışına çıkmamakta. Bu, Kürt halkının çıkarlarına ne kadar hizmet ediyor?

Katılımcı: Ben bu barış sürecinin içerik olarak daha henüz ne olduğunu anlamış değilim. Bir Türk olarak söylüyorum. Burada geldim, sizi dinliyorum. Şunu öğrenmek istiyorum: Kürt halkı tam olarak ne bekliyor, ne istiyor ki neden tam olarak çatışma altında? Sonuç olarak ne istiyorlar? Ayrılmak mı, özerklik mi; tam olarak ne istiyorlar? Sizin kendi fikirleriniz neler?

Katılımcı: Bir taraftan çözüm süreci deniliyor, bir taraftan barış deniliyor. Ancak bir taraftan da oralardan baktığımızda karakolların yapılması devam ediyor, Kalekollar devam ediyor; güvenlik yolları ve güvenlik barajları devam ediyor. Şimdiye kadar var olan çatışma sürecinde var olan asker sayısı artmış, azalmamış. Gerçekten devletin bu süreçte samimi olduğu umudu var mıdır, yoksa bunlar yeniden Kürtleri kandırma politikası mıdır diye insanı düşündürmüyor mu?

Katılımcı: Bu süreç konuşmacılarımızın da bahsettiği gibi çok uzun bir süre. Ama yaşadığımız bu son yüzyıla baktığımızda Kürt halkının talepleri de dönüşüme uğradı ve değişmeye başladı. Mesela bu yüzyılda ilk çıktığında üniter devletler vardı. Bugün mesela demokrasinin konsolidasyonu sonucunda, yerel yönetimlerin varlığının artırılarak bu sorunun çözülmesi gerçekçi midir? İleride daha büyük sorunlara zemin hazırlayacak mıdır, yoksa sadece demokrasinin konsolidasyonu ile bu sorun çözülebilir mi? Çünkü evvelinde bir ulus-devlet talepleri vardı. Bugün Soğuk Savaş sonrası değişen konjonktürde ulus-devletler de geçerliliğini yitirmiş durumda. Kürt halkı da ulus-devlet istemiyor artık. Bu, konsolidasyonla çözülebilir mi?

Alvaro De Soto: Ya bana sorulan ya da kısmen bana sorulan sorulara değineceğim. Örneğin bir soru, Türkiye’de devam etmekte olan ya da bazı taraflara göre devam etmemekte olan süreçle ilgiliydi. Bu arada doğrularını bilmediğim konulara değinmek istemiyorum. Bu da öyle bir konu ve zannediyorum ki bu açıdan yalnız değilim. Bu nedenle böyle düşünmekle çok da hata yaptığımı zannetmiyorum. Burada devletlerin rolü konusunda tam bir olgusal bilgiye sahip değilim.

Ama benim yaptığım bir referansla ilgili olarak şöyle bir spesifik bir soru gelmişti. Hayallerin görmezden gelinmesi ile ilgili bir soruydu. Burada aslında ben Amerikalı arabulucunun Kuzey İrlanda görüşmelerini ve sonunda Hayırlı Cuma Anlaşması’nı yaptıran yorumuna yer veriyordum ve kendisi şu sonuca varıyor: Birleşmekten yana olanlar, yani Kuzey İrlanda’daki Protestanların çoğu, genelde İrlanda’nın parçası kalmayı ve Kuzey İrlanda’nın hep böyle olması gerektiğini düşünüyor. Yani bu mutlaka, çözüm ne olursa olsun Birleşik Krallık’ın parçası olmaları yönünde. Öte yandan Kuzey İrlanda’daki Katoliklerin hayali ise Birleşik Krallık’ın mevcudiyetini Kuzey İrlanda’dan tamamen silmek yönündeydi ve o anlamda İrlanda ile yani devletle birleşmeyi arzu ediyorlardı. O yüzden - bu arada bunların hep birbiri ile uzlaşamayacak hayaller olduğunu söylemek mümkün - diyorlardı ki “Hayallerinden vazgeçmesinler; yapmanız gereken şey bir anlaşma ve bu anlaşmada da sorunu çözmeyi hedeflemelisiniz, uzun vadeli şekilde barışçıl demokratik araçlarla sorunu çözmeyi hedeflemelisiniz”.

Aslında devletlerin ortaya çıkan çatışmayı çözmesinin muhtelif yolları var. Bazı durumlarda anlaşmazlıkların şu ya da bu şekilde üçüncü tarafın müdahalesi olmadan çözülmesinin mümkün olmadığı durumlar var. Bugün burada zihinlerdeki sorun için böyle bir durum var mı yok mu bilmiyorum. Doğrusunu söylemem gerekirse El Salvador’da veya Guatemala’da sava-

şı bitirmek için yapılan görüşmelerde üçüncü tarafın müdahalesi mutlaka gerekliydi ve üçüncü taraf olmasaydı çözüm sağlanamazdı. Bunu söyleyebilirim. Aynı şey Kıbrıs için de geçerli zannediyorum, yani kendi aralarında meseleyi çözemiyor gibi görünüyorlar. Acaba bugün zihinlerdeki meseleyi çözmek için aynı şey geçerli mi bilemiyorum, karar veremiyorum. Ama şunu anlıyorum. 50 yıldır Kolombiya'da süren bir savaş var ve müzakereler de devam etmekte, bunların adına da müzakere deniyor. Yani devlet bunu tanıyor, silahlı bir mücadele de var. Ama neticede tanıklar var, koruyucular var. Tanıklar görüşmelerde bulunuyorlar, ama bunlar arabulucu olarak görülüyorlar. Bana öyle geliyor ki onların oynadığı rol aslında çok daha büyük. Ama kendilerine öyle bir ad verilmiyor. Hâlbuki ben arabulucudan bile üstün bir rol oynadıklarını düşünüyorum. Yani burada üçüncü tarafın olmaması, üstün bir tarafın olmadığı anlamına gelmez.

Bir de şöyle genel geçer bir kural vardır. Bunu daha çok şahsi bir kural gibi düşünelim. Bana söylenen ya da halk önünde söylenen şeyi, aksi ortaya çıkmadığı müddetçe iyi bir şekilde yorumlarım. Yani tarafları memnun eden bir sonuç ortaya çıkarsa bu benim için kabul edilebilir bir durumdur. Tabii ki halk bu anlamda sabırsızlanıyor. Ama halk sabırsızlık göstererek veya burada bugün yapılan bu tartışma gibi bir araya gelmelerle zaten aslında önemli bir katkıda bulunuyor. Üçüncü tarafları ne zaman dâhil etmek gerek sorusu ile ilgili şunu söylemeye çalışıyorum, kısaca böyle bir zorunluluk yok.

Uluslararası aktörler hakkında ve farklı oluşumların nasıl bir araya getirilebileceği ile ilgili soru ile ilgili olarak, bu aslında eğer ilgili taraflar o aşamayı mutlaka gerekli buluyorlarsa ilgili bütün tarafların karar vermesi gereken bir konu. Şimdi benim bildiğim kadarıyla farklı tarafların üzerinde uzlaştığı bir yöntem yok ve anladığım kadarıyla da bu mesele, farklı düzeylerde farklı biçimlerde ele alınıyor. Örneğin Suriyeli Kürtler, Suriye meselesinin muhalif grubu olarak önümüze çıkıyorlar veya son dönemde yapılan sürüncemede kalmış meselelerle ilgili bir anlaşma var. Petrol getirilerinin Irak devletinin bir parçası olarak Irak Kürdistanı'na da verilmesi gerekip gerekmediği ile ilgili tartışmalar var. Türkiye'yi de ilgilendirebilir, yani bu anlamda bu tarafların hiçbiri ile ilgili böyle daha geniş bir işbirliği görmüyorum.

Fehim Işık: Üçüncü taraf kabul edilebilir mi sorusu ile başlayayım, ta başından beri Kürt tarafı, esasen bir üçüncü taraf olmasından yana görüşünü açık ve net bir şekilde bildiriyor. Yani şimdiye kadar - tabii bu zaman

zaman tartışmalı - üçüncü taraf arabulucu mu, gözlemci mi olsun konusunda çok net, somut şeyler söyleyemesek bile esasen Kürt tarafı, başından beri bu sorunun çözümünde bir gözlemci kesimin olması noktasında hemfikir. Bunu kendi içinde de tartışıyor, yani KCK üzerinden gelen tartışmalara baktığımızda KCK üçüncü taraf gözlemci olsun, ama uluslararası gözlemciler olsun noktasında. Pekâla, Türkiye içerisinden de bu konuda uzmanlaşmış kişilerin gözlemciliğinde bir üçüncü taraf olabilir. Ama görünen o ki bir şekliyle bir üçüncü taraflık üzerinde uzlaşmış, yani son tartışılan konular arasındaki noktalardan biri de bu. Ama Akil İnsanlar içinden mi bir gözlem heyeti oluşturulacak yoksa güçlendirilerek yeni bir gözlem heyeti mi oluşturulacak sanırım bu konuda bazı tartışmalar var. Kamuoyuna net olarak yansımamış. Ama çok açık demek gerekirse özellikle taraflardan biri olarak devlet ve hükümet; bir başka ülkenin, uluslararası gücün ya da bir başka uluslararası aktörün gelip süreç içerisinde yaşananları baştan sona gözlemesini istemiyor. Çünkü sonuç itibarı ile böyle bir durumda iş biraz daha şeffaf gidecek ve benim kanaatim o ki devlet bu aşamada çok da şeffaflık içerisinde olmak durumunda değil ya da öyle olmamak istiyor.

Diğer soruları ortaklaştırarak yanıtlarsam müzakereden ya da yaşananlardan ne anladığımıza dönük ben kendi öznel görüşlerimi söyleyebilirim. En nihayetinde 30 yıldır bu ülkede akan kandan söz ediyoruz. Artık günlük istatistikler şeklinde ölü saymaya başladığımız dönemleri de gördük. Gerçi son 1 yıl 11 aydır ateşkesin etkisi ile az sayıda insanımız yaşamını yitirmiş. Ama daha önceki yıllarda yıllık bilanço olarak 700-750-800 insandan söz ediliyor. Şimdi böylesi bir tablo içerisinde, kuşkusuz böylesi bir süreç yaşanmalı. Yani bu işin ortası yok, ya bu süreç diyalog ve müzakereye evrilerek çözüme girecek ya da emin olun, hele Ortadoğu'da işler bu kadar karışmışken, işler bu kadar iç içe girmişken, korkunç bir savaş beraberinde gelecek. Yani Suriye'de yaşananı kimse 2011'den birkaç ay önce tahmin edemezdi. Bizzat Suriyelilerle, Rojavalı Kürtlerle konuşuyorum. Yani onların bile aklından geçmeyen bir şeydi. Ama bugün işte Suriye kan gölüne dönmüş, en nihayetinde ortaya çıkan tablo korkunç bir tablo. Yani sonuçta kim kazanırsa kazansın, giden canlar bir yana Suriye bir on yıllar boyunca yeniden inşa edilecek.

Bu işin Türkiye'de de ortası yok. Çünkü 30 yıldır devam eden savaş bir noktaya geldi. Şunu da kabul etmekte yarar var, yani devlet esasen bu noktaları hiç tasavvur etmiyordu. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra onun tek bir politikası vardı. Bir bütün olarak tüm farklılıkları yok edip Türk, İslam, Sünni Hanefilik üzerinden yeni bir toplum oluşturmaktı. Bunu becereme-

di, Kürtler nezdinde yapamadı. Toplumun geri kalan kesiminin önemli bir kısmını dönüştürebildi. Ama Kürtler üzerinde bunu başaramadı. Kürtler asimile olmadı, her şeye rağmen bir şekilde direndi; 1984'ten bu yana da bu mücadeleyi getirdi. İlk başta birkaç çapulcu görülen Kürtler; 1984'te devletin hiç önemsemediği, "Bir gün içerisinde bitiririz" dediği çapulcular, en nihayetinde 30 yıl sonra devleti müzakere masasına oturmak zorunda bıraktı. Yani dünyanın hiçbir yerinde esasen egemenler kendi istekleri ile gelip masaya oturmamışlardır. Karşısındaki gücü yok edemeyeceğini, alt edemeyeceğini görünce bu tür süreçler başlar.

Şimdi bununla ilgili bir yüzde vermek mümkün değil. Ama nihayetinde ya savaşa gidecektir ya da çözüme gidecektir. Çözüm uzayabilir. Yani başlangıçta PKK; programında yazdığı gibi dağlardan çıkıp kentlere gelse, oraları özgürleştirse hemen akabinde de kurtarılmış bölgeler ilan etmiş olsaydı, - 1991'de Irak Kürdistanı'nda öyle yaşandı, hiçbir güçle müzakere edilmedi, gelip kendi topraklarını kendi iradeleri ile yönetip parlamentolarını seçip yaptılar - Türkiye'de de, Kuzey Kürdistan'da da benzeri bir durum olsaydı mümkün olurdu. Ama olmadı. Devlet açısından da farklı bir çözüm mümkündü. Kürtleri bitirmiş olsaydı; bir bütün olarak katlederek, öldürerek, sindirerek, yok ederek de olsa her Kürdün "Ben de Türküm" demesiyle veya işte "Devletin belirlediği sınırlar içerisindeyim" deseydi o da mümkün olacaktı. Ama çözülmedi. Bu süreç gidecek.

Ben şu kavrama da inanmıyorum, bu tür görüşmelerde "samimiyet" diye bir şey yok. Hiçbiri de samimi olmayacak, hiçbir zaman da samimi olmayacak. Zaman zaman dediğimde, çok da eleştiri alıyorum. Niye samimi olsunlar? Bunlar birbirleriyle savaşan, birbirlerinden insan öldüren güçler. Şu veya bu biçimde her biri birbirini öldürmüş. Yani sonuç itibarı ile bunlar samimiyetten öte, eğer ciddi anlamda çözüm istiyorlarsa birlikte o masada kalmaya devam edecekler. Birlikte çözüm içinde o masada kalmanın zorlukları var. İşte şu anda yaşanan durum zor bir durumdur. Ama en nihayetinde her iki tarafın da, açık demek gerekirse, mecbur olduğu bir durumdur. Çünkü ötesi çok daha kötü bir tablodur, yani ötesinin çözüm mantalitesi yoktur bana göre.

Öcalan'ın esir iken Kürt halkı adına tek kefil olması ne kadar mümkün, bu Kürt halkının çıkarlarına mıdır sorusuna gelirsek, bugün için ben Öcalan'ın koşullarının çok değişik olduğu inancındayım, yani ilk yakalandığı günlerdeki gibi esaret altında değil, birçok kere müzakereyi götüren baş müzakereci olarak ilan edilen ve tarafların da kabul ettiği aktördür. Ama tek yetkili olduğu inancında da değilim. Yani tek yetkili değil, ama en etkili aktördür.

Tek yetkili olmuş olsaydı zaten bir HDP heyetinin oluşmasına gerek yoktu; Kandil'le, KCK yöneticileri ile gidip görüşmeye gelmeye gerek yoktu; hükümet yetkilileri ile görüşmeye gerek yoktu. Tek başına hepsini belirleyecekti. "Ben bunları yaptım, bunları söyledim. Bu çözüm de masaya geldi. Bitti, tamam anlaştık" derdi. Ama böyle bir tablo yaşanmadığına göre, iki yıldır bu süreç içerisinde birçok gel-git oluştuğuna göre demek ki tek yetkili değil, ayrıca kendisi de hiçbir zaman tek yetkili olduğunu söylemedi. Yani yaptığı görüşmelerin tümünde sorunun tartışılıp, değerlendirilip bundan sonra da ona göre adımlar atılmasını söyledi. Ama şunu kabul ederim ki Öcalan tüm koşullara rağmen en etkili aktördür. En etkili aktör olması da 30 yıldır o hareketin başında, silahlı mücadelenin başında olmasının getirdiği etkidir. Bir de kabul etmek gerekir ki Kürt halkı üzerinde de bıraktığı etkidir. Yani 2012'deki açlık grevlerini söyledim. Günlerce süren açlık grevleri ölüm sınırına gelmişti. Ama Mehmet Öcalan'ın, kardeşinin gidip görüşüp gelmesinden sonra, kapıda yarım ağız "Açlık grevlerini arkadaşlarımız bitirsinler" demesi ile bitirdiler. Bunun dibinde komplo mu aranır, başka şeyler mi aranır; ben hiç o kanaatte de değilim. Öcalan sonuç itibarı ile kabul etmek gerekir ki Kürtler üzerinde, Kürt halkı üzerinde etkilidir. Ama diğer taraftan "Bu süreci yürütenler, bir bütün olarak tüm Kürtleri temsil ediyor mu?" dersiniz hayır. Yani o konuda, silahlı mücadelenin bitirilmesi konusunda, bu çok etkili olacak. Ama Kürt sorununun cidden kalıcı çözümü belki uzun yıllar sürecek. Eğer bu süreç sağlıklı bir biçimde ilerleyecekse ama bu da yalnız başına PKK ile olmayacak. Bunun için Kürtlerin kendi iç sorunlarını da çözüp o konuda da ortak çabalar geliştirmesi gerekir.

"Kürt halkı tam olarak ne istiyor?" sorusuna ise benim yanıtlım bence Kürt halkının istediği çok somut; ülkede adil, eşit, demokratik bir yaşam istiyor. Şu anda müzakereyi yürütenlerin de temel taleplerinden biri ret, inkâr, asimilasyonun ortadan kalkması. Büyük çoğunluk, "Halklar özgürce yaşasın" diyor. Ama bunun yanı sıra federasyon isteyenler de var, bağımsızlık isteyenler de var. Hatta azınlıkta da olsa, çok küçük de olsa "Bütün Türkleri öldürelim, bitirelim; ondan sonra geriye kalanı da biz alalım" diyenler de var. Yani tüm farklı topluluklardaki renkler Kürt toplumunda da var. Ama büyük çoğunluğu, Kürtlerin büyük çoğunluğu; birlikte, özgür, demokratik, eşit bir yaşam istiyor. Dolayısı ile biz de birlikte, özgür, demokratik yaşamı sağlayacak çoğunluk içinde olanlar olarak birbirimize destek olmalıyız. Yoksa Türkiye'de Türklerden de, Kürtlerden de, başka milletlerden de diğerini anında boğazlayacak farklı kesimler de var. Onu da görmekte yarar var.

Francesc Vendrell: Öncelikle şunu söylemeliyim, Kürt meselesine mesafem olduğu için masaya yatırılan soruların bazılarını yanıtlamam güç. Tarafların ciddi olup olmadığını, içten olup olmadığını nereden bileceğiz veya bir siyasi iradeye sahip olup olmadıklarını nereden bileceğiz? Elbette bu, bir üçüncü taraf olsa daha kolay anlaşılabilir. Taraflarla ayrı ayrı görüşülür, taraflar ayrı ayrı tanınır. Böyle bir muhakemeye varmak daha kolay olur. Ama muhtemelen duyduğunuz ve söylendiği gibi, karşılıklı birbirini inciten bir çıkmaz söz konusu. Acaba taraflar hiçbir şekilde askeri çözüm mümkün olmadığı için mi taviz verip siyasi bir sürece soyunmuşlar? Bu da öznel bir tez aslında, nesnel değil. Bunun yanıtını ben bilmiyorum. Tarafların gerçekten böyle mi hissettiğini bilemem. Uzaktan baktığında böyle düşünmüyorlar diye düşünüyorum. Bu da görüşmeleri yaparken içten olmadıkları anlamına gelmez. Ama anlaşmaya varmak için nelerden ödün vermeye hazır oldukları başka mesele.

Üçüncü taraf kullanımı konusunda, üçüncü taraf bazen başarısızlıklardan sonra devreye sokulur, yani doğrudan konuşmalar işe yaramadığında ve genelde hükümet dışı taraf, üçüncü tarafı kabul etmeye daha yatkındır. Ama uluslararası bir üçüncü taraf kullanılacaksa o zaman da yine devletler korkar. Çünkü devletler meselenin uluslararası boyuta taşınmasından ürker. Şimdi Birleşmiş Milletlerin dahil olmasından bahsettim. Ama kastettiğim aslında Birleşmiş Milletler değil; Genel Sekreterlik tarafların isteği üzerine üçüncü taraf rolünü oynayabilir veya gözlemci olabilir. Ama Güvenlik Konseyi'ni veya Genel Kurulu devreye sokmaları gerekmez. O yüzden zaten uluslararasılaşma boyutu çok daha az olur. Ama yine de hükümetler sık sık bu şekilde bir hisse kapılırlar.

Şimdi eğer taraflardan biri müzakere sürecini bitirirse ne olur? Bence hiçbir şey olmaz. Biraz eleştiri gelir, biraz kınamalar getirilir. Ama bu kadar olur. Tabii o zaman, bunun nasıl yapıldığı önemli olur. Genelde taraflardan biri müzakereleri sonlandırır ise suçu diğer tarafa atma eğiliminde olur. İşte "Müzakereler sizin yüzünüzden yürümedi" gibi bir algı yaratılır. O yüzden dışarıdan bakan bir ülkenin, kimin hatası olduğuna karar vermesi mümkün olmayabilir.

Yaptırımlar açısından da örneğin özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin pek çok hükümete, devlete, silahlı gruba uyguladığı pek çok müeyyide var. Ama bu örnekte daha fazla müeyyide olup olmayacağını bilmiyorum. Çünkü PKK düşünüldüğünde bir terör örgütü olarak görülüyor. BM olarak değil, ama Amerika Birleşik Devletleri ve AB'de terör örgütü olarak görülüyor. Herhalde doğrudur; ama ben bilmiyorum. Türk ordusunun mevcudiyetini

kuvvetlendirmiş olması, illaki siyasi bir sonuç istemedikleri anlamına gelmez. Yani PKK de yine askeri gücünü yükseltmiş olsa da, bu böyle bir anlama gelmez. Yani bence görüşmeler kesilirse savaşa zorlanıyor diye bir yorum yapılamaz. Ama belki bu artışın farklı sebepleri vardır. Belki komşu ülkelerdeki bir durumla bir ilgisi vardır.

Şimdi bütün Kürt taraflarının – denildiği gibi Kuzey, Güney, Doğu taraflarının - bir araya gelmesi, Kürt azınlığa sahip bütün devletlerle bir araya gelmesi fikri bence şu an için pek gerçekçi değil. Muhtemelen iki taraflı anlayış daha kolay olacak. Yani Kuzey Irak'ta olduğu, Bağdat hükümeti ile yapıldığı gibi, bu daha mantıklı.

Moderatör Ayhan Bilgen: Doğrudan bana sorulan sorular olduğu için onlara yanıt vereyim: Ben aslında Kürt sorununun çözümü ile ilgili tartışmaları biraz böyle Nasrettin Hoca'nın fıkraları üzerinden ele almak gerektiğini düşünenlerdenim. Çünkü bu kadar ciddi bir konuyu bu kadar ciddiyetsiz yöneten herhalde çok ülke yoktur diye düşünüyorum. Akil İnsanlar Grubu ilgili eleştiri yapmak son derece zor. Çünkü sonuçta iyi niyetli çabalar var ve bu rol, bu görev dolayısıyla en azından bu sorunu biraz da öğrenmiş olan ka-naat önderlerimiz var. Bu açıdan son derece sevindirici. Ama "Bu, uluslararası mekanizmalarda neye denk geliyor?" dersiniz vallahi ne gözlemciye, ne arabuluculuğa, ne hakeme denk geliyor. Galiba biraz süreci idare etme rolü konusunda, o Nasrettin Hoca'nın fıkrasındaki gibi dostlar alışverişte görsün kabilinden bir yere oturuyor.

Türkiye'deki süreçte en ciddi krizin aslında toplumsal denetim, toplumsal baskı, yani kendiliğinden sorumluluk üstlenecek üçüncü tarafın yokluğu ile ilgili olduğunu düşünenlerdenim. Yani tabii ki burada bu konuda zaten duyarlılığı olan, çabası olan şimdiye kadar ciddi emeği olan isimler var. Ama galiba tarafların birbirlerine karşı yükümlülükleri kadar ve hatta daha çok tarafların kendi halklarına, kendi toplumlarına karşı yükümlülükleri ve sorumlulukları konusuna odaklanmamız gerekiyor. Yani sonuçta Kürt hareketi de bir nedenle yola çıktı, talepleri vardı ve uğrunda mücadele ettiğini iddia ettiği değerlerini savunmak zorunda. Aynı şekilde galiba bir hükümetin ya da devletin de kendi halkına karşı, en azından açık, yasal tarif edilmiş sorumlulukları var, anayasal sorumlulukları var. Yani bunlardan hareketle tarafların demokratik, adil, barışçı, kabul edilebilir, sürdürülebilir bir çözüm için daha hızlı ve daha ciddi hareket etmesi konusunda tartışma yürütmeye, daha aktif bir toplumsal baskıya, bir sivil müdahaleye ihtiyaç var diye düşünüyorum.

Burada sıkça samimiyet sorusunun sorulmasının aslında bizim ölçülebilir, tutarlılık açısından değerlendirilebilir mekanizmalarımızın deklare edilmiş olması ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Bir niyet okuması yapacak halimiz yok. Ama bir güven bunalımının olduğu da çok açık. Dolayısıyla bir şeyin ölçülebilir olması için, işte bir soruda olduğu gibi yüzde ne kadar barışa yakınız ya da uzağınız gibi, belki mühendislik niteliğinde ölçülebilir bir durum ortaya çıkartmak için onun kriterlerinin deklare edilmiş olması lazım. Yani "Biz demokratikleşme konusunda şu adımları atarsak çözüm olur" ya da "Silahsızlandırmayı sağlayacak şu düzenlemeleri yaparsak çözüm olur" denecek önümüzde somut veriler olması lazım. Ne yazık ki bizde henüz buna dair deklare edilmiş veriler yok. Dolayısıyla daha galiba yolun çok başındayız.

İKİNCİ OTURUM

SORULAR - CEVAPLAR

Katılımcı: Ben sorumu Cengiz Bey'e soracaktım. Kendisi Kandil'de Murat Bey'le görüştüğü zaman bağımsız Kürdistan hedefi dışındaki taleplerin aslında silaha gerek olmadan da dile getirilebileceğini söylemişti. Acaba PKK'nin çözüm süreci devam ederken veya çözüm süreci nihayetinde silahı bırakması sonucu; PKK içinde, bağımsız Kürdistan şiarıyla veya Kürdistan'ın statüsü talebiyle PKK'den ayrılıp gruplaşabilecek bir yapı olabilir mi? Kandil'de böyle bir endişe mevcut mu?

Alvaro de Soto: Ben bir konuyla ilgili açıklama yapmak istiyorum. Harun Ercan, El Salvador ile ilgili bazı noktalara değindi. El Salvador'da gerillalar neden silahı ellerine aldılar? Kendisinin de doğru bir biçimde ifade ettiği gibi, çünkü sosyal bir adaletsizlik olduğunu algılıyorlardı; zenginlik ve refahın kötü dağıldığını düşünüyorlardı. Ancak daha sonra El Salvador'daki çatışma bambaşka bir şey haline geldi, bambaşka bir mahiyete büründü. Müzakerelerin temeli üç konuya odaklandı. Bunlardan ilki, siyasi bir alan açılması. Çünkü biliyorsunuz, El Salvador'da karşıt bir görüş dile getirdiğinizde yolun kıyısında kurşunlanmış, çöpe atılmış biçimde bulunabiliyordunuz. İki, insan haklarına saygı konusu, gerekli altyapının kurulabilmesi ve insan haklarının yeşertilebilmesi. Üçüncü talep tabii ki bunun bir doğal sonucu olarak zaten eli kuvvetli, silahlı güçlerin ayaklanmaya karşı yaptığı faaliyetlerin durdurulması. Yani artık ABD'de bile uygulanmayan şiddetin sona ermesiydi. Bunlar son derece önemli noktalar. Bunları söylemek istedim. Çünkü gündemdeki başlıklardan bir tanesi beni düşündürdü: "Müzakerelerde Silah Bırakma". Yani ben böyle bir örnek bilmiyorum. Dünyanın hiçbir yerinde gerilla savaşı yapıldıktan sonra silah bırakma, müzakere esnasında olmaz ki. Buradaki asıl konu bu sanıyorum. Yani normallik dönemine nasıl geçeceğiz, nasıl bir geçiş olacak? El Salvador örneğinde mesela FMLN hiçbir zaman Weberyen prensibi sorgulamadı, yani devletin tekeli şiddetini sorgulamadı. Dediler ki: "Koşullar değişmediği, meşruiyet ve devletin tekeli konusunda değişiklik olmadığı sürece biz silahlı mücadeleyi bırakmayacağız". Yani şunu söylemeye çalışıyorum. Bu karşılıklı güçler arasındaki müzakereler, müzakere masasındaki konuşmalar ve bu süreç önemli. Bundan sonra silah bırakma orada da gerçekleşti.

Katılımcı: Ben Zazayım. Cengiz Çandar Bey diyor ki: "Eğer ayrılık istemiyorsanız silahlı mücadeleye gerek yoktur." Ama halihazırda görüyoruz ki bu mücadele, bu dava Kürtlerle devlet arasında değildir. Mesela diyorlar ki: "Aracı veya başka bir şeyin arada olması gerekmiyor". Biz de diyoruz ki: "Mesela Amerika gibi bir güç, bir devlet arada bir gözlemci, bir aracı olsun" Çok açık ve net olmamız gerekiyorsa mesela 1994 Newrozunda şöyle bir slogan vardı: "Serok'a Özgürlük, Kürdistan'a Özgürlük". Başka bir şey daha var. Biz şunu görüyoruz ki Kandile giden aradaki heyet veya İmralı'ya giden heyetin içerisinde Kürtler yoktur. Doğruları söyleyelim. Pervin Buldan Arap'tır, Sırrı Süreyya Önder Türk'tür. İdris Baluken her ne kadar Zaza ise de Zazaca bilmiyor. Şunu açık söyleyebiliriz: İmralı'ya ve Kandil'e giden heyetin içerisinde Kürt bile yoktur. Bunlar Kürt sayılmazlar zaten. San ki Türkler kendi arasında bu süreci yapıyorlar. Direkt Kürt olanlar arada yoktur. Kürtçe bile bilmeyen bir insan veya bir heyet ne kendi milletinin hislerini bilir ne de bu sorun üzerine gider. Bu mücadele ve bu sorunun çözümünün, Kürtlerle Türkler arasında olması lazım.

Katılımcı: Epey bilgilendiğim ifadeler geçti. Ben aslında iki soru etrafında bir tartışma umuyorum. Birincisi Sayın Cengiz Çandar konuşurken müzakereler silahsızlanma ile tamamlanmalı deyip silahsızlanma ve müzakereler arasındaki ilişkiyi birbirinin sonucu olarak tanımlarken kesin bir ifade kullandı. Genel olarak silahlı mücadeleler yürütmüş örgütlerin müzakereler sonunda silahsızlandıklarını ya da silahsızlanma biçimlerini farklı güç paylaşımları etrafında dönüştürdüklerini Harun Bey de ifade etti. Ben PKK özgünlüğünde farklı bir şeye dikkat çekerek bunun nasıl olacağını tartışmak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü Türkiye ile PKK arasında yürüyen görüşme süreçlerinin kendisi, bugün hatta aşılışmış olan Oslo Süreci'nde de şimdi de silahsızlanma bağlamında kilitlenip kalıyor. Hükümet çoğu kez silahsızlanmayı öncelikli olarak istiyor ve silahsızlanmayı Türkiye bağlamı olarak düşünürken PKK'yi bir bütün olarak Türkiye kaynaklı bir örgüt olarak tanımlıyor. Oysa bugün baktığımızda PKK'nin silahlı güç olarak kendisini tarif ettiği ve faaliyette bulunduğu yerler salt Türkiye Kürdistanı etrafında geçerli değil. Rojava gerçeği bunun tipik bir örneği. Keza Rojhilat dediğimiz İran Kürdistanı'nda açığa çıkan silahlı bir yapı var. Yine DAİŞ özgünlüğünde çok aktive olmuş biçimde Güney Kürdistan'ın Şengal-Musul hattı üzerinden aktif bir PKK askeri güç hareketliliği var. Dolayısıyla PKK'nin silahsızlanması tartışmasını salt Türkiye içerisindeki eylemsizlikler bağlamı içerisinde mi tartışmak gerekiyor? Yoksa tüm Ortadoğu'daki

Kürdistan'ın diğer parçaları açısından açığa çıkmış olan karşı savunma ya da şiddet yapıları içerisinde nereye oturtmak gerekiyor ve o kadar kolay bir deneyim mi olacak? Çünkü PKK'nin diğer örgütlerden farklı bir pozisyonu var. Varlık gösterdiği alanlar Ortadoğu'nun dört büyük ülkesini kapsıyor. Bunlardan ikisi devletlere karşı, İran ve Türkiye devletlerine karşı, diğer ikisinde ise daha küresel bağlamları olan DAİŞ gibi örgütlere, El Nusra gibi yapılara karşı. Dolayısıyla PKK ve silahsızlanma meselesini müzakereler içerisinde biraz daha farklı tartışmak gerekmiyor mu? Türkiye Devleti'nin sıklıkla daha başından silahsızlanma talebinde bulunup hatta silahsızlanmayı müzakereleri kilitleyen, geçişi engelleyen unsur olarak öne sürmesindeki hakikati nereye oturtmak gerekiyor? Biraz bunu tartışmak gerektiği inancındayım. Bu soruyu hem Cengiz Bey'e hem Harun Bey'e soruyorum.

İkincisi, Harun Bey silahsızlanma bağlamları ve olası sorun alanlarına ilişkin oldukça iyi bir sunum metni hazırlamış. Orada dikkatimi çeken şey, Türkiye'deki son iki yıllık görüşmeler ve bir türlü geçemediğimiz ama aşmasında olduğunu söylediğimiz şu müzakereler ile ilgili. Bu süreç göz önüne alındığında, Kürt siyasi hareketlerinin ve Kürdistanlı güçlerin bugün süreci hakiki barış ile mi sembolik barış ile mi tanımladıklarına dair tarafların algı ve yönelim biçimlerini ele aldığınızda siz nasıl tanımlarsınız? Esasında gerilimi açığa çıkaran şey bu yönelim farkları mıdır?

Katılımcı: İki sorum da Cengiz Bey'e olacak. Daha önce rahmetli Şerafettin Elçi ve de Ahmet Türk gibi sivil siyaset içerisinde yer alan isimlerin hükümete "Oturup anlaşabileceğiniz, müzakere edebileceğiniz son kuşak biziz" dediğini biliyoruz. 6-7-8 Ekim olaylarında Kürdistan'ın kuzeyinde birçok il ve ilçede başta gençler olmak üzere halk silahlanıp eylem yaptı. Elçi ve Türk'ün öngörüsü bu anlamda doğrulanıyor mu sizce? Bu durum, PKK'nin sıkça bahsettiği halk savaşına halkın hazır olduğunu ya da hazırlandığını mı gösteriyor?

İkinci soru da, PKK'nin yüzyıllık bir soruna siyasi ve idari bir çözüm olarak sunduğu "demokratik özerklik" çok yoğun savaş koşullarına rağmen Rojava'da bütün yönleriyle uygulanıyor ve birçok ertelenmiş, uzun süren sosyo-politik, etnik ve dini soruna çözüm getirdiğini görüyoruz. Türkiye, bütün bunlardan haberdarsa neden hala Kürt halkına çözümsüzlüğü ve savaşı dayatıyor? Bunda ısrar etmeye devam ederse sonuç nereye varacak?

Katılımcı: Benim sorum Harun Bey'e olacak. Dünyadaki örnekleri göz önüne aldığımızda Kürtler için en uygun barış modeli ya da çözüm modeli

hangi ülke olabilir? Türkiye’de genel olarak Kürtlerin büyük bir bölümü bağımsızlık dese de diğer bölümü her ne kadar kabul etmesek de şu anda sistemin kendi içinde yer alıyor. Kimi kopmak istemiyor, kimi bağımsızlık diyor, kimi kendi çıkarları doğrultusunda sistemin kendi içinde hareket ediyor vs. Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda, bütün Kürtlerin hepsini doyurabileceğimiz bir çözüm modeli var mı?

Katılımcı: Benim de sorum Harun Bey’e. Sunumunuzun son kısmında çözüme yönelik Hakikat Komisyonu’nun kurulması, toprakların paylaşılması ve tazminatların verilmesi gibi adımların atılması gerektiğini söylediniz. Halihazırdaki mülkiyetle iç içe geçmiş korucuların varlığı bu duruma engel teşkil ediyor. Bu açmazı nasıl çözebiliriz? Yani koruculuk sistemi bu çözüm sürecinin neresinde olacak?

Katılımcı: Benim sorum da Cengiz Bey’e olacak. Cengiz Bey aslında bahsetti. “Bugün silahlı mücadeleyi gerektiren tek bir neden vardır, o da ulus-devlet kurmaktır” dedi. “Eğer ulus-devlet kavramını ideolojinizden çıkarırsanız bunda silahsızlanmaya gidebilirsiniz” dedi. Hatta Kandil’de Sayın Murat Karayılan’la görüştüğünü söyledi. Bunun neticesinde kendisinin de şöyle bir cevap verdiğini söyledi: “Aslında biz de silahsızlanmaya gitmek istiyoruz. Ama bunu bırakmak çok zordur” dedi. Bu deyimden yola çıkarak biraz eskiye gitmek lazım. PKK’nin, yani Kürt Özgürlük Hareketinin ilk çıkışını göz önünde bulunduralım. Bu bir ulus-devlet kurmak değil de daha çok özerklik neticesinde yola çıktığını söyleyelim. Yine Kürt özgürlük hareketinin, Kürt halkının meclislerde nasıl gözaltına alınıp tutuklandıklarını biliyoruz; T.C.’nin Kürt halkına demokratik eylemlerde bile ne şekilde davrandığını biliyoruz. Kürdistan’a gittiğimiz zaman aslında işgalci devletin orada nasıl olduğunu görüyoruz. İşgalci devlet her tarafta kendini belli ediyor. Burada biraz şunu sormak lazım: PKK silahlı mücadeleyi kendisi mi seçmiştir, yoksa T.C. devleti mi buna neden olmuştur? PKK bugün silahlı mücadeleyi seçmeseydi hangi yolu izlerdi? Diyelim ki ulus-devlet kurmak istemiyor, ideolojisinde sadece özerklik amacıyla yola çıkmış. Bu anlamda PKK ne yapabiliirdi, silahlı mücadeleden başka hangi yolu seçebilirdi?

Katılımcı: Güney Afrika Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu genelde çok abartılan yönleriyle kamuoyunda biliniyor. Ancak eleştirilen tarafları da var. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu’nun sonuçları itibari ile bir genel değerlendirilmesini, eleştirmesini yapabilir mi?

Katılımcı: "Silahları bırakın" derken aslında daha önceki yaşananları da biraz göz önünde bulundurmak gerekmiyor mu? Onlarla yüzleşmeden "Silahları bırakın" demek yüzsüzlük olmuyor mu? Şöyle ki Ermenilere "Silahları bırakın" dediler; ardından Ermeni Soykırımı gerçekleşti. Der-simlilere "Silahları bırakın" dediler, silahları topladılar; ardından Dersim Kürt-Alevi Soykırımı gerçekleşti. Zilan Deresi'nde aynı şekilde silahları topladılar, ardından cesetler Zilan Deresi'ni doldurdu. Yani bu planda, di-ğ er bölgelerin hepsinde örnek gösterebiliriz ve son yıllarda yaşanan infazlar, köy boşaltmaları vs. hepsini göz önünde bulundurduğumuzda bütün bunlar-la yüzleşmeyen bir devlete karşı direnişe geçen gücün silahsızlanmasını iste-mek gerçekten yüzsüzlük olmuyor mu? Sayın Cengiz Çandar'a soruyorum.

Katılımcı: Sorudan ziyade belki konuşmaları daha anlamlı kılabilecek ya da konuşmacıların daha farklı düşünmelerine yol açabilecek iki bakış açım var. Birisi şudur: Kürt meselesinin çözümü tümüyle Kürtleri ilgilendi-ren bir meseledir. Dolayısıyla bugün meselelerin çözümünde ortaya çıkan, ön plana çıkan, kendisini temsil durumda gören bir örgüt ya da hareket her-hangi bir muhatabı ile yani bir devletle ya da karşı tarafla görüşebilir. Bu PKK olur. Bugünkü durumda Kürt hareketi genelde PKK olarak görülüyor. Devletin Kürtlerin doğuştan olan haklarını zaten vermesi gerekiyor. Ama tarih böyle göstermiyor. Muhakkak bir temsilci çıkar, hakların verilmesi alınması meselesinde muhatap olarak tartışır. Ama ikinci aşama PKK'yi çok yakından ilgilendiren bir şeydir, yani silahsızlanma ve silahı bırakma direkt olarak PKK'yi ilgilendiren bir meseledir. Devletin, hükümetin ya da muhatabın da sonuç olarak PKK ile bunu oturup konuşması lazım. Ama burada da bir handikap, bir çıkmaz var. Yüksel Hanım'ın söylediğine za-ten bir taraftan katılıyorum. Dört parçada silahlanmış bir hareketin sadece "Silahları bırak" denmesiyle Şengal'de, Rojava'da ya da İran'da bunları bırakması mümkün olmayabilir; konjonktür de bunu gerektirmiyor. Ama özel olarak Güney Kürdistan tecrübesinden yola çıktığımızda bir barış oldu. Yani savaş sonrası bir şekilde de facto bir hükümet kuruldu. Ama silah-lar bırakılmadığı gibi oradaki peşmerge eskiden 5.000 iken şimdi 150.000 peşmerge olmuş ve silahlanmış durumda. Sadece IŞİD meselesinden değil, bunlar daha fazla silahlandılar. Bunu nasıl çözeceğiz? Bu açıdan da belki düşünmekte yarar var.

Bir de sanıyorum Zazaca konuşan kardeşimizin şöyle bir yanışı var. Şimdi gidip gelen heyet nihayet kuryedir, arabulucudur. Belki de mekik dip-lomasisinin getirip götürülenleridir. Yani bence onların şu dili ya da bu dili bi-

lip bilmemeleri o süreci etkilemez. Tersine zaten bir masada oturacaksınız; lingua franca denen, yani bu talepleri muhatabınızla ya Kürtçe ya Türkçe ya da olmadı İngilizce konuşacaksınız. Tek tek bireylerin şu ya da bu dili ya da Zazacayı bilip bilmemesi çok tayin edici değil. Çünkü pazarlığı yapanlar onlar değil. Yani böyle bir yanlış anlaşılma var diye düşünüyorum. Ona barksanız son dönemlerde - polemiklere yol açtığı için söylüyorum - İslami kesimden çok sayıda grup "Tek muhatap şunlar değildir, diğer kesimler de muhataptır" diyerek kendilerini bu işe katmaya çalışıyor. Devlet de bunu çok istiyor, hükümet de bunu çok istiyor. "Şu andan sonra Kürtler muhataptır" diye aslında gerçek muhatabı ortadan kaldırmaya, tasfiye etmeye yönelik bir taktik de güdüyor. Bence bu da aslında yanlıştır. Kürtçe bir deyim dediği gibi, ortalık biraz iyileşince herkes kendini muhatap saymaya başlıyor. Hiç mücadelede katkısı olmayanların da kalkıp bu işe kalkması da bana çok anlamlı gelmiyor.

Katılımcı: Benim de sorum bir önceki soru ile bağlantılı, silah bırakma ile ilgili. Sorum Cengiz Bey'e ve Dipuo Hanım'a. Cengiz Bey, siz Murat Karayılan ile görüşürken daha çok silahların neden bırakılması konusunu görüştünüz. Bence neden bırakılmaması gerektiği konusu da görülmeli idi. Çünkü onlara bırakılsın diye çok baskı yapılıyor. Bunun da farkındayız. Kürt halkına da bu baskı yapılıyor. Fakat şöyle bir şey görüyoruz. Şu anda Türk ordusu içerisinde, örneğin İstanbul'un fethinde görev almış Osmanlı askerlerinin isimleri dahi yaşıyor. Peki, bu gerillalar ne olacak? Örneğin devrim sonrası ya da özerklikten sonra bunlar Kürdistan'da oluşabilecek herhangi bir güvenlik birimi olabilir; ordu olur, polis olur vs. Bizler bu birimlerin manevi komutanları olarak bu gerillaları görüyoruz. Yani şimdi birden bunların dağdan inmesi vs. bu konuda ne düşünüyorsunuz? Bunun Güney Afrika örneğini de, orada gerillalar silah bıraktıktan sonra ne olduğunu da merak ediyorum.

Cengiz Çandar: Önce bir itirafta bulunayım. Salonun önemli bir bölümü için boşa konuştuğumu fark etmiş durumdayım. Ne anlatmak istediysem anlatmak istediğimin tersi yönde bir algılamaya yol açmış. Şu anda söyleyeceklerim ile bunu düzeltebileceğim kanısında da değilim. Çünkü görüyorum ki insanlar anlamak istediği gibi ya da kafalarında teyidini istediği konuların teyidi olup olmadığına göre tepki veriyorlar. Dolayısı ile ben ne söylesem daha önce söylemiş olduğum gibi boş. Onu bir önce tespit edeyim. Bunun bir itiraf olarak da altını çizeyim ve bunu kendi anlatım başarısızlığım olarak

da kayıt edeyim. Eğer birçok insan öyle anlamayı seğmişse bu aynı zamanda benim çok da iyi anlatamadığımın bir belirtisidir. Öyle kabul edelim.

Bu Murat Karayılan anekdotuna keşke girmeseydim. Çünkü bütün yanlış algılamalar ya da insanların algılamak istediği hal, o anekdot üzerinden inşa edilen sorularla kendisini ortaya koydu. Ben onu bir şeyi anlatmaya geçiş teşkil eder ve o diyalog burada ilgi eker diye söyledim. Dediğim gibi daha sonra syleyeceklerime bir geçiş olarak kullanmıştım. Yoksa siz PKK nasıl silah bırakabilir diye bir kavramsal çalışma yapıyorsunuz. Nasıl silah bırakacağını empoze etmek, ona dayatmak, onu mahkum etmek amacı ile değil. Hangi şartlar altında bırakabilir diye ciddi bir çalışma yapıyorsunuz ve o silahlı gücün silahlarına hükmeden birisine gidiyorsunuz, “Ne olursa bırakırsınız?” diye soruyorsunuz. şimdi kalkıp “Niye sen onu soruyorsun? Silahlı mücadeleye devam etmesi gerektiğini söylesene” demek olmaz. Öyle bir çalışma yapmıyoruz ki. Silahlı mücadeleyi –bir de bahsettiğim 2010 yılı- nasıl devam ettirmek gerekir konulu bir çalışma yapılırsa öyle sorarsınız; yok “Nasıl silah bırakırsınız; sizin şartlarınız nedir, var mıdır?” diye giderse- niz ona göre konuşursunuz. Bundan tabi ne olabilir? O da zaten “Biz bira- kacağız silahları, merak etmeyin” gibi bir şey demedi ki. Altı buçuk saat ne konuştuk biz? Bir de bazı konular kavramsal olarak kavrandığı zaman bir anlam taşır. Duygulara hitap etmek, haklılık, haksızlık. Peki, PKK 1984 yı- lında silah almasıydı. Ondan bahseden kim? Haklı mı aldı, haksız mı aldı? Devlet mi dayattı, almasıydı ne olurdu? Bunu konuşmuyoruz ki. 2014 yılı itibarı ile bugün geldiğimiz noktada, bir de bir çözüm sürecinin cereyan ettiği şartlarda, silahlı boyut taşıyan bir sorunun çözüm sürecinin nelerden etkilendiğini, nasıl şekilde yol alacağını belli kavramsallaştırmalar olmak- sızın konuşamayız ki. Yoksa burada Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan gibi söylev vererek veya işte İmralı’ya gidip gelen bir heyet mensubunun dili ile kamuoyuna hitap ederek... O değil ki konumuz. Biz burada başka bir şeyden bahsediyoruz.

şimdi aslında benim anlatmak istediğim, tamamı ile temerküz ettiğim konuyu, sorusunu formüle ediş şekli ile Yüksel Genç ifade etti. Burada bu panelde bize verilmiş işlev çerçevesinde, ben şunu anlatmaya çalıştım. şu anda içinde bulunduğumuz aşama itibarıyla PKK ile ilgili silahsızlanma ko- nusunu, Türkiye içi bir mesele gibi almamız çok zor. Çünkü yeni bölge di- namikleri, Kürt meselesinin harekete geçirdiği ve aynı zamanda etkilendiği dinamikler; Kürt meselesini silahlı boyutuyla birlikte çok daha geniş bir plana yerleştirdi. O anlamda da Rojava çok önemli bir fonksiyon icra ediyor. Yani bana bazı soru soran arkadaşların algılamasının, benim sözlerimden

çıkardıklarının tam tersine. Yanlış hatırlamıyorsam Türkiye’de her gün cenaze kalktığını da söyledim. Hangi cenazeler kalkıyor? Cizre’de, Lice’de, Geve’de, Yüksekova’da, Diyarbakır’ın Bağlar semtindeki cenazeler değil bunlar. Kobane’den gelen cenazeler kalkıyor. Bunlar nereli? Afrinli değil, Hasekili değil, Qamişlolu değil. İğdırlı, Başkaleli, Solhanlı, Pervarili. Aklınıza neresi geliyorsa onların cenazeleri kalkıyor. Dolayısı ile Rojava konusu ile Türkiye konusu o kadar iç içe geçmiş durumda ki PKK ile PYD’yi nasıl birbirinden ayıramazsanız HPG ile YPG’yi de birbirinden ayırmak anlamsızdır. Pratik sebeplerle ayrılabilir.

Ben 2-3 hafta önce Amerika’da idim. Amerikan Dışişlerinin bazı birimleri, kendi üstlerine PYD ile Amerika’nın görüşme gerekçesini “PKK terör örgütleri listesinde, ama PYD değil; bunların da ilişkisi yok” diye satıyormuş. Ben de tam tersine yaptığım konuşmada “PKK ile PYD ikiz kardeşirler” dedim. Ama sonra “Siz öyle söylemeye devam edin” dedim. Hiç değilse bu, PKK’nin de giderek terör örgütleri listesinden çıkarılmasının önünü açabilecek bir işlev görür; ki görmesi de lazım. Başka türlü işin altından kalkamazsınız. Gerek ABD gerek AB, PKK’yi terör örgütleri listesinde tutarak Türkiye’deki çözüm sürecine de doğru dürüst bir katkı yapamaz. PKK’nin o hüviyetinden çıkması gerekiyor. PYD ile görüşme onun yolunu açacaksa iyidir. Ama kimse de “PYD ile PKK’nin arasında hiçbir ilişki yoktur. YPG ile HPG’nin arasında bir ilişki yoktur” diye kendini aldatmasın. Peki, Şırnak’ta toprağa verilen, Lice’de toprağa verilen Kobane’den getirilen Kürt şehit cenazesi kimdir, nedir? Onun ne ilişkisi vardır? Dolayısı ile bugün siz Türkiye’de Kürt sorununu çözmeye kalktığınız vakit, bunu münhasıran silahların bırakılması, terörün sona erdirilmesi ve teröristlere de bir yol bulunması gibi alırsanız yol alamazsınız. “Pişmanlık Kanununa göre bilmem ne durumunda olanlar hemen gelsin teslim olsun, evlerine gitsinler, filanca üç sene beş sene dışarıda dolaşsın, onların durumuna sonra bakarız” gibi PKK boyutunu tamamı ile terör kavramı içerisinde ele alarak müzakere süreci yürütecekseniz - ki zaten henüz müzakere noktasına gelmiş bir süreç de yok - yol alamazsınız. Onu anlatmak istiyoruz.

Dolayısıyla Yüksel Hanım’ın ifade ettiği gibi bugün bu konuyu, silahsızlanma meselesini, Türkiye bağlamının ötesinde ele almamız gerekiyor. Genel bölgesel çapı ve boyutları ile ele almak gerekiyor. O yüzden bu meseleye yaklaşımın sadece ve sadece silahsızlanma bağlamında kilitlenmesi, çözümün yol alamayacak ve bir yere varmayacak olmasının ipucudur. Oradan hareketle silahsızlanma meselesi çok önemlidir. Ama uluslararası tecrübelerle baktığımız zaman da kimi yerlerde hem müzakere hem silahlı çatışma

bir arada devam ediyor. Müzakere sonuca erdiği vakit silahsızlanma mümkün oluyor. Hatta daha bile ötesine geçerek dedim ki "İrlanda örneğinde, anlaşma yapıldıktan sekiz sene sonra silahlar gömüldü". Dolayısıyla bizatihi bir örgütün silahlı güç halinde bulunması anlaşmaya engel de değil. Ama sürekli olarak da silahlı mücadele ve silah kozu ile de sorun çözemezsiniz.

Bu işin ne kadar girift ve zor olduğunu ve de Türkiye'de daha yaratıcı yollara başvurmamız gerektiğini söylerken en son cümle olarak da şunu söylemek istiyorum. Benim gözümde şu anda bu işi yürütmekte olan hükümet, iktidar, şahıs veya şahıslar adına ne diyorsanız deyin, Türkiye'deki Kürt meselesinin, çözüm meselesinin çözüm süreci bağlamında sadece ve sadece terör meselesinin sona ermesi olarak alınması, yani konuyu bu sınırlar içinde tutmak banalleştirmek, çözememek demektir ve işi daha karmaşık hale getirmek demektir. "Seçim manevrası yapıyor" kuşkularını beslemek demektir. İşte "Anaların gözyaşları akmasın" kulağa hoş gelen bir slogan, doğru bir slogan. Ama o kadar. O yüzden de seçimlere kadar mutlaka anlamlı bazı adımların atılması gerekir. Çünkü 2015 seçimlerden sonra bu işin nereye gideceği, bölgedeki genel şiddet ortamı ve özellikle Suriye göz önüne alınırsa çok üzerinde durulması gereken kaygılı bir durumdur. Bunun altını çizmek istedim.

Harun Ercan: Öncelikle Sayın De Soto'ya yaptığı yorumlar için çok teşekkürler. Çok açıklayıcı oldu. Diğer yandan ben El Salvador vakasında temel olarak şunu anlatmaya çalıştım. Eğer sorunun kökeninde sınıfsal bir yan var ise ve bu hareket de bunun için mücadele etmişse bu, müzakere masasına gelmemiş olsa dahi o sorunun varlığını ortadan kaldırmıyor. Üç tane esas müzakere konusunu Sayın De Soto saydı. Belki de dördüncü olarak da çok ciddi ve kökten bir ekonomik yeniden dağıtım ve dönüşüm politikasının uygulanması gibi bir madde veya bir konu da gerekiyordu. Ama biliyoruz ki liberal bir çözümden bahsediyoruz, sistem içi kapitalist bir çözümden bahsediyoruz. Elbette bunun sınırları var. Bunu da gayet anlayarak söylüyorum. Benim esas amacım, aslında sorunun devam ettiğinin göstergesi olarak kriminal şiddetin çatışmadan sonra barış olmasına rağmen muazzam bir şekilde devam etmesi idi. Bu, zaten El Salvador'a has olan bir şey de değil; Latin Amerika'daki birçok ülkede böyle. Hatta şu anda herhangi bir çözüm olmadan Kolombiya'da bile kriminal şiddet muazzam biçimde artmış düzeyde. Ben bunu doğrudan şöyle ilişkilendiriyorum. Ezilenlerin ellerinden alınan siyasal şiddet aygıtlarının, yani sisteme karşı pazarlık yapma güçlerinin ellerinden alınmasının sonrasında örgütsüz, dağıntık bir şekilde var ol-

maları, yoksul şekilde var olma çabaları kuşkusuz onları tamamen kriminal dünyanın içerisine itiyor.

İkinci soru, PKK'nin silahsızlanması, Türkiye sınırları içerisine hapsedilerek konuşulabilir mi? Bence bu silah meselesine dair şöyle bir değinide mutlaka bulunmak gerekiyor. Belki biz bu tartışmayı bir sene önce; Şengal'den, Kobane'den önce yapıyor olsaydık bunu söylemeye ne kadar gerek olacağına emin değildim. Ama şu anda söylemeyi kesinlikle gerekli görüyorum. Herhangi bir şekilde kendisini koruyamayan, kendisine garantörlükte bulunmayan, kendisini koruyan siyasi yapısı olmayan bir halktan, halklardan bahsediyoruz. Kürtler başta olmak üzere Ortadoğu'da bir sürü halk var. Bu insanlar için silah aynı zamanda yaşam hakkını savunma şekli. Bu koşullar içerisinde, PKK'ye dair "bebek katili, terörist" vs. gibi o bildiğimiz psikolojik savaş söylemleriyle Kürt hareketini ele alan, öyle bakan, öyle gören insanlar bile; PKK, HPG gerillaların gidip Şengal'de bir dağın etrafında sıkışmış, IŞİD'liler tarafından öldürülmek üzere olan insanları kurtarması durumunda "Birinin bunu yapması gerek. PKK yapmış, ne güzel" dediler. O yüzden Ortadoğu'da elinde silah bulundurmamak, her zaman pro-aktif gidip bir siyasi projeyi gerçekleştirmek anlamına gelmiyor. Aynı zamanda yaşam hakkını korumanın öz savunma gücü anlamına da geliyor. Ortadoğu'da zaten bu tartışmayı yeterince yapmıyoruz, yapamıyoruz ve bence şiddet tartışmasında da en fazla düşünülen tuzak budur. Yani İngilizce'de Self-defense (Öz Savunma) aslında çok konuşulan bir şey; Amerika'da bile bugün düşündüğünüzde herkesin bireysel silahlanma hakkı vardır. Bunu onaylarsınız ya da onaylamazsınız. Amerika'da bu ne kadar gereklidir ya da değildir; bunlar tartışılır. Ama insanların nefsi müdafaa dediğimiz haklarının Türkiye'de bu kadar yok sayılması, kuşkusuz Türk devlet tarihinin şiddet tekeline muazzam biçimde abartması ve bunun tekelleşme noktasında muazzam adımlar atmış olması ile alakalı. Soruyu şöyle bağlayayım. Tarihinden emin olmak için az önce baktım. Öcalan, 2013'te Newroz'dan hemen sonra herkes için ilginç gelen bir vatandaşlık tanımı yapmıştı, yani PKK gerillaların sınırın ötesine çekilmesine dair tartışmaların başladığı 2013 Newrozundan sonra. Burada bence Öcalan şunun çok net biçimde farkında. Silahsızlandırma mevzusu, Kürt meselesinin çözümü ile ilgili esas yerde durmuyor. Çünkü sonuçta PKK gerçekten de sadece Türkiye sınırları içerisinde bulunan bir hareket değil. Gördük. Zaten Cengiz Bey de detaylı şekilde bahsetti. PKK'ye organik şekilde bağlı olan, KCK sistemi içerisinde bulunan bir yapısı Suriye'de mücadele veriyor ve aslında şu anda oranın en temel gücü diyebiliriz. Şimdi hal böyleyken Öcalan'ın tanımıyla nasıl bağ-

layalım? Öcalan bence meseleyi ele alırken silahsızlandırma gibi bir süreç üzerinden düşünmekten ziyade Türkiye Devleti'yle bir ittifak, bir müttefiklik ilişkisi üzerinden düşünüp PKK ile Türk Devletinin Ortadoğu'da beraber hareket edebilmesi üzerinden barışın taşlarının döşenebileceğine dair bir tasarı ortaya koymuştu.

Geçen sürece baktığımızda gördüğümüz ne oldu? AKP'nin de en temel sınavı verdiği yerd. Siz iç politikanızda bir sürü şey yapabilirsiniz. İşte gerçekten oyalamak istiyorsanız Akil İnsanlarla vs. insanları oyalayabilirsiniz. Bir takım sanatçılar çağırabilirsiniz, Kürt temsiliyeti ile alakalı şeyler yapabilirsiniz. Bunlar yapılabilir ve de maliyetli şeyler de değiller. Ama sizin ortaya koyduğunuz dış politikanız sizin esas niyetinizi açık bir şekilde ortaya koyar. Dış politika noktasına gelindiğinde, Türkiye aslında Rojava ile ilgili ne yapacağı noktasına geldi. Bir seçim yapmak zorundaydı. Ya hızlı bir şekilde Öcalan'ın ittifak çağırısına olumlu bir şekilde cevap verecekti ki bu, Suriye ile ilgili bir sürü şeyden vazgeçmesini gerektirebilirdi, Suriye ile ilgili yaptığı siyasi yatırımların aksi yönde hareket etmeyi de gerektirebilirdi. Çünkü Türkiye orada Esad karşısında cihatçı örgütleri desteklemişti. O yüzden bence o seçim noktasında çok net bir algı farkı var. Öcalan, Kürt meselesinde çözümün temel anahtarının silahsızlanmada tıkanmadığının farkında. Çözüm, bir müttefiklik ilişkisi; Türkiye'deki Kürtler için de Türkiye'nin geneli için de askeri, ekonomik ve siyasi iktidar paylaşımı. Eğer isteniyorsa Türkiye'nin her yerinin özerkleşmesi, yirmi beş tane eyalet. Eğer istenmiyorsa da bölgesel bir şekilde Kürtlerin bir iktidar elde etmesi. Ama bölgesel olursa biz biliyoruz ki Ortadoğu'da o bölge öyle kolay kolay durmayabilir. Yani ne kadar süreklileşebileceği önemli; Ortadoğu gibi bir yerde bölgesel özerklik demek aslında oldukça da belirsiz bir statü anlamına gelebilir. Ama bu tabii ki barışın taşlarının nasıl döşendiği ile ilgili bir soru.

Kürtler için en uygun modelin ne olabileceği sorusu gelmişti. Bu soruyu soran arkadaş, Kürtlerin şu an ulusal olarak sahip oldukları bilincin sınırlarından da bahsetti. Aslında uzun uzadıya şunu tartışmak gerekiyor. Kürtlerin çoğu, dünyada devleti olmayan en kalabalık nüfus olduklarını düşünüyor. Ortadoğu'da öyle; ama dünyada değil. Tamiller aslında daha büyük bir topluluk, daha başka halklar da tartışılabilir. Ama dağınıklar. Kürtleri nevi şahsına münhasır kılan şey, Kürtler gibi teritoryal olarak çok yan yana yaşayan, teritoryal bütünlük arz eden vaka yok. Kürtler için o yüzden modelin ne olabileceğini sorduğumuzda; Ortadoğu'da çok kan dökülmesine, daha fazla katliam olmasına sebep olacak bir süreçten ziyade, daha barışçıl bir süreç tahayyül ediliyorsa Ortadoğu'da sadece Kürtler için değil

Ortadoğu'nun geneli için, Türkiye için de artık bir adem-i merkezileşme gerekiyor. Zaten geçen zaman da bunu gösterdi. I.Dünya Savaşı'ndan beri zorla oturtulan, baskıyla devam eden Irak, Suriye gibi yapay ulus-devletler artık yok. O şekilde bir Irak, bir Suriye olamayacak. Kurulan bu aşırı merkezileşçi, korkunç baskıcı rejimlerin – Türkiye, İran da buna dâhil - artık değişmesi, dönüşmesi lazım. Gücün artık adem-i merkezileşmesi lazım. O yüzden Kürtleri de bu denklem içerisinde bir modele oturtmak gerekiyor. Yani bir nevi bence şöyle bir şey söz konusu. Kürt meselesi, zaten tarihselliği ve kendisi bakımından nevi şahsına münhasır bir mesele. Kürt modeli dediğimiz bir şeyi de konuşmak zorunda kalacağız. Yani Kürt meselesine tamamıyla benzer mesele yok. Desek ki Basklılar da hem Fransa'dalar hem İspanya'dalar. Çatışmanın büyüklüğü, demografik özellikler hiçbir şekilde tutmuyor.

Korucularla ilgili, koruculara ne olacağı üzerine bir soru vardı, zaten çözüm süreçleri ilerlerse bir güvenlik reformu dediğimiz şey mutlaka şart. Güvenlik reformunun da ilk şartı, devletin sahip olduğu asker ve polisin sayısını "normalleştirilmesi". Bu, en önemli süreçlerden bir tanesi. O yüzden koruculara ne olacağı sorusunu bence şöyle düşünelim. Eğer devlet bir şekilde bu normalleştirme sürecin kabul ederse korucuların silah bırakması gerekecek. Ama diğer taraftan bu Kobane sürecinden şunu da biliyoruz ki Kürt coğrafyasında devletle bir şekilde işbirliği içinde olan, kendi varlığını devletin varlığıyla birlikte güvende hisseden, daha önceden bir şekilde oradaki Kürtlere karşı insan hakkı ihlalleri işlemiş köy korucuları ile arada bir toplumsal çatışma da var. Yerel olarak kendisini güvende hissetmeyecek olan bir dizi Kürt olmasına rağmen Kürt hareketiyle hareket etmeyen toplumsal kesimler de var. Korucuların işlediği bir sürü insan hakları ihlalleri var ve bunlar cezalandırılmamış. Eğer cezalandırılırsa, eğer adalet süreci gerçekleşirse, bir helalleşme olursa belki bu sorunun kendisi geçersiz kalacak. O yüzden diyoruz ki geçiş dönemi adaleti pratiklerinin derhal devreye sokulması lazım. Hakikat komisyonlarının konuşulması lazım, suçluların bulunup yargılanması lazım ve tüm bunların ciddiye alınması lazım ki barış mümkün olabilsin ve böyle kafamıza takılan sorular da kolay çözülebilsin.

Dipuo Bertha Letsatsi-Duba: Bizim ülkemizde Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu süreci, aslında mükemmel bir süreç değildi. Ama bizce kuruluş amacını yerine getirmiştir. Sadece iki yıl boyunca devam etti. İnsanlar dediler ki "Failler veya olaylar ülkenin dışında olduğunda bir şey yapılamadı" ya da "Afrika Ulusal Kongresi'nin kamplarında olanlarla ilgili tam bir ifşa

gerçekleşmedi". Çünkü rejimin tarafından gelip ajanlık yapan kişiler vardı ve onlar da bu süreç de öldürülmüşlerdi. O yüzden şöyle bir eleştiri geldi. Dediler ki "ANC kamplarında diğer tarafın gelip çocuklarını, eşlerini ziyaret etmelerini bile sağlayamadık". Ama neticede insanlar meseleyi şahsi olarak kapatmayı başardılar. Üst düzey mücadele devam ederken şöyle şeyler yaşandı. Mesela aileler günün birinde uyanıyor ve eşleri kayıplara karışmış. Bir şekilde biri gelip "Kocanı alıp götüren benim, onu öldüren benim" dediğinde mağdurla fail yüzleşiyor. Faili affetmeyi beraberinde getirmese bile en azından duygusal iyileşmeyi biraz da sağlıyor.

Bir askeri gaziler bölümü kurduk. Savaşta kurtulan kişilerin sadece şahsi ve toplumsal sorunlarını çözmeye yönelik değil, aynı şekilde bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik bir merkez kurduk. Ayrıca ülkenin dışında bile hayatını kaybeden kişilerin silahlı kuvvetler kültürü içerisinde adlarının yaşatılması için bir takım faaliyetler yürüttüğümüz başka bir merkez daha kurduk. Bu tarz şeylere başvuruyoruz. Bu, uzun bir yol. Kaybedilen canların daha yarısını bile ortaya çıkaramadık. Ama bizim dışımızdaki ülkelerde de devam etmekte olan bir süreç. Mesela her yıl verilen cesaret ödülleri var. Her yıl 16 Aralık'ta bir araya gelinip silahlı mücadele kuvvetlerine haklarını vermek için ödüller veriliyor ki insanların, toplumun belleğinde bunlar yaşasın. Her yıl bunu yapıyoruz k bıraktıkları miras unutulmasın.

ÜÇÜNCÜ OTURUM SORULAR - CEVAPLAR

Katılımcı: Yüksel Genç'e bir şey sormak istiyorum. Kürt kadını bu hareketin çok içinde, sadece Türkiye'de değil dünyada da çok ses getiriyor. Türkiye'deki "demokrat kadınları" bu ortama çekmek için sanırım başka bir dil kullanmak gerekiyor. Bu konuda fikriniz nedir?

Katılımcı: Benim kadın ve çocuk hakları konusunda konferans konum var. Bir noktaya biraz vurgu yapmak istiyorum. Küresel şiddet zaten açık ya da örtülü olarak var. Bugün konuştuğumuz konunun da hem bölgemiz hem de tüm dünya için çok önemli olduğuna inanıyorum. Kadınlar eğer insanın yarısı ve nüfusun %50'si ise, %50 kontenjan istemesi yetmez. Daha fazla kontenjan istemeli ve bunu toplumda kabul edilir hale getirdiğinde ancak %50'ye geri çekmeli. Tabii zor olduğunu biliyorum. Ama bir insan özgür değilse hiçtir. Hatta onun evi tapulu ya da kontratlı olsa bile ona ait değildir. Evi olmadığı gibi eşyaları, giysileri, kitapları da onun değildir. Onun için hem en çok kadınlara hem de bütün ezilenlere sizin olmayan eve kapanmaktansa her adımda mücadele öneriyorum.

Katılımcı: Masada oturan bütün arkadaşlarımıza şunu sormak istiyorum. Biraz önce toplumsal sözleşmelerin, uluslararası girişimlerin bazılarının ayağının havada kalmasından ya da tam gerçek boyutta amacına ulaşamamasından bahsedildi. Buna benzer bir şey sormak istiyorum. Mesela Roboski'de kadınlarımız gerçekten en perişan durumda olan kadınlar ve hem hastalık hem psikolojik olarak oradaki özellikle kız çocukları da sarsılmış durumda. Van'daki konteyner kentteki kadınların çok daha vahşi durumda olduklarını, birbirlerine saldıracak duruma geldiklerini görüyoruz. Bunların hepsini tabii savaşın, yaşadığımız sürecin etkileri olduğu için söylüyorum. Ayrıca Suruç'a gittiğimizde gördüğümüz çocuklarımız, kadınlarımız ile ilgili neler önerebilirsiniz? Neler yapılabilir? Barış için Kadın İnisyatifi'nin neler yaptığını da merak ettiğim için soruyorum.

Katılımcı: Helen'a bir sorum olacak. Helen, çok ilginç bir konuşmadı. Doğru anladım mı emin değilim. O yüzden soruyorum. Böyle bir Hakikat Komisyonu yerel düzeyde kurulsun, ama ondan sonra ulusal düzeyde de kurulsun demeye mi getirdiniz? Bununla ilgili bir takım örnekler var mı? Bir

de benim çok önemli bulduğum bir konudan söz ettiniz. Güney Afrika'daki Hakikat Komisyonu'nun başarısızlığının; şiddete, insan hakları ihlallerine cinsiyetten arındırılmış bakıştan kaynaklandığını söylediniz. Acaba böyle olmayan yaklaşımlar var mıdır?

Katılımcı: Benim sorum Helen Hanım'a. Kadın bağlamında PKK hareketini nasıl buluyorsunuz ve oradan Türkiye'deki kadın hareketini nasıl görüyorsunuz? Ülkenize göre bir mukayese edebilir misiniz?

Katılımcı: Sorum Yüksel Hanım'a. Kürt kadınlarının PKK ile siyasallaşmasının özgürleştirici etkisinden bahsediliyor. Özellikle kırsal kesimlerde aile içi şiddete karşı bir kalkan olarak görülüyor. PKK'nin çekilmesi bağlamında bölgedeki kadınların nabzını yoklamak açısından bu, nasıl bir yankı uyandırıyor?

Katılımcı: Helen Hanım'a sormak istiyorum. Bu Apartheid döneminin en mağdurları siyah kadınlardı ve bildiğimiz kadarıyla bu mağduriyet bu geçiş adaleti döneminde yeterince giderilemedi. Bu konuda yapılan çalışmalar sürüyor. Şu an iktidarda olan ANC hükümeti özel bir çalışma planlıyor mu, yoksa hala sadece ne oluyor diye bakıyor mu?

Nimet Tanrıkulu: Soruları cevaplarken yaptığımız kampanyalardan da bahsedeyim. Barış için Kadın Girişimi olarak Roboski'de, Van'daki konteyner kentlerde ve hala Suruç'ta hem kampanyalar yürütüldü. Hem de esas olarak oralarda bir kadın dayanışması gerçekleştirmeye çalışıldı. Yani bizim en temel amacımız; bu dayanışmayı çoğaltmak, kadınlarla bir arada bu mücadelenin ağlarını örmek ve buradan doğru da neler yapabileceğimizi onlarla birlikte konuşmaktı. Roboski'nin yıldönümünde kadınlar, her yıl gittikleri gibi bu yıl yine oradalar. Sadece yıldönümleri anlamında bir şey çıkarmayıp uzun tarihler orada kalarak gerek kadınlara gerek çocuklara yönelik farklı çalışmalar da yapıyorlar. Oradaki acılara bakmak meselesi kadınlardan doğru bakmak, o acıyı görmek; savaşın yarattığı bütün tahribatları o süreçleri paylaşarak onarmaya, onlarla birlikte hesap sormaya, hakikatin ortaya çıkarılmasında mücadeleleri ortaklaştırmaya çalışmak.

Son Kobane'deki süren savaştan sonra, Suruç'taki gerek çadır kentlerde gerek civar illerdeki bütün kadınlarla şu anda yürüttüğümüz bir kampanya ile birlikte çalışmalarda bulunuyoruz. Kampanyanın adı: "Paylaşmaya ben de varım". "Paylaşmaya ben de varım" kampanyasında bir kadın daya-

nışmasının sınırlarını aşan bir çalışma görüyoruz. Yani aslında sahip olduğumuz her şeyin bize ait olmadığını bunun paylaşmayla çoğalabileceğini söyleyen bir dayanışma kampanyası bu. Biz kadınlar dayanışmayı büyütüyoruz, diyoruz ki; "Bu topraklarda bedenimiz üzerinden her türlü sömürüye her türlü cinsel işgale karşı paylaştıkça biz sesimizi duyuracağız". Şu anda Suruç'ta bulunan tüm organizasyonun hemen hemen her adımında, bilgi-işlemeden tutun tüm süreçlerde Barış için Kadın Girişimi var. Gerek kamplarda olsun gerek illere dağılmış olsun bu süreçleri yaşamış bütün kadınlarla birebir ilişki içindeler; onların ihtiyaçlarını çözmeye çalışıyorlar. Sadece şöyle algılanmasını da istemiyoruz. Biz dayanışma yaparken bunu sadece yardım olarak düşünmüyoruz, öyle bakmıyoruz. Birlikte politik söz kurmak da önemli. Bu dayanışmanın iki ayağı varsa birisi bildiğimiz ihtiyaçlar üzerinden bakan yardım meselesi ise diğeri de Kobane'de yürüyen sürecin gerek savaşan kadınlara yansımaları gerekse bu sürecin mağduru olan kadınların, kamplardaki kadınların politik sözünü çoğaltmaya çalışıyoruz.

Bu kadınlar yerlerinden yurtlarından edildiler. Bu çok önemli bir savaş mağduriyeti. Geldikleri yerlerde yakınlarını, çocuklarını bıraktılar. Bunun tarifi acıdır. Birebir görüyoruz. Her çadır kentte ilişkili olduğumuz kadın evleri kuruldu. Buralarda onlarla bu politik sözü, bu kadın dayanışmasını çoğaltan merkezler oluşturduk. "Paylaşmaya ben de varım" kampanyası Barış için Kadın Girişimi'nin web sayfasında devam ediyor. Medyadaki – tabii ne yazık ki kimi medyada – hashtag'lerimizden de bulabilirsiniz. Bu kampanyaya özellikle bütün kadınların destek vermesini istiyoruz. Çünkü biliyoruz ki kadınlar önce dayanışmayı çoğaltmazsa sözleri ve yaptıkları görünür olmuyor. Bunu biz biraz kendimizden doğru örmeye çalışıyoruz. Barış için Kadın Girişimi'nin böyle çalışmaları var. Böyle bir şeyi anlatmam için fırsat da doğmuş oldu. Ama bu meselenin çözümü; sadece "Biz ne yapıyoruz?" sorusundan değil, ne yapacağımızı da birlikte konuşabileceğimiz alanları çoğaltmaktan geçiyor.

Yüksel Genç: Arkadaşımız, demokrat kadınlarla farklı bir buluşmanın dilinden bahsetti. Aslında kadının dilini ben ortak olarak tanımlıyorum. Belki bir şeyleri yazılı aksederken farklı söylemler içerisinde, farklı algılara yol açmış olabilir. Ama cinsiyetçilik karşısında oluşmuş özgürlükçü tutumların ve söylemlerin kendilerinin tanıdık ve çok kolay algılanabilecek diller olduğunu düşünüyorum. Kaldı ki Kürt kadın hareketinin çok uzun zamandır kesintileri olmakla birlikte, değişik biçimlerde; ama mutlaka Türkiyeli kadın hareketleriyle değişik platformlarda ve inisiyatiflerde bir arada

olma çabaları hep oldu. Pek çok demokrat, özgürlükçü feminist kadın, Kürt kadın hareketiyle ortak deneyim paylaşımı kadar pratik bir süreci birlikte örmeye dönük birçok iş yaptı. Bu zaten ortaklaşmış bazı dillerin varlığına işaret eder. Bunun belki de en tipik örneklerinden biri, Barış için Kadın Girişimi olsa gerek. O girişimin kurucularından birisiyim aynı zamanda, ben de içindeydim. Türkiyeli ve Kürt kadınlar bir arada, birlikte kurduk ve tamamen barışı inşa etmek, barışı örmekle ilgili bir süreci daha hiç bir şey ortada yokken kadın inisiyatifini alarak yapmaya kalktık. Bu çok önemli bir dil. Yer yer ulusal bağlam üzerinden kurulmuş tartışmaların kendisi Kürt kadınlarını bir tür etnisite tariflenmesine itiyormuş gibi bir algı varsa da bunun bir açıdan ifade yetersizlikleriyle ilgili bir şey olduğunu düşünüyorum. Kürt kadınlarının kendi içinde edindiği deneyim oldukça feminen bir deneyim, feminen bir dil. Bağlam olarak da hakikaten bazı tabuları kıran bir dil. Demek ki bu konuda kendisini ifadelendirirken kullanması gereken daha geniş bir literatürü açığa çıkarmasında bir fayda var. O anlamda ben "demokrat kadınları çekmenin dili" kavramından ziyade, zaten var olan demokrat kadınlar yapısının genişletilerek büyümesini olarak görüyorum. Tüm kadınları bütünlükle – gerçi bütünlük çok total bir terim, çok cinsi bir terim olmuyor ama – kadınların yaşamsal sorunlarına değen, kadınların cinsiyetçilik bağlamı ezilmelerine rastgelen bütün her konuda mücadeleci olabilecek daha geniş bir çerçeve elde etmekle ilgili bir süreci belki örmek. Bu anlamda söylem değişikliklerini ifade etmek belki de faydalı olabilir. Ama zaten demokrat, özgürlükçü kadınlar olarak bir çerçevemiz var ve yürüyor. Az ya da çok; ama yürüyor. Bunu hatırlatmak gerekiyor.

Ayrıca bir arkadaşımız, PKK'nin çekilmesi ile kadınların nasıl etkilendiğini sordu. Aslında bu çok ilginç bir durum. Çünkü araştırmalara baktığınızda, Kürdistan'da kadın intiharlarının en çok olduğu, ilk gündemimize geldiği dönem 1999-2004 arasındaki çekilme sürecindedir. Batman intiharları ile gündemimize geldi. Kadın intiharlarına paralel olarak aşiretçi ve geleneksel zihni kalıpların kendisini güncelleme biçimi ile karşılaşıldı. Bu ilginç bir deneyimdi. Fakat o deneyim döneminde aynı zamanda Kürt kadın hareketinin de belli yalpalamalar yaşadığını söylemek mümkün. Fakat şimdiki süreç çok öyle gelişmiyor. Çünkü Kürt kadın hareketinin sivil toplum ayaklarındaki etkin olma düzlemi, ulaşma düzlemi, yaygın örgütlenme biçimlerinin kendisi belli boşlukları doldurur düzeyde. Dolayısıyla PKK'nin çekilmesi ile beraber kadınlar; 2004 sürecinde gördüğümüz intihar vakalarıyla değil, belki de daha aktif katılabilmekle ilgili başka sorunlarla meşgul olarak bir şey yaşamış olabilirler. Ama bunun bir önceki dönemden farklı

şeyler olduğunu ifade etmek gerekiyor.

Ben demokrat kadınlar meselesinde aynı zamanda şunu da ifade etmek isterim. Şimdi olmasını istediğimiz bir müzakere sürecinin eşliğinde bekliyoruz. Bu eşliğin kendisinin aşılması ve güçlenmesi ile ilgili kadınlar olarak ortak bir komisyon kurma, bir tür kadın özgürlük komisyonu kurma ve bu komisyon üzerinden birebir müzakere sürecinin her aşamasında, her biçimiyle olmakla ilgili bir süreci örmekle meşgulüz. Dolayısıyla bunun tartışmalarını biz kendi içimizde yaparken sadece Kürt kadınları bağlamında tartışmıyor, tüm Türkiyeli kadınlarla barış sürecinin ortak ve eşit temsili gücü olarak, onu etkileyen, belirleyen hatta öznesi olarak nasıl bir araya gelip neler yapabiliriz diye konuşuyoruz. Bence bu konuda bir komisyon çalışmasının içinde bir arada olmak, barış sürecine etkin katılmak ile ilgili önemli bir pratik deneyimin başlangıcını ifade ediyor.

Son olarak barış hakkı ve yaşam hakkı çok iç içe ve aslında bizler barış hakkı ile yaşam hakkını birbirine koşullayan bir durumda yaşıyoruz. O yüzden barışı inşa etmenin yaşamı inşa etmekle eşdeğer olduğu ya da özdeşleştiği bir pozisyonla karşı karşıyayız. Kadının barış sürecini inşa etme ve katılım biçimindeki taleplerinin kendisi, tamamen yaşamı inşa etmek ile ilgili açığa çıkmış olan sıkıntılarına tekabül ediyor. Bu bağlam içerisinde esasında tüm örgütlenme alanlarımızda, eylemli olma alanlarımızın kendisinde yaşamı inşa ediyorsak barışı inşa etme sürecinin bir parçası olarak güçlenmişiz demektir. İşe biraz da buradan bakıyoruz. Öyle yarısı, üçte biri olmak gibi bir derdimiz yok. Toplumun istersek onda biri olalım bizce yaşam hakkı, herkes için kıyaslanamayacak bir eşitliğe sahiptir ve bu yaşam hakkını ortak kurmak, üç kişi de olsa toplumun bir parçası olarak hakkımız olarak orta yerde durur. Biz bunu "toplumun yarısı, dolayısıyla bu sürecin yarısı" türü sayısal hesap içinde almıyoruz. İsterseniz toplumun üç kişisi olalım. Örneğin LGBTİ'den bir arkadaşımız var. Belki toplumun çok az bir kısmına tekabül ediyor. Ama barış sürecinin açığa çıkaracağı ve yaşam hakkı ile ilgili süreçlerin hepsine herkes kadar eşit düzlemde katılma hakkına sahip ve bununla ilgili organizasyonlar kurma hakkına sahip.

Helen Scanlon: Geçiş adaleti çok yeni bir alan olduğu için inanılmaz bir bilgi paylaşımı oluyor. Özellikle toplumsal cinsiyet temelli suçlarla nasıl baş edileceği konusunda çok şey öğreniyoruz. Sierra Leone'deki Hakikat Komisyonu'nda biz de görev yapmıştık ve şöyle bir soru sorulmuştu: "Acaba doğru soruları sorabiliyor muyuz?" Ondan sonra Liberya süreci bunu izledi. Liberya süreci Kenya'ya destek verdi. Yani her seferinde biz birbirimizden

bir şeyler öğreniyoruz ve doğru soruları sormak için daha büyük bir çaba sarf ediyoruz. Gizliliği sağlamak, yaftalanmaya karşı mücadele vermek için süreçler daha akışkan süreçler haline geliyor; yani anlayacağınız ilerleme kaydediliyor. Ama şurası aşikâr ki iş sorduğunuz sorularda değil, toplumun kısıtlarının da anlaşılması gerekiyor. Mesela Liberya’da ulusal süreç devam ediyordu ve kadınlar başlarına gelenleri pek anlatmak istemediler. Halen onlara eğitimler veriliyor. Hakikat Komisyonu ifade alırken onlara bilgi veriyor. Ama kadınların sürecinin de genel süreçle paralel gitmesi gerek. O küçük bölgelerdeki kadınlarla bir araya gelinmesi ve o kadınların kendi aralarında konuşmaları önemli. Bunlar kayıt altına alınmasa da yaşananlar anlatılarak bir nevi duygusal bir boşalma sağlanıyor. Bu yaşantıları anlatmak aslında katartik bir yana da sahip olabiliyor. Belki ulusal çapta duyulmuyor. Ama dile getirilmesi bile en azından anlamayı kolaylaştırıyor.

Bununla ilgili pek çok şey söylenebilir. Bir önceki konuşmacının da dile getirdiği gibi kadın inisiyatiflerinin küresel boyutları oluyor. Mesela II. Dünya Savaşı’nda kadın mağdurların kurduğu bir girişim var. 2000’de artık 80 yaşını devirmiş kadınların mahkemeye çıkarılması için bir takım girişimler yapılmıştı. Yine bir mahkeme kuruldu, Birleşmiş Milletler ev sahipliği yaptı. Yani kadınların hikâyelerini dinlemeyi mümkün kılacak ortamlar yaratmak önemli. En azından kendilerine bir ses verilmiş oluyor.

Diğer sorularla ilgili de henüz dün buraya gelmiş olduğum için Kürt hareketi, Kürt kadın hareketi hakkında bir şey söyleyebilecek durumda kendimi hissetmiyorum. O kadar bilgiye sahip değilim. Şunu söyleyebilirim, Güney Afrika’da demokrasinin geçmişi 20 yaşında. Benim oğlum da 20 yaşında. Düşündüğümüzde aslında ne kadar küçük olduğunu anlıyorsunuz. Güney Afrika, toplumsal cinsiyet konusunda yasal açıdan dünyada en ileri anayasaya sahip. Aile içi şiddet gibi konularda da bu böyle. Yani yasal düzeyde çok iyi yasalarımız var. Afrika Ulusal Meclisi ile ilgili herhangi bir sorun da yok. Ama hala ekonomik, yapısal açıdan kısıtlar yerli yerinde duruyor. 350 yıllık bir mezalimden 20 yılda kurtulmayı başarmak mümkün değil. Yani bir şeyleri kâğıt üzerine yazmak bir şeydir. Ama bunu toplumsal dönüşüme evirmek bambaşkadır.

Moderatör Mehmet Tarhan: Kadınlara yönelik barış sürecinde kadınların katılımı; özellikle LGBTİ’ler, toplumsal olarak herhangi bir çoğunluk oluşturamayan ya da marjinalize edilen pek çok grup açısından ciddi özgürleştirici bir alan açıyor. Belki şunun hakkını vermek lazım, özellikle DEHAP’ın bunu tüzüğüne alması, daha sonraki süreçlerde Kürt siyasi

hareketinin parlamenter siyaset yapan grubunun bu konuda yaptığı çalışmalar bu yolu açtı. Türkiye’de LGBTİ hareketinin aslında Gezi’yle birlikte parladığı düşünülüyor. Gezi’yle birlikte siyasi alana çıktığı yönünde yeni bir tarih yazımı var. Ama LGBTİ hareketin siyasal alanla en yoğun ilişkilenebilirliğini yaşamamasına neden olan, güç veren; Kürt siyasi hareketinin yaptığı çalışmalardı. Bunu sağlayan da Kürt kadın hareketiydi. Kürt kadın hareketi güçlendikçe, örgütlendikçe bunun alanı açıldı. Yoksa Rotunda gibi simgelerimiz tabii ki vardı. Ama bunun kurumsal bir düzeye gelmesinin yolu kadın hareketinin güçlenmesiydi. Dolayısıyla barış süreçleri ile ilgili LGBTİ’ler açısından kaygı verici durumlar var. Güney Afrika deneyiminden biliyoruz. Özellikle lezbiyen kadınlara yönelik müzakere süreçleri sonrasında şiddet olaylarının yoğunluğunu biliyoruz. Hala çok yoğun şekilde sürüyor. Keza Türkiye Kürdistanı ya da Güney Kürdistan açısından da aynı riskler yaşanıyor; Kürdistan’ın tamamı için böyle risklerden bahsediliyor. Ama dönüp baktığımızda Rojava deneyimi, yarın bir gün bir kıyamet kopsa Ortadoğu’da tüm LGBTİ’lerin sığınabileceği bir deneyim gibi duruyor. Toplumsal sözleşmesinde yazmıyor. Ama biz şuna güveniyoruz ki orada kadınlar güçlü ve en az yarısı kadın. Yani en azından bunu tartışabileceğimiz bir zemin var.

TARTIŞMALAR

DİYARBAKIR

BİRİNCİ OTURUM SORULAR - CEVAPLAR

Katılımcı: Benim sorum Fehim Hoca'ya olacak. Bir süreç var ve ben bu süreci çok değerli buluyorum. Ama şu var ki Gülen Cemaati ve iktidar, 2011 yılında Hizbullahçıları hapisten çıkardı. Hizbulkontra tekrar hortlatılmaya çalışılıyor. Geçenlerde tekrar Dicle Üniversitesi'nde polis korteji eşliğinde Hizbullahçılar geldiler, öğrencilere saldırdılar. Bir süreç var ve bu sürece göre sürekli yurtsever gençlere bir saldırı oluyor. Ben şunu merak ediyorum. Zaten Kürt gençleri ve Kürt halkı Türk devletine hiçbir şekilde güvenmiyor. Sürece rağmen sürekli olaylar çıkıyor. Öcalan'ın mektubu okunduğundan beri olaylarda ölen gençler var. Zaten Rojava'da DAİŞ çeteleri, YPG ve YPJ güçleriyle savaşıyor. Bu kadar kötü olayların olmasına rağmen bir süreçten bahsediyoruz. Ben mi çok karamsarım; yoksa büyük resmi mi göremiyorum? Bence bir süreç ilerlemiyor. Sadece süreç kisvesi altında PKK'nin tasfiye edildiğini düşünüyorum. Bu konu hakkında Fehim Hoca'nın düşüncelerini merak ediyorum.

Katılımcı: Ben Sayın De Soto'ya bir soru sormak istiyorum. Benim bildiğim kendisi; 1982'den bugüne kadar, yani 25 yıl boyunca genel sekreterlik yapmış. Fehim Bey bahsetti. 1995 yılında da Sayın Öcalan, PKK ve Kürdistan mücadelesi adına birçok devlet yetkilisine, ve de Birleşmiş Milletlere mektup gönderdi. Uluslararası alana mektup gönderme işinde, PKK'nin birinci mektubuydu. Şunu sormak istiyorum. Sayın De Soto, o dönem o mektup acaba elinize ulaştı mı? Böyle bir şey aklınıza geliyor mu? Eğer elinize geçtiyse siz bunu nasıl değerlendirdiniz? Acaba siz de "Bu terörist bir örgüttür. Bunu dinlemeyelim, önemsemeyelim" mi dediniz? Bu mektuptan sonra PKK liderinin ya da PKK'nin kendisinin başka mektupları elinize geçti mi? Burada sizin duruşunuz, bakışınız neydi?

Katılımcı: Her şeyden önce insan bir şeyi çözecekse bu çözeceği şeyin ismini doğrudan koymak zorundadır. Ben şunu söylemek istiyorum. Her şeyden önce bu sorun ya da bu sorunlar, acaba Kürt sorunu mudur ya da Kürt ve Kürdistan sorunu mudur? Bana göre bu Kürt halkının davası, bir ülke davasıdır; Kürdistan davasıdır. Bu Kürt sorunu değildir. Eğer bir şeyi tarif edeceksek bunu yanlış tarif edersek ya da yanlış ifade edersek çözümü de yanlış olur. Onun için bana göre bu Kürt ve Kürdistan sorunudur. Eğer

sorun Kürt ve Kürdistan sorunuysa buna göre bir çözümün olması gerektiğine inanıyorum. Bir ülke ve bir millet vardır. Bir ülke ve bir millet varsa da, her millet ve ülke gibi Kürt halkının da hakkı vardır. Bağımsız bir Kürdistan isteme hakkı vardır. Çözüm de böyle olabilir. Yani egemen devletle ortaklaşmaya durulacaksa da, bu halk en azından federasyon istemeli; en azından demokratik özerklik istemeli. Yani bir statü sahibi olmayı talep etmek gerekiyor.

Bana göre 1806'dan bugüne kadar 200 yıldır Kürt halkı, Osmanlı zulmünden ve Türkiye Cumhuriyeti zulmünden çıkmak ve bağımsız bir Kürdistan için kavga ediyor, direniyor. Ama bugüne kadar kendi amacına daha ulaşamadı. Onun için de Kürt ve Kürdistan sorununu da şöyle tarif ediyoruz. Eğer bir çözüm arıyor ve Kürt'ten; İstanbul Kürtlerinden, Anatolia Kürtlerinden, yani Türkiye'de yaşayan Kürtlerden bahsediyorsak, Kürt sorunundan belki bahsedebiliriz. Orada kültürel özerklikten bahsedebiliriz. Yani dil olabilir, folklor olabilir, her şey olabilir. Oradaki Kürtler içerisinde Orta Anadolu Kürtleri için Türk Devletinin Kıbrıs için istediğini de isteyebiliriz. Türkler şöyle diyor: "Yarı vatandaşlık". Biz de Orta Anadolu Kürtleri için yarı vatandaşlık talep edebiliriz. Yani Türkiye Kıbrıs Türkleri için ne istiyorsa biz de Anadolu Kürtleri için onu isteyebiliriz.

Eğer Kürdistan'a gelirse tartışmasız buranın nüfusunun çoğu Kürt'tür. Ama bizim içimizde de Ermeniler, Süryaniler, Türkler, Azeriler var. Onlar için de, eğer onlar bir yerde çoğunluksa, otonomi ve siyasi haklar olmalı. Ama daha azınlık bir durumdayken ise onlara da kültürel özgürlük istemek lazım. Kürdistan'da bana göre çare böyle olur, çözüm böyle olur. Şimdiye kadarki süreci, bir müzakere süreci olarak değerlendirmek doğru değil. Gerçekten bir diyalog olmalı ve iki taraf da yer almalı. Üçüncü taraflar da gözcü grup olmalı. Eğer bu olacaksa, olduğunda bunun ismini de koyarsak o zaman belki bir müzakere diyebiliriz. Benim sorum yurtdışından gelen arkadaşlarımıza olacak. Acaba taraflar yoksa - yani şu an tarafların olduğunu ben düşünmüyorum - yani eğer bir taraf yoksa ya da bir taraf devletin elinde esirse, nasıl bir çözüm olacak?

Katılımcı: Sorum hem Alvaro De Soto hem de Francesc Vendrell'e olacak. Bağımsız üçüncü tarafların çözüm sürecindeki öneminden bahsettiniz. Türkiye ve PKK arasındaki bu çözüm sürecinde üçüncü taraf olarak kimi önerirsiniz? Nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini tavsiye edersiniz?

Katılımcı: Yazarlar ve aydınlar üzerine Francesc'e bir soru sormak isti-

yorum. Bütün yabancı siyasetçiler ve siz yazarlar, Kürdistan'a geldiğinizde güzel şeyler söylüyorsunuz. Emin olun ki gelenler; Kürdistan mücadelesinden bahsediyorlar, demokrasiden bahsediyorlar; bunun üzerine çok şey söylüyorlar. Doğrusu biz şunu görmek istiyoruz. Bir somut şey var. PKK, bugün Avrupa'da birçok devlet tarafından bir terörist örgüt olarak görülüyor. Bu aydınların ve siyasetçilerin ahlaklı ve vicdanlı olanlarına şunu sormak istiyoruz. Geçmişte bu örgütte muhakkak ki birçok yanlış olmuştur. Ama bu örgütün lideri, bu özeleştiriyi yapmıştır zaten. Bugün vicdan, nasıl bunu kabul ediyor? Kobane ve Rojava'da da gelişmeler olduğunu biliyorsunuz. Net bir şekilde, büyük bir ısrarla yaşanan şeyleri nasıl eleştirmiyorlar ve bunun üzerinde durmuyorlar? Bunun sebebini öğrenmek istiyorum.

Katılımcı: İki soru soracağım. Aslında sorularım Sayın Vendrell ve Alvaro De Soto için, tabii Fehim Bey de asıl görüşünü ifade edebilir. Oslo'dan bahsedildi. Şimdi Oslo sürecini şöyle bir hatırladığımızda bir gözlemci heyetin gözetimi altında, daha doğrusu kolaylaştırıcılığı etrafında devlet ve PKK'li yetkililer arasında Oslo'da yürüyen bir dizi görüşme süreciydi. Bu görüşme sürecinin gelip de tıklandığı nokta şuydu. Yapılan görüşmelerin ve açığa çıkan mutabakatların imzaya bağlanması, resmiyet kazanmasıyla ilgili ve giderek yasal düzenlemelere kavuşmasıyla ilgili bir sürece gelindiği noktada süreç kapandı. Devlet, bir şekilde yaşanan sürece bir imza ya da resmiyet yetkisi tanımak istemedi. Bu durumda şu anda içinde bulunduğumuz müzakereye geçiş süreci dediğimiz süreç de aslında benzer bir noktada duruyor. Yasalaştırma; taraflar arasındaki ilişkiyi, mutabakatları imzalarla resmiyete dökme süreçleri. Tam da bu aşamada zaten bir kriz hali aşılmaya çalışılıyor. Her iki süreci gözettiğimizde, bu tip görüşmelerin kendisi imza ve yasalaştırma pozisyonlarından kaçınılarak nereye kadar yürütülebilir? Yürütülmesi mümkün olan süreçler midir? Kendi deneyimlerinden yola çıkarak bunları değerlendirebileceklerini düşünüyorum. Ayrıca yasalaşmamış müzakere süreçlerinin, çok daha vahim başka kulvarlara yol açacağına açık olduğunu düşünüyorum.

Bir diğer sorum, Türkiye'de çok ısrarlı bir biçimde "üçüncü göz" itirazı var. İzleme heyeti, üçüncü göz vs. adına ne dersek diyelim; şimdiye kadarki deneyimler içerisinde, hele hele Kürt sorunu gibi realiteleri çok farklılık arz eden bir sorun karşısında üçüncü gözün yokluğu, sağlıklı bir müzakere sonucunun çıkmasını mümkün kılar mı? Kürdistan'ın realiteleri düşünüldüğünde, müzakerelerin sağlıklı ve adil bir sonuca varabilmesi açısından hangi yöntemleri kendileri önerirler? Düenden beri Kürt meselesi hakkında

epey şey dinlediler. Deneyimlerinden yola çıkarak bazı önermelerde bulunabilirler diye düşünüyorum.

Katılımcı: Benim de sorum dışarıdan gelen her iki misafirimize olacak. Bir süredir Türkiye’de Kürt sorunu bağlamında bir diyalog, müzakere süreci başladı ve en canlı tartışma konularından bir tanesi, biraz önce de ifade edildiği gibi, “üçüncü göz”; yani müzakere masasında üçüncü bir gözün, üçüncü bir tarafın bulunması meselesi. Temel sorun da şu: Bu üçüncü göz milli mi olmalı; yani yerli mi olmalı, uluslararası mı olmalı? En kritik mesele bu. Tabii Türkiye Cumhuriyeti Devleti; eski bir geçmişi ve güçlü bir devlet geleneği olan, kendisini halen hem bölgede hem dünyada en güçlü ülkelerden biri ve önemli uluslararası bir aktör olarak da gören, dolayısıyla bu işi uluslararasılaştırmak istemeyen bir tutuma sahip. Ama tabii Kürt meselesi sadece içsel bir mesele değil. Örneğin Suriye’de, Irak’ta, İran’da olan - İsmail Hoca çok etraflı bir şekilde açılış konuşmasında ifade etti - tabiatında uluslararası niteliği olan bir mesele.

Öyle anlaşılıyor ki her iki misafirimiz de, Birleşmiş Milletler misyonu çerçevesinde birçok çatışmalı bölgede görev almış. Kürt sorununun ayrıntılarını ne kadar bildiklerini bilmiyorum. Belki zor. Ama uluslararası bir gözlem heyeti veya uluslararası toplum sürecin içinde olmadan, böylesi kapsamlı bir uluslararası niteliği de olan bir çatışmanın barışçıl çözümünün ne kadar şansı var? Yani bir devletin; örneğin ABD, Fransa, İngiltere gibi tek başına içinde olması değil - ki böyle tekil bir şeyi zaten Türkiye kolay kolay kabul etmez. Ancak uluslararası toplum dediğimiz Birleşmiş Milletler misyonu çerçevesinde bir gözlem olmadan ne kadar başarı şansı var? Buna belki biraz Francesc Vendrell temas etti. Ama biraz daha açarlarsa sevinirim.

Katılımcı: Ben hemen kısaca belki bu soruları biraz tersten sormak istiyorum. Çözüm süreci, önemli ve değerli. Bu kapsamda çözüm süreci, görüldüğü gibi ve hepimizin de izlediği gibi Abdullah Öcalan ve Hakan Fidan üzerinden yürüyor. Özellikle ben dışarıdan gelen konuklarıma soruyorum. Abdullah Öcalan ve Hakan Fidan üzerinden yürüyen bu çözüm sürecinin başarı şansı nedir, ne kadardır?

Katılımcı: Ben şunu merak ediyorum. Bu toplantıyı düzenleyen paydaşlara sormak istiyorum. İstanbul ayağında ve bugün burada, Kürt olmayan katılımcı oranını açıkçası çok merak ediyorum. Bunu şunun için önemsiyorum. Ben de bir Dersimli olarak İzmir’de doğmuş, büyümüş ve asimilasyo-

na uğramış; kendini ne Kürt, ne Türk, ne Alman hisseden bir insanım. Biz arkadaşımınla Ankara'dan bağımsız olarak bu toplantıya geldik, katılmak istedik.

Açıkçası konuklarımızın dediği gibi o iç çatışmanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. İki açıdan bunu düşünüyorum. Birincisi, Kürdistan gibi farklı ülkelerde yaşayan insanların psikolojik olarak hazır bulunmuşluk durumlarını önemsiyorum. En yoğun biçimiyle 30 yıllık ciddi çatışma süreci ve ölen, yaralanan, hapislerde çürüyen binlerce insan bunun psikolojik ayağı. Psikolojik anlamda bu ülkeyi hazırlamak açısından bunu çok önemsiyorum. Konuklarımıza sormak isterim. Arabulucu ya da üçüncü göz olarak buldukları bölgelerde; psikolojik anlamda barışa hazırlama çalışmaları oldu mu? Olduysa ne düzeyde oldu? Çünkü şu anda bizim öğretmen, doktor arkadaşlarımız var. Birçok farklı meslekten arkadaşlar var. Öğretmen odalarında, hastanelerde, belediyelerde bu konu İzmir'deki birini ne kadar ilgilendiriyor ya da hangi boyutuyla ilgilendiriyor? Ne yazık ki orada güvenlik boyutuyla ilgilendiriyor diye düşünüyorum. Burada ise çok farklı bir boyutuyla temel insan hakkı olarak ilgilendiriyor, hak olarak ilgilendiriyor. İşte bu bütün paydaşları, taraf olmayan ya da taraf görünmeyen bütün paydaşları bu barış sürecine psikolojik anlamda nasıl hazırlayacağız? Eğer bu hazırlanmazsa ne yazık ki masa başında yapılan her şey boşa gidiyor. O ön yargının yıkılması gerekiyor. Böyle bir toplantının Trabzon'da, İzmir'de, Aydın'da da yapılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü çok farklı bakış açıları var. Burada apayrı bir dünya, orada apayrı bir dünya var ne yazık ki.

Katılımcı: Francesc Vendrell ve De Soto'ya yönelik iki sorum var. Bir devlet müzakerelere başlıyor. Başlattığı müzakerelerde özerklik yok, anadili kullanma hakkı yok. Bunun dünyada örneği var mıdır? Öyle görünüyor ki yaşanan bir kandırmadır; kandırmaya yönelik bir şey olduğunu gösteriyor. Ben hala müzakereyle ilgili olarak bunun bir yalan olduğunu söylüyorum. Bir tarafta karakollar yapılıyor, öbür tarafta koruculuk sistemi geliştiriliyor. Özerklik yok; anadil için bir şey düşünülüyor. Bu nasıl bir şeydir?

Katılımcı: Böyle etnik iç savaşların çözümü konusunda, geleceğe yönelik hangi modeller tartışılıyor, en uygun olarak görülüyor? Orada ne konuşuluyor, tartışılıyor? Fehim Bey'e de sormak istediğim şu ve belki yurtdışından gelen konuşmacılarımız da cevaplayabilir. Biz Türkiye'de şeffaflık üzerine çok vurgu yapıyoruz, yani bu süreç şeffaf olmalı. Şeffaflık olmuyorsa güvenimiz yok. Belki bir İzmirli, Kürt tarafına güvenmiyor; Kürt tarafı Türkiye

tarafına güvenmiyor. Bu yüzden bu şeffaflık vurgusu çok yapılıyor. Ama doğru anladıysam bu müzakereler daha çok kapalı kapılar arkasında yapılıyor. Bu şeffaflık talebi nasıl hayata geçirilebilir ki insanlar alsın ve mesela İzmir'de de kabul edilsin? Bunu nasıl sağlayabiliriz?

Fehim Işık: Bana sorular çok az olduğu için hemen kısaca cevap veriyim. Çoğunlukla konuşulan şeyler süreç üzerinden konuşuluyor. Bu konuda çok rahat bir şekilde tartışılıyor olması benim için önemlidir. Bunu her zaman da ifade ediyorum; devlet kendi isteğiyle bu sürece gelmedi. Devlet eğer elinden gelseydi başka bir yol yöntemle 1923'te başlattığı üzere Kürtleri yok edecekti ve bu ülkenin bütününe Türklüğe çevirecekti. Bu kaos içerisinde de kendince çözüm uygulayacaktı. Ama bu devletin talebi yerine gelmedi. Kürtler direndi, büyük bir bedel verdiler. Kürdistan'ın dört tarafında da büyük bedeller ödediler. Bunun sebepleri ifade edildi; yeniden ifade etmek istemiyorum.

Ama Kürt hareketi 1978'de PKK ilk yola çıktığında bir manifesto uygulandı. Yolu da Kürdistan Devrimi yoluydu. Manifestosu bu kitaptı, o kitapta bağımsız ve demokrat bir Kürdistan istiyordu. Bugünkü gibi düşünmüyordu. Devletin PKK'yi yok etmeye gücü yetmedi; PKK'nin de gücü bağımsız bir Kürdistan kurmaya yetmedi. Onun için de bir orta yol bulmak zorundaydılar. Uluslararası alanda tanınan Mesut Barzani'nin kendisi de şunu söylüyor: "Her Kürdün yüreğinde bir bağımsız Kürdistan sürekli vardır, her daim vardır". Ama bunu gerçekleştirmek çok kolay değil. Bazen tartışıyoruz, konuşuyoruz. Birlikte oturduğumuzda elli sefer Kürdistan'ı kuruyoruz, yıkıyoruz. Ama aslında Kürdistan'ı kurmak kolay da değil. Bu, iki tarafın da isteğiyle bu noktaya gelmemiştir. Bu süreç de aslında onların isteği doğrultusunda yürümeyecektir.

"Taraflar samimi değil" diyorlar. Niye samimi olsunlar? Zaten yıllardır birbiriyle kavga ediyorlar; çok samimi de olmayabilirler. Devlet bazen Hizbullah'ı bazen cemaati ortaya koyabilir. Şimdi bugün cemaatle kavga ediyor. Ama yarın cemaati de yine devreye sokabilir. Devletin oyunları her zaman vardır, zerre kadar da bitmeyecektir. Her zaman da bunu hayata geçirecektir. Ama Kürt hareketi de kendisinin güçlenmesi için ne elinden geliyorsa yapacaktır. Önemli olan şudur burada: Bu süreçten sonra nasıl bir çözüm gelişebilir? Bu yol da sadece diyalog ve müzakeredir. Bunun başka yolu ve yöntemi yoktur.

Avustralya'da 1989'da İran Devleti tarafından katledilen Abdurrahman Kasimlo ile ilgili bir örnek vererek bitirmek istiyorum. Bir toplantı-

da duvarda bir slogan yazılıymış: "Yaşasın Demokratik, Sosyalist ve Tek Kürdistan'ın Birliği!". Abdurahman Kasimlo'ya bu sloganı nasıl buluyorsun diye sormuşlar. "Ben kendi konuşmamda buna cevap vereceğim" demiş. Kasimlo konuşmasına başlayınca "Arkadaşlar şu sloganı nasıl bulduğumu sordular. Bu slogan hayata geçsin diye benim canımı isteseler, bu sloganın hayata geçmesi için canımı veririm" demiş. Ama yıl 1983 ve Abdurahman Kasimlo'nun İran Demokrat Partisi'nde 100 bin peşmergesi var. Şöyle devam etmiş: "Yalnız ben 100 bin peşmergem olmasına rağmen bu sloganı atamıyorum". Bu biraz güç ile ilgili bir şeydir.

Şeffaflıkla ilgili konuda bir şey söylemek istiyorum. Şeffaflık, herşeyin herkesin önünde konuşulması anlamına gelmez. Şeffaflık şu anlama gelir: İki taraf da bazı şeyler üzerinden anlaşabilir ve kamuoyuna aynı şeyleri söyler. Bu aslında şeffaflıktır. Ama bu devlet hiçbir konuda bu halka herhangi bir şey söylememiştir. Yani Kürtlerin, Kürt hareketinin halka söylediği şeylerin dışında, devletin bu süreçte halka söylediği hiçbir şey yoktur. Beşir Atalay, Efkân Ala; işte Başbakan, Cumhurbaşkanı bazen gaz veriyor. "Güzel şeyler olacak", "İyi şeyler olacak" diyorlar. Ama onun dışında içeriğe dair herhangi bir şey söylemiyorlar. Sadece Kürt hareketi bize bazı şeyler söylüyor. Eğer devlet ve hükümet, halka bu süreci kabul ettirmeyecekse hiçbir şey de değişmez. İzmir'de de diğer illerde de değişmeyecektir.

Osmanlı'nın kuruluşundan bu yana hep söylenen Türkiye'de esas bir şey vardır. Herkes devlet ne söyleyecek diye devletin ağızına bakar. Devlet "Süreç iyi gidiyor. Biz birlikte iyi şeyler yapıyoruz; iyi şeyler ortaya çıkacak" vs. dediğinde aslında bütün toplum da aynı şeyi söylüyor. Devlet, hükümet ya da bu sürece öncülük yapan kişiler, Kürtlere küfür ettiğinde toplumun büyük bir kısmı da Kürtlere küfür etmeye başlıyor. Dolayısıyla burada devletin tutumu çok önemlidir. Eğer Cumhurbaşkanı, Başbakan insanlara hakaret edeceklerse, Kürtlere hakaret edeceklerse, bu ülkenin vatandaşları da aynı-sını on kat daha fazla yapacaklardır. Onun için de tam bu konuda şeffaflık ve sadelik lazım.

İkinci bir şey söylemek istiyorum. Bu saatten sonra bu yolun dönüşü yoktur. Benim anladığım, Ortadoğu'da yaşananlardan çıkardığım ders şudur. Belki bağımsız bir Kürdistan olmayacaktır. Ama yüz binlerce insan belki yaşamını da yitirebilir. Bu süreçte ya büyük bir savaş ya da büyük bir anlaşma olacak. İkisinden farklı üçüncü bir yol yoktur. Varsa da yanlış bir yoldur. Eğer olacaksa da kendisiyle birlikte yanlış şeyler getirecek, ortaya çıkaracaktır. Onun için bu iki yola mecburuz. Biz de mecburuz; devlet de mecburdur. Ben bu yollar dışında başka yol bilmiyorum. Bilenler varsa da

bunu ifade edebilirler. Eğer bu konuda bir şeyler yapmak istiyorlarsa yapabilirler. Teşekkür ediyorum.

Alvaro de Soto: Sayın Vendrell'e ve bana bir takım sorular soruldu. Bunların bazıları, sizin "üçüncü göz" dediğiniz, yani taraflardan ayrı olarak üçüncü ve bağımsız bir tarafın bu süreçte katılmasının yararlı olup olmayacağı üzerineydi. Vendrell böyle bir şeyin neden yararlı olabileceğini anlattı. Ortaya attığı nedenlerle aynı kanaatteyim. Ben de birkaç nedenden bahsettim. Burada bir arkadaşımız ülke içinden mi yoksa uluslararası alandan mı olsun diye sormuştu. Her ikisi de yararlı olabilir. Ama kutuplaşmanın çok yüksek olduğu bir durumda, ülke içinden her iki tarafın da gerçekten bağımsız ve objektif olarak kabul edebileceği bir şahsiyet bulmak zor olabilir. Dolayısıyla uluslararası bir gözlemci veya izleyici seçilebilir.

Başka bir soru geldi. Türkiye'nin üçüncü taraf olarak kimi kabul edebileceği soruldu. Bu soruyu bana değil Türk hükümetine sormak lazım. Ben süreci yeteri kadar yakından tanımıyorum. Benim kafamda bir soru var. Mesela Kürt tarafı, bir üçüncü tarafı talep ediyor mu? Her ne süreç devam etmekte oluyorsa olsun, eğer bu talep edildiyse Türk hükümeti ne cevap verdi buna? Ne yanıt verdi? Ne ileri sürülen nedenleri ne de ne yanıt alındığını biliyorum. Ancak sürecin tarafları böyle bir şeyi kabul ederse bu anlamlı olur. Bu tür bağımsız bir destek çok işe yarayabilir. Ama işin içinde olanlar veya taraflardan biri kabul etmiyorsa olmaz. Bazen kimi hassasiyetler ortaya çıkabiliyor. Özellikle uluslararası bir üçüncü taraf olduğu zaman, sürecin uluslararasılaşmış olduğu hissedilir. Bu da bir direnç yaratabilir. Mesela Kolombiya'da iki senedir bir süreç devam ediyor. Resmi olarak bakıldığında hiçbir arabulucu yok. İki taraf var, iki hükümetin temsilcileri var: Norveç ve Küba. Sürece eşlik ediyorlar. "Eşlik etmek" deyimini kullanılıyor. İki başka hükümet de, Venezuela ve Şili, garantörler olarak oradalar. Anlaşma sağlandığında, bu anlaşmaya uyulup uyulmadığını tespit etmek, doğrulamak için yer alıyorlar. Kolombiya hükümeti, bu aktörlerin arabulucu olmadıklarını devamlı vurguluyor; bağımsız bir rol oynadıklarını, sadece katılımcı olduklarını söylüyor.

Saydamlık çağrılarına ilişkin bir soru vardı. Bence sivil toplumun fikirlerinin ifade edilmesi çok önemli. Bu tür bir süreçte katılan tarafların, kamuoyunun ne söylediğini çok dikkatle izlemesi gerekiyor. Hatta kamuoyunu etkilemek isteyecekleri de bilinen bir gerçek. Ama eğer burada saydamlık sağlamak için bir üçüncü taraf isteniyorsa kendi deneyimime dayanarak buna taraftar olmayacağımı söylerim. Hassas meseleleri içeren görüşmeler

bir sır olarak saklanabilmelidir ki taraflar, halkın kendilerini satışı getirmekle suçlamasıyla karşı karşıya kalmadan görüşmelerini sürdürebilsinler. Yani taraflar "Burada satış var. Bizim davamız satılıyor" deme riskini üstlenmemelidir. Ben aslında saydamlığı bu şekilde anlıyorum.

Bir beyefendi, benim 1995'te Genel Sekreter olduğumu söyledi. Hayır, Genel Sekreter olmadım. Beni terfi ettirdiğiniz için çok teşekkür ederim. Ben hiçbir zaman Genel Sekreter olmadım. 1995'te ofiste bile yoktum. Sayın Öcalan'dan bana bir mektup gelmedi. Bu tür bir mektubun ofise gelip gelmediğini de bilmiyorum. Böyle bir mektup alındı ise ne yanıt verildiğini de bilmiyorum.

İki taraf eşit değilse ve bir tarafın lideri tutsaksa görüşmeler nasıl devam eder sorusu geldi. Asimetrik taraflar arasında görüşme yapıldığı çok durum oldu. Müzakereler yine de yapılabiliyor. Ancak taraflardan birinin liderinin tutsak olduğu bir durumu hatırlamıyorum. Buradaki halkın tutsak olan kişi konusundaki duygularını bilmiyorum. Büyük ölçüde kendi tarafında olan insanlardan saygı gördüğünü tahmin ediyorum, öyle anlıyorum. Bir başka soruda, sürecin MİT müsteşarı ile Öcalan arasında bir görüşme halinde gittiği söylendi. Sorunun ne sormak istediğini, amacını tam anlamadım. Ama her iki taraf da, kendilerini temsil edecek insanı kendileri seçebilir. Ama bu çözüm süreci olarak anılan sürecin özgül ve somut yanları çok iyi bilmiyorum. Bir beyefendi "Burada bir çözüm süreci varsa o zaman sorunun ne olduğunu tanımlamak lazım" dedi. Söylediğinde hakikat payı vardır. Genel ilke olarak bir şeye çözüm arıyorsak sorunun ne olduğunu bilmemiz gerekir. Genel olarak durum budur.

Kıbrıs konusunda bir soru vardı; Kıbrıslı Türkler, tek yanlı olarak bir devlet varlığı ilan etmişlerdir. Biliyoruz ki kendi açılarından, özellikle liderleri merhum Rauf Denktaş tarafından yayılan bir görüşe göre Kıbrıslı Türklerin kimliklerini koruyabilmek ve güvenliklerini sağlayabilmek için ayrı bir devlete ihtiyacı vardı. Benim duygum şudur ki kendilerine sunulan, 2000'li yılların başındaki müzakerelerde geliştirilmiş planı okuduklarında Kıbrıslı Türkler; federal bir devlet içinde kendilerine yeterince koruma sağlanacağına ikna oldular. Bu plana üçte iki oranında evet dediler. Ne dediğinizi anlıyorum, yani mikro devletler Birleşmiş Milletlerin tam üyesi durumunda. Ben burada Birleşmiş Milletleri savunmak için bulunmuyorum. Bu kararlar, Güvenlik Konseyi'nin tavsiyeleri temelinde alınıyor. Birleşmiş Milletlere üye olmak için talepler veya başvurularda, Güvenlik Konseyi Genel Kurula bir tavsiyede bulunuyor. Bunu iki temelde yapıyor: Birleşmiş Milletler sözleşmesindeki barışçı olmak gerektiğine dair var olan hükme ve bir devlet

olabilme koşullarına uyulması gerekiyor. Yani bütün bu üyelik taleplerinin hepsinin haklı olduğu konusunda bir iddiada bulunulamaz. Mesela ben çok küçük ülkelerin yaygın bir şekilde Birleşmiş Milletlere girmesinin insanlık için bir ilerleme olduğu kanaatinde değilim. Genel bir önerme olarak şahsen mümkün olduğunca insanlar arasında ortaklıklar kurulması, daha geniş büyük gruplarda örgütlenilmesi ve birlikte yaşamının teşvik edilmesi gerektiği kanaatindeyim. Çeşitli grupları bir araya getiren devletlerin dağılması söz konusu olduğu zaman gerçekten üzüntü duyuyorum. Ama Birleşmiş Milletlerde üyelik için başlangıç noktası, her şeyden önce bağımsızlık konusunda güçlü bir istek olması. Ayrıca Birleşmiş Milletlere başvurular için ayrılma ve bir devlet kurmanın söz konusu olması gerekiyor. Bunun Kürtler açısından ne kadar söz konusu olduğunu bilmiyorum. Hiç emin değilim. Bir takım ulusal süreçler yaşanıyor. Benim anladığım, özellikle Suriye’de Kürtler Suriye’yi reforme etme çabasının bir parçası olarak varlar. Bu da Suriye ulusal muhalefet güçlerinin bir özelliği. Irak’ta ise anladığım şu ki petrolün çıkartılması ve pazarlanmasından elde edilen yararın merkezi hükümetle paylaşılması konusunda, Irak Kürdistan yönetimiyle Irak yönetimi arasında bir anlaşma sağlandı.

Francesc Vendrell: Bir beyefendi - bir entelektüel ya da yazar kendisi anlaşılan- Batıdan gelen bir takım aydınların buraya gelip destek verdiğini söyledi. PKK gibi bir hareketin terörist olarak anılıp anılamayacağını sordu. Tabii bu sınıflandırmalar, devletler tarafından yapılıyor. Belirli bir ülkeye sempati göstermek adına yapılıyor. Avrupa Birliği’nin şu anda 28 tane üyesi var; bir takım ülkeler de kapıda bekliyor. Bir ya da birden fazla üye ülkenin, sevmediği bir takım grupları terörist olarak sınıflandırmaya yatkın olabileceğini düşünebiliriz. Bu yapıldığında, terörist etiketinin kaldırılması çok zaman alıyor. Son birkaç yıldır uluslararası toplumun birkaç üyesi, yani birkaç devlet PKK ile temas yapıyor.

Aslında Öcalan’ın Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne yazdığı mektubu bilmiyorum. Ben de o ofiste çalışmıyordum. Mektubun amacı açısından bakıldığında bence iki olasılık var. Eğer bu amaç Genel Sekretere bir cevap verdirmek ve böylece Genel Sekreterin, Öcalan’ın resmi rolünü kabul etmesini belgelendirmekse bu olmadı. Öte yandan eğer arzulanan, Genel Sekreterle bir ilişki kurmak ise o dönem en iyi yöntem bunu daha sessiz bir şekilde, Genel Sekreterden daha düşük bir düzeyde temas kurarak yapmak olurdu. Çünkü Genel Sekreter bu mektuba cevap verip vermeme konusunda karar verirken çok zor duruma düşebilir. Bazı sekretarya görevlileri ise

Genel Sekreterin üye bir devletle ilişkilerini sarsmadan ne yazabileceklerini düşünene kadar cevap yazmamaya karar verebilirler.

Ben Oslo sürecini yeterince tanımıyorum. Anladığım kadarıyla devlet imza atmak istemedi ve süreç kesildi. Burada tabii "Üçüncü göz ne rol oynayabilirdi?" diye sorulabilir. Aslında pek bir fark yaratacağını zannetmiyorum. Ama iki olasılık olabilirdi. Üçüncü göz, bir örgüt veya bir devlet olabilir, görüşmeler tekrar başladığı zaman üçüncü göz olmaya devam etmek isteyebilirdi. Bunun için görüşmelerin tekrar başlaması gerekirdi ve üçüncü göz sessiz beklerdi. Eğer üçüncü göz; sürecin öldüğünü, ölüme terk edildiğini düşünür ve o pozisyonda devam etmek istemezse taraflardan birini ya da ötekini görüşmelerin kesilmesi konusunda suçlayabilirdi. Ama tabii bunlar hep duruma bağlı.

Daha önce üçüncü gözün ülke içinden mi, uluslararası alandan mı seçileceği meselesi hakkında fikirlerimi belirttim. Alvaro de Soto da belirtti. Barış meselesini hazırlamak hususuna geldiğimizde, okullardaki müfredatın değiştirilmesinin çok önemli olduğu söylenebilir. Bu tür değişiklikler, insanların ülkenin çok uluslu ve çok kültürlü bir ülke olduğunu anlaması bakımından son derece önemli olur. Ayrıca hükümet değişse bile her şeyin aynı kalacağı güvencesi edinilebilir. İspanya'ya baktığımızda, İspanya'nın demokratik hükümeti 1977'den sonra şöyle bir hata yaptı. Bir hakikat komisyonu kurmadı. Dolayısıyla İspanya halkına diktatörlük ve iç savaş sırasında ne olduğu anlatılmadı. Bunun sonucu şu oldu: Katalanlar veya Basklılar, daha büyük ölçüde kendilerini bağımsızlaştırmak istedikleri zaman İspanya halkının çoğunluğu sempati duymadı. Çünkü meseleyi anlamadılar. Arka planın ne olduğunu, bu talebin gerekçelerinin ne olduğunu bilmiyorlardı. Hakikatin söylenmesiyle birlikte İspanya halkı, neler olduğunu daha önce bilseydi belki bugün olaylara daha farklı bakardı. Dolayısıyla okullardaki müfredatın değiştirilmesi yararlı olabilir.

Bir kişi, devletin veya hükümetin birden bire masaya gelmeye neden razı olduğunu sordu. Birkaç neden olabilir. İsyan eden grupla görüşmenin maliyeti, başka ülkelerin ülkeye yönelttiği eleştiriden daha düşük olabilir. Bir zamanlar Doğu Timur konusunda Endonezya'nın Dışişleri Bakanı şöyle demişti: "Doğu Timur, Endonezya'nın pabucu içerisinde bir taş, bir kum parçasıdır". Bu çakıl taşının sıkıntısına dayanmak tabii başlangıçta kolay olabilir. Ama 1998'de olduğu gibi çakıl taşı koskocaman bir taş haline geldiğinde, Endonezya Doğu Timur'a bağımsızlığını verme kararına kendi kendini ikna edebildi. Yani dolayısıyla burada devlet için maliyet çok önemli. Durumu böyle devam ettirmekte devlet ne maliyet ödüyor? Ben şunu itiraf

edeyim ki Kürt meselesini bir bütün olarak ele alma konusunda geçmişte uygulanmış bir model düşünemiyorum. Belki bir açık uluslararası konferans yapılabilir. Ama uluslararası konferanslar da her zaman başarıya ulaşmıyor. Genellikle daha ileri bir aşamada gündeme geliyorlar.

Moderatör Ayhan Bilgen: İstanbul'da konuşurken "Bunlar resmi görüşlerimiz, gerçek görüşlerimizi Diyarbakır'da söyleyeceğiz" demiştik. Bu yazılı soru da buna fırsat verdi. Çok uzatmadan soruyu okuyayım. "36 yıllık mücadele sürecinde gelişen Beritan ruhu ve Zilan duruşu temel iki kıstas iken bugünkü çözüm sürecinin müzakere taslağında bu ruhu görebiliyor musunuz? Var olan taslak Kürtler için yetinilebilecek bir taslak mıdır?" diye sorulmuş. Her ne kadar HDP (Halkların Demokratik Partisi) MYK (Merkez Yürütme Kurulu) üyesi olarak cevaplamam istense de ben kişisel görüşlerimi belirteyim. Çünkü partiyi bağlamasın; daha rahat söyleyeyim.

Bu kelimeler ve semboller, galiba inanmışlığı adanmışlığı ifade ediyor. Ben de ortada eğer eleştirilecek bir şey varsa bunun bu sembollerden kaynaklanmadığını; ancak bu ruhun ve inanmışlığın siyasete, sivil toplum alanına yeterince taşınmadığını düşünüyorum. Ama galiba Türkiye'de bazı şeyleri tersinden değerlendirmek zorundayız. Çözüm ve müzakere süreçleriyle ilgili meşhur bir bisiklet benzetmesi vardır. Bisiklet durduğu zaman devrilir. Dolayısıyla sürekli pedal çevrilmesi gerekir diye bu benzetme yapılır. Şimdi son dönemde bana bu bisiklet benzetmesini soranlar olduğunda, diyorum ki Sayın Cumhurbaşkanı bisikleti sırtına aldı gidiyor. Onun için bisikletin durduğunda devrilme ihtimali ortadan kalktı. Yani her şey artık tersinden tartışılacak, konuşulacak bir pozisyona girdi.

Olanı konuşmak, olan üzerinden planlama yapmak ile olması gerekeni savunmak elbette başka şeyler. Birbiriyle de her zaman çelişkili değil, bazen hatta birbirini tamamlayan şeyler. Mesela şeffaflığı konuşuyoruz, tartışıyoruz. Ben güvenlik ve silahlı güçlerin geleceğinin ne olacağı konusunda ilgili görüşmelerin belki de çok açık ve şeffaf olmasının mümkün olmadığını; milliyetçiliği tahrik edebileceğini, çözümde toplumsal katılımı zorlaştırabileceğini düşünüyorum. Ama demokratikleşmenin gizli saklı yapılacak bir tarafı olamaz. Demokrasinin özüne, ruhuna aykırıdır. Yani özellikle demokratikleşme ile ilgili, yani hepimiz ile ilgiliyse bilmek ve izlemek elbette hakkımız. Ama bunun arkasından başka bir soru geliyor. Sorun şeffaflığın da ötesinde. Ortada bir proje ya da bir yol haritası var da mı biz bilmiyoruz, bizden mi saklanıyor? Yoksa bir yol haritası yok mu?

Örneğin seçim sistemi tartışması çok genel bir şey. Türkiye toplumunun

da "Seçim barajı niye indiriliyor?" diyerek tepki göstereceği bir konu değil. Ama anadilde eğitim gibi başka konular belki daha zor alanlar. Şimdi bu konularda örneğin bir somut plan, bir irade var da, bizden mi saklanıyor? Yoksa aslında böyle bir plan yok mu? Çok somut ve güncel tartışmalar içerisindeyiz. Mesela Sayın Cumhurbaşkanı diyor ki "Osmanlıca, istesenez de istemesenez de öğrenilecek!". Şimdi Osmanlıca için bu kadar net, bu kadar kararlı duran bir Cumhurbaşkanı'nın Kürtçe konusundaki söyleminin nerede durduğu belli değil. Kürtlere neyi layık gördüğü, neyi öngördüğü konusunda – aslında ne düşündüğünü geçmişten biliyoruz ama – şu anda hiç olmazsa "Osmanlıca kadar" kararlı bir tutumu var mı? Bu gibi bir sürü sorabileceğimiz soru var.

Bir de birkaç soruda hissettim. Bu bana yazılı soruda da aynı şey var. Kürt hareketi çıtayı aşağıya mı indiriyor? Ödenen bedele rağmen mi bu gerçekleşiyor? Aslında buna dair bütün konuşmacılar bence bir şeyler söylediler. Ama bir iddia ile o iddiayı hayata geçirecek araçların paralelliği bütün toplumsal mücadelelerin gerçekliğidir. Ne yazık ki bizim toplumlarımızda, Doğu toplumlarında bir şeyin ne olması gerektiğini çok yüksek sesle konuşuyoruz. Ama nasıl olacağına, bunu kimin yapacağına ve hangi araçlarla yapılacağına dair bir yol haritası somutlaştırmıyoruz. Dolayısıyla konuştuklarımız sadece temenni, hedef, ya da ütopya düzeyinde kalıyor.

Oysa bazen süreçler tersine de gider. Bunu da söyleyerek bitireyim. Mesela demokratikleşemediğiniz için özerkliği tanımak zorunda kaldığınız durumlar olabilir. Özerklik konumunu kabullenmediğiniz için federasyona gittiğiniz dünya örnekleri vardır. Ayrıca federasyonu kabullenmediğiniz için bu sefer kendi ellerinizle ülkenizi "böldüğünüz" ya da bir biçimde ayrışmayı tetikleyen adımlar attığınız süreçler de vardır. Yani galiba şu anda, Kürt hareketinin uluslararası arenadaki konumu ve meşruiyeti açısından en güçlü olduğu anda, eğer muhatabı onun burada bazılarının en alt düzeyde diye tarif ettiği taleplerini kabullenmezse ben çizginin tersine döneceğini düşünenlerdenim. Yani en alt düzeydeki talepler bile hayata geçmediği takdirde tersi bir süreç yaşayacağız ve belki de önümüzdeki aylarda Türkiye bambaşka bir seyri yaşamaya başlayacak.

İKİNCİ OTURUM

SORULAR - CEVAPLAR

Moderatör Nurcan Baysal: Güney Afrika örneğinden ben kendi açım-
dan iki önemli çıkarımda bulundum. Bir tanesi, Afrika Ulusal Kongresi'nin
müzakereye başlamadan silahlı mücadeleyi bırakmayı reddetmesi bence
önemli bir çıkarımdı. Diğeri ise devletin halkı yoğun olarak öldürdüğü en
şiddetli dönemde bile Afrika Ulusal Kongresi'nin müzakereyi bırakmadığı
ve müzakerelere devam ettiğiydi. Ayrıca yine müzakerelerle birlikte geç-
mişle yüzleşme ve adaletin tesisi programlarının paralel gitmesi önemliydi.

Katılımcı: Aslında böyle formatları pek sevmem, yani soru sormak ister-
dim. Ama Harun Bey benim zoruma giden bir-iki soru ortaya koydu. Ben de
bunu Türkçe ifade edeceğim ki iyi anlaşılsın, bir tercüme hatası olmasın. Ben
bir Kürt aydını olarak "Kürtler ne istiyor? Neye razı olurlar?" sorusundan
nefret ediyorum. Yani bir insanın ensesine hançer batırılmış, o kıvrırırken,
o haldeyken "Siz ne istiyorsunuz?" Ya hele bu hançeri benim ensemden çek!
Biz ne istiyoruz? Emin olun, biz aydınlar olarak da çocuklarımıza hakikati
söylemiyoruz. Söylesek daha büyük can kaybı, daha büyük belalar olur diye
düşünüyorum. Biz niye hakikati söylemiyoruz? Bunu bir entelektüel, bir ay-
dın görüşü olarak ortaya soruyorum. Ama hemen sonrasında da unutamım.
Biz Kürtler hakikatin peşinde değiliz. En asgari olabilecek şeyin peşindeyiz.
Bu canlar, bu gençler ölmesin; bu ülke talan olmasın, toplumlar birbirine
düşman olmasın diye biz hakikati bir tarafa bırakıyoruz. Asgari olabilecek
şey neyse onu diyoruz.

Katılımcı: Ben Uluslararası Deneyimler bölümünde konuşmasını yapan
arkadaşımıza soru sormak istiyorum. Kadınların bu süreçteki rolü üzerine
konuşmayacağını söyledi. Bir sonraki oturumdaki konuşmacı, bu konudaki
konuşmasını yapacaktır. Ama ben yine de kendisinden izlenim veya dene-
yimlerini aktarmasını kısa da olsa rica edeceğim.

Katılımcı: Harun Bey'e sorularım olacaktı. Şimdi sizler bizden daha iyi
bilirsiniz. Genel itibarıyla bu ateşkes süreçleri, yani çatışmasızlık halleri
literatürde "negatif barış" diye adlandırılıyor ve sorunun nihayetindeki çö-
züm de "pozitif barış" olarak değerlendiriliyor. Tabii bunun farklı farklı
süreçleri geliyor. Şimdi ben biraz güncele dair bir soru sormak istiyorum.

Yaklaşık iki yıldır devam eden, çözüm süreci diye tabir edilen bir süreç var. Bu negatif barış sürecinin pozitif barışa evrilmesine yönelik çok zikzaklı, yani inişli çıkışlı bir süreç yaşanılıyor. Ancak özellikle Kobane eylemleri diye tabir edilen 6-8 Ekim olaylarında - birçok davasını ben birebir takip ettiğim için söylüyorum - daha öncesinde karşılaşmadığımız bir durum yaşandı. Yani kitlelerin zapt edilemez, öngörülemeyen bir şiddeti söz konusuydu. Bu noktada çözüm sürecinin nihayete ermemesi, Türkiye’de kitlelerin birbirlerine yönelik “iç savaşına” vesile olabilir mi? Birinci sorum bu.

İkinci sorumu, Güney Afrika’dan gelen Dipuo Letsatsi-Duba’nın cevaplandırılmasını istiyorum. Şimdi onların deneyimlerinde görebildiğim kadarıyla hakikatle yüzleşme süreciyle beraber bir affetme durumu söz konusu. Hakikatle yüzleşilirken öncelikle hakikatin ne olduğu sorusu tartışılıyor. O dönemde işlenilmiş insanlığa karşı suçlarda faillerin birebir söylemleri, anlatımları ve mağdurların da onlarla yüzleştirilmesi üzerine kurulan bir sistem var. Ancak Ortadoğu toplumlarında bir kutsallaştırma, ululaştırma mevzusu var. Yani bugüne kadar “kahraman” denilen, her iki taraf için de “kahraman” diye tabir edilen kimselerin geçmişle yüzleştirilmesi ve bunların toplum önüne çıkartılması ne kadar mümkündür?

Harun Bey’e bir ikinci sorum daha var. Dünya çerçevesi içerisinde, özellikle son dönemde Türkiye’de geçmişle yüzleştirme üzerinden yürütülen belirli yargılamalar oldu. Aslında bunlar sözde yargılamalar. Yüz suç varsa bu yüz suçtan bir-iki tanesine belirli yerlerde davalar açıldı. Mesela Musa Çitil davası, Lice davası, Şırnak, JİTEM vs. Özellikle Musa Çitil davasında karşılaştığımız bir sonuç var: Beraat! Yani faillerin cezasızlıkla ödüllendirilmesi. Ayrıca birçok dava da sürüncemede bırakıldı. Bu durum, bahsettiğiniz yenişememe durumu üzerinden belirli örgütlerin anlaşması, daha radikallerin ise çıkması gibi bir risk doğuruyor mu?

Katılımcı: Harun Bey’in dile getirdiği husus, gerçekten dikkatimi çekti. Barış ve çözüm süreçlerinde, devletin daha rahat istihbarat bilgileri elde etmek için zaman zaman fiili müdahalelerde bulunduğunu söylemişti. Aynı zamanda dikkatimi çeken noktalardan bir tanesi de şudur. Kürt medyası üzerindeki psikolojik, fiziki, ekonomik ve siyasi baskıların; hiçbir şekilde Batı medyası tarafından görülmemesi bizi ciddi bir şekilde demoralize ediyor.

Bir diğer nokta, bu coğrafyada çocukluğumuzu, gençliğimizi yaşadığımız için belki bomba sesleriyle yatıp roket sesleriyle uyanıyorduk. Ben Diyarbakır’ın Silvan ilçesinde doğdum. 850 tane faili meçhul olay yaşandı. Faili belli aslında biz klasik bir cümle olduğu için “meçhul” diyoruz. Bu

850 faili meçhul olayın içerisinde 30-40 tanesi genetik olarak dile getirirsek benim akrabalarım ve 70-80 tane insan benim gözümün önünde öldürüldü. Hangi doktor, hangi psikolog beni düzeltebilir ki? Bunu dile getirmek istiyorum.

Katılımcı: Özellikle ANC temsilcisinin hakikatle yüzleşme, toplumla barışma konusunda söylediği bazı hususlar vardı. Bunların barışa giden yolda önemli bir eksen olduğunu söyledi. 2004 yılında Türkiye’de 5233 sayılı bir yasa çıktı. Bu yasa yerinden edilenler, göç ettirilenler, faili meçhule kurban gidenler, devlet tarafından öldürülenlerle ilgili zarar görenlerin mağduriyetini gidermeye yönelik bir yasaydı. Bu konu Türkiye’de özellikle meseleyle yakından ilgili kesimler tarafından hiçbir şekilde dile getirilmek istenmiyor. Oysa burada öyle bir şey yapıldı ki devletle sorunu olan bütün kesimler, devlet tarafından uygulanan teröre karşı zarar görmüş bütün kesimler; bu yasayla bu zararlarını tazmin etmek üzere bir yola başvurmaları konusunda bilgilendirildi.

Bu yasaya devletle savaşan bütün kesimler de destek verdi. Nasıl destek verdi? Onu şöyle ifade edeyim. Bu yasanın sonunda, mağdur olan kişiler devlete başvurular. “Evimden göç ettirildim, köyümden göç ettirildim; ağabeyim, kocam, eşim, çocuğum öldürüldü” diye devlete başvurular. Devlet de bunlara 1 can karşılığı 14 bin Lira, ayrıca cenaze masrafları olarak da 500 Lira dahil olmak üzere toplam 14 bin 500 Lira para ödemesi yaptı ve bunu bir tutanak altına aldı. Dikkat çekmek istediğim nokta şu; bu ödemeyi yaparken vatandaşa bir sözleşme imzaladı. Bu sözleşmenin başlığı “sulhname”; yani bir barış tutanağıdır bu. Öyle bir noktaya getirildi ki devletle savaşan Kürt siyasal hareketi bu konuda hiçbir şey yapmadı ve bu yasaya olağanüstü destek verdi, “sulhname”yi imzalattı.

Şimdi müzakerelerin, tabii ki bu tür yasalarla koşul olarak devam etmesi gerekiyor. Bu belki de erken bir uygulamaydı. Belki şu an daha sıkı bir şekilde yapılmış olsa, çok daha sonuç alıcı ve onurlu bir iş yapılmış olurdu. Düşünün; Roboski’de katledilen insanlara devlet, 14 bin 500 Lira değil her birine en az 200 bin Lira ödeme yapmak istediği halde Roboskili aileler onurlu bir şekilde bu parayı reddettiler. “Biz barışmayız” dediler. “Bizim barış yapabilmemiz için, bir sulhname imzalayabilmemiz için bu failerin ortaya çıkarılıp yargılanması gerekir” dediler. Diğer yandan yaklaşık otuz beş bin insan öldürüldü, bunun yirmi bini için devlet dairelerine başvuru yapıldı ve bu başvurularda her biri için 14 bin 500 Lira, yaralıları için de daha düşük miktarlarda paralar alındı. Bazı arkadaşlarımızın “Bu işi fi-

nanse eden, organize edenler; özellikle Kürt siyasi hareketini kullanan ya da işte Kürtçülüğü, yurtseverliği, demokrattığı kullanan avukatlardır" diye bir söylemi olabilir. Fakat bunlar, bir Kürt siyasi hareketinin olağanüstü organizasyon güçlülüğünden daha fazla bir güç değildir. Bu avukatlar, herhalde büyük bir örgütlenmeden daha güçlü değillerdi. Bu nedenle sorum şu; Harun Bey'in ve özellikle ANC temsilcisinin belirtmesini istiyorum. Böyle bir yasa vardı. Bu yasa şimdi mi daha uygulanabilir olurdu, yoksa eskiden uygulandığı şekliyle kalmış olsaydı daha mı iyiydi?

Katılımcı: Benim sorum Letsatsi'ye olacak. Ekonomi alanındaki yaptırımlardan bahsettik. Yine ANC'nin kuruluşunda sendikaların, özellikle maden işçilerinin büyük bir rolü olduğunu biliyoruz. Doğrudan konu başlığıyla ilgili mi bilmiyorum. Ama müzakere sürecinde ekonomi alanında nasıl bir müzakere yürüttüler ve bunun şimdi ekonomik olarak topluma yansımaları nedir? Yani eskiden ekonomik tüm yapılar beyaz bir zümrenin elindeydi. Şu anda aynı şekilde bir burjuva sınıfı mı var, yoksa daha toplumsal alana yayıldı mı?

Harun Ercan: Sorulara teker teker cevap vermeye çalışayım. Birincisi, ben sunum boyunca Kürt meselesinin, Kürdistan meselesinin hakikatinin ne olduğu konusunda bir yargıda bulunmadım. Hatta bir soru işareti olarak ortaya attım, biraz da üzerine konuşalım dedim. Sanki "Kürt hareketi asgarisini istiyor" gibi bir yargıda bulunmuşum gibi bir şey ortaya çıktı. Öyle bir cümle sarf etmedim. "Kürtler neye razı gelir, neye gelmeli?" gibi sorular normalde her türlü çatışmada sorulabilecek sorular. Bu soruları sormadan zaten tartışamayız. Benim de tartışmak için sorduğum şeylerdi. Ama az sonra diğer Kobane sorusuna ilişkin olarak konuşurken birkaç yorumda bulunacağım.

Şu anda halihazırda son süreci en çok etkileyen ve en fazla konuşulan şey Kobane İsyanı. Bunun üzerine bence çok etraflı düşünmek gerekiyor. Ama Kobane İsyanı'ndan bahsetmeden önce çok kısa bir şey söyleyeyim. Şunu hiçbir zaman unutmamak lazım. Modern Türk-İslam devleti, yani bunun tarihini Osmanlı'nın modernleşmeye başladığı 2. Mahmut'tan itibaren alarak getirelim, her zaman merkezîyetçi olmaya çalışmış bir devlettir. İçerisinde farklı farklı ulusal gruplar bulunmuş; bunlar muhalifleşmiş, siyasi güç oluşturmuş veya oluşturmamıştır. Bu devlet ise şimdiye kadar tek bir sorununu bile sulh ile çözememiştir. Ermenilere ne yapmış? Uluslararası konjonktürü uygun bulduğunda, savaş halinde soykırım yapmış. Daha sonra sulh

ile zorunlu göç yapmış. Başka bir devletle, yani Yunanistan'la anlaşmalı bir şekilde Rumların büyük bir çoğunluğunu göçertmiş. Kalan İstanbul'daki Rumları, 6-7 Eylül olaylarıyla ve yine konjonktürü uygun bulup Kıbrıs meselesini bahane ederek 1964 göçüyle yollamış.

Diğer taraftan 1960 ve 1970'lerde Türkiye'de muazzam bir işçi sınıfı hareketi var. İşçiler politize olmuş; ortada sınıfsal bir talep var. Onu yine 12 Eylül darbesiyle bastırmış. Yani Kürtlerin aslında nasıl bir devletle müzakere ettiğini hiçbir zaman unutmamak lazım. Bence bu önemli bir şey. Türkiye Devleti barışmayı bilmiyor, böyle bir şeyi bilmiyor. Tarihi hafızası itibariyle böyle bir şeyin yanından bile geçmiş değil. O yüzden kimse barışa dair çok önemli bir şeymiş gibi bulmasa da mesela AKP, - her ne kadar kendisini, müzakere sürecinde müzakere yürütenleri garanti altına almak için yapmış olsa da - ilk defa hiç değilse bir yasa çıkardı. Yani kendi iç meselesini çözmek için kayda değer bir şekilde yasa çıkardı. Bence bu bile Türk devletinin müzakere tarihinde bir başlangıç noktasıdır.

Şimdi Kobane'ye gelelim. Bence Kobane üzerine çok tartışmak, konuşmak gerekiyor. Bu bağlamda ben de hemen sunumdaki ilgili kısmı açayım. Ben Kobane sürecinde Diyarbakır'da değildim. Ama basından ve sosyal medyadan çok yakından izleme imkânım oldu. Muhtemelen Diyarbakır tarihinde böyle bir şey daha önce olmamıştır. Böyle bir isyan ne 2006-2007 sürecindeki Mart olaylarında, ne 1975'te Türkiye Diyarbakır'a gelip konuşma yapmaya çalışıp yapamadığında ne de muhtemelen Şeyh Said ve arkadaşları Diyarbakır'ı kuşattığında olmuştur. Bu ne için olduğunu sorduğumuzda, Rojava'daki Kürtler için oluyor ve bu süreç içerisinde muazzam çatışmalar yaşanıyor. Şehir neredeyse devletin kontrolünden tamamen çıkıyor. Birkaç gün içerisinde otuzdan fazla Kürt öldürüldü. Devlet bir adım atsa, bu ölü sayıları muhtemelen iki haneli değil üç haneli olmaya başlayacaktı. Belki bir noktadan sonra gerillalar şehirlere inmeye başlayacaktı. Yani herkesin gördüğü üzere, daha önceden olmamış bir şey gerçekleşti. Bunun adını koymak lazım. Uluslaşmanın farklı farklı yolları vardır. Yukarıdan yolları vardır. Bence Kürtler şu anda hâlihazırda uluslaşmayı, daha doğrusu halklaşmayı olaylar ve devrimci durumlar üzerinden yaşıyor. Kobane öyle devrimci bir durumdu.

Kürtlerle barış dediğimizde bundan bir sene önce, biz Kürtlerin AKP'nin adım atması üzerinden bu mevzuyu tartıştığını görüyorduk. Ama Kürtlerin şu anda yüz yüze kaldıkları yeni bir dinamik, yeni bir Kürt hareketi; içerisinde de yeni bir uluslaşma dalgası söz konusu. Yukarıdan değil, halklaşarak uluslaşma. Bence Kürtler, Kobane isyanından sonra AKP'nin ne yaptığını ne

yapmadığını o kadar da önemsemiyorlar. Yani eskisi kadar Kürtlerin gündeminde değil. Çünkü AKP insanları artık yordu. İnsanların beklentileriyle çok fazla oynadı ve sürekli bu müzakere sürecini araçsal bir mesela haline getirerek insanları, özellikle Kürtleri bıktırdı. Bir taraftan Türklerin sürece karşı desteğini çoğaltmadı, diğer taraftan ise bu işin esas motorize gücü Kürtlerin isteğini de çökertecek noktalara getirdi.

Ben sorunun bağlamını biraz aşarak birkaç şey söyleyeceğim. Kürt veya Kürdistan meselesinin çözülmesinin kalbinde, Kürtler sadece Türkiye’de yaşıyor olsaydı silahsızlandırma meselesi olabilirdi. Bu konu konuşulabilirdi. Örneğin Guatemala, El Salvador’dan veya bir sınıfsal çatışmadan konuşuyormuşuz gibi konuşabilirdik. Ama Kürt meselesinin kalbinde yatan, uzun vadeli barış ve istikrarı sağlayabilecek olan şey; aslında siyasi güçlerin ittifakıyla mümkün olabilir. Siyasi güçle ittifaklar ise her zaman değişir, bozulabilir. Ama Öcalan’ın 2013 Diyarbakır Newroz’unda okunan metnine sinmiş olan çok net bir argüman var. Aslında orada bir ittifak çağrısı var. O ittifak çağrısına AKP olumlu bir cevap veriyormuş gibi yaptı. Ama diğer taraftan biz AKP’nin oluşturduğu dış politika, Ortadoğu politikası ile neyi gördük? Bunun sınırları var. Geldi, Ortadoğu’da bir takım duvarlara çarpmaya başladı. Madem gerçekten çözmeye niyeti var idiyse ki hep böyle samimiyet vs. gibi kavramlar üzerinden konuşuyoruz. Böyle kavramları bir köşeye bırakmak lazım. Sonuçta bu siyaset. Ama AKP’nin Ortadoğu politikası itibarıyla Kürt hareketini, PKK’yi bir müttefik olarak aslında kolay kolay göremeyeceği çok net bir şekilde ortaya çıktı. O yüzden bence bu belirlemeyi yapmak gerekir.

Silahsızlandırmayı biz elbette konuşacağız. PKK’nin silah bırakması veya tabii ki Rojava dinamiği ortaya çıktıktan sonra yeni olasılıklar var. Örneğin silahsızlandırma meselesinin en büyük sorunu nedir? Genelde bu daha önceki savaşçılara, gerillalara ne olacağıdır. Bazıları yargılanacak mı, nereye gidecekler, siyasete mi entegre olacaklar, gelip asker mi olacaklar? Birçoğu gelecek. Ne iş yapacaklar? Bu başka sorunlara yol açar mı? Genelde böyle sorunlar konuşulur. Rojava dinamiği ortaya çıktıktan sonra, bu sorunun aşılma ihtimali çok daha kolaylaştı. Şu anda durduğumuz yer itibarıyla aslında bu süreçlerin en zor aşamaları diyebileceğimiz aşamaları hem çok kolaylaştırabilecek hem de zorlaştırabilecek bir süreç yaşıyoruz. Yani bir şekilde mesela AKP hükümeti şu seçimi yapsa, dese ki “Biz Kürt hareketini, PKK’yi iktidarda kaldığımız süreç içerisinde müttefik olarak gerçekten benimsiyoruz, beraber Ortadoğu’da da adımlar atacağız”; o zaman bu sorunun çözülmesi bence gerçekten de Öcalan’ın dediği gibi üç-beş

aya bakar. Çünkü normalde “PKK’liler ne olacak? Nereye gidecek?” gibi sorular var.

Bir şekilde burada kısmi bir iktidar alanı açılrsa; yani barış anlaşmasında sadece orta vadeli bir çözüm bile düşünülecek olsa, mesela burada valileri halk seçse, örneğin Diyarbakır için polis ve asker gücünün yönetimi Gülten Kışanak’ta olsa. Şunu söylemeye çalışıyorum; bir sürü alternatif var. Biz siyasi iktidar paylaşımı, askeri iktidar paylaşımı derken böyle şeylerden bahsediyoruz. Ama bulunduğumuz tarihsel an, müthiş kırılmalı bir tarihsel an ve AKP nasıl Kobane İsyanı’nı öngöremediye kendisine sahip olduğu aşırı özgüven nedeniyle önüne çıkabilecek başka şeyleri de görme konusunda çok başarılı değil. Yoksa gerçekten baktığınızda, Kobane İsyanı’nı en alevlendiren şeylerden bir tanesi tabii ki İŞİD ve de dünyanın duymaması, kamuoyunun umursamaması, insanların ölmesi, kentin yitirilme ihtimali. Ama diğer taraftan Tayyip Erdoğan’ın ta kendisi. Tayyip Erdoğan çıktı ve insanları isyana resmen teşvik etti. Aslında isyan çağrısı yaptı ve isyanı gördüğünde de geri adım atmak zorunda kaldı. Böyle şeyler, sürekli gidişler ve gelişler de mümkün.

Kobane yeni bir uluslaşma dalgası yaratıyor. Eğer bir şekilde AKP bunun farkına vardı mı dersek AKP şu anda Kobane İsyanı sürecine katılan 800’e yakın insanı tutuklamış durumda. Bunun çok farkında olduğunu söylemek mümkün değil. Bence Kobane İsyanı’nda, TSK 1990’ların başında ne hissettiyse, ne gördüyse AKP de ilk defa onu gördü ve hissetti. Yani bir halk savaşı olması halinde ne olacağını farkına vardı ve bu fark edişle birlikte verdiği tepkiler aslında oldukça refleksif tepkiler oldu. Korucular olsun – varlığını, yaşam hakkını bir nevi devlete borçlu olduğunu düşünen kesimler korucular - bazı dini gruplar olsun; burada devlete yaslanan kesimleri, tekrardan bir koruma altına almaya yönelik bir politika gütmeye başladı. O yüzden AKP’nin bu Kobane sonrası dinamiği de çok anlayabildiğini söylemek mümkün değil. Ne yapıyor şu anda? İç güvenlik yasası dediği bir yasa çıkaracak; eylem yapan her hangi bir insan, herkes içeri alınacak. Diyarbakır Cezaevi’nin yenisinin inşaatı her halde bitmek üzere. Sonuçta bunun için yatırımlar da yaptılar, çok şaşırtıcı değil herhalde.

Bildiğimiz faili meçhullerin en yoğun yaşandığı 1990’lar sürecinde, faili meçhullere dair bilginin de en fazla kamusalallaştığı, dolaştığı vakalardan bir tanesi bu Musa Çiçil vakası. Bu yargılama süreci, Ergenekon davasının paralelinde bir şekilde başladı. Ama bu yargılama süreçlerinin herhangi bir yere gitmediğini görüyoruz. Bunun bir yere gidebilmesi için kuşkusuz bence Kürt hareketine dair de bir takım şeyler söylemek gerekir. Yani bu bizim Ge-

çiş Dönemi Adaleti pratikleri dediğimiz şey. Eğer bu süreç uzun süreceyse, 2-3 yıllık değilse Kürt hareketinin bu davalara sahip çıkması lazım. Bahsedilen davanın sonunda orada mağdur olarak bulunan insanlar, belirli bir noktadan sonra korucular tarafından tehdit edilmişti. Ben yazılarını okudum, şaşırdım da. Bu davalar mikro örnekler gibi görünebilir. Çünkü Kürt hareketi de şöyle düşünüyor: "Biz de barışı yukarıdan barış anlaşmasıyla bağlayacağız. Çünkü bu devlet, böyle bir devlet". Öcalan öyle düşünüyor. Barışın böyle geleceğini düşünüyor. Ama diğer taraftan da barış ha geldi ha gelecek diyerekten muazzam yıllar kaybediliyor; insanlar yaşamını yitiriyor. 1990'lardaki olayların tanıkları yaşamlarını yitirebiliyor; yeni olaylar oluyor. O yüzden Arjantin'de gerçekleştiği şekilde bu Geçiş Dönemi Adaleti'nin biraz peşine düşmek lazım.

Arjantin'de ne yaptılar dersek Arjantin'de toplumsal hareketin muazzam bir şekilde gerçekleştirdiği bir süreç yaşandı. Örneğin bir tane general ya da polis insanlara işkence etmiş, öldürmüş. Devlet bir şey yapmıyor, görevden almıyor, hatta belki bir şekilde pozisyonunu yükseltmiş. Gidiyorlar, o insanların evinin önünde çadır kuruyorlar. "Bu kişi darbecidir, insanlara işkence etmiştir" diyorlar. O kişinin başına bir şey gelene kadar da evinin önünden ayrılmıyorlar. Yani böyle doğrudan eylem dediğimiz tarzlarla hukuk süreçlerinin peşinde koşan; o insanları ifşa eden, toplumsal itibarını zedeleyen şeyler yapıyorlar. Bence savaşa dair hesaplaşma meselesini devletten beklemek yerine Kürt hareketi, Kürt kurumları, Kürtlerin kendisi veya o süreçte mağdur olan kim varsa bu sürecin peşine düşebilir. Buna dair sokak, çok daha etkili bir şekilde kullanılabilir diye düşünüyorum.

Bu soruyla bağlantılı başka bir soru daha sorulmuştu. Daha ileride barış anlaşması sonrasında, acaba bir şekilde Kürt hareketinin içinden daha radikal bir kanat çıkabilir mi? Buna dair konuşmak kuşkusuz biraz spekülasyon yapmak anlamına gelecek. Ama şunu söyleyebiliriz. Türkiye'de Kürt hareketi oldukça hegemonik. Şimdiye kadar zaten hep öyle oldu. PKK'nin herhangi bir teritoryal alanda, ilk yaptığı şeylerden bir tanesi o alanda gücünü monopolize etmek. Yani diğer Filistin örneğine bakıldığında, o ayrıklık görüldüğünde; tek bir örgüt etrafında birleşmiş olmak kuşkusuz Kürtlere muazzam bir güç sağlıyor. Çünkü müzakere süreçlerindeki en büyük meselelerden bir tanesi de şudur. Bazen hükümetler çözüm isterler, barış isterler ve gerçekten de karşılarında bunu yapmak için gerekli liderler, liderlikler göremezler. Lider görünürde vardır. Ama sözünün geçip geçmeyeceği belirsizdir. Bu barış görüşmelerinde aslında liderlik, muhataplık en önemli birincil şeydir.

Bizim hem Türkiye tarafı hem de Kürt tarafı için umutlu olabileceğimiz şeylerden bir tanesi Öcalan gibi bir siyasi figürün olması. Yani Türklerin ya da Kürtlerin Öcalan'ı sevip sevmemesinden bağımsız olarak Öcalan'ın bir siyasi figür ve siyasi güç olarak Kürt hareketinin farklı alanlarını ve tanrıyonlarını kontrol edebilen ve hala sözü geçebilen bir figür olması. Diğer taraftan Tayyip Erdoğan'a baktığımızda, Tayyip Erdoğan için de öyle. Bu her iki siyasi karakterin de, rıza üretebilme gibi bir yetenekleri var. Bu, barış süreci için aslında bir şans. Değerlendiriliyor mu dersek çok da değerlendirildiğini söylemek mümkün değil. Çünkü bu pratikler çok fazla hayata geçirilmiş değil. O yüzden radikal bir hareket çıkabilir mi sorusunun cevabı, bence kısa vadede mümkün değil gibi görünüyor. Çünkü PKK diğer taraftan daha da hegemonik bir güç haline geliyor. Ama kuşkusuz barış anlaşmasının şartları bunu çok belirler ve de Kürt hareketinin iktidar paylaşımı olmaksızın bir barış anlaşmasına imza atabileceği ihtimalini ben çok görmüyorum. Yani şu an taslağın içeriğini çok bilmiyoruz. Ama muhtemelen Öcalan'ın hazırladığı müzakere taslağında özerklik vardır.

O Silvanlı arkadaşına vallahi keşke benim söyleyebilecek bir sözüm olsaydı. Gerçekten yok. Bu literatüre baktığımızda, Kürtlerin yaşadığından katbekat fazlasını yaşamış olan gruplar var ve orada "hakikat iyileştiricidir, yüzleşmek iyileştiricidir" gibi bir tartışma kuşkusuz var. Ama bu, bir noktadan sonra bizim tartıştığımız analitik, siyasal şeylerin ötesine geçen insani, felsefi bir tartışma boyutunda ele alınması gereken bir mesele. O yüzden ben şu kısa zamanda böyle çok belirsiz veya sığ konuşarak terbiyesizlik etmiş olmayayım. Onun için çok bir şey söyleyemeyeceğim. Çok özür dilerim.

Tazminat meselesine dair son soruya hemen yanıt vereyim. Bilmeyenler için, 1990'lar sürecinde gerçekleşen zorunlu göçle alakalı davalar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde dosya dosya biriktikten sonra, 2003-2004 sürecinde özellikle Türk Devleti bir şekilde tekrardan iç hukuk yolunu açmak zorunda kaldı. Yeniden bu insanlara bir takım tazminatlar verildi. Bu süreçte hayatını kaybedenlere, evi barkı devlet tarafından yakılmışlara verildi. Ama bu yapılırken yasanın adını unutmamalıyız: "Terörden Doğan Zararların Karşılansıyla Alakalı Tazminat Yasası" O yüzden devlet hiçbir şekilde sorumluluğu kabul etmedi, "Ben yaptım" demedi. Aslında "Bunların hepsini PKK yaptı" dedi. Uluslararası hukuka bir nevi çalım atarak sıyrıldığını ve daha sonraki yargılamaları da zorlaştırdığını söyleyebiliriz. Mesela o tazminatlar belki alınmamış olsaydı, barış süreci şu anda daha iyi de olabilirdi. En azından devletin şunu söyleme imkânı olmazdı: "Bir şey yapmaya gerek yok. Ben yasamı çıkardım, alanlar aldı zaten". Onun yerine

“Ya kardeşim, ben köy yakmaları meselesiyle alakalı bir şey yapmak zorundayım” diye düşünürdü. Bu mesele önemli. Barış ve müzakere sürecinde tartışılacak şeylerden bir tanesi bu olsaydı, bence gayet iyi olurdu. Ama yok, artık o geçti.

Moderatör Nurcan Baysal: Letsatsi’ye sözü vermeden son soruyla ilgili ben de bir soru sormak istiyorum. Bazı ülkelerde, savaşın birebir yaşandığı bölgeye verilen onarım tazminatı ya da savaş tazminatı adı altında bir takım maddi destekler olduğunu görüyoruz. Acaba kendisinin bildiği örnekler var mıdır ya da bu tazminatlar meselesi Güney Afrika’da nasıl ele alındı?

Dipuo Bertha Letsatsi-Duba: Ekonomik durumla ilgili olarak sorulan soruyla başlayayım. Bizim ülkemizde ekonomik güç, azınlık beyazlardadır. 1994’ten bu yana, demokratik düzen kurulalı beri bir dizi yasa kabul edildi. Mesela siyahları ekonomik olarak güçlendirme yasası var. Dezavantajlı bir konumdan geliyorsanız, devletle iş yapmakta az avantajlarınız oluyor. Bununla ilgili bir yasa. Ayrıca ücretler bakımından beyazlarla bizi eşit konuma koyan bir yasa var. Erkek-kadın boyutunu da katarsak beyaz erkek hepsinden daha fazla ücret alır, siyah kadın hepsinden daha az ücret alırdı. Şimdi yeni ücret yasası hepimizi eşit konuma yerleştiriyor. Aynı işi yapıyorsak renginizden bağımsız olarak ücretler aynı oluyor.

Ayrıca bizim ülkemizde çok yaygın bir madencilik faaliyeti vardır. Bir madencilik sözleşmesi çıktı. Siyahların erişim olanağı yaratıldı. Bu tamamen uygulanamıyor, çeşitli zorluklar var. Tabii beceriler, vasıflar burada çok önemli. Çünkü siyahların eğitimi çok daha düşüktü. 350 yıldan daha uzun sürmüş bir sömürgeciliğin sonuçlarıyla uğraşıyoruz. Eşitlenmek için zaman gerekiyor. Aynı zamanda vasıf geliştirme programları uygulamaya başladık, herkesi ekonomiyi yönetecek konuma getirmek istiyoruz. Özellikle yüksek teknoloji imalat sektöründe hiç siyah yoktu. Ekonomik yararlar bakımından herkesi eşit kılmak için çok büyük önlemler alınıyor.

Bir başka mesele, bu tazminatlar meselesi. Bizim durumumuzun biraz karışık olduğunu hatırlayacaksınız. Çünkü bizim ülkemizin savaş mağdurları, sadece ülkenin içinde değil dışında da mevcut. Çünkü Apartheid güvenlik güçleri, başka ülkelerin yasalarını çiğneyerek Afrika Ulusal Kongresi insanlarını, teröristler diye andıkları insanları avlıyorlardı. Mesela komşumuz olan Lesotho’da koskoca köyleri, Güney Afrika’dan 450 kilometre uzaklıkta olan Zambiya’da köyleri yerle bir ediyorlardı. Yani Güney Afrika’nın eski rejiminin kurbanı çoktu. Peki; şimdi kurbanlar için tazminat nasıl verilecek-

ti? Üstelik dışarıya hiç bakamıyorduk, yani sadece ülkemizin içine bakabiliyorduk. Deniyordu ki "İki tarafın da aslında zararları oldu. Bu defterleri kapatmak lazım. İnsanlar çok fazla tazminat beklemesin. Bir tek gerçekten travmatik durumlarla karşılaşan insanlar, mesela savaştaki gerillalar, bu tür durumlardaki kadınlar vs. alabilir". Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu kurulduktan 2 yıl sonra, insan hakları ihlalleri, kadın sorunları, devletin suçları gibi başka meselelere de el atabilmeli diye bir fikir geldi. Bu meseleler şimdi tartışılıyor.

Zorunlu göçler ve buna ilişkin tazminatlar soruldu. Kendi köylerinden zorla koparılan köylüler yeniden yerleştiriliyor, devlet masrafları karşılıyor. Program sadece onları yeniden yerleştirmekle ilgili değil. Örneğin eskiden çiftçilik yapıyorlardı. Onlara devlet bir takım kaynaklar veriyor ve ayrıca belirli programlarla iyileştirme çabaları yaşıyor. Ölmüş insanların ailelerine tazminat meselesine gelince burada bir eksiklik var. Çünkü şimdiye kadar herkesin durumu ortaya çıkmadı; ülkenin dışında ölmüş olan insanların henüz tam bir listesi yapılamadı. Askeri Gaziler Dairesi var. Bu işi yapmaya çalışıyor. Kim öldürüldü, kaç kişi öldürüldü, kimdi bu insanlar? vs. Bu daire aynı zamanda bu insanların ailelerini bulmaya çalışıyor. Bir savaş durumunda insanlar ülkeden ayrıldıklarında arkalarında hiçbir adres de bırakmıyorlar. Çünkü ülkeden acil bir durumda kaçıyorlar. Dolayısıyla çok zorlayıcı ve yorucu bir süreç söz konusu. Gelecekte bile bu iş epeyce devam edecek. Dolayısıyla tüm ölenlerin ailelerine tazminat verilemedi. Çünkü karşımızda bu tür zorlu sorunlar var.

Kadınların mücadeleye katılımının önemi konusunda bir soru soruldu. Dünyanın her yerinde kadınların yaşadığı sorunlar çok kritik bir önem taşıyor. Bir kadını güçlendirerek bütün ulusu güçlendirmiş olursunuz. Bir kadınsanız ayrıca bir kadın olarak eziliyorsunuz. Bu cildinizin renginden bile önce geliyor. Mesela bir takım pasaport kuralları vardı. Kadınlar, zengin beyaz bölgelere giremezdi. Kadınlar "Bunu kabul etmeyiz, bunu dişimizle tırnağımızla sökerek alacağız" dediler. Bu aslında tamamen kadınların bir mücadelesiydi ve kadınlar harekete geçtiler. 50 bin kadın yürüyüş yaptı. "Biz bunu kabul etmeyiz" dediler ve dolayısıyla bu iç pasaport sisteminin, yani kapalı bölgelerin açılmasını talep ettiler. Bütün mücadelede kadınlar çok faal oldu. Şimdiye kadar da bu devam ediyor. Çok önemli bir güç oldular, ülkemizde olan mücadeleye çok önemli katkıda bulunuyorlar. Böyle durumlarda kadınlar, mücadelenin ön planında olmalılar. Çünkü eğer onlar mücadelenin içinde olmazsa aslında ulus, gücünden kaybeder. Çünkü kadın güçlenirse ulus güçlenir.

Moderatör Nurcan Baysal: Uzatmadan tazminatlarla ilgili ufak bir şey söylemek istiyorum, bu 5233 sayılı yasa herkese ulaşmadığı için, hem 2008 yılında artık geriye doğru olan olaylar için kaldırıldığı için hem de yasada, zaten az önce belirtildiği gibi, çok fazla eksiklik olduğu için hala bu çerçevede bir şeyler yapılabileceğini düşünüyorum. Yasa sadece maddi tazminatları içerdi; komisyonlar bunları çok düşük hesapladı. Mesela aklımda kalan, köy ortak malları var. Bunlara tazminat verilmedi. Manevi tazminat verilmedi. Vatandaşlara "köyümü PKK yaktı diye" sözleşmeler imzalatıldı. Kimisi kabul etmedi ve başvuramadı. Açıkçası hem o nedenle birçok insan zaten faydalanamadı. Faydalananlar yüzde kaçtı şu an hatırlamıyorum. Ama faydalanamayan da birçok insan var. O yüzden de bence bu tekrar geri dönüşlerle birlikte gündeme getirilebilir diye düşünüyorum. Aynı zamanda da bütün bu insanların da Roboskililer gibi onurlu insanlar olduğunu düşünüyorum. Sadece bazen başka yapacak hiçbir şeyiniz kalmaz. Bence mesele bu. O yüzden de insanlar başvurmak durumunda kaldılar.

ÜÇÜNCÜ OTURUM SORULAR - CEVAPLAR

Moderatör Mehmet Tarhan: Türkiye’de özellikle 2007’de başlayan ama 2011’den sonra hızlanan dönemde, yeni anayasa tartışmalarında çok yoğun şekilde Güney Afrika modelini tartıştık. O yüzden iki gündür oradan deneyimleri dinlediğim için çok şanslı hissediyorum. Bizde model olarak önerilen şey, Güney Afrika anayasasının yürürlüğe girdiği güne kadardı. Sonrasına dair pek bir şey bilmiyorduk. O anlamda da çok etkili oldu. Aslında müzakere süreçlerinde, masada yapılacak şeylerin toplumsallaşmasının ne kadar önemli olduğu ve daha geniş alanda nasıl oluşturulması gerektiği anlamında Güney Afrika bizim için iyi de bir örnek.

Şunu da söylemek istiyorum. Bu tip müzakere süreçlerinde ya da yeni toplumsal yaşamın inşasında, kadınların merkezi rol oynaması sadece kadınlar için önemli değil. Burada erkekler için de önemli demeyeceğim, LGBTİ’ler için de çok önemli. Örneğin Türkiye’de LGBTİ hareketinin tarihi çok yenidir. Ama güçlü bir şekilde siyasallaşması aslında 1990’ların ortasından itibaren olmuş, hareket o tarihlerde ortaya çıkmıştır. 2000’lerden itibaren de Kürt kadın hareketinin güçlendiği oranda - her ne kadar bugün tarih yazımlarımızda çok sunulmasa da - Türkiye’de LGBTİ hareketi de, aslında siyasal alanla ilişkilerini güçlendirdi. Bugün artık bir hareketten bahsedebiliyoruz. Dolayısıyla kadınların sürece katılımları sadece kadınlar açısından değil, LGBTİ’ler başta olmak üzere birçok diğer azınlık grup için de garanti anlamına geliyor. Çünkü kadın alanında ihlaller daha gündelik düzeyde ve daha insani bir dille tartışılabilir. Diplomatik alandan kadınların dışlanıyor olmasının belki avantajlarından bir tanesi bu. Belki kadınların bu dili henüz yoğun oranda içselleştirmemiş olmaları, böyle bir şans sağlıyor diyorum.

Katılımcı: Size kısa bir sorum olacak. Sunumunuzda Hakikat Komisyonlarının süresinin iki yıla sınırlanması gerektiğini söylediniz. Fakat daha sonra açıklayarak belki bunun çok kısa olacağını, sizin bağlamınızda iki yılın yetmediğini ifade ettiniz. Belki de Hakikat Komisyonu’nun ikinci bir safhası olması gerektiğini söylediniz. Bizimle paylaştığınız deneyimler ışığında ve Almanya’da II. Dünya Savaşı sonrası, Nazi düzeninden sonraki yapılanları da düşünecek olursak mesela Neo-Naziler gibi ortaya çıkan yeni oluşumlar çok güçlendiler. Ben Almanya’da çok büyük bir hata yapıldığını

düşünüyorum. Eğer bu hata yapılmamış olsaydı, şu anda Almanya'da Neo-Naziler hortluyor olmazdı. Ama aynı zamanda dün de söylediğim gibi, belki toplumsal olayları böyle biraz mühendislik gibi düşünüyoruz. Oysa belki de bu tür şeyler önceden kestirilemiyor. Belki de Hakikat Komisyonu'nu belirli bir süre için kuruyoruz demekten başka çaremiz yok. Ondan sonra da durumunu değerlendirmeli, takip etmeliyiz. Bunu bir mühendislik işi gibi düşünmemeliyiz. Çünkü her şeyi de önceden kestiremiyoruz; tüm süreçlerin nasıl cereyan edeceğini ya da eksiklerin neler olacağını önceden bilemiyoruz.

Katılımcı: Ben de bu zamanlama konusu ile ilgili bir şey söylemek istiyorum. Bu oldukça hassas bir karar. El Salvador'da bir Hakikat Komisyonu kuruldu. Bu komisyon aslında müzakere süreci bitmeden kuruldu ve hemen çalışmaya başladı. Bir son tarih belirlendi, altı ay olarak belirlendi. Daha sonra bu altı aylık süre birkaç ay daha uzatıldı. Her iki taraf da her türlü tavsiyeyi uygulayacağını önceden taahhüt etmişti. Hakikat Komisyonu, uygun bulunduğu her konuda tavsiyelerde bulunabilecekti ve iki taraf da bunları uygulamakla yükümlü idi. Böyle bir taahhüde imza attılar. Rapor ise aslında hükümetin bir takım talepleri uygulama konusunda zorlandığı bir zamanda yayımlandı. Çünkü hükümet, barış anlaşmasının bazı adımlarını atamıyordu. Rapor çıktığı zaman da suçlanan taraf daha ziyade hükümet oldu. Çok büyük talepler hükümetin önüne kondu ve hükümet de iyi bir karşılık ortaya koyamadı. Belki halının altına süpürüp raporu saklamadı. Ama raporu çok iyi bir şekilde kullanamadı ve çok da iyi bir davranış sergileyemedi. Şunu söylemeye çalışıyorum. Her şeyden önce taraflara yeterli zaman tanımak ve işi aceleye getirmemek gerekiyor. Daha sonra bu, bizim aklımıza geldi. Belki siz de bu konuda bir şey söylemek istersiniz.

İkincisi, belki şunu da düşünmemiz gerekiyor. Bir barış anlaşmasının özümsemesi, sindirilmesi acı içeren bir takım tavizleri de beraberinde getirir ve de zor bir iştir. Hakikat Komisyonu, hoş olmayan sonuçlar da doğurur ya da tarafların sindiremeyeceği bir takım hakikatleri ortaya koyar ve de bir refleks olarak bir takım mekanizmalar devreye girer. Bunu da hatırımızda tutmakta fayda var.

Katılımcı: Ben Geçiş Süreci Adaleti ile ilgili olarak Nimet Hanım'a sormak istiyorum. Tabii kadınların adalet talebi tekdüze bir şey değil, maddi zarardan daha farklı bir şey. Ben de uzun yıllar sahada çalışan biri olarak kadınları dinlemedikçe, aslında çoğu zaman buz dağının çok ufak bir yüzünü gördüğümüzü fark ettim. Savaş bitse bile özellikle patriarkal sistemden

dolayı kadınlar için savaş bir yandan da bitmemiş oluyor. Birçok ülkede de bunu görüyoruz. Savaş sırasında taciz, tecavüze uğramış kadınların evlerine dönememesi gibi birçok farklı durum yaşanıyor. Kadınlar için farklı bir Hakikat Komisyonu talep etmek gibi bir şey düşünüyorum. Yoksa kadınlar konuşmayacak. Ben çok uzun yıllar yakılmış, boşaltılmış köylerde çalıştım. Çok uzun yıllar içlerinde olmama rağmen bunları anlatan bir kadına rastlamadım. Bence bu yaşanan savaşta da biz çok az bir kısmını biliyoruz. Kadın bedeni üzerinden yürütülen birçok şeyi hala bilmediğimizi düşünüyorum. Böyle bir talebiniz oldu mu ya da sizce bu olabilir mi? Biraz bunu tartışmak istedim.

Katılımcı: Aslında müzakerelerde iki taraf var. Ama Türkiye’de ya da Ortadoğu’da Kürtler açısından düşündüğümüzde iki taraf yok. Yani tüm Kürdistan bölgesinde şu anda bir savaş var ve de esasında bölünme döneminden beri başlamış olan bir savaş var. Bu müzakereler sırasında bunlar gözetilecek mi? Birinci sorum buydu. Bir de şu anda gerçekten barışa ihtiyacımız var mı? Daha çok savaşmak gerekmiyor mu? Şu anki süreçte düşünüldüğünde PKK silahı bırakmalı mı? Bir kadın olarak da tarafız artık, bir gerçekliğimiz var. Elimize silah alıp savaşıyorsak bu süreçten sonra bırakacak mıyız? Böylesi bir dünyada kadınlar olarak daha çok silahlanmalı mıyız?

Nimet Tanrıku: Kadınlara Hakikat Komisyonu talebi ile ilgili olan soruya verecek cevabımız tabii ki var. Biz Barış için Kadın Girişimi olarak Kadın Hakikatleri Komisyonu kurduk. Önümüze kısa zamanlı, lokal bir hedef koyduk. Çok geniş bir çalışma yapamazdık. 1993 Aralık ayını temel aldık. 1993 Aralık ayında bu memlekette ne olmuştu? Orada gördük ki tam da sizi dediğiniz gibi kadınlar susmuş, sessizleşmiş, dilsizleşmiş. Bu açıdan da Kadın Hakikatleri Komisyonu’nu oluşturduk. Bu komisyon Barış için Kadın Girişimi içinde yer alıyor ve çok detaylı çalışıyor. Bunu yaparken de temas, gözlem, ilişki kurarak yapıyoruz. Kürdistan’ın bütün bölgelerine gitmekteki hedef de buydu. Kadınlar konuşmuyor, suskunlar. Bu sessizliği bozmanın temel yolu onlarla temas etmek. Zaten bizim gibi çalışan komisyonların en temel özelliği temas etmek. Uzaktan hiçbir şey olmuyor. İnsan hakları mücadelesinden de çok bildiğim bir şeydir. Kadınların yaşadığı mağduriyetlere geldiğinde, kadınlar bunları sizlerle topluluklar içinde konuşmazlar. Aynı odada birkaç kişi olmasından pek hoşlanmazlar. Bu pratikten edinilen, bilinen bir deneyim. Mesela biz odada en fazla iki kişi olurduk. Bir hukukçu

arkadaşımız olurdu, öyle konuşurduk. Yani çok doğru söylüyorsunuz. Biz bu çalışmalarını bu açıdan yapıyoruz.

Bir de bizim çalışmamız gösterdi ki kadınlar kendi hakikatlerini yazmaları. Hakikat yazma üzerine belgeleri, kitapları çoğaltmalıyız; bu konu üzerine sanatsal faaliyetleri çoğaltmalıyız Bazen de böyle ses olabiliyorsunuz. Kimi etkinlikler ya da başka yollarla yapıyoruz. Sizin de öyle bir kitabınız var. "O Gün" diye çıkan kitabınız, bizim açımızdan bakıldığında çok önemli bir materyaldi. Herkesin bir "o gün"ü vardı, yani "o gün" diye başlayan sözler vardı. Kadınlar açısından başkalarının acısına bakmak da böyle bir şeydi. Barış için Kadın Girişimi olarak bizim için, özellikle 1990'dan sonraki savaş sürecinde kadınların yaşadıklarını tarif eden önemli bir katkı idi. Bunu bu kadar cevaplayayım. Biz müzakere süreçlerinde kurulan Hakikat Komisyonlarının içinde ayrıca bir Kadın Hakikatleri Komisyonu olması gerektiğini zaten söyledik. Çok zor bir süreç. Ama böyle bir durum var.

Müzakerelerde silahlanma meselesi üzerine olan diğer soruya gelirse zor bir soru olduğunu söyleyeyim. Hepimizin bu konuda ayrı fikriyatı var. Ama toplumların geldiği nokta açısından bunu başka türlü tartışmak lazım. Bugün tabii ki Rojava meselesini ayrı bir yere koyarak tartışamayız. Bugün Kürt halkının yürüttüğü özgürlük mücadelesini düşündüğümüzde, biz kadınlar olarak şu sırada silahların bırakılması meselesinin konuşulmasının doğru olmadığını düşünüyoruz. Bu çatışmanın sürmesi anlamına da gelmemeli. Buradan böyle bir düşünce de çıkarılmamalı. Silahların bırakılması meselesi, bu çalışmayı yürüten kadınlar olarak bizim gündemimizde değil. Biz yeni toplumsal sözleşmede kadınların ve tüm toplumsal grupların ne yapması gerektiği üzerine, yani olası kazanımları ve yeniden inşayı konuşuyoruz. Bir de biz hiçbir şeyin tüketildiğini düşünmüyoruz. Süreç için iki yıl diyorlar. Hakikat Komisyonlarını iki yıla nasıl sığdıracaksınız? Cumhuriyet tarihinden bu yana da alsanız ya da otuz beş yıldır süren savaş dahi alsanız sığmaz. Onun için biz bu mücadeleye çok uzun erimli bakıyoruz. Ama tabii ki zamana yayıp belleksizleştiren bir kadın hakikati yaratılmasına da karşıyız. Böyle bir çalışmayı da savunmuyoruz. Belli disiplinler içinde bunu konuşup tartışmanın ve bir sürece bağlamanın da önemini bilerek, silahsızlanma meselesine en son konuşulacak bir mesele diye bakıyoruz.

Ayrıca soruda masada iki tarafın olduğu söylendi. Konuşmamda da söyledim. Biz üç taraf olmasını savunuyoruz. "Masada üç taraf olmalı; üçüncü taraf kadınlar olmalı" diyoruz. Kadınlar olmadan yeni bir sözleşme yapılabilecekse masa rızasız olur. Biz kadınlar olarak rıza vermiyoruz.

Yüksel Genç: Şimdi aslında Kürt kadın hareketi açısından bir şeyi ifade etmek gerekiyor. Diğer ulusal ya da sınıfsal hareketlerde de elbette kadın mücadelelerini görmek mümkün. Ama sanıyorum ki bu denli kurucu özne olarak öne çıkmış, dönüştürücülük rolünü birincil dereceden üstlenmiş kadın aktörlük mevzusu oldukça yeni. En azından benim takip edebildiğim kadarıyla oldukça yeni bir durum. Bu onu daha özgün ve farklı, hatta eşit özneli değil etkin özneli kılan bir pozisyona getiriyor. İnsanlar bunun nedeni olarak "Barış sürecinde kadın da olmalı. Çünkü kadın olmazsa barış toplumsallaşamaz" derler. Ama bizim pozisyonumuz, salt bu tarz bir araçsallık sebebiyle kadının varlığı ile ilgili bir anlam ifade etmiyor. Sadece bu son 35 yıllık savaşın kendisini bile düşündüğümüzde, kadınların inanılmaz mağduriyetlerin sahibi olduğunu görüyoruz. "Bu mağduriyetler nedeniyle kadın, bu işin tarafıdır" denir. Bu doğrudur. Ama artık tek başına bu da değildir. Az önce arkadaşımız da ifade etti. Biz savaşan, mücadele eden bir güç olarak var olduk ve de bu savaşan güç olarak var olma biçimimizin kendisi de 1986 yılından bu yana örgütlü ve giderek bağımsızlaşan bir yapı içerisinden yürüdü. Bu, ister istemez biz kadınları salt eşit özneli varlıklar olarak dâhil etmiyor, etkin özneli aktörler olarak işin bir tarafı haline getiriyor. Buna değinmek gerekiyor. Biz sadece barış toplumsallaşsın diye kadınlar olsun demiyoruz. Biz kadın aynı zamanda böyle bir gücün ifadesi olduğu için, kadınların işin içinde olmak durumunda olduklarını söylüyoruz.

Arkadaşımızın sorusuna gelirse, dün İstanbul oturumunda ben de benzer bir soruyu sormuştum. Kürt meselesinin, özgün ve farklı bir mesele olduğu; dünya örneklerinin birebir uygulanabileceği bir mesele olmadığı söylemini çokça duyduk. Ama hakikaten özellikle de son yıllarda bölge konjonktüründeki siyasal değişimler ile beraber, özgünlüğünün altının çok derin çizilmesi gereken bir durum açığa çıktı. Dünyada böyle bir hareket yok. Ortadoğu gibi bir coğrafyanın ortasında, iki devlette (İran ve Türkiye) ve iki ayrı hatta (Irak ve Suriye) güçlü yerel örgütlerle savaşır halde. Varlık meselesi ile de ilişkilendirilebilecek bir savunma halinde. Musul, Rojava, Şengal hattında bir öz savunma mekanizması içinde savaşan kadınlar ve savaşan insanlar halinin kendisi, zaten Kürt meselesinin içindeki silahsızlanma tartışmasını çok kolay kılmıyor. Çok kolay kılmadığı gibi savaş, öz savunma, güvenlik gibi – müzakere sürecinde de tartışılan - maddelerin Kürdistan özelinde farklı değerlendirilmesine yol açacak bir dinamiği içinde barındırıyor. Bunu görmek gerekiyor. Bunu söylerken Kürtler mutlaka dağ başında, kent içlerinde silah kullansın demek istemiyoruz. Bizim şöyle bir iddiamız var. Ortadoğu demokratikleşecek ve barışık bir toplum olacaksa bunu biz

yapacağız. Çünkü dört büyük ülkeye yayılmışız ve bu dört büyük ülkeyle de problemimiz var. Bu anlamda sürekli bir savaş durumu bizim hak etmediğimiz bir şey. Ama mevcut haliyle Ortadoğu konjonktüründe; Türkiye'nin müzakereler süresince esas olarak odaklandığı PKK'nin silahsızlanması mevzuu düşmüş görünüyor. Çünkü bir halkın kendisini savunması ile ilgili farklı tehlike odakları söz konusu. Öz savunma, toplulukların savunması ile ilgili garantörlük ya da farklı silahlı bir resmi gücün garantörlüğü yok ise topluluklar kendilerini korumakla yükümlü. Ayrıca bu, hem insani hem de uluslararası yasalara uygun bir pozisyon. Dolayısıyla bizde silahsızlanma meselesinin tartışılması, örneğin FARC'ın silahsızlanması gibi kolay olmayacak. Kaldı ki FARC'ın savaşırken müzakere yaptığını da hatırlatalım.

Helen Scanlon: İki noktayı beraber ele alalım. El Salvador meselesi, bir bakıma Güney Afrika'ya çağrışım yapıyor. İki sene, bir ulusun bütün dikkatini belirli bir yere odaklaması için oldukça uzun bir süre. Bundan fazlası beklendiğinde, insanlar ilgilerini yitirebilirler. Sizin ortaya attığınızı bunun sindirilebilir olup olmadığı meselesine gelirsek, iki yıldan sonra yedi cilt kitap çıktı. Hiç kimse bunları okumadı. Bir Alman örgütü, kısaltılmış bir halini Almancaya çevirdi. İngilizce dışında hiçbir dile çevrilmedi. Hiçbir dağıtıma tabi kılınmadı. Dolayısıyla burada durum açık.

Güney Afrika'da 1996'da Hakikat Komisyonu oluşturuldu. Aynı yıl anayasa da kabul edildi. Kadınlar anayasa üzerine öyle odaklandılar ki birdenbire Hakikat Komisyonu'nun harekete geçtiğini görüp hiçbir şey yapamadıklarını fark ettiler. Dolayısıyla sivil toplum olan biteni çok ciddi biçimde izlemelidir. Geleceğe odaklanılabilir. Ama bir şeylerin yapıldığının kabul edilmesi ve tekrarlanmasının engellenmesi açısından geriye bakmak da çok önemlidir.

Kadınların Hakikat Komisyonu meselesine gelirsek, mesela Burma ya da Doğu Asya'da cinsel obje olarak kullanılan kadınların Hakikat Komisyonu açısından özel deneyimleri var. Güney Afrika'da 22.000 tane tanıklık dinlendi. Burada hiçbir şekilde yer almayan insanlar oldu. Ama sonuç olarak hakikati, herkesin ortak hakikati yaptı. Eğer sırf kadınlar için bir komisyon olsaydı, belki de marjinalize olurdu. Ulusal çapta bir etkisi olabilecek bir komisyon aracılığıyla bunun yapılması daha doğrudur. "Kapı kapı dolaştılar" diyorsunuz. Kenya'da kadınlar için sağlık klinikleri kuruluyor ve kadınlar merkezlere gidip sorunlarını anlatabiliyorlar. Ama kimsenin bundan haberi bile yok. Dolayısıyla bunlara yaratıcı yaklaşmak önemli. Kadınların öyküsü aynı derecede önemli. Bunların duyulmasının sağlanması gerekir.

Ama kimsenin okumadığı yedi ciltlik kitap yazmak için de bu tür şeyler yapılmaz.

Dipuo Bertha Letsatsi-Duba: Kadınlar için ayrı bir komisyon kurulması çok kritik bir mesele. Bizde ülkenin dışında işlenen suçlar için bir araştırma yapılmadığını söyledim. Güney Afrika askerleri; Mozambik, Angola gibi ülkelere gidiyorlar. Köylerde kadınlara tecavüz ediyorlar. Ortada kanıtlar var; bir takım siyah kadınlardan melez çocuklar doğuyor. Bu ülkeler, "bunlar, sizin askerlerinizin bizim kadınlarımıza yaptıkları" diye bu meseleyi gündeme getiriyorlar. İki yıl, çok kısa bir süre. Biz şimdi tekrar bu işi yapmalıyız ve istediğimiz şeyi başarabildik mi diye konuşmalıyız. Belki yeniden başlatmalıyız. Bir de komisyonun yetkilerini, sınırlarımızın dışına yaymalıyız. Çünkü çok ciddi suçlar var. Apartheid askerlerinin işledikleri suçları mutlaka cezalandırmalıyız.

Bence kadınlar için özel bir komisyon kurulması kadınların konuşmasını kolaylaştırır. Patriarkal bir düzen içinde kadınlar olarak bizim, bu tür bir forumda açıkça konuşmamız zor olur. Biraz özel ortamlar, güvenebileceğimiz insanlar olması gerekebilir. Ben bu fikri destekliyorum. Bana göre kadınlar için ayrı bir komisyon kurulması, üzerinde durulması gereken bir şey.

Güney Afrika'daki kadınlara sadece kadın oldukları için tecavüz edilmedi. Aynı zamanda siyah oldukları için tecavüz edildi. Geri bırakılmışlık da aynı biçimde işliyor. Güneydoğu'daki kadınların okula gitmemesi, bir yandan geçmişten gelen feodal sistemin bir devamı. Ama aynı zamanda Türkiye devletinin sistematize ettiği bir şey. Bunları biraz da böyle görmek gerekiyor. Kadın sorunu tabii ki evrensel bir sorundur. Ama doğrudan siyasetle, egemen devletin ezmek istediği bir kanatla ilgisi vardır. Biz bütün savaşların aslında kadın bedenleri üzerinden yürüdüğünü biliyoruz. Kürt kadınına yapılan her şey, Kürt halkına yapılmış demektir ya da Güney Afrika'da bir kadına yapılan şiddet, tüm Güney Afrikalılara karşı yürütülen bir şeydir. Bunun biraz da böyle görülmesi gerektiğini düşünüyorum.

ÖZGEÇMİŞLER

Alvaro de Soto BM Genel Sekreterliğinde 1982’de başlayıp 25 yıl süren görevi boyunca üç Genel Sekretere hizmet etti. El Salvador’daki savaşın 1992’de bitmesini sağlayan kapsamlı barış anlaşmasıyla sonuçlanan görüşmeleri 1990-1991 yıllarında o yürüttü. 1995’ten 1999’a kadar Myanmar’da BM Özel Elçisi olarak bulundu. Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik kapsamlı “Annan planı” hakkında iki toplumda birden yapılan halk oylamasını getiren 1999-2004 yılları arasındaki görüşmelerde arabuluculuk yaptı. Batı Sahra Özel Temsilcisi olarak görev yaptı (2003-2005). Arap-İsrail çatışmasında BM baş temsilcisi olarak Kudüs ve Gazze’de iki yıl (2005-2007) bulunduktan sonra BM’den ayrıldı. Halen Küresel Liderlik Vakfı üyesi ve New York’taki Ralph Bunche Enstitüsünde bilim kurulu kıdemli üyesidir. 2011’den bu yana Sciences Po Üniversitesindeki Paris Uluslararası İlişkiler Okulunda (PSIA) Soğuk Harp sonrasında anlaşmazlıkların çözümü konusunda lisansüstü seviyesinde bir seminer dersi vermektedir.

Ayhan Bilgen, 1970 Kars doğumlu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden sonra Sosyoloji alanında yüksek lisans yaptı. Yerel radyo programcılığı ve yayın yönetmenliği yaptı. . İnsan Hakları ve Mazlumlar için dayanışma derneğinde genel başkanlık yaptı. Barış Meclisi çalışmalarında bulundu. Çeşitli gazetelerde barış ve insan hakları üzerine makaleler yazıyor. Bilgen Halkların Demokratik Partisi (HDP) MYK üyesidir.

Cengiz Çandar, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi’ni bitirdi. ODTÜ’de İdari İlimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünde bir süre asistanlık yaptı. Çandar, İstanbul Bilgi, Kültür ve Özyeğin üniversitelerinde 1997-2011 yılları arasında “Modern Ortadoğu Tarihi” ve “Ortadoğu politikası” dersleri verdi. Cumhurbaşkanı Turgut Özal’a danışmanlık yapan (1991-1993) Cengiz Çandar, Türkiye Cumhurbaşkanlığı ile Irak Kürt liderliği arasında doğrudan temasların ilk kez kurulmasında rol aldı. Çandar, 1999-2000 yıllarında Washington’da Wilson Center ve U.S. Institute of Peace adlı düşünce kuruluşlarında bulundu. 1976 yılından başlayarak yazılı ve görsel medyada görev yapıyor. 1987 Abdi İpekçi Barış ve Dostluk, 1993 Örsan

Öymen Haber Ödülü ve 1995 Gazeteciler ve Yazarlar Birliği Hoşgörü Ödülü'ne layık görüldü. 2014 yılında Arapça ve Kürtçe'ye de çevrilerek yayımlanan *Mezopotamya Ekspresi-Bir Tarih Yolculuğu* (İletişim Yayınları, Kasım 2012) adlı kitabın yazarı.

Dipuo Bertha Letsatsi-Duba Gauteng kentinde doğup büyüyen letsatsi-Duba orta öğretimini Zambia'da Luanshya Kız Lisesinde tamamladıktan sonra 1987 yılında Küba'da Siyaset Bilimi diploması aldı. Ayrıca Zimbabve Harare Polytech'ten Kitle İletişimi diploması var. 1982'de sürgüne gittiğinde ANC'ye (Afrika Ulusal Meclisi) ve Umkhonto we Sizwe örgütüne katıldı. 1992-1994 yılları arasında Voice of Women (Kadınların Sesi – ANC'nin kadın yayını) yayın organının yazı işleri müdürü ve ANC merkezinde (Shell House) medya irtibat görevlisi olarak çalıştı. 2007'de ANC'nin Eyalet Yönetim Komitesine, 2008'de ise Eyalet Hazine Müdiresi görevine seçildi. Güney Afrika Cumhuriyetinin Limpopo eyaletinin Yasama Organı Üyesi ve Tarımdan sorumlu Yönetim Konseyi Üyesidir. letsatsi-Duba halen Kamu İktisadi Kuruluşları (Ulusal Meclis Komiteleri) Portföy Komitesi Başkanı, Ulusal Meclis Üyesi ve ANC partisinin üyesi olarak görev yapmaktadır.

Fehim Işık 1961 yılında Diyarbakır'da doğdu. 1989 yılında gazeteciliğe başladı. Yazıları nedeniyle 1990 yılında tutuklandı ve yaklaşık 2 yıl cezaevinde kaldı. Cezaevi sonrasında Irak Kürdistanı'na geçerek 2 yılı aşkın bir süre bu bölgede gazetecilik yaptı. 1995 yılında Türkiye'ye döndü. Türkçe ve Kürtçe yayınlanan gazete ve yayınevlerinde temsilcilik, editörlük, genel yayın yönetmenliği yaptı. Türkçe ve Kürtçe çeviri kitapları var. Tarih Vakfı tarafından yayınlanan 'Ortaöğretim Kürt Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı'nın yazarlarından biridir. Halen Evrensel gazetesinde köşe yazarlığı yapıyor.

Francesc Vendrell, Birleşmiş Milletlerin üst düzey siyasi kadrolarında uzun süre görev yapan Francesc Vendrell, Nikaragua ve Guatemala'daki savaşın sona erdirilmesinde kilit rol oynamakla kalmayıp El Salvador'daki savaşın bitirilmesine yönelik müzakerelerde de son derece önemli katkılarda bulunmuştur. İnsan haklarına yürekten bağlı bir birey olarak El Salvador'daki barış anlaşmasına bu ülkeye özel, BM sponsorluğunda faaliyet gösterecek bir hakikat komisyonunun dahil edilmesini sağlamıştır. Ardından Asya'da Doğu Timor, Burma ve Afganistan'daki çatışmalarla ilgili olarak yine BM görevlerinde bulunmuştur. BM'den emekli olduktan sonra Avrupa Birliği-

nin Afganistan özel temsilcisi olan Francesc halen Washington DC’de Johns Hopkins İleri Uluslararası Etüdler Okulunda (SAIS) ders vermektedir.

Harun Ercan Türkiye’deki Kürt hareketinin radikalleşme dinamikleri ve silahlı mücadeleye yönelme nedenleri üzerine Koç Üniversitesi Karşılaştırmalı Tarih ve Toplum Çalışmaları’nda yüksekisans tezi yazdı. Ağırlıklı olarak Kürt meselesi üzerinde akademik çalışmaların yayınlandığı Toplum ve Kuram Dergisi Yayın Kurulu üyesidir. Doktora çalışmalarına New York Eyalet Üniversitesi’nde devam etmekte ve Koç Üniversitesi’nde Türkiye Siyasi Tarihi ve Toplumsal Hareketler üzerine dersler vermektedir. İç Savaş, Çatışma Çözümü ve Toplumsal Hareketler kuramlarını karşılaştırmalı yöntemle ele alan ve silahlı çatışmaların sonuç aşamasına dair tez çalışmasına ve araştırmalarına devam etmektedir.

Helen Scanlon Güney Afrika’daki Cape Town Üniversitesinde Cinsiyet Araştırmaları Departmanının başı ve Siyaset Araştırmaları Departmanının Adalet ve Dönüşüm Programının Mümessilidir. 2011’e kadar Geçiş Dönemlerinde Adalet İçin Uluslararası Merkezin (ICTJ) Cinsiyet Adaleti Programının direktörü olarak Afrika, Asya ve Latin Amerika’da çatışma dönemleri sonrasında karşılaşılan dönüşüm meseleleri üzerinde çalıştı. ICTJ’ye girmeden önce Güney Afrika’da Çatışma Çözümleme Merkezinde Kıdemli Araştırmacı sıfatıyla barış inşa etme çalışmalarında görev aldı. Londra Üniversitesi Şark ve Afrika Araştırmaları Okulundan Güney Afrika tarihi konusunda doktora derecesi sahibi olan Helen Scanlon’un cinsiyet, barış inşa etme ve geçiş dönemlerinde adalet konularında birçok yayını vardır.

İbrahim Gürbüz, 1955 yılında Kars’ın Sarıkamış ilçesinin Kızıl köyünde doğdu. İlk, orta ve liseyi, 1961 yılında ailece göç ettiği İzmir-Tire’de bitirdi. 1978-1979 öğrenim yılında Anadolu Üniversitesi Kimya Mühendisliğini bitirdi. 1979 yılında Sivas Atatürk Lisesi’nde Kimya öğretmenliği ve akabinde bir yıl İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı’nda Kimya Mühendisi olarak çalıştı. 12 Eylül 1980 darbesinin gelmesiyle birlikte Arkeolojideki görevinden istifa ederek profesyonel devrimciliğe başladı. 8 Mayıs 1981 tarihinde gözaltına alındı. Dört yıl altı ay 12 Eylül zindanlarında yattı. 1985 Ocak ayında tahliye oldu. 1985-1990 yılları arası ticari faaliyetlerine başladı ve 1991 de bir gurup arkadaşıyla kuruluşunu gerçekleştirdiği Mezopotamya Kültür Merkezi’nin 3,5 yıl başkanlığını yaptı. 1992 tarihinde Musa Anter, İsmail Beşikci, Feqi Hüseyin,

Cemşid Bender, Yaşar Kaya, Abdurrahman Dürre ve Süleyman İmamoğlu ile birlikte Kürt Enstitüsünü kurdu. 1991-1995 arası tescilleri gerçekleşmeyen Kürt Kültür Vakfı, Mezopotamya Kültür Vakfı ve Şeyh Sait Vakfı kuruluş çalışmalarında bulundu. 1994 yılı sonunda çeşitli gazete, dergilerde çıkan yazılarından ve çeşitli sempozyum ve toplantılarda yaptığı konuşmalardan hakkında tutuklama kararı çıkarıldı. 2002 yılında çıkan erteleme yasası sonucu uzun firar dönemi sona erdi. 2004 yılında yine bir gurup arkadaşıyla on bir dilde yayın yapan Yaşam Radyo'nun kuruluşunu gerçekleştirdi. İsmail Beşikci Vakfı kurucularından olup halen başkanlığını yürütmektedir.

İsmail Beşikci, 1939 yılında İskilip'de orta halli bir ailenin çocuğu olarak doğdu. İlk ve Ortaokulu İskilip'de, liseyi Çorum'da okudu. 1962 yılında, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. 1962-1964 yılları arasında askerlik görevini yaptı. 1964 yılı sonlarında, Erzurum'da, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Sosyoloji Asistanı olarak göreve başladı. 1968 yılında, kitaplarından, yazılarından, derste anlattığı konulardan dolayı hakkında idari soruşturma açıldı ve Temmuz 1970 de, Atatürk Üniversitesi'ndeki görevine son verildi. 1971 başında, kısa bir süre Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde çalıştı. 19 Haziran 1971'de bu Fakülte'de gözaltına alınıp Diyarbakır'a götürüldü. Tutuklandı. Atatürk Üniversitesi'nde hazırlanan idari soruşturma dosyası esas alınarak dava açıldı. Bu tarihten itibaren, yazılarından ve kitaplarından dolayı muhtelif tarihler arasında, 17 yıl iki ay sıkıyönetim tutukevlerinde, cezaevlerinde kaldı. Beşikci, çoğunluğu Kürd toplumu ve sorunlarına yönelik olmak üzere toplam 40 eser kaleme aldı ve değişik konulara ilişkin çok sayıda makale yazdı. Halen serbest ve yazıları internet ortamında yayımlanıyor. İsmail Beşikci Vakfı'nda Mütevelli Heyeti ve Yönetim Kurulu üyeliği yapmaktadır.

Mehmet Tarhan, Vicdani Redci – LGBT Hakları Aktivisti 1978 yılında Gaziantep'te doğmuştur. İlk ve orta öğreniminin ardından 2000 yılına dek Tarım ve Köyşleri Bakanlığı bünyesinde Veteriner Sağlık Teknisyeni olarak Diyarbakır-Lice'de çalışmıştır. 2001 yılındaki istifasının ardından LGBTT Hareketinde çalışmaya başlamış, yine 2001 yılında vicdani reddini açıklamıştır. 2005-2006 tarihlerinde Askeri Mahkeme'de yargılanarak 11 ayını Sivas Askeri Cezaevi'nde geçirmiş, davası halen sürmektedir. Lambdaistanbul LGBTT Dayanışma Derneği'ne özellikle LGBT hak ihlalleri ve Hukuki destek alanlarında gönüllü faaliyetler, 2008 yılındaki kuruluşundan 2012 yılına dek LGBT Aileleri İstanbul Grubu (LİSTAG)'da aile çalışmaları, 2011-2013 arasında SpoD'da Hukuk ve Adalete Erişim alan koordinatör-

lg yapmış, anayasa çalışmalarını yürütmüştür. Halen Emek ve Toplum Araştırmaları Merkezi'nde Genel Koordinatör olarak çalışmaktadır. HDK Yürütme Kurulu ve HDP Parti Meclisi yesidir.

Necdet İpekyüz, Diyarbakır-Bismil doğumlu, Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunu, 1994-96 arasında Diyarbakır, Mardin, Siirt, Batman, şırnak Tabip Odası Genel Sekreteri, 1997-98'de de aynı illerin Tabip Odası Başkanıydı. Bölgedeki tabip odalarından çoğunun kurulmasında da görev aldı. 2001-2004 yılları arasında, Diyarbakır Tabip Odası Başkanıydı. 2006-2008 yıllarında Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi'nde yer aldı. 2006'dan bu yana ise Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Yönetim Kurulu yesi. Zorunlu g, bölgede bulaşıcı hastalıklar ve koruyucu sağlık, OHAL'de sağlık sorunları, sağlık ve insan hakları, bölgede adli tıp, işkenenin önlenmesinde sağlık çalışanlarının rolü, barış ve sağlık, travma ve ruhsal durum, anadil ve sağlık gibi raporların, GAP Bölgesi'nde Sağlık Master Planı'na önerilerin hazırlanmasında koordinatörlük yaptı. TİHV Toplumsal Travma ile Başetme programının koordinatörlüğünü sürdürüyor. DİSA Yönetim Kurulu Başkanıdır.

Nimet Tanrıkulu İnsan Hakları Derneği(İHD) kurucularından. Bir dönem İstanbul Őube başkanlığı ve Genel merkez yöneticiliği yaptı. Cumartesi Anneleri'nin 1995 ilk oluşumunda yer aldı. 78'liler Dernekleri ve Federasyonu kurucularından. Uluslararası Af rgt yesi. Barış İçin Kadın Girişimi (BİKG) ilk oluşturanlardan ve Hala aktivisti. Feminist. Diyarbakır 5'nolu Askeri Cezaevi Gerçeğini Araştırma ve Adalet Kom. Üyesi. Derimli Kürt ve bir dönem Dersim Dernekleri kurucusu ve başkanlığını yaptı. Ana dili Kürtçeyi (Kırmanciki) konuşmaya alışıyor. Az İngilizce biliyor. Travmayla baş etme üzerine eğitim çalışmalarına katılan Nimet Tanrıkulu İnsan Hakları Hukukunda yüksek lisans yapıyor. Kimi gazete ve dergilerde barış ve insan hakları konularında yazıları yayımlandı.

Nurcan Baysal 1975 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Diyarbakır'da tamamladı. 1996 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olan Baysal, daha sonra Bilkent niversitesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisansını tamamladı. 1997-2007 yılları arasında UNDP'ye bağlı alışan Baysal, 2007-2013 yılları arasında Özyeğin Vakfı'nda çalışmıştır. Nurcan Baysal kalkınma, yoksulluk konularının yanı sıra zorunlu g, geçmişle yüzleşme gibi Kürt sorununun farklı

boyutlarına ilişkin çalışmalar yapmaktadır. Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün kurucularındandır. Baysal, Kadın İçin Küresel Fon, Kadın Emeği ve İstihdamı Platformu, Acil Destek Fonu, Mezopotamya Vakfı, Özyeğin Vakfı gibi birçok farklı kuruluşun yönetim ya da danışma kurullarında hizmet vermektedir. 2010 yılında Dünya Kadınlar Zirvesi Vakfının ödülünü almıştır. T24 ve çeşitli platformlarda yazmaktadır. Kitabı *O GÜN* Şubat 2014'te İletişim Yayınevi tarafından basılmıştır.

Şemsa Özar 1990 yılında Wirtschafsuniversitaet'ten doktora derecesini almıştır. O tarihten beri Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmakta, esas olarak gelişme ekonomisi ve toplumsal cinsiyet dersler vermektedir. Zorunlu göç, kadın emeği ve istihdamı, sosyal politika, enformel istihdam ve mikro ve küçük işletmeler konularında araştırma ve yayınları bulunmaktadır. Bazı güncel yayınları şunlardır: *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Paramiliter Bir Yapılanma: Köy Koruculuğu Sistemi* (Nesrin Uçarlar ve Osman Aytar ile birlikte), DİSA Yayınları, 2013; *Ne Değişti? Kürt Kadınların Zorunlu Göç Deneyimi* (Handan Çağlayan ve Ayşe Tepe Doğan ile birlikte), Ayizi Kitap, 2011. DİSA kurucusu ve Uluslararası Feminist İktisatçılar Birliği Genel Başkanı'dır.

Ulrike Dufner 2004-2015 yılları arasında Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilcisi olarak çalışmalarını sürdürdü. Uzmanlık alanları; Uluslararası ilişkiler, dış politika, ihtilafların çözümü, Türkiye ile Orta Doğu ülkeleri gibi konulardan oluşmaktadır. İki yıl süresince Almanya Dışişleri Bakanlığı'nda, Türkiye ve Güney Kafkasya masalarında görev yapmıştır. 1996 ile 2002 yılları arasında ise Almanya Parlamentosu'nda Birlik 90 / Yeşiller'in meclis grubunda uluslararası ilişkiler, ihtilafların çözümü ve Türkiye danışmanlığı yapmıştır. Almanya'da feminist ve barış hareketinde aktif olarak yer almış olan Dufner, Mısır ile Türkiye'de araştırmalarını sürdürerek, 1996 yılında siyasal bilimler, Türkoloji ve Yeni Tarih bölümlerinde doktora unvanı kazandı.

Yüksel Genç, İstanbul Üniversitesi Uluslararası İlişkiler mezunu olan Genç, üniversite yıllarından bu yana Kürt hareketi ile ilgilenmiştir. Uzun yıllar Özgür gündem gazetesinde gazetecilik ve köşe yazarlığı yaptı. Bir dönem DTK Eşbaşkanlığı yaptı. Barış ve Demokratik Çözüm Grubu üyesidir. Barış Meclisi ve Barış İçin Kadın Girişiminin kuruluş çalışmalarında yer aldı. Halen yazarlık yapan Genç, aynı zamanda barış aktivistidir.